МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

КАФЕДРА КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА ТА КРИМІНОЛОГІЇ

КАФЕДРА КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИХ ДИСЦИПЛІН

Дніпровський місцевий осередок громадської організації
«ВСЕУКРАЇНСЬКА АСОЦІАЦІЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА»

МАТЕРІАЛИ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

«Актуальні проблеми кримінального права, кримінології та кримінально-виконавчого права»

25 травня 2018 року

Дніпро 2018

ББК 67.9 (4УКР)
А 79
УДК 343

Рекомендовано до друку Вченою радою факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ (протокол № 9 від 14 червня 2018 року)

Упорядник: *В.В. ШАБЛИСТИЙ*, доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри кримінального права та кримінології факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ.

Актуальні проблеми кримінального права, кримінології та кримінально-виконавчого права: матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (25 трав. 2018 р., м. Дніпро). Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2018. 214 с.

(в авторській редакції)

Оргкомітет:

Фоменко А.Є. – кандидат юридичних наук (голова); **Наливайко Л.Р. –** доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України (заступник голови); **Ковбаса В.М. –** кандидат юридичних наук (заступник голови); **Сидоров О.А.; Обшалов С.В. –** кандидат юридичних наук, доцент; **Савіщенко В.М. –** доктор юридичних наук, доцент; **Марченко О.В. –** доктор філософських наук; **Шаблистий В.В. –** доктор юридичних наук, доцент; **Орел Ю.В. –** доктор юридичних наук, доцент; **Примаченко В.Ф. –** кандидат юридичних наук, доцент; **Березняк В.С. –** кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник.

Оргкомітет не завжди поділяє погляди авторів публікацій. За достовірність наукового матеріалу, професійного формулювання, фактичних даних, цитат, власних імен, географічних назв, а також розголошення фактів, що не підлягають відкритому друку, тощо відповідають автори публікацій.

© ДДУВС, 2018
© Автори, 2018

ЗМІСТ

Яковець І.С., Карандюк І.В.
РОЗВИТОК ДОСУДОВОЇ ПРОБАЦІЇ В УКРАЇНІ
ЯК ПЕРСПЕКТИВА РОЗШИРЕННЯ САНКЦІЙ, АЛЬТЕРНАТИВНИХ
ПОЗБАВЛЕННЮ ВОЛІ ….....10

Хряпінський П.В.
СПЕЦІАЛЬНЕ ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ
ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРАВОВИХ
ПРОЦЕСІВ СУЧАСНОСТІ …… ……12

Рябчинська О.П.
ПРИЗНАЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПОКАРАНЬ В УКРАЇНІ В 2012– 2017
РОКАХ: ТЕНДЕНЦІЇ, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ …… ……15

Голіна В.В., Шрамко С.С.
АНТИКРИМІНОГЕННИЙ ПОТЕНЦІАЛ ГРОМАДСЬКОСТІ
У РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ ЗМЕНШЕННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ ВЧИНЕННЯ
ЗЛОЧИНІВ …… ….19

Чернишов Д.В.,
НАГЛЯДОВА ПРОБАЦІЯ − ОДИН ІЗ КЛЮЧОВИХ
НАПРЯМІВ ДІЯЛЬНОСТІ УПОВНОВАЖЕНИХ ОРГАНІВ З ПИТАНЬ
ПРОБАЦІЇ …… …..22

Данильченко Ю.Б.
НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИХ ЗАСАД
ПРОТИДІЇ ТЕРОРИЗМУ …… …24

Отрогляд О.В.
СУСПІЛЬНА НЕБЕЗПЕКА ЯК ОЗНАКА ЗЛОЧИНУ: МІЖНАРОДНИЙ
ОГЛЯД …….26

Митрофанов І.І.
ПОЛІТИЧНИЙ ВПЛИВ НА ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЮ НОРМ
КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ …… … .28

Кісілюк Е.М.
ОСОБЛИВОСТІ ГАРМОНІЗАЦІЇ ТА ВРЕГУЛЮВАННЯ ТЕРМІНОЛОГІЇ
ЩОДО ГЕНДЕРНО ЗУМОВЛЕНОГО НАСИЛЬСТВА В РАМКАХ
ВНЕСЕННЯ ЗМІН ДО КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ …… 32

Шалгунова С.А., Шевченко Т.В.
ПРИЧИНИ СЕКСУАЛЬНОГО НАСИЛЬСТВА В СУЧАСНОМУ

УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ ……35

Лень В.В.
СТАТЕВІ ЗЛОЧИНИ: ВПЛИВ НА ПСИХІКУ ПОТЕРПІЛОЇ ОСОБИ ТА НАСЛІДКИ……38

Радутний О.Е. КВАЛІФІКУЮЧІ ОЗНАКИ, ПОВ'ЯЗАНІ З ДОСЯГНЕННЯМИ НАУКОВОГО ПРОГРЕСУ (БІОІНЖЕНЕРІЯ, ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ, НЕОРГАНІЧНА ТА ЗМІШАНА ФОРМА ЖИТТЯ) …….41

Андрушко А.В.
ПРАКТИКА ЗАСТОСУВАННЯ ПОКАРАННЯ ЗА ЗАХОПЛЕННЯ АБО ТРИМАННЯ ОСОБИ ЯК ЗАРУЧНИКА ……43

Медицький І.Б.
СТРУКТУРА «ЦІНИ» ЗЛОЧИННОСТІ У КРИМІНОЛОГІЧНІЙ ТЕОРІЇ … …47

Дідківська Г.В.
ОРГАНИ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ЯК СУБ'ЄКТИ ЗАПОБІГАННЯ ОРГАНІЗОВАНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ ……...……50

Огерук І.С.
ОСОБЛИВОСТІ ПІДХОДІВ ДО ВИЗНАЧЕННЯ КОРУПЦІЇ (НА ПРИКЛАДІ ЗАКОНОДАВСТВА РЕСПУБЛІКИ БІЛОРУСЬ, РЕСПУБЛІКИ МОЛДОВА ТА УКРАЇНИ) ……51

Колодяжний М.Г.
ПРОТИДІЯ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ: ВІД РЕАГУВАННЯ НА НАСЛІДКИ – ДО ДІЄВОЇ ПРОФІЛАКТИКИ ……54

Денисов С.Ф., Мартиненко А.О.
ПРО ДОЦІЛЬНІСТЬ КРИМІНАЛІЗАЦІЇ ПРИМУШУВАННЯ ДО ВСТУПУ В ШЛЮБ В УКРАЇНІ …… ……..57

Мостепанюк Л.О.
ЧИ ВАРТО РОЗШИРЮВАТИ КОЛО ПОТЕРПІЛИХ У КРИМІНАЛЬНОМУ КОДЕКСІ УКРАЇНИ? …… ……59

Паламарчук Г.В.
КОНТРАБАНДА КУЛЬТУРНИХ ЦІННОСТЕЙ ЯК ДЖЕРЕЛО ФІНАНСУВАННЯ ТЕРОРИЗМУ: ДО ПОСТАНОВКИ ПИТАННЯ 62

Філіппов С.О.
ДЕТЕРМІНАЦІЯ ТРАНСКОРДОННОЇ ЗЛОЧИННОСТІ ……64

Кисельов І.О.
УМИСНІ ВБИВСТВА В УКРАЇНІ КРІЗЬ ПРИЗМУ СТАТИСТИЧНИХ ПОКАЗНИКІВ ……..……68

Шмарін І.О.
ВПЛИВ КОНСТИТУЦІЙНОЇ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ НА ВИЗНАЧЕННЯ РОДОВОГО ОБ'ЄКТУ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ПРАВОСУДДЯ ……70

Філіпп А.В.
СТАН ЕКОНОМІЧНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРІЇНІ ……...……73

Голубош В.В.
ОСОБЛИВОСТІ СУБ'ЄКТА ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ, ПРЕДМЕТОМ ЯКИХ Є ЗБРОЯ, БОЙОВІ ПРИПАСИ, ВИБУХОВІ РЕЧОВИНИ ТА ВИБУХОВІ ПРИСТРОЇ ……...…..76

Бабанін С.В.
ОСОБЛИВОСТІ КВАЛІФІКАЦІЇ ОКРЕМИХ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ОСОБИ У СВІТЛІ ВНЕСЕНИХ ЗМІН ДО КК УКРАЇНИ …….78

Вєтєва Н.В., **Кулик Л.М.**
НЕНАЛЕЖНЕ ВИХОВАННЯ ОСОБИ НЕПОВНОЛІТНЬОГО У СІМ'Ї ЯК ДЕТЕРМІНАНТА ЗЛОЧИННОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ У ПІВДЕННОМУ РЕГІОНІ УКРАЇНИ ……..……79

Чіпець О.І.
АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЗАПОБІГАННЯ НЕЗАКОННОМУ ПЕРЕМІЩЕННЮ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ …….82

Сосков Р.М.
РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРАВОВОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ ТА ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ПРОКУРАТУРИ ІЗ ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИНАМ, ПОВ'ЯЗАНИМ З НЕЗАКОННИМ ВИКОРИСТАННЯМ БЮДЖЕТНИХ КОШТІВ ……85

Хашев В.Г.
ПИТАННЯ ВІДМЕЖУВАННЯ ОКРЕМИХ ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВІД ПРИВЛАСНЕННЯ, РОЗТРАТИ АБО ЗАВОЛОДІННЯ ЧУЖИМ МАЙНОМ ШЛЯХОМ ЗЛОВЖИВАННЯ СЛУЖБОВОЮ ОСОБОЮ СВОЇМ СЛУЖБОВИМ СТАНОВИЩЕМ …….……..89

Оберемко Ю.О.

СТРУКТУРА ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ ОСІБ, ЩО ВЧИНЯЮТЬ УМИСНІ ВБИВСТВА ІЗ КОРИСЛИВИХ МОТИВІВ ……..……91

Цибенко О.С.
КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ТА КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗЛОЧИННИХ ГРУП, ЩО ВЧИНЯЮТЬ НЕЗАКОННІ ЗАВОЛОДІННЯ ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ …….…….94

Птушкін Д.А.
ВІКТИМНІСТЬ ПОВЕДІНКИ ПОТЕРПІЛИХ У СПРАВАХ ПРО ШАХРАЙСТВА, ПОВ'ЯЗАНІ ІЗ ЗАВОЛОДІННЯМ НЕРУХОМИМ МАЙНОМ ГРОМАДЯН ……..……97

Мрочко Р.М.
ЗАПОБІГАННЯ СУТЕНЕРСТВУ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИМИ ТА КРИМІНАЛІСТИЧНИМИ ЗАСОБАМИ ……99

Кузьменко А.С.
КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ КВАРТИРНИХ КРАДІЖОК, УЧИНЕНИХ РАНІШЕ ЗАСУДЖЕНИМИ ОСОБАМИ ……..……102

Коцюба С.А.
ЗАПОБІГАННЯ НЕЗАКОННОМУ ЗАВОЛОДІННЮ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМИ ВОГНЕПАЛЬНОЮ ЗБРОЄЮ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИМИ ТА КРИМІНАЛІСТИЧНИМИ ЗАСОБАМИ ……105

Кирюха Д.Є.
КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ОБСТАНОВКИ УЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ ЗІ СТВОРЕННЯМ АБО УТРИМАННЯМ МІСЦЬ РОЗПУСТИ ТА ЗВІДНИЦТВОМ ……107

Топузян А.Р.
ОСОБЛИВОСТІ СУБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ ЮРИДИЧНОГО СКЛАДУ ВТЯГНЕННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ У ЗЛОЧИННУ ДІЯЛЬНІСТЬ ……110

Денисенко Є.М., **Шаблистий В.В.**
ОКРЕМІ ПИТАННЯ ВИКОНАННЯ ДОВІЧНОГО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ СТОСОВНО ЖІНОК ……113

Дорошенко А., Бурхайло А.
КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА НЕЗАКОННИЙ ОБІГ ЗБРОЇ …115

Синиця А.

ЗҐВАЛТУВАННЯ ЗА СТ. 152 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ …117

Кірєєва Л.
СУЧАСНІ КРИМІНОЛОГІЧНІ ПОКАЗНИКИ РОЗБОЮ …… ……119

Бородіна Е.
ОБ'ЄКТИВНІ ОЗНАКИ ЗҐВАЛТУВАННЯ ……122

Гряненко Л., Ткаченко В.
СУЧАСНІ ГРАБЕЖІ ТА РОЗБОЇ …… ……124

Сищик О.О.
СУЧАСНИЙ СТАН ТА ДИНАМІНА НАРКОЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ ...127

Дупленко Р.В.
ДЕЯКІ ПИТАННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ МНОЖИННОСТІ РОЗБЕЩЕННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ, ПЕРЕДБАЧЕНИХ СТАТТЕЮ 156 КК УКРАЇНИ …...…131

Чешко В.
ОБ'ЄКТИВНІ ОЗНАКИ НЕЗАКОННОГО ОБІГУ ЗБРОЇ ……..……134

Хоменко В.М., Савченко В.О.
ПРОБЛЕМИ УДОСКОНАЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ПРОТИДІЇ ВОЄНІЗОВАНИМ ТА ЗБРОЙНИМ ФОРМУВАННЯМ ……137

Франковський Є.
СУЧАСНІ КРИМІНОЛОГІЧНІ ОЗНАКИ ГРАБЕЖУ ……140

Тронєв В.О.
СПЕЦИФІКА РЕФОРМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТЮРЕМНОЇ СЛУЖБИ В РЕСПУБЛІЦІ ПОЛЬЩА ……143

Сугак К.О.
КРИМІНОЛОГІЧНІ ОЗНАКИ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ З НЕЗАКОННИМ ОБІГОМ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ В ДНІПРОПЕТРОВСЬКІЙ ТА КИЇВСКІЙ ОБЛАСТЯХ ……...……146

Педіна О.
ОСОБЛИВОСТІ ЗАЛУЧЕННЯ ЗАСУДЖЕНИХ ДО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ ДО ПРАЦІ ТА МОЖЛИВОСТІ ЇЇ ОПТИМІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ …..……148

Окунська М.О.
ВІДБУВАННЯ ПОКАРАННЯ ЗАСУДЖЕНИХ ЖІНОК У ВИПРАВНИХ КОЛОНІЯХ В УКРАЇНІ …… ……153

Лобов О.
ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАКИ СУЧАСНОЇ ПРОСТИТУЦІЇ ……..……156

Кліницький І.І.
АНАЛІЗ ОСНОВОПОЛОЖНИХ ЗАСАД КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ЧЕСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ: МЕТА ТА ПРИНЦИПИ ……159

Фат Д.В.
ПРОТИДІЯ ЗЛОЧИННОСТІ В СФЕРІ ТРАНСПЛАНТАЦІЇ ОРГАНІВ І ТКАНИН ЛЮДИНИ ……..……162

Нещеретня А.О.
ОСОБЛИВОСТІ ПОЗБАВЛЕННЯ ПРАВА ОБІЙМАТИ ПЕВНІ ПОСАДИ АБО ЗАЙМАТИСЯ ПЕВНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ (СТ. 55 КК УКРАЇНИ) ……165

Годнюк Л.М.
КІБЕРЗЛОЧИННІСТЬ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ШЛЯХИ ЇЇ ПРОТИДІЇ ……...…167

Синько Є.В.
ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ВИМАГАННЯ, ЯК САМОСТІЙНОГО СКЛАДУ ЗЛОЧИНУ …….……169

Циб І.С.
СУЇЦИД ЯК ОДИН ІЗ ПРОЯВІВ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ ……172

Струцька І.Р.
ПРОБЛЕМАТИКА ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ В УКРАЇНІ …….…….……174

Павленко Є.А.
ДЕЯКІ АСПЕКТИ РЕСОЦІАЛІЗАЦІЇ НЕПОВНОЛІТНІХ …….....……177

Страшко О.В.
ОСОБЛИВОСТІ КВАЛІФІКАЦІЇ УМИСНОГО ВБИВСТВА ЯК ТАКОГО, ЩО ВЧИНЕНЕ З ОСОБЛИВОЮ ЖОРСТОКІСТЮ ……..……179

Питюренко К.Д.
ПСИХОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА СУБ’ЄКТИВНИХ ПРИЧИН ДИТЯЧОГО ЖЕБРАЦТВА ……...……181

Бобик М.В.
ПРОБЛЕМИ ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ ……...…184

Зіміна Г.Ю.
ВІДБУВАННЯ ПОКАРАННЯ У ВИДІ ГРОМАДСЬКИХ РОБІТ ……185

Шевченко Д.С.
АМНІСТІЯ ЯК ПІДСТАВА ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ТА ПОКАРАННЯ ……...……188

Кирилюк В.О.
ПРОБЛЕМАТИКА ВІКТИМНОСТІ У ЖІНОК З РИЗИКОВАНОЮ СЕКСУАЛЬНОЮ ПОВЕДІНКОЮ ……...……190

Курганова Д.Р.
ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО ХАРАКТЕРУ ЩОДО ЮРИДИЧНИХ ОСІБ ……192

Орешечко Є.О.,
ЗАХОДИ ЗАПОБІГАННЯ НАРКОТИЧНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ …195

Чуприна А. В.,
ПЛИВ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ НА ЗЛОЧИННІСТЬ ……197

Штирхунова А.Д.
КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА КОЛАБОРАЦІОНІЗМ ЗА ЧИННИМ КК …… …….199

Давидюк В.О.
ПРОБЛЕМА ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ ……...……201

Федорчук Д.Ю.
ПОНЯТТЯ ДОБРОВІЛЬНОЇ ВІДМОВИ СПІВУЧАСНИКА ……203

Мядзель М.М.
ПРАВОВІ НАСЛІДКИ ПОВТОРНОСТІ ЗЛОЧИНІВ ……205

Чепеляк К.В.
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ……208

Сідун Ю.О., Орел Ю.В ПОМИЛКА В ПОТЕРПІЛОМУ ТА ОБ’ЄКТІ ЗЛОЧИНУ: ПИТАННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ……210

Яковець Ірина Станіславівна,
доктор юридичних наук, старший
науковий співробітник, перший
заступник директора Державної
установи «Центр пробації»
Міністерства юстиції України
Карандюк Ірина Вікторівна,
начальник відділу досудової пробації
Державної установи «Центр пробації»
Міністерства юстиції України

РОЗВИТОК ДОСУДОВОЇ ПРОБАЦІЇ В УКРАЇНІ ЯК ПЕРСПЕКТИВА РОЗШИРЕННЯ САНКЦІЙ, АЛЬТЕРНАТИВНИХ ПОЗБАВЛЕННЮ ВОЛІ

Законодавчі умови для реалізації досудової пробації, особливостей статусу та повноважень персоналу органів пробації визначені Законом «Про пробацію» від 5 лютого 2015 року №160-VIII, а також Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення виконання кримінальних покарань та реалізації прав засуджених» від 7 вересня 2016 року № 1492-VIII.

Законодавцем визначено, що досудова доповідь – це формалізована інформація, що характеризує обвинуваченого, з метою прийняття судом рішення про міру його відповідальності.

Підставою для складання досудової доповіді є ухвала суду. Представник органу пробації досліджує соціальне оточення обвинуваченого, його психологічну характеристику аби з'ясувати причини вчинення злочину. Під час підготовки досудової доповіді представник органу пробації з'ясовує кримінальну історію особи, його сімейний стан і відносини у сім'ї, житлові умови, дані про роботу, фінансове положення, спосіб проведення вільного часу, наявність алкогольної або наркотичної залежності, дані про фізичне та психічне здоров'я.

Слід ураховувати, що досудова доповідь не може використовуватися у кримінальному провадженні як доказ винуватості обвинуваченого в учиненні злочину.

Під час ухвалення вироку досудова доповідь приймається судом до відома та долучається до матеріалів кримінального провадження.

Кримінальним процесуальним кодексом України визначено чітке коло обвинувачених осіб, відносно яких повинна складатися досудова доповідь. Це особи, які обвинувачені в учиненні злочину невеликої або середньої тяжкості, або тяжкого злочину, нижня межа санкції якого не перевищує п'яти років позбавлення волі. Досудова доповідь щодо неповнолітнього обвинуваченого віком від 14 до 18 років складається незалежно від тяжкості вчиненого злочину, крім випадків, що передбачені цим Кодексом.

Для підготовки досудової доповіді працівник органу пробації має право спілкуватися з найближчим оточенням обвинуваченого, а саме: рідними, друзями, колегами, іншими особами, які знайомі з ним, а також отримувати інформацію з інших джерел, зокрема, матеріалів кримінального провадження, місця роботи або навчання, проживання тощо.

У обвинуваченої особи також є права, які полягають в участі у складанні досудової доповіді, надаючи необхідну достовірну інформацію представникам органу пробації, надавати зауваження та уточнення до неї, отримувати інформацію про можливу допомогу і консультації. Від участі обвинуваченого у підготовці досудової доповіді та від достовірності інформації, що буде ним надана, залежить висновок працівника органу пробації щодо перспективи позитивних змін.

Від злагодженої роботи всіх учасників досудової пробації, насамперед, суду (у частині надання розумних строків на підготовку досудової доповіді), органу пробації та обвинуваченого залежить повнота інформації про обвинуваченого та його потреби, і найголовніше, допомога у прийнятті справедливого рішення щодо можливості виправлення без позбавлення волі.

Взагалі від початку запровадження досудової пробації (з лютого 2017 року) судами винесено 35 тис. ухвал суду, якими доручено уповноваженим органам з питань пробації скласти досудову доповідь. Із загальної кількості отриманих ухвал суду 15 % складають ухвали стосовно осіб, які обвинувачуються за вчинення злочину невеликої тяжкості, 48 % – середньої тяжкості, 34 % – тяжкого злочину, 0,63 % – особливо тяжкого злочину.

Складено та надано до суду 31 тис. досудових доповідей (90 %).

Значна кількість (43 %) ухвал суду отриманих ухвал суду про складання досудових доповідей – це ухвали із зазначеним строком підготовки досудової доповіді менше ніж 10 діб. У зв’язку з цим, строк у який складено досудові доповіді значно відрізнiється, до 3 днів – 3,9 %, до 5 днів – 6,6 %, до 10 днів – 32,2 %, інші – більше як 10 днів.

За цей період 23,4 тис. обвинувачених осіб реалізували своє право та взяли участь у складанні досудової доповіді. У 75 % доповідей було надано висновок про можливість виправлення особи без ізоляції від суспільства.

За наявною інформацією у 87 % випадків думка суду та органів пробації співпала.

Завдяки, у тому числі, й досудовим доповідям, близько 6,2 тис. осіб щодо яких завершено розгляд по справі у суді, залишені у громаді під наглядом органів пробації і не відчувають на собі негативний вплив в’язниці.

Основними <u>проблемними</u> питаннями у процесі реалізації досудової пробації залишаються занадто стислі терміни на підготовку досудової доповіді, вказані в ухвалі суду, що позбавляє можливості персонал органів пробації зібрати всю необхідну інформацію для складання повної та всебічної досудової доповіді. Крім того, 43 суди в Україні ще не розпочали залучати персонал органів пробації до участі у кримінальному провадженні та не винесли жодної ухвали щодо складення досудової доповіді.

Хряпінський Петро Васильович,
доктор юридичних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки
України, професор кафедри
кримінального права і кримінології
Національного технічного
університету «Дніпровська
політехніка»,

СПЕЦІАЛЬНЕ ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРАВОВИХ ПРОЦЕСІВ СУЧАСНОСТІ

Процеси глобалізації кримінального права на сьогодні є найбільш важливими та актуальними з огляду на нормативне оформлення та закріплення на законодавчому рівні принципів та положень міжнародно-правових актів. Згідно ч. 1 ст. 3 Конституції України Кримінальний Кодекс України (далі – КК) ґрунтується на Конституції України та загальновизнаних принципах і нормах міжнародного права. Проведена у жовтні 2017 р. в Національному юридичному університеті імені Ярослава Мудрого Міжнародна науково-практична конференція «Кримінально-правове забезпечення сталого розвитку України в умовах глобалізації», ще раз засвідчила своєчасність і актуальність дослідження різних глобалізаційних правових проблем сучасності. Не оминули вони й інститут звільнення від кримінальної відповідальності. В цьому контексті заслуговує на підтримку думка Ю.В. Бауліна щодо впливу глобалізаційних правових процесів на кримінальне право. Розвиток сучасного кримінального права України, на його погляд, дозволяє успішно гармонізувати КК України з кримінальним законодавством сучасної Європи, що проявляється в їх взаємопроникненні й взаємозв'язку. Виявляється, що розбіжності в кримінальному праві різних правових систем, на які раніше акцентувалась увага, більшою мірою пов'язані не із сутністю того чи іншого кримінально-правового явища, а з його юридичною формою, правовими традиціями, правовою культурою, законодавчою технікою тощо, що відповідає загальновизнаному в ЄС принципу субсидіарності [1, с. 26].

Сучасна тенденція збільшення спеціальних видів звільнення у Особливій частині КК має добру перспективу розвитку. Їх чисельність більш ніж за півтора десятиліття чинності КК збільшилася у два рази з 11 до 22 видів (станом на 01.05.2018 р.). Дослідженню окремих аспектів інституту звільнення від кримінальної відповідальності присвятили свої праці Ю.В. Баулін, А.А. Вознюк, О.О. Дудоров, О.О. Житний, О.С. Козак, О.В. Наден, В.М. Тертишник, Д.В. Филин, Л.А. Хруслова, А.М. Ященко та ін. Дехто з цих науковців пропонує йти шляхом, поступової заміни норм Загальної частини про звільнення від кримінальної відповідальності на більш конкретніші приписи Особливої частини, оскільки це значно полегшує реалізацію норм закону у точній відповідності до їх суспільного і юридичного призначення, інші ж,

навпаки, заперечують перспективу розвитку спеціальних видів звільнення в Особливій частині КК та виступають за їх закріплення у Загальній частині КК. На наш погляд, обидві точки зору є занадто категоричними, і тому не можуть бути сприйнятими ані доктриною кримінального права, ані судовою практикою. Немає необхідності спеціально відзначати в Особливій частині КК звільнення від кримінальної відповідальності у разі вчинення злочинів невеликої або середньої тяжкості, що не є корупційними, при дійовому каятті чи примиренні з потерпілим. З іншого боку, встановлюючи спеціальні види звільнення, законодавець переслідує різні, іноді, суто прагматичні цілі, як це має місце при звільненні від кримінальної відповідальності, коли особа, яка вчинила діяння, передбачені частинами першою, другою, або діяння, передбачені частиною третьою (якщо вони призвели до фактичного ненадходження до бюджетів чи державних цільових фондів коштів в особливо великих розмірах) ст. 212 КК, звільняється від кримінальної відповідальності, якщо вона до притягнення до кримінальної відповідальності сплатила податки, збори (обов'язкові платежі), а також відшкодувала шкоду, завдану державі їх несвоєчасною сплатою (фінансові санкції, пеня) (ч. 4 ст. 212 КК) чи звільняється від кримінальної відповідальності судом особа, яка вперше вчинила дії, передбачені ст. 289 КК (за винятком випадків незаконного заволодіння транспортним засобом із застосуванням насильства до потерпілого чи погрозою застосування такого насильства), але добровільно заявила про це правоохоронним органам, повернула транспортний засіб власнику і повністю відшкодувала завдані збитки (ч. 4 ст. 289 КК).

З першого погляду, майже недосяжною виглядає мета уніфікувати всі види спеціального звільнення від кримінальної відповідальності. Це призведе до невиправданого і недоцільного збільшення спеціальних норм в КК, їх непомірної деталізації і не буде відповідати вітчизняним традиціям кримінального законотворення. Відтак, тільки в органічній єдності загальних і спеціальних видів, взаємозв’язку і взаємному доповненні уявляється звільнення від кримінальної відповідальності у разі позитивної посткримінальної поведінки особи. Натомість, накопичення значної кількості видів спеціального звільнення від кримінальної відповідальності в окремих розділах Особливої частини КК надає підстави для їх вивчення, аналізу складу позитивної посткримінальної поведінки тощо. Найбільше спеціальних видів звільнення від кримінальної відповідальності на сьогодні зосередилося в Розділі IX «Злочини проти громадської безпеки» - сім видів (ч. 2 ст. 255; ч. 6 ст. 258; ч. 2 ст. 258-3; ч. 4 ст. 258-5; ч. 6 ст. 260; ч. 3 ст. 263; ч. 4 ст. 265 КК); в Розділі XIII «Злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші злочини проти здоров’я населення – п’ять видів (ч. 4 ст. 307; ч. 4 ст. 309; ч. 4 ст. 311; ч. 5 ст. 321; ч. 4 ст. 321-1 КК); в Розділі I «Злочини проти основ національної безпеки України» - три види (ч. 5 ст. 110-2; ч. 2 ст. 111; ч. 2 ст. 114 КК).

Зосередимо нашу увагу на останніх трьох видах звільнення від кримінальної відповідальності у злочинах проти основ національної безпеки України, оскільки саме тут зійшлися новітні тенденції законодавчого

конструювання із усталеним, традиційним баченням спеціального звільнення від кримінальної відповідальності. За даними Генеральної прокуратури України в 2014-2016 рр. злочини, що передбачені у Розділі І Особливої частини КК «Злочини проти основ національної безпеки України», на фоні розгортання АТО на сході країни, демонструють значний ріст та негативну динаміку. За цей період зареєстровано 955 таких правопорушень. Зареєстровано за ст. 109 КК у 2014 р. – 62, 2015 р. – 40, 2016 р. – 44; ст. 110 КК у 2014 р. – 258, 2015 р. – 205, 2016 р. – 88; ст. 110-2 КК у 2014 р. – 3, 2015 р. – 5, 2016 р. – 8; ст. 111 КК у 2014 р. – 54, 2015 р. – 19, 2016 р. – 38; ст. 112 КК у 2014 р. – 1, 2015 р. – 5, 2016 р. – 6; ст. 113 КК у 2014 р. – 51, 2015 р. – 36, 2016 р. – 11; ст. 114 КК у 2014 р. – 6, 2015 р. – 0, 2016 р. – 2; ст. 114-1 КК у 2014 р. – 0, 2015 р. – 6, 2016 р. – 7. За вказаний період за реабілітуючих підстав (п.п. 1, 2, 4, 6 ч. 1 ст. 284 КПК) звільнено від кримінальної відповідальності 22 особи (2,3%). Найбільша частина проваджень закрито у зв’язку із звільненням від відповідальності у разі державної зради за ч. 2 ст. 111 КК – 18 осіб (82%) [2].

На сьогодні приписи передбачають три види звільнення від кримінальної відповідальності у злочинах проти основ національної безпеки України, а саме: в ч. 5 ст. 110-2 КК - «Особа, крім керівника організованої групи, звільняється від кримінальної відповідальності за дії, передбачені цією статтею, якщо вона до повідомлення їй про підозру у вчиненні нею злочину добровільно заявила про те, що сталося, органу, службова особа якого наділена законом правом повідомляти про підозру, про відповідну незаконну діяльність або іншим чином сприяла її припиненню або запобіганню злочину, який вона фінансувала або вчиненню якого сприяла, за умови, що в її діях немає складу іншого злочину»; в ч. 2 ст. 111 КК - «Звільняється від кримінальної відповідальності громадянин України, якщо він на виконання злочинного завдання іноземної держави, іноземної організації або їх представників ніяких дій не вчинив і добровільно заявив органам державної влади про свій зв'язок з ними та про отримане завдання»; в ч. 2 ст. 114 КК - «Звільняється від кримінальної відповідальності особа, яка припинила діяльність, передбачену частиною першою цієї статті, та добровільно повідомила органи державної влади про вчинене, якщо внаслідок цього і вжитих заходів було відвернене заподіяння шкоди інтересам України».

Процесам уніфікації в доктрині кримінального права приділено мало уваги. Розглядаючи заохочувальні приписи, що розміщені в межах окремого розділу Особливої частини КК, а відтак, мають єдиний родовий об’єкт кримінально-правової охорони - основи національної безпеки; суміжні або споріднені основні та додаткові безпосередні об’єкти злочинів - суверенітет, територіальну цілісність та недоторканність, обороноздатність, державну, економічну чи інформаційну безпеку тощо; схожі або близькі за змістом основні об’єктивні ат суб’єктивні ознаки складів злочинів, слід передбачити й певні загальні ознаки позитивної посткримінальної поведінки, що виступає підставою звільнення винного від кримінальної відповідальності. Аналіз вказаних приписів засвідчує, що крім добровільної заяви про вчинений злочин, вони майже не мають спільних об’єктивних та суб’єктивних ознак [3, с. 147]. Проте, звільнення від відповідальності у злочинах проти основ національної

безпеки повинні мати за мету, по-перше, самовикриття винної особи та викриття всіх інших осіб, що разом у співучасті вчинили злочин, про вчинення якого стає відомо державному органу, службова особа якого наділена законом правом повідомляти про підозру; по-друге, припинення злочину проти основ національної безпеки як на ранішній стадії його розвитку, а відтак мінімізація їх суспільно небезпечних наслідків; по-третє, запобігання подальшому заподіянню шкоди найважливішим об'єктам охорони у державі. Приписи про звільнення від відповідальності у злочинах проти основ національної безпеки мають узгоджуватися із положеннями § 2 Звільнення особи від кримінальної відповідальності Глави 24 Кримінального процесуального Кодексу України, скажімо, щодо адресата повідомлення про вчинене та часу добровільної заяви особи,яка вчинила злочин проти основи національної безпеки.

1. Баулін Ю.В. Виклики «нової злочинності» та проблеми кримінального права в умовах глобалізації // Кримінально-правове забезпечення сталого розвитку України в умовах глобалізації : матеріали між нар. наук-практ. конф. 12-13 жовтня 2017 р. / редкол.: В.Я. Тацій (голов. ред.) та ін. Харків : Право. С. 25-28 (560 с.)

2. Генеральна прокуратура України. Офіційний сайт : статистична інформація за 2014-2016 рр. Електронний ресурс : Режим доступу: http://www.gp.gov.ua/ua/statinfo.html

3. Хряпінський П.В. Спеціальне звільнення від відповідальності у кримінальному праві та законодавстві України : навч. посіб. Запоріжжя: ЗНУ - Альянс, 2010. 270 с.

Рябчинська Олена Павлівна,
доктор юридичних наук,
професор, завідувач кафедри
кримінального права Інституту
права імені Володимира
Сташиса Класичного приватного
університету

ПРИЗНАЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПОКАРАНЬ В УКРАЇНІ В 2012– 2017 РОКАХ: ТЕНДЕНЦІЇ, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Сучасний розвиток кримінального права та правозастосовної практики в Україні характеризується гуманістичними тенденціями в виборі доцільних засобів кримінально– правового впливу на осіб, що вчинили злочини, що виявляється зокрема в передбачених Кримінальним кодексом (далі – КК) можливостях звільнення особи від кримінальної відповідальності, звільнення від покарання та його відбування, які доволі широко застосовуються в судовій практиці. Так, тільки в 2016– 2017 роках було звільнено від кримінальної відповідальності відповідно 2,2 тис. осіб та 5,3 тис. осіб, від покарання 32,2 тис. та 32,6 тис. осіб, в тому числі від відбування покарання з випробуванням 31,5 тис. та 29,4 тис. осіб, що склало відповідно 41, 3 % та 38,8% від всіх засуджених.

В різних регіонах України ця цифра коливається від 17,3% до 48,9%. Тобто небагато більше половини осіб, що вчинили злочини, засуджуються до

реального відбування покарання. Тож сьогодні в Україні доволі активно застосовуються заходи кримінально–правового впливу, не пов'язані з покаранням, а серед покарань перевага віддається тим, що не пов'язані з позбавленням волі. Тим не менш структура злочинності в останні роки в Україні свідчить про те, що повна відмова від суворих заходів, зокрема покарань у виді позбавлення волі, у тому числі і на тривалий строк і довічного, в сучасних реаліях неможлива.

Судова практика призначення покарань[1]. Штраф як основний вид покарання місцеві суди застосували в 2017 році до 18,5 тис. осіб [в 2016 році до16,6 тис. або 19,7 %; в 2014 до 20,1 тис. осіб (21,8 %); в 2012 до 23,7 тис. осіб (14,5 %)]; громадські роботи призначені 5,3 тис. осіб [6,6 тис. осіб або 8,7 %; 10,3 тис. (10,1 %); 15 тис. осіб (9,2 %)]; до виправних робіт засуджено 122 особи або 0,1 % [161 особа або 0,2 %; 262 особи (0,3 %); 923 осіб (0,6 %)]; обмеження волі застосовано до 1,1 тис. осіб або % 1,4 % [1,2 тис. осіб, що становить 1,6 %; 1,9 тис. (1,8 %); 4,6 тис. осіб (2,8 %)]; арешт до 2,7 тис. осіб або 3,5 % [2,9 тис. осіб або до 3,8 %; 3,3 тис. (3,2 %); 6,5 тис. осіб (4 %)]; позбавлення права обіймати певні посади або займатися певним видом діяльності як основне покарання не застосовано до жодної особи [в 2016 році застосовано до 4 осіб або 0,005 % засуджених; в 2014 та 2012 роках не застосовувалося]; позбавлення волі на певний строк призначено 16,1 тис. осіб або % 20,9 % [16,1 тис. осіб (21,2 %); 20,9 (20,4 %); 42,9 тис. (26,4 %)]. Серед них більше 65,5 % склали особи, засуджені до позбавлення волі за вчинення тяжких та/або особливо тяжких злочинів (умисне вбивство, розбій, бандитизм, зґвалтування, заподіяння тяжких ушкоджень, вимагання, шахрайство, незаконне виготовлення, придбання, зберігання, збут наркотичних засобів, психотропних речовин, або їх аналогів, незаконне поводження зі зброєю); довічне позбавлення волі призначено 21 особі [27 особам; 24 особам; 52 особам]; конфіскація майна була призначена 1, 3 тис. осіб [1,4 тис. осіб або 1,9 %; 2,8 тис. осіб; 5,3 тис. осіб (46,3%[2])]; позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю як додаткове покарання було призначено 1, 7 тис. осіб або % 2,2 % [1,9 тис. осіб або 2,5 %; 3,4 тис. осіб (3,3 %); 4,7 тис. лиц (2,9 %)]. Позбавлення спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу застосовано до 76 осіб, а штраф як додаткове покарання до 77 осіб [1].

Проблеми призначення окремих видів покарань. В цілому властивості системи покарань належним чином реалізуються на законодавчому та правозастосовному рівнях. Слабкі її сторони проявляються зокрема в неможливості призначити той чи інший вид покарання, що обумовлено певними факторами (чинниками). Приміром з року в рік знижується відсоток призначення покарання у виді виправних робіт, що було продемонстровано

---

1 За даними судової статистики в 2017, 2016, 2014 та 2012 роках, оприлюдненої на офіційному сайті Верховного Суду України. Покарання, призначені за останнім вироком без урахування ч. 4 ст. 70 та ст. 71 КК України.

2 Від загалу засуджених за статтями КК, санкцією яких передбачена конфіскація майна.

вище. На цю тенденцію неодноразово звертали увагу вітчизняні науковці, ініціюючи постановку питання про недоцільність та неефективність вказаного виду покарання. В 2016–2017 роках році цей вид покарання було призначено 161 та 122 особам (0,2 % та 0,1 % від загалу засуджених), тож подібна тенденція зберігається. Настільки малий відсоток призначення цього покарання обумовлений об'єктивними причинами, головною з яких є те, що переважна більшість засуджених на момент розгляду справу в суді ніде не працювали, не вчились, не перебували на обліку в центрі зайнятості населення. Приміром, в 2016 році таких засуджених було 56,2 тис. осіб, що склало 73,7 % від загалу засуджених, а в 2017 рік було засуджено 76804 осіб, серед них – 1217 осіб безробітні, 55538 працездатних осіб, які не працювали і не навчалися (що склало майже 58 % від загальної кількості засуджених) [2].

Висловлювалися також пропозиції виключення з системи покарань і таких видів як: позбавлення спеціального, військового звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу; службового обмеження для військовослужбовців; тримання в дисциплінарному батальйоні. Утім протягом останніх років зросла кількість злочинів, вчинених військовослужбовцями. Якщо в 2014 році за вчинення злочинів у сфері охорони державної таємниці, недоторканості державних кордонів, забезпечення призову та мобілізації було засуджено 266 осіб [в 2013 році — 141 особу], або 0,3 % [0,1 %] від загалу засуджених, то вже в 2017 за цю категорію злочинів було засуджено 2529 осіб (загалом було засуджено 3042 військовослужбовця за вчинення злочинів різного виду — 3,9% від загалу засуджених). Тримання в дисциплінарному батальйоні було призначено 43 особам, службові обмеження для військовослужбовців – 85 особам. Доволі незначний відсоток призначення цих покарань військовослужбовцям при зростанні кількості злочинів, вчинених ними можна пояснити широким застосуванням до таких осіб звільнення від відбування покарання з випробуванням з застосуванням ст. 75 КК та призначення більш м'якого покарання на підставі ст. 69 КК, у тому числі і на підставі затвердження угод про визнання винуватості. Так вироком Ірпінського міськрайонного суду Київської області від 29 січня 2014 року ОСОБА_1 була визнана винною у вчиненні кримінального правопорушення передбаченого ч. 2 ст. 410 КК України (санкція якої передбачає від п'яти до десяти років позбавлення волі) та призначене узгоджене сторонами покарання у виді 3 (трьох) місяців арешту на гауптвахті у м. Києві [3].

Покарання у виді позбавлення спеціального, військового звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу в 2017 році було застосовано до 76 осіб за злочини в сфері службової діяльності 25 осіб [33%]; проти безпеки руху та експлуатації транспорту – 13 осіб [17 %], за військові злочини – 12 осіб [16%], за злочини у сфері незаконного обігу наркотичних засобів – 9 осіб [12 %], за злочини проти життя та здоров'я особи – 8 [10 %], інші категорії – 9 осіб [12 %].

Відмічають також, що вказаний вид покарання суди широко «застосовували на підставі дослідження індивідуальних особливостей вчиненого корупційного правопорушення й даних про особу винного і

вважають доцільним його застосування фактично у всіх випадках під час вчинення тяжкого чи особливо тяжкого корупційного злочину» [4, с. 11].

Тенденцію до суттєвого зменшення застосування має і такий вид основного покарання як позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю (від 116 в 2002 році [0,06%], 37 в 2006 році [0,02%], 4 – в 2015 році [0,005%], 0 – в 2017 році !). Натомість застосування цього виду покарання в якості додаткового має тенденцію до збільшення за відсотковими показниками (від 2,5 тис. осіб в 2002 році [1,3%;], 2,9 тис. осіб в 2006 році [1,8%], з 2008 року по 2016 роки показник коливається в межах від 2,5 до 3,3 %). Насамперед це пов'язано з кількістю статей Особливої частини КК, санкції яких передбачають цей вид покарання. В якості додаткового обов'язкового цей вид покарання передбачений в санкціях багатьох статей, до того ж закон визначає за можливе призначити цей вид покарання й у випадках, коли воно не передбачено в санкції статті (санкції частини статті) Особливої частини КК за умови, що з урахуванням характеру злочину, вчиненого за посадою або у зв'язку із заняттям певною діяльністю, особи засудженого та інших обставин справ суд визнає за неможливе збереження за ним права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю (ч.2 ст. 55 КК). Тоді як основне покарання позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю передбачене в санкціях досить обмеженого кола статей. Зокрема, в 2017 році за вчинення злочинів, санкції яких передбачають позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю в якості основного покарання, цей вид покарання не було призначене жодній особі. Так за ч.1 ст. 172 КК було засуджено до штрафу 1 особу; за ч. 1 ст. – 17 осіб, кримінальні провадження щодо 17 осіб за ч.1 ст. 212^1 КК були закриті; за ч. 1 ст. 212 КК засуджено до штрафу 7 осіб (2 – виправдано, стосовно 97 осіб кримінальне провадження закрито); за ч. 1 ст. 239 КК – стосовно 4 осіб кримінальне провадження закрито, 2 особам призначено покарання у виді штрафу.

Поступове зменшення в структурі призначених покарань вирізняє і позбавлення волі, його відсоткові показники з року в рік стабільно зменшуються з 31,4% в 2002 році, 26,4 % в 2012 році до 21,2 % в 2017 році. Тенденцію до зменшення демонструє і покарання у виді конфіскації майна з 3,4% від загалу засуджених в 1012 році та 3,5% в 2013 році до 1,9% в 2016 та 1,6 % в 2017 роках. При цьому звертає увагу той факт, що впродовж 2002– 2011 років відсотковий показник застосування конфіскації майна за злочини, санкції яких передбачають цей вид покарання поступового зростав (з 24,9% в 2002 до 49,9 % в 2011 р.). З 2012 року цей показник поступово зменшується (з 46,3 % до 33,8 % в 2015 р.).

Натомість показниками збільшення в застосуванні характеризується інші види покарання. Зокрема відсоток громадських робіт в структурі покарань має хоча і не рівномірну, але ж все– таки тенденцію до збільшення – 0,9 % в 2002 році до 10% в 2014 році та 9,1 % в 2015, 8,7 % в 2016 та 7% в 2017 році. Зростає і показник призначення покарання у виді арешту (з 0,9 % в 2002 році до 3,6 % в 2017 р.), у тому числі і при застосуванні ст. 69 КК.

Тож структура призначених покарань залежить не тільки від структури злочинності в тому чи іншому році (видів злочинів), але й від іншого рядку факторів як от: неможливість застосування того чи іншого виду покарання, внаслідок прямої заборони на те в ст. ст. 56– 64 КК або через об'єктивні причини (як приміром в ситуації з виправними роботами); призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом на підставі ст. 69 КК, яка дозволяє призначати основне покарання, нижче нижньої межі, встановленої в санкції статті (санкції частини статті) Особливої частини КК, або перейти до іншого, більш м'якого виду основного покарання, не зазначеного в санкції статті (санкції частини статті) Особливої частини КК (стосовно 3,7% від загалу засуджених в 2017 р.); дискреційними повноваженнями суддів, які слідують з приписів ч.2 ст. 53, ст. 54, ч.2 ст. 55, ч.1 ст. 58, ч.1 ст. 62, ст. 70, ст. 71, ст. 77 КК.

1. Звіт про кількість осіб засуджених, виправданих, справи щодо яких закрито, неосудних, до яких застосовано примусові заходи медичного характеру та види кримінальних покарань за 2017 рік. *Форма № 6* // [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/rik_2017

2. Звіт про склад засуджених в 2017 році. *Форма № 7* // [Електронний ресурс – Режим доступу до ресурсу: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/rik_2017

3. Вирок Ірпінського міського суду Київської області від 19 лютого 2014 року. *Справа № 367/594/14– к* // [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: http://reyestr.court.gov.ua/Review/37731752

4. В'юник М.В. Спеціальні види покарань як засіб протидії корупції. *Науковий вісник Ужгородського національного університету.* Серія Право. 2014. Випуск 28. Том 3. С. 7–13.

Голіна Володимир Васильович,
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, професор кафедри кримінології і кримінально-виконавчого права, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України
Шрамко Сабріє Сейтжеліївна,
Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності імені академіка В.В. Сташиса НАПрН України, науковий співробітник відділу кримінологічних досліджень

АНТИКРИМІНОГЕННИЙ ПОТЕНЦІАЛ ГРОМАДСЬКОСТІ У РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ ЗМЕНШЕННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ ВЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНІВ

1. До категорії «криміногенний потенціал» зверталися кримінологи, які розглядають її як своєрідну небезпечну «предтечу» різних злочинних проявів (В. М Попович, А. В. Андрушко та інші). Явища і процеси об'єктивного і суб'єктивного характеру, які пожвавлюють, зміцнюють, підтримують і

провокують у суспільстві й індивідуальній свідомості погляди, звички, традиції, спосіб життя і діяння, що лежать в основі антигромадської поведінки або безпосередньо викликають чи полегшують вчинення злочинів і живлять злочинні прояви, визнаються криміногенними об'єктами. Їх сукупність, поширеність, глибина опанування людською свідомістю і сила деформуючого на неї впливу створюють своєрідний криміногенний потенціал суспільства. потенціал (від лат. *potential* – сила), як кримінологічна категорія, становить собою такий кримінально небезпечний стан суспільства і рівень домінуючої у ньому правосвідомості його членів, що діє або здатен діяти як джерело кримінальної мотивації, тобто масового порушення моральних і правових заборон. І статистика тут невтішна. Загальновідомо, що соціально-економічне неблагополуччя у державі (безробіття, соціальна нерівність, інфляція, занепад моралі і верховенства права, погіршення показників розкриття та розслідування злочинів, суттєве обмеження адаптаційних можливостей населення та ін.) перетворюється у чинники криміногенного потенціалу.

2. І. Бентам писав, що для загального запобігання злочинів усі засоби мають зводитися до того, щоб впливати на схильності людей, відхиляти небезпечні бажання, привчати їх використовувати «логіку волі». Для цього, на його думку, необхідно: придушувати шкідливі бажання людей і, навпаки, заохочувати «чесні спонукання»; не заохочувати злочинів; збільшувати відповідальність осіб тим більше, чим більше вони піддаються спокусі шкоди; зробити покарання зразковим; посилити враження від покарання на уявлення; полегшити розкриття злочинів; підвищити ризики вчинення і приховування злочинів; зацікавлювати багатьох людей у запобіганні останніх; зменшити шанси у злочинців ухилятися слідства і суду; удосконалювати судочинство з тим, щоб зменшити сумнівність судочинства і покарання [1, с. 585-632].

3. Глибина й ефективність запобіжного впливу багато в чому залежать від знання суб'єктами, які беруть участь у запобіганні злочинності та її проявів, основних криміногенних показників і уразливих «місць» об'єктів такого впливу. Запобіжний вплив – це ресурсний тиск, цілеспрямовані зусилля відповідних суб'єктів, у тому числі громадськості, на ті криміногенні об'єкти, які у своєму взаємозв'язку породжують явища, що обумовлюють існуючу і злочинні прояви майбутньої злочинності, злочинну мотивацію і поведінку, віктимність і віктимізацію, а також активізацію антикриміногенних чинників, із метою їх (об'єктів) поступового обмеження, зменшення таким чином можливостей вчинення злочинів, а врешті-решт зниження криміногенного потенціалу в суспільстві. У будь-якому разі вплив є науково обґрунтованим процесом, заходами, діями, через які, як розраховується (планується), криміногенні об'єкти зазнають очікуваних руйнівних змін.

4. Ефективність громадського запобіжного впливу на злочинність залежить від того, які засоби та методи використовуються громадськістю для досягнення мети. Антикриміногенний потенціал громадськості характеризується значною мірою впливу на широке коло криміногенних чинників. Громадськість може проявляти свою антикримінальну активність на початкових етапах криміногенної детермінації, у той час, коли причини та

умови злочинів тільки виникають і ще не має підстав для втручання правоохоронних органів у процес цієї детермінації. Перевагою запобігання злочинам за допомогою громадськості є також неформальний характер значної частини превентивних заходів, які засновані на моральному авторитеті, можливостях сім'ї та побутового оточення.

5. Стратегія зменшення можливостей вчинення злочинів спрямована на усунення наявних або прихованих криміногенних загроз чи умов, що полегшують або навіть сприяють учиненню злочинних посягань. Завдяки реалізації зазначеної стратегії можна створити такі умови, що здатні нівелювати злочинну мотивацію зацікавлених осіб або утруднити її завершення. Одним із перспективних напрямів у межах реалізації стратегії зменшення можливостей вчинення злочинів, що заслуговує на увагу, є цілеспрямоване формування громадської думки щодо неприйняття злочинної ідеології. Так, сила громадської думки може позитивно впливати на зміни в особистості правопорушників та підкріплювати свідомість законослухняних громадян у правильності життя й діяти приписами закону.

Головна функція громадської думки – регулювання суспільних відносин та поведінки між людьми. Сутність цієї функції полягає в тому, що громадська думка створює та впроваджує певні норми суспільних відносин. Так, громадська думка регулює поведінку індивідів, соціальних груп та інститутів, підтримує між ними певні норми відносин. На рівні соціальної психології вона формується і функціонує стихійно, у тому числі в разі маніпулювання нею з боку державних установ, політичних організацій, засобів масової інформації. Тобто громадську думку можна сформувати у необхідному змісті та надати їй певну спрямованість [2, с. 50].

6. Запобіжні можливості громадської думки полягають у створенні соціальних норм и профілактичного нагляду за їх дотриманням, тим самим сприяючи формуванню ціннісних орієнтацій у суспільстві. Громадська думка не тільки відображає суспільні процеси, але й здатна чинити на них значний вплив. Цей вплив позначається на поведінці людей. Людина – особа свідома, її поведінка й вчинки носять усвідомлений, цілеспрямований характер. Але, враховуючи те, що вона є також особою суспільною, то свідомість формується під впливом різноманітних проявів життя. Соціальне середовище та конкретне суспільство, в якому людина розвивається, й формує її життєві настанови, властивості й якості. Запобіжна функція громадської думки, у розглядуваному нами аспекті, полягає у переконанні бути солідарними у поглядах на антигромадські, злочинні вчинки.

1. Бентам И. Основные начала уголовного кодекса. Изб. соч. Иеремии Бентама. СПб, 1867. Т. 1. С. 585-632.

2. Шрамко С. С. Роль громадської свідомості у запобіганні корупції. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія «Право». 2014. № 28. С. 48-51.

Чернишов Денис Вікторович,
Заступник Міністра юстиції
України

НАГЛЯДОВА ПРОБАЦІЯ – ОДИН ІЗ КЛЮЧОВИХ НАПРЯМІВ ДІЯЛЬНОСТІ УПОВНОВАЖЕНИХ ОРГАНІВ З ПИТАНЬ ПРОБАЦІЇ

Одним із напрямів реформування пенітенціарної системи України є створення на базі кримінально-виконавчої інспекції служби пробації. Ключовим етапом у становленні пробації в Україні стало прийняття 5 лютого 2015 року Верховною Радою України Закону України «Про пробацію».

Цим актом визначено, що пробація являє собою систему наглядових та соціально-виховних заходів, що застосовуються за рішенням суду та відповідно до закону до засуджених, виконання певних видів кримінальних покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, та забезпечення суду інформацією, що характеризує обвинуваченого. Національна пробація складається з трьох видів пробації, що обумовлені особливостями правового статусу осіб в системі правосуддя: досудова пробація, наглядова пробація, пенітенціарна пробація.

Структурна основа пробації України - це уповноважені органи з питань пробації, які безпосередньо забезпечують реалізацію державної політики у сфері виконання певних видів кримінальних покарань, не пов’язаних з позбавленням волі, та пробації. Фактично, одразу після застосування судом покарання, альтернативного позбавленню волі, розпочинається етап наглядової пробації.

Наглядова пробація — це здійснення наглядових та соціально-виховних заходів щодо засуджених до покарань у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, громадських робіт, виправних робіт, осіб, яким покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк замінено покаранням у виді громадських робіт або виправних робіт, осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням, звільнених від відбування покарання вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до трьох років, а також направлення засуджених до обмеження волі для відбування покарання до виправних центрів. По суті нагляд полягає в реалізації органом пробації заходів за місцем проживання, роботи та навчання засуджених з метою дотримання обов'язків, визначених законом та покладених на них судом.

Наглядова пробація застосовується до найбільшої частини осіб, які перебувають на обліку уповноважених органів з питань пробаціїта на найбільш тривалий період часу.

Так, у 2017 році по обліках уповноважених органів з питань пробації пройшло 158 085 осіб, з них (особи до яких застосовано наглядову пробацію): 6812 осіб, засуджених до покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю; 10903 осіб, засуджених до покарання у виді громадських робіт та яким покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк замінено покаранням у видігромадських робіт; 1124 осіб, засуджених до покарання у виді виправних робіт та яким

покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк замінено покаранням у виді виправних робіт; 95175 осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням; 739 осіб, засуджених до обмеження волі, які направляються для відбування покарання до виправних центрів.

Незначною є частка неповнолітніх. Так з 114 093 осіб, до яких застосовано заходи наглядової пробації у 2017 році, 918 осіб неповнолітні.

Головною відмінністю наглядової пробації від системи виконання покарань не пов’язаних з позбавленням волі, є її соціальна складова.Зокрема, у період наглядової пробації щодо суб’єктів пробації здійснюєтьсяне лише нагляд, а й соціально-виховна робота, яка полягає у здійсненні заходів, що проводяться за індивідуальним планом роботи із засудженим з урахуванням оцінки ризиків вчинення повторних кримінальних правопорушень та передбачає диференційований підхід під час надання консультативної, психологічної та інших видів допомоги; сприяння працевлаштуванню; залучення до навчання; участь у виховних заходах та соціально корисній діяльності; проведення індивідуально-профілактичної роботи.

Наглядова пробація передбачає індивідуально сплановану роботу над вирішенням проблем особи (факторів ризику), які можуть призвести до вчинення повторного злочину, забезпечення надання йому необхідних соціальних, психологічних, юридичних, медичних та освітніх послуг; застосування спеціальних пробаційних програм. В основі усіх пробаційних заходів перебуває оцінка факторів ризику та використання спеціальних методик пробаційної роботи, які ураховують стать та вік суб'єкта пробації, передбачають постійний моніторинг результатів та коригування для досягнення максимального ефекту.

Окрім цього, Законом України «Про пробацію» введено новий правовий інститут - пробаційні програми, які призначаються за рішенням суду особі, звільненій від відбування покарання з випробуванням, та передбачає комплекс заходів, спрямованих на корекцію соціальної поведінки або її окремих проявів, формування соціально сприятливих змін особистості, які можливо об'єктивно перевірити (програми психологічної корекції та програми соціальної адаптації, спрямовані на усунення негативних факторів, що впливали та можуть в подальшому впливати на поведінку правопорушника). Реалізація пробаційних програм визначена постановою Кабінету Міністрів України від 18 січня 2017 р. № 24.

У період наглядової пробації Закон України «Про пробацію» дозволяє залучати до здійснення заходів нагляду за засудженими та проведенні з ними соціально-виховної роботи волонтерів пробації — фізичних осіб, які досягли вісімнадцятирічного віку, уповноважені органом пробації на виконання окремих завдань, пов'язаних із пробацією, на добровільній та безоплатній основі.

Завдяки ефективному нагляду забезпечується безпека суспільства шляхом виправлення засуджених, запобігання вчиненню ними повторних кримінальних правопорушень.

Данильченко Юрій Броніславович
кандидат юридичних наук
прокуратура Харківської області

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИХ ЗАСАД ПРОТИДІЇ ТЕРОРИЗМУ

Організаційно-правові засади протидії тероризму представляють собою сукупність національних та міжнародних норм, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, які встановлюють зміст, принципи, суб'єктів протидії тероризму їх компетенцію, конкретні форми і методи протидії, а також порядок взаємодії та координації їх дій суб'єктів протидії тероризму. Аналіз масиву правових норм, що встановлюють організаційні основи протидії тероризму, демонструє їх значну кількість, відсутність належної систематизації, наявність низки суперечностей їх змісту між собою та невідповідність сучасним потребам механізму протидії тероризму. Усе це призводить до низки проблем у правозастосуванні та реалізації завдань механізму протидії тероризму.

До основних недоліків організаційно-правових засад протидії тероризму слід віднести:

- привалювання каральних заходів протидії над профілактичними. На наш погляд, однією з стрижневих умов мінімізації терористичних загроз в України є досягнення соціального компромісу, толерантності та усунення радикальних та сепаратистських настроїв в суспільстві. Відповідно, у протидії тероризму перевага має надаватися профілактичним заходам, при чому їх спектр має бути якнайширшим та спрямованим на всі сфери (соціальну, політичну, економічну, культурну, ідеологічну) життя в країні. Вітчизняні дослідники також підтримують позицію щодо недооцінки профілактичних заходів протидії тероризму. Наприклад, І. М. Рижов пропонує змінити концепцію боротьби з тероризмом на режим забезпечення антитерористичної безпеки в суспільстві. Причому остання, на думку науковця, виходить за рамки боротьби з терористами на рівні фізичної протидії, а стосується усунення настроїв масової теророфобії та спрямована на пошук раціональних варіантів управлінських антитерористичних стратегій, орієнтованих на профілактику та попереджувальну нейтралізацію загроз терористичного характеру [1, с. 350-351]. І. Однолько висловлювала пропозиції щодо доповнення Закону України «Про боротьбу з тероризмом» положеннями про протидію екстремізму й сепаратизму як деструктивним явищами, що підпитують терористичну діяльність [2, с. 63]. В. М. Вакулич, проаналізувавши чинне антитерористичне законодавство, визначає його недоліком те, що на теперішній час боротьба із злочинністю терористичної спрямованості ведеться в основному в ході реагування на вже здійснені злочини [3, с. 45]. Б. Д. Леонов і Майоров в своїх працях також доходять висновку, що в разі застосування виключно або переважно репресивних заходів, спрямованих на припинення злочинної діяльності, досягти відчутного

успіху у боротьбі з тероризмом практично неможливо, та пропонує впроваджувати саме запобіжні заходи в систему протидії тероризму [4, с. 9; 5, с. 12];

- непристосованість чинного антитерористичного законодавства до протидії гібридним загрозам національній безпеці України та до проведення широкомасштабних антитерористичних операцій. Цей факт підтверджується численним рефлексивними змінами до нормативно-правових актів у сфері протидії тероризму з метою врегулювання застосування широкого арсеналу сил та засобів, в тому числі й підрозділів збройних сил України, під час проведення оголошеної антитерористичної операції на сході України;

- відсутність врегульованого законом порядку визначення організації терористичною. Як зазначає керівник секретаріату Комітету Верховної Ради України з питань національної безпеки і оборони Т. Блистів, у чинному Законі України «Про боротьбу з тероризмом» йдеться про те, що суд має визнавати організацію терористичною (ст. 24), однак на законодавчому рівні не визначено, який суд і в рамках якого процесуального закону має повноваження визнавати організації терористичними [6, с. 48]. Крім того на теперішній час законодавство не встановлює критеріїв, за якими організацію можливо знати терористичною.

Аналіз організаційно-правових засад протидії тероризму дозволяє визначити наступні напрямами їх удосконалення:

- змінення назви закону України «Про боротьбу з тероризмом» на «Про протидію тероризму» та доповнення його розділом щодо профілактики тероризму. Зазначені зміни мають бути підкріплені зміною національної Концепції протидії тероризму, яка на теперішній час не відповідає сучасним реаліям терористичних загроз в державі. На наш погляд, ефективність запропонованих змін залежить від ступеня налагодження консолідації зусиль представників національного політикуму, наукового світу, правоохоронних органів та громадянського суспільства;

- визначення порядку та правових критеріїв визнання організації терористичною;

- вдосконалення антитерористичного законодавства в питаннях протидії гібридним загрозам національній безпеці України, а також внесення відповідних доповнень у Стратегію національної безпеки України;

- удосконалення взаємодії суб’єктів протидії тероризму в питанням профілактики та припинення терористичних актів на рівні міжвідомчих нормативно-правових актів;

- впровадження передових форм і методів протидії тероризму за наступними напрямами: широке використанням цифрових способів ідентифікації зловмисників; ведення аналітичних баз даних щодо осіб, причетних до терористичної діяльності; моніторинг соціальних мереж з метою виявлення фактів вербування терористів та поширення терористичної ідеології; максимальна автоматизація організаційних заходів забезпечення громадської безпеки в великих містах;

- розробка концептуальних положень щодо активізації участі громадськості в заходах профілактики терористичних проявів, протидії поширенню радикальної та сепаратистської ідеології.

1. Рижов І. М. Парадигмальні виміри антитерористичної безпеки. Протидія терористичній діяльності: міжнародний досвід і його актуальність для України: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (15 грудня 2017 року). – Київ: Національна академія прокуратури України, 2018. С. 349-352.
2. Однолько І. Нормативно-правове забезпечення протидії терористичній діяльності в Україні. Вісник Національної академії прокуратури України. 2015. № 4(42). с. 59–65.
3. Вакулич В.М. Законодавство України і тероризм. Суспільна політика. 2010. Вип.№2. С. 43-50.
4. Майоров В. В. Адміністративно-правовий статус суб'єктів протидії тероризму в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук. за спец. 12.00.07. Національний ун-т біоресурсів і природокористування України. К. 2010. 22 с.
5. Леонов Б. Д. Запобігання та протидія тероризму: теоретичні підходи. Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». 2012. № 2(6). С. 1-15.
6. Блистів Т. Нормативно-правове удосконалення системи протидії тероризму та запровадження процедури визнання організацій терористичними. Протидія терористичній діяльності: міжнародний досвід і його актуальність для України: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (15 грудня 2017 року). – Київ: Національна академія прокуратури України, 2018. С. 46-49.

Острогляд Олександр Васильович,
к.ю.н., доцент, проректор з наукової роботи ПВНЗ Університет Короля Данила

СУСПІЛЬНА НЕБЕЗПЕКА ЯК ОЗНАКА ЗЛОЧИНУ: МІЖНАРОДНИЙ ОГЛЯД

Кримінальний кодекс України ст. 11 визначає, що злочином є передбачене Кримінальним кодексом суспільно небезпечне винне діяння (дія чи бездіяльність), вчинене суб'єктом злочину. Відповідно класично вже виділяють чотири ознаки злочину: суспільна небезпека, протиправність, вина і караність.

Не вдаючись до детального аналізу кожної з ознак і поняття ознаки взагалі, необхідно відзначити, що саме суспільна небезпека – ознака зміст і доцільність існування якої знову стали предметом наукових дискусій.

Підручники з вивчення Загальної частини Кримінального права, вказуючи цю ознаку, як правило характеризують її наступним чином:

- Суспільна небезпечність є загальновизнаною ознакою злочину. Суспільна небезпечність – це властивість, притаманна злочину, яка полягає в тому, що він (злочин) спричиняє тяжку шкоду існуючому в суспільстві правопорядку або ставить правопорядок під загрозу заподіяння такої шкоди [8, с. 41].

Або:

- Суспільна небезпечність діяння як матеріальна ознака полягає в тому, що злочин заподіює істотної шкоди суспільним відносинам, охоронюваним кримінальним законом, або створює реальну загрозу її заподіяння [1, с. 73].

Чи:

- Суспільна небезпека – здатність злочину заподіювати чи створювати загрозу заподіяння шкоди об'єктам кримінально-правової охорони [7, с. 40].

Для кращого розуміння, чи є ця ознака визначальною і чи взагалі вона має бути ознакою злочину, варто здійснити огляд кримінального законодавства зарубіжних країн, які умовно можна поділи на дві групи: ті що входили до колишнього СРСР чи були в орбіті його діяльності та інші.

Кримінальний кодекс Республіки Білорусь в ст. 11 вказує, що злочином визнається скоєне винно суспільно небезпечне діяння (дія або бездіяльність), що характеризується ознаками, передбаченими КК, і заборонене ним під загрозою покарання [4, с. 56].

Кримінальний кодекс Республіки Молдова – ст. 14 – злочином є діяння (дія або бездіяльність), що завдає шкоди, передбачене кримінальним законом, вчинене винно та є кримінально караним. Ступінь шкоди злочину визначається відповідно до ознак, що характеризують елементи злочину: об'єкт, об'єктивна сторона, суб'єкт і суб'єктивна сторона (ст. 15) [4, с. 264].

Кримінальний кодекс Азербайджанської республіки в статті 14 визначає, що злочином визнається вчинено винно суспільно небезпечне діяння (дія або бездіяльність), заборонене КК під загрозою покарання [2, с. 55].

Кримінальний кодекс Республіки Казахстан в ст. 10 вказує, що кримінальні правопорушення залежно від степеню суспільної небезпеки і караності підрозділяються на злочини і кримінальні проступки. Злочином визнається скоєне винно суспільно небезпечне діяння (дія або бездіяльність), заборонене КК під загрозою покарання у вигляді штрафу, виправних робіт, обмеження волі, позбавлення волі або смертної кари [2, с. 243].

Кримінальний кодекс Республіки Польща прямо не визначає суспільну небезпеку, проте в ст. 1 зазначає, що не є злочином правопорушення, суспільна небезпечність якого є незначною [5, с. 7].

Кримінальний кодекс Королівства Іспанія – стаття 10 – злочинами або проступками є карані за законом дія або бездіяльність, вчинені з умислом чи із злочинної необережності [3, с. 19].

Кримінальний кодекс Французької республіки – ст. 111-2 – закон визначає, які суспільно небезпечні діяння є злочинами та які покарання застосовується до осіб, що їх вчинили [6, с. 21].

Таким чином з запропонованого огляду можна зробити певні висновки і застереження:

- Кримінальні кодекси країн, що успадкували підходи колишнього СРСР та країн, що були в орбіті його впливу, а також окремих країн, що мають законодавство минулого століття визначають суспільну небезпеку як ознаку злочину (Україна, Білорусь, Азербайджан, Казахстан, Польща, Франція та ін.).

- Кодекси окремих країн не вказують суспільну небезпеку як ознаку злочину, а акцент роблять на протиправності і вині (Іспанія).

- Окремі країни замість ознаки суспільної небезпеки вводять як ознаку злочину – шкоду (Молдова).

Метою огляду було вказати на плюралізм підходів до ознак злочину в законодавстві країн світу, а також на те, що існують дві стабільні ознаки як

вина і протиправність, така ж ознака як суспільна небезпека на сьогодні перебуває в режимі трансформації якщо не назви, то принаймні змісту, який в неї вкладається.

1. Кримінальне право України: Загальна частина : підручник / В.І. Борисов, В.Я. Тацій, В.І. Тютюгін та ін., за ред. , В.Я. Тація, В.І. Борисова, В.І. Тютюгіна. – 5-те вид., переробл. і допов. – Х. : Право, 2015. – 528 с.
2. Кримінальний кодекс Азербайджанської Республіки, Кримінальний кодекс Республіки Казахстан / під. ред. В.Л. Менчинського. Переклад на українську мову Т.В. Руденко. – К.: ОВК, 2016. – 490 с.
3. Кримінальний кодекс Королівства Іспанія / під. ред. В.Л. Менчинського. Переклад на українську мову О.В. Лішевської. – К.: ОВК, 2016. – 284 с.
4. Кримінальний кодекс Республіки Білорусь, Кримінальний кодекс Республіки Молдова / під. ред. В.Л. Менчинського. Переклад на українську мову Т.В. Руденко. – К.: ОВК, 2016. – 462 с.
5. Кримінальний кодекс Республіки Польща / під. ред. В.Л. Менчинського. Переклад на українську мову В.С. Станіч. – К.: ОВК, 2016. – 138 с.
6. Кримінальний кодекс Французької республіки / під. ред. В.Л. Менчинського. Переклад на українську мову. – К.І. Мазуренко. – К.: ОВК, 2017. – 348 с.
7. Острогляд О.В. Основні положення кримінально-правової політики України та Кримінального права України (Загальна частина) [текст] : навчальний посібник (в схемах та визначеннях, практичні завдання) / О.В.Острогляд. – 2-ге вид., переробл. та допов. – Івано-Франківськ : Симфонія форте, 2017. – 326 с.
8. Фріс П.Л. Кримінальне право України. Загальна частина: Підручник для студентів вищих навчальних закладів. / Фріс П.Л. – К.: Атіка, 2004. – 488 с.

Митрофанов Ігор Іванович,
доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри кримінально-
правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПОЛІТИЧНИЙ ВПЛИВ НА ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЮ НОРМ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

Сьогодення привносить в наше життя нові виклики, пов’язані з відсутністю не лише ефективного впливу на кримінальну активність населення, а взагалі відмовою держави від контролю над нею. Найактуальнішою темою в сфері протидії злочинності на всіх етапах розвитку сучасної України була, є та в майбутньому залишиться боротьба з корупцією. Хоча всім давно відомо, що не може бути подолано це ганебне явище, якщо не покращувати умови проживання людей в Україні, коли відсутня воля вищих посадових осіб на подолання цього ганебного явища за його широкого поширення у вищих ешелонах влади. Ніякі новостворені державні органи (в тому числі Антикорупційний суд) не здатні за таких умов домогтися яких-небудь вагомих результатів в антикорупційній діяльності. Це все створює відповідний фон для загальнокримінальної злочинності, яка відчуває відсутність протистояння їй з боку держави.

Усе зазначене вище має знайти відображення та відповідне реагування з боку спільноти науковців-криміналістів, які повинні відшукувати необхідні, науково обґрунтовані відповіді на вказані виклики. При цьому слід звертати увагу на напрацювання кримінально-правової політології як науки про політику

держави в сфері протидії злочинності, що є різновидом діяльності держави та певним наслідком політичної активності за заволодіння репресивним потенціалом (легального насилля) кримінального права, що знаходить відображення в законодавстві України про кримінальну відповідальність (далі – ЗупКВ) і суспільній свідомості, а також про порядок її формування та реалізації.

Інакше кажучи, при дослідженні конкретних норм кримінального права слід ураховувати не лише соціальні умови їх створення, але й політичне підґрунтя їхнього прийняття. Наочним прикладом для цього є кримінально-правовий норматив, яким встановлено покарання за виготовлення, поширення, а також публічне використання символіки комуністичного, націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів, у тому числі у вигляді сувенірної продукції, публічне виконання гімнів СРСР, УРСР (УСРР), інших союзних та автономних радянських республік або їх фрагментів на всій території України, крім випадків, передбачених ч.ч. 2 і 3 ст. 4 Закону України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їх символіки», у виді обмеження волі на строк до п’яти років або позбавлення волі на той самий строк, з конфіскацією майна або без такої.

Указаний кримінально-правовий норматив був зафіксований стаття 436^1 Кримінального кодексу України, який спочатку був введений законом № 729-VII від 16.01.2014, але втратив чинність на підставі закону № 732-VII від 28.01.2014. Законом України «Про внесення зміни до Кримінального кодексу України щодо відповідальності за заперечення чи виправдання злочинів фашизму» від 28 січня 2014 року № 735-VII він таки став складовою частиною КК і передбачав покарання за публічне заперечення чи виправдання злочинів фашизму проти людяності, вчинених у роки Другої світової війни, зокрема злочинів, здійснених організацією «Вафен-СС», підпорядкованими їй структурами, тими, хто боровся проти антигітлерівської коаліції та співробітничав з фашистськими окупантами, а також пропаганда неонацистської ідеології, виготовлення та (або) розповсюдження матеріалів, у яких виправдовуються злочини фашистів і їх прибічників у виді штрафу від п’ятисот до тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеження волі на строк до двох років, або позбавлення волі на той самий строк.

Законом України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки» від 09.04.2015 № 317-VIII закріплено нову редакцію ст. 436^1 КК України, наведену вище, яка є чинною і сьогодні. Тобто, неважко помітити, що аналізований норматив має яскраво виражене політичне забарвлення і я вважаю його прикладом політичного жонглювання потенціалом (інструментарієм) легального насилля, яким є в будь-якій державі кримінальне право.

Не менш кричущими визнаються факти притягнення до кримінальної відповідальності за «пости» в соціальних мережах, висловлювання думок, що

відрізняються від встановленої всупереч конституційним положенням ідеології, яка підтримується на державному рівні та поширюється в Україні. Надання пріоритету активістам, які під «патріотичними» гаслами руйнують все, що рухало країну вперед, створювало фундамент для підтримання мінімальних соціальних стандартів, виведення їх (активістів) з-під юрисдикції ЗУпКВ неминуче призведе до руйнації державного механізму та краху самої держави.

Усе зазначене актуалізує проблеми розвитку не лише ЗУпКВ, а всієї кримінальної юстиції країни для подолання негативних явищ і нових тенденції в функціонуванні злочинності, особливо її професійної складової. Кримінально-правова політологія в розглядуваному контексті має не просто запропонувати готові рецепти протидії негативним явищем, але й віднайти шляхи обмеження впливу політичних еліт на кримінальне право або такого нормування цього впливу, щоб не використовувати його як інструментарій боротьби з плюралізмом думок у соціумі. Крім того, для законодавця необхідно розробити критерії кримінально-правового законотворення, що унеможливлять його постійні зміни в угоду тих чи інших олігархічних кланів.

Постійні зміни до законодавства про кримінальну відповідальність негативно впливають на стан застосування норм кримінального права. При цьому слід враховувати ту обставину, що практична площина застосування ЗУпКВ є фундаментом дієвої політики в сфері протидії кримінальній активності населення, найважливіший метод її впливу на поведінку індивідів у соціумі, на охорону та захист суспільних відносин. Виходячи з цього, кримінально-правова політологія справедливо визнає, що рівень впровадження в життя політики в сфері протидії злочинності повинен розцінюватися перш за все за допомогою аналізу стану практики застосування норм кримінального права, а вдосконалення й інтенсифікація політики в сфері протидії злочинності має вирішуватися на ґрунті удосконалення й інтенсифікації правозастосовної практики застосування норм кримінального права у встановлених КК кордонах. Вивчене дозволяє порушити питання про необхідність дослідження практики застосування норм законодавства про кримінальну відповідальність в особливому аспекті – з точки зору виявлення справжнього змісту політики в сфері протидії злочинності, що складає предмет кримінально-правової політології [1, с. 127].

Політика в сфері протидії злочинності, ґрунтуючись на індивідуальному кримінально-правовому регулюванні, представляє собою сукупність дій із законозастосування й індивідуальних кримінально-правових рішень, що закріплюються в актах індивідуального кримінально-правового регулювання. Основою її в цьому контексті є організаційно-ресурсний фундамент і кадровий апарат кримінальної юстиції. Політика в сфері протидії злочинності втілюється в певному соціальному середовищі. Із цього можна дійти висновку, що вузьке розуміння практики застосування норм кримінального права означає: 1) сукупність дій, що мають ті чи інші правничі наслідки, запрограмовані приписами ЗУпКВ; 2) сукупність кримінально-правових рішень, в яких фіксуються результати цих дій; 3) сукупність часто повторюваних, усталених підходів до дій і кримінально-правових рішень. Для прикладу в підтвердження

вказаної тези можна скористатися судовою практикою в справах про злочини проти власності або проти довкілля, застосування примусових заходів медичного характеру та примусового лікування, призначення кримінального покарання, його виконання, індивідуалізації покарання й інші складові частини практики застосування норм кримінального права.

Широке розуміння практики застосування норм кримінального права означає оцінку потенціалу (сил і засобів) для її трансформації в життєдіяльність соціуму, наприклад, кількість слідчих і прокурорів (як процесуальних керівників на стадії досудового провадження в даній територіальній громаді – остаточну величину, яка не може довільно розширюватися; стан громадської свідомості, що віддзеркалює соціальну активність тощо.

Тобто, для критичного аналізу стану практики застосування норм кримінального права, а отже, реалізації політики в сфері протидії злочинності необхідно враховувати і широке її розуміння, і вузьке. Це створить необхідний фундамент для подальшого розвитку особливих моделей взаємодії національних галузей кримінального права – матеріального, процесуального, оперативно-розшукового, виконавчого [2, с. 144–154]. Таке завдання є вкрай складним і особливо важкою визнається його виконання при з'ясуванні матеріальної складової обов'язку не вчиняти суспільно небезпечні діяння, передбачені кримінально-правовими нормативами Особливої частини ЗУпКВ, ступеня перетерплюваності покарання, вставлені й оцінювані модернових перспектив кримінального права, в тому числі необхідності збільшення кількості звичайних злочинів за рахунок виділення специфічних потерпілих (злочини проти журналіста), злочинів з подвійним об'єктом посягання, деліктів небезпеки, підведення діяльності суб'єктів господарювання під юрисдикцію КК України.

Таким чином, кримінально-правова наука при аналізі стану застосування норм кримінального права та необхідності їх вдосконалення має спиратися на досягнення науки кримінально-правової політології, а не йти в руслі того чи іншого політичного тренду – наприклад, антикорупційної вакханалії.

---

1. Митрофанов І. І. Політичне протистояння за кримінальне право та кримінально-правова політологія / І. І. Митрофанов // Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України. – 2016. – № 9. – С. 120–128.

2. Митрофанов И. И. Взаимное проникновение метериального, процессуального и исполнительного уголовного права / И. И. Митрофанов // Библиотека криминалиста : научный журнал. – 2015. – № 5(22). – С. 144–154.

Кісілюк Едуард Миколайович,
кандидат юридичних наук,
доцент, професор кафедри
кримінального права
Національної академії внутрішніх
справ

ОСОБЛИВОСТІ ГАРМОНІЗАЦІЇ ТА ВРЕГУЛЮВАННЯ ТЕРМІНОЛОГІЇ ЩОДО ГЕНДЕРНО ЗУМОВЛЕНОГО НАСИЛЬСТВА В РАМКАХ ВНЕСЕННЯ ЗМІН ДО КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Останнім часом, все більше уваги звертається на вдосконалення законодавства у сфері попередження насильства в сім'ї та щодо жінок. Зміни до кримінального законодавства України у цій сфері відбулися 6 грудня 2017 року. Президентом України було підписано Закон України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашнього насильства та боротьби з цими явищами», який імплементує так звану «Стамбульську конвенцію», яка була прийнята 11 травня 2011 р.

Імплементовані положення Стамбульської конвенції у національне законодавство, дають можливість удосконалити кримінальне та кримінально-процесуальне законодавство України для боротьби з насильством стосовно жінок та домашнім насильством. Зокрема, можна вказати на ряд позитивних моментів даного Закону: введення кримінальної відповідальності за домашнє насильство та примусовий шлюб; доповнення Кримінального кодексу новим розділом про обмежувальні заходи щодо осіб, які вчинили домашнє насильство де передбачено, що в інтересах потерпілого від злочину, пов'язаного з домашнім насильством, на засудженого можуть бути покладені такі обов'язки: заборона перебувати в місці спільного проживання з особою, яка постраждала від домашнього насильства; обмеження спілкування з дитиною у разі, коли домашнє насильство вчинено стосовно дитини або в її присутності; заборона наближатися на визначену відстань до місця, де особа, яка постраждала від домашнього насильства, може постійно чи тимчасово проживати, тимчасово чи систематично перебувати у зв'язку з роботою, навчанням, лікуванням чи з інших причин; заборона листування, телефонних переговорів з особою, яка постраждала від домашнього насильства, інших контактів через засоби зв'язку чи електронних комунікацій особисто або через третіх осіб; направлення для проходження програми для кривдників або пробаційної програми.

Проте, деякі положення Закону України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашнього насильства та боротьби з цими явищами» є спірними чи тотожними вже існуючим поняттям.

Так, Законом пропонується внести зміни до ст. 66 КК України, пункт 7 якої викласти в такій редакції: «вчинення злочину під впливом сильного душевного хвилювання, викликаного жорстоким поводженням, або таким, що принижує честь і гідність особи, а також за наявності системного характеру такого поводження з боку потерпілого». По-перше, таке трактування звужує зміст чинної норми, адже «жорстоке поводження або таке, що принижує честь і гідність особи» може розглядатися як форма неправомірних або аморальних дій. По-друге, словосполучення «системний характер» не є характерним для нормотворчої термінології в галузі кримінального законодавства, а тому його вживання може створити труднощі в процесі правозастосування.

Разом з тим, Законом були внесені доповнення до ст. 67 КК «Обставини, які обтяжують покарання», зокрема, п. 6-1 «вчинення злочину щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах», який за своєю суттю подібний до п. 8 ч.1 ст. 67 КК («вчинення злочину щодо особи, яка перебуває в матеріальній, службовій чи іншій залежності від винного»). Відтак доцільність таких доповнень викликає сумніви.

Також у Законі пропонується доповнити Загальну частину КК України новим розділом XIII-1 «Обмежувальні заходи», який містить ст. 91-1 «Обмежувальні заходи, що застосовуються до осіб, які вчинили домашнє насильство». Відповідно до запропонованої редакції статті такі заходи (один або декілька) можуть бути застосовані судом до особи, яка вчинила домашнє насильство, в інтересах потерпілих від цих злочинів, поряд з призначенням покарання, не пов’язаного з позбавленням волі, або звільненням від кримінальної відповідальності чи покарання. Доцільність таких змін так само викликає сумніви, насамперед, через схожість обмежувальних заходів з обмежувальним приписом, передбаченим Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству». За своєю правовою природою, а також метою застосування вони скоріше відносяться до заходів адміністративно-правового примусу, а тому і їх застосування має регламентуватися положеннями зазначеного Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству». Крім того, потрібно зазначити, що вказані обмежувальні заходи збігаються із обов’язками, які покладає суд на особу, звільнену від відбування покарання з випробуванням, передбаченими ст. 76 КК.

Стосовно змін до Особливої частини КК України, то викликає сумніви необхідність доповнення диспозиції ст. 121 КК терміном «каліцтво статевих органів» як однієї з форм тяжкого тілесного ушкодження. Адже таке тілесне ушкодження цілком охоплюється іншими ознаками тяжкого тілесного ушкодження, приміром, «ушкодженням, що спричинили втрату будь-якого органу або його функцій».

Також потребує переосмислення зміст запропонованої ст. 126-1 КК «Домашнє насильство», адже наразі вона створює конкуренцією ряду статей КК, зокрема, ст.ст. 121 «Умисне тяжке тілесне ушкодження», 122 «Умисне середньої тяжкості тілесне ушкодження», 125 «Умисне легке тілесне ушкодження», 126 «Побої і мордування» тощо. Крім того, використана у

редакції термінологія не відповідає усталеному понятійному апарату, зокрема, у КК не вживаються такі терміни як «психологічне насильство», «погіршення якості життя» і т.п. Крім того діяння, які описані у диспозиції частини 1 даної статті, вступають у конкуренцію з ч. 1 ст. 173-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення «Вчинення насильства в сім'ї, невиконання захисного припису або непроходження корекційної програми», що є небажаним.

Крім того, діяння, які визначені в ст. 151-3 КК «Примушування особи до вступу в шлюб або до продовження примусово укладеного шлюбу, або до вступу у співжиття без укладання шлюбу, або до продовження такого співжиття, або спонукання з цією метою особи до переміщення на територію іншої держави, ніж та, в якій вона проживає», мають ознаки вже існуючих в Кримінальному кодексі України злочинів – ст. 146 «Незаконне позбавлення волі або викрадення людини», ст. 154 «Примушування до вступу в статевий зв'язок», ст. 149 «Торгівля людьми або інша незаконна угода щодо людини» тощо.

Особливо потрібно звернути увагу на зміни, що торкнулись Розділу IV КК «Злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи». У ст. 152 КК України "Зґвалтування" у порівнянні із старою редакцією змінено визначення самого поняття зґвалтування, це: «Вчинення дій сексуального характеру, пов'язаних із вагінальним, анальним або оральним проникненням в тіло іншої особи з використанням **геніталій** або будь-якого іншого предмета, без добровільної згоди потерпілої особи» (ч. 1 ст. 152 КК нової редакції). Між тим, п. а ч. 1 ст. 36 Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашнього насильства та боротьби з цими явищами під зґвалтуванням розуміє здійснення, без згоди, вагінального, анального або орального проникнення сексуального характеру в тіло іншої особи з використанням **будь-якої частини тіла** або предмета. Доцільно узгодити ці моменти шляхом дотримання положень, зазначених у Конвенції.

У новій редакції статей фактично пропонується пом'якшити кримінальне покарання за сексуальне насильство, яке вчиняється щодо малолітніх осіб. В старій редакції ч. 3 ст. 153 КК України відповідальність за насильницьке задоволення статевої пристрасті неприродним способом вчинене щодо малолітнього чи малолітньої, передбачалась у виді позбавлення волі на строк від десяти до п'ятнадцяти років, а за новою редакцією ч. 4. ст. 153 КК, особи які вчиняють сексуальне насильство щодо особи, яка не досягла чотирнадцяти років – караються позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років.

Як висновок потрібно сказати, що, безумовно, національне законодавство необхідно змінювати, доповнювати та приводити у відповідність до міжнародних стандартів, але не варто дублювати існуючі норми та безпідставно змінювати вже сталі й ґрунтовні кримінально-правові поняття.

Шалгунова Світлана Аполлінаріївна,
к.ю.н., доцент, доцент кафедри
кримінально-правових дисциплін,
Шевченко Таїсія Віталіївна,
викладач кафедри кримінально-
правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПРИЧИНИ СЕКСУАЛЬНОГО НАСИЛЬСТВА В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

В переважній більшості випадків зґвалтування, як один із найбільш поширених та небезпечних злочинів, викликані не лише фізіологічними потребами, а більш складною сукупністю мотивів. Проведене нами вивчення судової практики за останні 5 років по статевих злочинах показало, що в різних регіонах України механізм вчинення зґвалтувань та інших статевих злочинів із застосуванням фізичного чи психічного насильства має схожі ознаки. В сучасному українському суспільстві причини сексуального насильства відрізняються від тих, що спонукали до вчинення статевих злочинів за період 2000-2013 років, і вони більш схожі із тими, що були у 1989-1996 роках. Більшість статевих злочинців вчиняють зґвалтування та насильницьке задоволення статевої пристрасті неприродним способом не стільки для задоволення статевої пристрасті, скільки заради розваги. Практично, відмінностей між зґвалтуваннями та насильницьким задоволенням статевої пристрасті, вчиненими у Дніпропетровській, Донецькій, Херсонській та Житомирській, Закарпатській, Львівській, Івано-Франківській та інших областях країни, немає. Суттєві відмінності виявляються в жертвах вчинених злочинів а скоріше, в їх поведінці та ставленні до ґвалтівника, або відносинах між ними. Що ж стосується мотивації та мотивів сексуального насильства, то можна стверджувати, що всі мотиви перебувають в ієрархічному зв’язку та взаємодії. Разом з тим, не можна відкидати й вплив зовнішніх криміногенних факторів. До яких, перш за все, відносяться недоліки у виховній роботі, у тому числі у статевому вихованні, роль пияцтва, цинічних, примітивних поглядів на між статеві стосунки та інших негативних явищ. Ці явища повинні стати об’єктом кримінологічного впливу, але тільки адекватна їх оцінка дозволить оцінити їх роль в попередженні зґвалтувань та інших статевих злочинів.

Не можна ігнорувати те, що ґвалтівники сприймають жінок як більш низьких, ніж вони істот, з бажаннями яких можна не рахуватися і які повинні робити все те, що бажатиме винний. Немало серед ґвалтівників і таких, які вважають, що відносини між особами різної статі – це лише фізіологічні акти. У насильників не сформовано уявлення про цінність жінок, її волю, гідність, статеву недоторканість. Самі насильницькі дії про це свідчать, оскільки і самі насильники не приховують зневажливого та цинічного ставлення до жінок. Такі ознаки мають не тільки ґвалтівники, які вчиняють сексуальні насильства

щодо жінок, а й особи, які чинять насильство щодо осіб однієї статі та дітей і неповнолітніх.

Однак, будь-яке насильство, що має сексуальний характер, викликано тривалою відсутністю статевих контактів, неможливістю задовольнити статеві потреби з різних причин (фізіологічних, психологічних). Дослідження свідчать, що більшу частку статевих злочинів вчиняють особи, які мають „легкий" доступ до задоволення статевих потреб (мають дружину або подругу, мають кошти для оплати сексуальних послуг).

Як правило, сімейний фактор має домінуючу роль у формуванні сексуального насильства. А саме, неприязні внутрішньосімейні стосунки, постійні побутові чвари, конфлікти, сприяють сексуальному відчуженню подружжя та штовхають кожного із членів сім'ї шукати нові об'єкти інтимного спілкування. Якщо жінка у таких ситуаціях, як правило, є подавленою, пригніченою, і намагається усамітнитися, то чоловік шукає пригод, задоволення статевої пристрасті, і не завжди правомірним способом. Вживання спиртних напоїв тільки швидше формує наміри та надає сміливості та рішучості у пошуку статевого задоволення.

При цьому, на сексуальні злочини відважуються не всі особи, які не знаходять порозуміння у сім'ї, а тільки ті, які уже мали певні відхилення в минулому.

Також причини зґвалтувань та інших статевих злочинів пов'язані з субкультурою окремих соціальних груп. Найбільш криміногенними є ті сексуальні норми, що тягнуть за собою відсутність духовної близькості між сексуальними партнерами, зневажливе ставлення до жінки та примушування її до інтимних стосунків. Між тим, сексуальні норми, що допускають насильство, не мають широкого розповсюдження. Можливо, це пов'язано іще й з тим, що жінки, які живуть в сім'ї, мають дітей і чоловіка-насильника, не заявляють про постійні факти насильства як сексуального, так і фізичного чи психічного, що не має ознак сексуальності. Тільки в тих випадках, коли насильство стає нестерпним, постійним, найбільш небезпечним, - тільки тоді правоохоронним органам стає відомо про факти статевого насильства.

Зґвалтування в багатьох випадках стають втіленням в життя уявлень про допустимість примушування до інтимних стосунків жінки, яка погодилася на спільне проведення вільного часу з чоловіком (вживання спиртних напоїв удвох). В інших ситуаціях такі чоловіки не чинять посягання на статеву свободу жінки. Таким чином, конкретна життєва ситуація та субкультура створюють впевненість суб'єкта у можливості, а інколи і його упевненості в необхідності застосування насильства щодо жінки. В тих випадках, коли така поведінка закінчується позитивно для чоловіка, закріплюється негативна сексуальна поведінка на майбутнє, і намагання повторити в аналогічних умовах виникає знову. Якщо ж жінка, яка стала жертвою такого насильства, веде себе позитивно, погоджується або не заперечує, повторення неминуче, оскільки воно дозволяє злочинцю самоутверджуватися таким чином, зміцнюється впевненість у правильності своїх дій.

Сексуальні посягання на незнайомих жінок, зґвалтування малолітніх

дівчат та жінок похилого віку – також мають місце. Необхідно зазначити, що такі діяння засуджуються всіма сексуальними субкультурами в усіх народів світу.

Можна цілком упевнено стверджувати, що причини сексуальних злочинів криються у внутрішніх причинах, особливостях злочинця, в його уявленнях про себе, його потребах, способах та бажаннях задовольняти свої потреби, у способі самоствердження особи.

Особа застосовує сексуальне насильство в тих випадках, коли не приймає саму себе такою, як вона є, коли хоче змінити себе, власне уявлення про себе. Тому винному будь-що необхідно вчинити такий злочин, оскільки тільки тоді він отримає велику психологічну нагороду, виграш, який він отримав сам, без допомоги. Така залежність має життєво важливе значення, і чим вона більша, тим більша вірогідність вчинення певних протиправних сексуальних дій. Особа застосовує сексуальне насильство у тому випадку, коли не приймає себе такою, якою бачить себе у своїх уявленнях і яким хотіла б бути. Негативна оцінка себе, своєї поведінки у повсякденному житті за наявності певних обставин, сприятливих умов дозволяє значно її підвищити, переконатися у власних здібностях, перемогти самого себе.

При цьому необхідно підкреслити, що особи, які вчиняють зґвалтування, жінку ставлять досить високо у своїй свідомості, вона є для них недосяжною духовно, естетично, фізично досконалою. Однак, статева недоторканість оцінюється дуже низько або взагалі не сприймається як цінність. Таким чином, сприйняття жінки стає подвійним: з одного боку, захоплення та поклоніння, а з іншого – бажання підкорити, подолати шляхом сексуального насильства.

Крім того, переважна більшість ґвалтівників (близько 70 %) дуже високо оцінюють свої чоловічі здібності, вважають, що кожен із них має право самостійно, без урахування думки жінки, вирішувати питання вступу з нею у статеві стосунки. Можна навіть сказати, що кожен із них вважав, що для будь-якої жінки чи дівчини те, що він звернув на неї свою увагу, - це уже велике щастя. Таким чином, в особі ґвалтівника поєднується завищена самооцінка та крайній егоїзм у статевих стосунках.

Відносно невелика група ґвалтівників (близько 30 %) складається із осіб, які взагалі не мають будь-яких моральних устоїв, а при вживанні алкоголю будь-які перепони у їх поведінці зникають, і кожне мимолітне бажання такі особи прагнуть задовольнити одразу ж після їх виникнення. Жертвами таких ґвалтівників стають особи жіночої статі різного віку, фактично, ті, «хто першими підвернулися під руку» (від жінок похилого віку до малолітніх дівчат).

І лише малочисельна група ґвалтівників (до 5 %) характеризується стійкою анти суспільною спрямованістю у сфері статевих відносин, що спрямована на вчинення серійних сексуальних злочинів. Дана категорія ґвалтівників є найбільш цинічною та жорстокою у порівнянні з іншими, має чітку спрямованість не лише на задоволення статевої пристрасті та своїх сексуальних збочень, а на приниження жінки, знущання над нею, реалізацію відносно неї своїх найбільш потаємних та спотворених бажань, у тому числі і

вчинення умисного вбивства своєї жертви способом особливої жорстокості. Такі особи, розуміючи недосяжність для них нормальних статевих та інтимних стосунків з бажаними для них жінками, особистою неспроможністю зацікавити таких жінок, бути для них цікавими, прагнуть отримати їх увагу та сексуальне задоволення шляхом застосування грубої фізичної сили, насильства, приниження та залякування.

Серед названими нами груп особи злочинця ґвалтівника також можна виділити й інші групи, категорії особи, які вчинили статеві злочини, пов'язані із задоволенням статевої пристрасті як природним, так і неприродним способом з інших причин. Однак, необхідно вказати, що кожна із категорій особи злочинців ґвалтівників має явні і приховані мотиви та причини вчинення зґвалтувань та інших статевих злочинів, і не кожен із них чітко усвідомлює їх наявність. Головне, що під час досудового слідства та судового розгляду кожного кримінального провадження у справах про статеві злочини слідчий та суддя повинні встановити мотив та мотивацію сексуального насильства, а також причинний комплекс протиправно поведінки ґвалтівника, щоб забезпечити правильну кваліфікацію вчиненого та найбільш ефективне застосування кримінального покарання або інших заходів кримінально-правового характеру.

Лень Валентин Валентинович,
кандидат юридичних наук, доцент
професор кафедри кримінального
права та кримінології
Національного технічного
університету «Дніпровська
політехніка»

СТАТЕВІ ЗЛОЧИНИ: ВПЛИВ НА ПСИХІКУ ПОТЕРПІЛОЇ ОСОБИ ТА НАСЛІДКИ

Різноманітні питання пов'язані зі злочинами проти статевої свободи та статевої недоторканості в різний час досліджували українські науковці – правники: Ю.Александров, Л.Брич, В.Вітвицька, Б.Гульман, О.Джужа, О.Дудоров, Л.Дорош, О.Кальман, М.Корчовий, І.Лановенко, Т.Лисько, А.Лукаш, Д.Москаль, О.Світличний, А.Шеремет, В.Фурса, П.Хряпінський, С.Чмут та інші. Радянські та зарубіжні науковці – правники: Ю.Антонян, Д.Васильченко, Б.Даніельбек, А.Дьяченко, О.Жижиленко, А.Кібальник, Г.Краснюк, М.Конєва, Н.Озова, Л.Оршанський, Ю.Пудовочкін, С.Тасаков, М.Шаргородський та інші.

Злочини вказаної категорії потребують підвищеної уваги з боку суспільства, правоохоронних органів щодо протидії та запобігання. Вказані злочини у більшості мають велику суспільну небезпеку і людина її статева свобода та статева недоторканість, повинні надійно захищатися державою й

відповідно національним кримінальним законодавством. Ці злочини вимагають особливого ставлення (відношення) до допиту потерпілої особи (особи жіночої і чоловічої статі), проведення багато чисельних спеціальних досліджень, залучення різного профілю фахівців, аналізу низки оціночних ознак тощо. Зовсім не другорядним буде висока кваліфікація слідчого та в першу чергу певний, або значний його професійний, а також і життєвий досвід.

Адже, ці злочини глибоко впливають на морально-психологічний стан потерпілої особи. І у цьому є велика проблема. Особливо це стосується неповнолітніх та малолітніх потерпілих осіб (жіночої та чоловічої статі).

Злочини пов'язані із сексуальним насильством, завдають найбільшої шкоди найважливішим для цивілізованого суспільства цінностям [1, с.4].

Зазначимо, що не усі злочини передбачені у Розділі IV Особливої частини Кримінального кодексу України (далі – КК України) однаково негативно впливають на стан психіки потерпілої особи. На наший погляд, найбільш негативно на психіці потерпілої особи відбивається вчинення таких злочинів: зґвалтування (ст.152 КК України), насильницьке задоволення статевої пристрасті неприродним способом (ст.153 КК України) та розбещення неповнолітніх (ст.156 КК України) [2, с.239, 249, 254], точніше окремі способи розбещення, а саме фізичне розбещення. Одразу, зазначимо, розбещення неповнолітніх визнається ненасильницьким злочином [3, с.102].

Диференціювання сексуальних переживань – продукт тривалого історичного розвитку [4, с.25].

Безумовно, глибина негативного впливу вчиненого злочину, може залежати від багатьох факторів (індивідуальних потерпілої особи та загальних):

1. вік, виховання, знання, спосіб життя, досвід тощо;

2. обстановка, умови, форма, спосіб, місце, час вчинення злочину;

а) можливо кількість співучасників злочину;

б) застосування, погроза застосування фізичного і / або психічного насильства, використання безпорадного стану, особливо коли потерпіла особа усвідомлює, що відбувається, але не може чинити опір насильнику (кам) з певних причин (заходилась у стані алкогольного сп'яніння, зв'язана, має фізичне каліцтво, залякана тощо);

3. настання психологічних, психічних і / або фізичних наслідків [5, с.110].

Потерпіла особа від розглядуваних злочинів терпить, переносить неймовірно тяжкі, гнітючі моральні та психологічні страждання, приниження, образу, біль (або / і безпосередньо перед їх вчиненням, або / і під час вчинення, або / і після їх вчинення).

Часто негативні наслідки від вчинення досліджуваних злочинів є хронічні, тобто невиліковні, непоправні і переслідують людину усе життя, руйнують його. По суті людині спричиняється глибока, небезпечна, вкрай деструктивна, руйнівна психологічна травма.

Зазначимо, стосовно зґвалтування, насильницького задоволення статевої пристрасті неприродним способом, розбещення неповнолітніх

(фізичне розбещення, тобто фізичні дії в першу чергу), що існує безліч форм і способів їх вчинення. Спосіб вчинення цих злочинів, також глибоко впливає на особистість (потерпіла особа), тобто на ступінь шкідливості і небезпечності. Чим він більш цинічний, зухвалий, тим він має більший деструктивний вплив на психіку особистості.

Вчинення цих злочинів має гостро аморальний і розкладаючий характер. Вони вкрай негативно впливають на потерпілу особу, особливо неповнолітню або малолітню, а саме на нормальний, загальноприйнятий, моральний, психологічний розвиток формування особистості. Ці негативні події, епізоди, деталі, рухи, запахи, поведінка ґвалтівника (ків) та інше, відображаються (карбуються) в пам'яті, фактично на усе подальше життя потерпілої особи.

Після вчинення таких злочинів психологам, психіатрам, одразу важко, а то й неможливо визначити (зафіксувати) ступінь і міру завданої шкоди психічному здоров'ю, його перспективи, перебіг і розвиток. У разі настання такої шкоди пізніше або коли вона лише загострюється, вказаним фахівцям важко довести, що саме певний свого часу вчинений злочин, привів до таких наслідків (діагнозу, стану).

Натомість, переважна більшість відповідних фахівців (психологів, психіатрів, психоаналітиків, сексологів, сексопатологів тощо) вважають, що душевна травма перенесена, а точніше набута від вказаних злочинів, назавжди залишає негативний відбиток у психіці людини. І, відповідно, виникають складні питання: наскільки глибоко нанесена психологічна травма та до якого рівня можна вилікувати потерпілу особу? Бо повне одужання настає в одиничних випадках. І чи не буде загострення (рецидиву) хворобливого стану за певних умов і обставин? Чи не виникне від цієї психологічної травми (захворювання), інших побічних соматичних захворювань, наприклад, хвороби шлунку тощо.

Крім того, зазначимо, що вчинення злочинів передбачених ст.ст. 152 – 156 у IV Розділі Особливої частини КК України, як мінімум змінює життя потерпілої особи у соціумі, серед оточуючих, можливо і близьких рідних, впливає на особистість її нормальний розвиток, характер, ментальність, звички, погляди, уклад, спосіб життя, ставлення до потерпілої особи у подальшому членів суспільства, її авторитету, тобто настають соціальні, часто певною мірою негативні наслідки.

---

1. Джужа О.М. Запобігання злочинам, пов'язаним із сексуальним насильством: монографія. К.: Атіка, 2009. 209 с.

2. Науковий коментар Кримінального кодексу України / Проф. Коржанський М.Й., К.: Атіка, Академія Ельга-Н, 2001. 656с.

3. Лень В.В. Окремі способи розбещення неповнолітніх: питання кваліфікації, диференціації та покарання. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. *Науковий збірник Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.* 2017. №2. Т.1. С.102-105.

4. Синєокий О.В. Психолого-правові проблеми сексопатології. Вступ до криміноперверсології: монографія. Х.: Право, 2009. 752с.

5. Лень В.В. Окремі злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості: питання впливу на психіку потерпілої особи. Materiály XIV Mezinárodní vědecko - praktická konference «Dny vědy - 2018», Volume 3 : Praha. Publishing House «Education and Science». С.110-112.

Радутний Олександр Едуардович
к.ю.н., доцент, доцент кафедри
кримінального права № 1
Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого

КВАЛІФІКУЮЧІ ОЗНАКИ, ПОВ'ЯЗАНІ З ДОСЯГНЕННЯМИ НАУКОВОГО ПРОГРЕСУ (БІОІНЖЕНЕРІЯ, ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ, НЕОРГАНІЧНА ТА ЗМІШАНА ФОРМА ЖИТТЯ)

Однією з ефективних форм диференціації кримінальної відповідальності, врахування суспільної небезпечності певної протиправної поведінки та індивідуальних характеристик особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, є закріплення у законі (у відповідній частині статті Особливої частини КК України) чітко визначених кваліфікуючих та особливо кваліфікуючих, або обтяжуючих (ст. 67 КК України) ознак. Ними здебільше виступають повторність (загальна або спеціальна), вчинення злочину за попередньою змовою осіб, певний розмір заподіяної шкоди, суспільно небезпечний спосіб тощо.

Стрімкий розвиток науково-технічного процесу та вдосконалення у зв'язку з цим форм і методів злочинної поведінки вимагають приділення окремої уваги таким новим напрямкам, як: 1) біоінженерія; 2) створення живих істот, які поєднують органіку з неорганікою (так звані кіборги – скорочення від англ. «cybernetic organism» – біологічний організм, який містить у собі механічні та(або) електронні компоненти); 3) створення неорганічної форми життя тощо.

Біоінженерія (англ. bioengineering), як галузь генетики, являє собою поєднання принципів біології та медицини, цілеспрямоване внесення змін в організм рослини, тварини або людини, керування їх функціями тощо. Одним з прикладів цього виступає вирощування «на замовлення» індивідуальних органів зі стовбурових клітин на зміну функціонально неповноцінним. Так, в університеті Міннесоти (University of Minnesota, США) створено працездатне серце щура. В 2013 р. тканину людського серця, здатну до скорочення, відтворено з плюрипотентних стовбурових клітин в університеті Пітсбурга (University of Pittsburgh, США). Пульсуючі клітини серця ще в 2007 р. були отримані в Україні, а Інститутом клітинної терапії (Київ) розроблена і застосовується методика відновлення судин на основі застосування стовбурових клітин пуповинної крові.

Досягнення у напрямку створення «кіборгів» (живих істот, які поєднують органіку з неорганікою), вже сьогодні вимагають оновленого доктринального ставлення до багатьох понять та інститутів кримінального права, в тому числі щодо ознак суб'єкта злочину, якщо останній має надмірно покращені здібності. Зокрема, кохлеарні імплантати дозволяють відновити слух пацієнтам з яскраво вираженою його втратою [4], але наступним кроком є наділення фізичної особи

можливістю сприймати такі сигнали зовнішнього світу, які раніше знаходилися поза біологічними межами людини. Система C-LEG успішно використовується для заміни ампутованих ніг [2], також ефективно відновлюються втрачені або пошкоджені руки [7], втім, такі біонічні маніпулятори можливо зробити і більш потужними, ніж це було передбачено в оригіналі людської істоти. Людина з подібними імплантатами може мати незрівнянно більшу фізичну спритність, силу, швидкість реакції тощо.

У 2008 році вперше було імплантовано електронний протез в око людині, чим було досягнуто часткового відновлення зору [8], компанія Retina Implant розробляє протез сітківки ока у вигляді мікрочіпу, який імплантується до органу зору пацієнта [6]. У найближчому майбутньому зір людини можливо буде покращити на декілька ступенів.

Центр воєнних підводних досліджень США (NUWC) звітував про дослідження у напрямку створення кіборгів-акул з вживленими нейроімплантатами [1]. Агенція з перспективних оборонних науково-дослідницьких розробок США (DARPA) багато років займається розробкою солдата, який за допомогою високотехнологічних засобів отримає підвищені розумові та фізичні здібності [3].

Створенню людини-кіборга, який поєднує органіку з неорганікою (імплантатами на базі штучного інтелекту) сприяють значні успіхи у розробці двостороннього інтерфейсу між мозком людини та комп’ютером. Зазначена технологія дозволить зчитувати електросигнали з мозку та одночасно передавати зрозумілі йому повідомлення. Завдяки цьому інтерфейсу мозок може напряму підключатися до мережі Інтернет або об’єднуватися з іншими пристроями або людьми у власну мережу (Інтернет речей, англ. Internet of Things, IoT). Чи залишиться після цього ідентичність окремої особи, поки що не відомо. Але така людина вже не буде колишньою людською істотою. Замість *Homo sapiens* це, можливо, буде *Homo numeralis* (або *Homo digitalis*, або *Homo horologium*) – «людина цифрова», відповідна дефініція чого пропонується науковій спільноті до подальшого використання.

Отже, у певному розумінні всіх, хто користується розумними окулярами, кардіостимуляторами, біопротезами та іншими приладами вже сьогодні можливо іменувати кіборгами – людьми, невід’ємною частиною тіла яких стали неорганічні елементи, в тому числі під керуванням штучного інтелекту.

Фізична особа з відповідним імплантатом матиме змогу значно покращити свої когнітивні функції, зокрема: 1) сприймати всю інформацію без прогалин та втрат, всі без виключення сигнали оточуючого світу (в т.ч., ультразвук та інфразвук, а не лише 2% повного електромагнітного діапазону); 2) мати ідеальну пам'ять, яка не змінюється під впливом часу; 3) здійснювати багаторівневий аналіз, зіставлення, оцінювання певних даних; 4) об’єктивно і своєчасно оцінювати ситуацію, на підставі чого здійснювати вибір найкращої стратегії і тактики поведінки в конкретних умовах; 5) приймати рішення на прискорених швидкостях (секунди та мілісекунди); 6) обробляти значні обсяги інформації, оперативно та ефективно їх використовувати; 7) концентрувати увагу тощо. Додатково до цього можуть бути значно покращені й фізичні

властивості тіла людини як біологічної істоти – сила, спритність, швидкість, витривалість, гнучкість, резистентність до шкідливого впливу ззовні тощо.

Всі зазначені та інші здібності можуть бути використані для полегшення вчинення звичайних форм злочинної поведінки та створення нових її різновидів. Тому є підстави розглядати вказані властивості в якості обтяжуючих (ст.67 КК України) або кваліфікуючих ознак (напр., для ст.ст. 111, 113, 114, 115, 121, 122, 190, 222 КК України тощо). Але криміналізувати їх слід лише стосовно тих випадків, коли імплантат дозволяє піднятися на ступінь вище у порівнянні з звичайними здібностями, або утворити нові. Ті чи інші властивості у діапазоні біологічних меж тіла та розуму людини не повинні враховуватися на етапі кваліфікації так, як і сьогодні вони не враховуються (напр., нанесення тілесних ушкоджень боксером, шахрайство, вчинене людиною з феноменальною пам'яттю тощо).

З іншого боку, підлягає декриміналізації обставина «… шляхом незаконних операцій з використанням електронно-обчислювальної техніки» (ч.3 ст.190 КК України), оскільки практично не існує сучасної взаємодії без використання таких пристроїв (смартфон, комп'ютер, планшет, «розумний» годинник, калькулятор тощо), отже, користування ними вийшло на загально розповсюджений рівень, крім того, неконкретизованою є ознака незаконності використання зазначених різновидів обладнання.

Можливість створення неорганічної форми життя пов'язана з дослідженнями у напрямку копіювання або повного перенесення (без залишків на первинному носієві) свідомості, інтелекту та особистості людини на цифровий носій. Підґрунтям для цього розглядають нейро-сінаптичний комп'ютерний процесор TrueNorth компанії IBM, який за своєю архітектурою емулює структуру частини мозку людини, що містить 1 мільйон нейронів та 256 мільйонів сінапсів [5].

Але таке копіювання породжує правові та етичні проблеми співвідношення між копією та оригіналом (зокрема, де саме залишається справжня індивідуальність – у первинному фізичному тілі, чи на цифровому носієві, з якого вона може бути перенесена у нову біологічну оболонку фізичного тіла), а також проблему їх одночасного співіснування (оригіналу та копії або декількох копій), зокрема, під кутом зору питань співучасті тощо.

Між тим, уразливість окремих напрямків науково-технічного прогресу (біоінженерія; створення живих істот, які поєднують органіку з неорганікою; створення неорганічної форми життя тощо) не повинна слугувати причиною для їх заборони у цілому, а лише вимагає належного правового регулювання, зокрема через перегляд окремих положень доктрини кримінального права відносно обтяжуючих, кваліфікуючих та особливо кваліфікуючих ознак тощо.

---

1. *Christensen Bill*. Military Plans Cyborg Sharks / Live Science, March 7, 2006, accessed December 10, 2010 // [Electronic resource] – Mode of access : http://www.livescience.com/ technology/060307_shark_implant.html / – Title from the screen.

2. C-Leg above knee prosthetic leg // [Electronic resource] – Mode of access : https://www.ottobockus.com/c-leg.html/ – Title from the screen.

3. *Douglas Ernst*. Real-life Jason Bourne: SEALs test 'cognitive enhancement' / The Washington Times - Monday, April 3, 2017 // [Electronic resource] – Mode of access :

https://www.washingtontimes.com/news/2017/apr/3/navy-seals-elite-units-testing-cognitive-enhanceme/ – Title from the screen.

4. *Łukaszewicz Z, Soluch P, Niemczyk K, Lachowska M.* Correlation of auditory-verbal skills in patients with cochlear implants and their evaluation in positone emission tomography (PET)- Article in Polish. Otolaryngol, Jun 2010, Pol. 64 (7): 10-16 // [Electronic resource] – Mode of access : https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/21171304?dopt=Abstract / – Title from the screen.

5. *Paul A. Merolla, John V. Arthur* and others. A million spiking-neuron integrated circuit with a scalable communication network and interface / *Science* 08 Aug 2014: Vol. 345, Issue 6197, pp. 668-673 DOI: 10.1126/science.1254642 // [Electronic resource] – Mode of access: http://science.sciencemag.org/content/345/6197/668 – Title from the screen.

6. Retina Implant // [Electronic resource] – Mode of access : https://www.retina-implant.de/en/company/who-we-are / – Title from the screen.

7. Woman outfitted with robotic arm // [Electronic resource] – Mode of access : https://medicalxpress.com/news/2006-09-woman-outfitted-robotic-arm.html/ – Title from the screen.

8. Немецкие ученые имплантировали протез для восстановления зрения // [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://www.dw.com/ru/немецкие-ученые-имплантировали-протез-для-восстановления-зрения/a-3191792/ – Заголовок з екрану.

Андрушко Андрій Васильович,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального
права і процесу Ужгородського
національного університету

ПРАКТИКА ЗАСТОСУВАННЯ ПОКАРАННЯ ЗА ЗАХОПЛЕННЯ АБО ТРИМАННЯ ОСОБИ ЯК ЗАРУЧНИКА

Визнаючи та гарантуючи свободу кожного індивіда, законодавець встановив кримінально-правові заборони, спрямовані на протидію відповідним посяганням: розділ III Особливої частини Кримінального кодексу (далі – КК) України передбачає відповідальність за злочини проти волі, честі та гідності особи. Одним із таких злочинів є захоплення або тримання особи як заручника (ст. 147).

У правозастосовній практиці захоплення заручників трапляється порівняно рідко. За 2013 рік органами прокуратури обліковано 4 випадки захоплення або тримання особи як заручника, у 2014 зареєстровано 41, у 2015 – 17, у 2016 – 7, у 2017 році – 3 таких злочини. Крім того, за 2013 рік органами прокуратури обліковано 1 випадок захоплення представника влади або працівника правоохоронного органу як заручника (ст. 349 КК), у 2014 – зареєстровано 59, у 2015 – 1, у 2016 – 3, у 2017 році – 2 таких злочини [1][3].

[3] Окрім ст. 147, яка передбачає загальний склад захоплення заручників, КК України містить спеціальні норми (ст.ст. 349, 349-1), які встановлюють відповідальність відповідно за захоплення представника влади або працівника правоохоронного органу як заручника та за захоплення журналіста як заручника. Вказані діяння включені законодавцем до розділу XV Особливої частини КК, який об'єднує злочинні посягання проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян та злочини проти журналістів. Хоча за задумом законодавця основним безпосереднім об'єктом діянь, передбачених ст.ст. 349, 349-1 КК, не є особиста свобода людини, об'єктивна сторона цих злочинів аналогічна захопленню заручників, відповідальність за яке встановлена у ст. 147 КК. На наше переконання, ст.ст. 349, 349-1 лише породжують непотрібну конкуренцію норм, а існуюча з точки зору вітчизняного законодавця доцільність посиленої відповідальності за захоплення як заручника певної категорії осіб може бути реалізована шляхом конструювання кваліфікованого складу злочину. У зв'язку з цим, досліджуючи практику застосування

У своїй доповіді хотілося б зупинитися на особливостях практики застосування покарання за цей злочин. Наведені нижче дані отримані в результаті аналізу доступної емпіричної бази – матеріалів 24 кримінальних проваджень, розглянутих судами першої та другої інстанцій за період з 2009 по 2017 рік. Автором узагальнено дані, що стосуються 54 засуджених за захоплення або тримання особи як заручника.

22,2% осіб засуджені за ч. 1 ст. 147 КК України, 70,4% – за ч. 2 цієї статті. Ще 7,4% засуджені за ст. 349 КК України. При цьому варто відзначити, що серед кваліфікованих видів захоплення заручників переважають вчинення цього злочину організованою групою та спричинення ним тяжких наслідків.

У п. 3 ч. 1 ст. 65 КК України вказано, що суд призначає покарання, враховуючи ступінь тяжкості вчиненого злочину, особу винного та обставини, що пом'якшують та обтяжують покарання.

Вивчення доступної судової практики засвідчило, що призначаючи покарання за захоплення заручників, суд враховував наступні особливості особи винного: наявність позитивної (55,6%), посередньої (29,6%) або негативної характеристики (14,8%); наявність (37%) або відсутність (63%) попередньої судимості; неперебування (38,9%) чи перебування (3,7%) на обліку у психіатра та нарколога; наявність на утриманні дітей або батьків похилого віку (25,9%); інвалідність або наявність хронічних захворювань (9,3%); пенсійний або передпенсійний вік (5,6%). В поодиноких випадках суд враховував й інші риси, що характеризують особу винного.

Звертає на себе увагу поширеність (враховані щодо 55,6% засуджених) позитивних характеристик на осіб, які вчинили захоплення заручників. Зважаючи на те, що більшість засуджених за цей злочин ніде не працювали, відповідні характеристики видані, як правило, за місцем їхнього проживання. Видається, має рацію Т.І. Нікіфорова, яка відзначає, що позитивна характеристика винного у вчиненні злочину – це сукупність усіх даних про нього, які надають можливість створити цілісне уявлення про цю особу як про добропорядну особистість, а тому дослідженню підлягає характеристика особи за місцем роботи, навчання, проживання [2, с. 148]. Видається, що робити висновок про добропорядність особи лише на підставі характеристики за місцем її проживання неправильно. Іноді такі характеристики, які враховуються судами при призначенні покарання винним, дуже дисонують з тяжкістю вчинених ними злочинів, їх жорстокістю та цинічністю. Так, для прикладу, Приморський районний суд м. Маріуполя, врахувавши позитивні характеристики на визнаних винуватими у вчиненні розглядуваного злочину учасників організованої групи, у той же час підкреслив, що вони «безжалісно повелися щодо потерпілого, спричинивши йому особливі страждання шляхом мучення, які виразилися в утриманні заручника зв'язаним протягом трьох діб, в масці на обличчі, з переломами кісток носа, нижньої щелепи, пальця,

---

покарання за захоплення або тримання особи як заручника, ми враховували й наявні вироки, ухвалені за ст. 349 КК України. Що ж стосується захоплення журналіста як заручника, то жодного відповідного діяння за період з 14 травня 2015 р., коли КК України був доповнений ст. 349-1, органами прокуратури не обліковано.

численними гематомами, без надання йому медичної допомоги, принижуючи потерпілого, який був вимушений упродовж всього часу мочитися під себе» [3].

Щодо 70,4% винних у захопленні заручників суд констатував відсутність обставин, які пом'якшують покарання. З-поміж обставин, які пом'якшують покарання, перерахованих в ч. 1 ст. 66 КК України, найчастіше враховувались: щире каяття (35,2%), активне сприяння розкриттю злочину (25,9%), з'явлення із зізнанням (14,8%), добровільне відшкодування завданих збитків (3,7%). Суди користуються також правом визнавати такими, що пом'якшують покарання, й інші обставини, не зазначені в ч. 1 ст. 66 КК України. Такими, зокрема, визнавались: визнання своєї вини (9,2%), наявність на утриманні дітей (5,6%), притягнення до кримінальної відповідальності вперше (3,7%), наявність позитивної характеристики (1,9%), незадовільний стан здоров'я (1,9%). В окремих випадках суд двічі враховував одну й ту ж обставину (наприклад, наявність позитивної характеристики та незадовільний стан здоров'я) і в якості особливості особи винного, і в якості обставини, що пом'якшує покарання.

В одному випадку суд, призначаючи покарання особам, які у приміщенні СІЗО захопили в заручники чергового, висунувши співробітникам установи вимогу надати їм транспорт та можливість безперешкодно покинути територію слідчого ізолятору як умову звільнення заручника, критично оцінив їх каяття та визнання своєї вини. Суд справедливо, на наш погляд, підкреслив, що про визнання вини обвинуваченими у цьому випадку не можна стверджувати однозначно, оскільки фактично воно є наслідком повної та об'єктивної фіксації їх діянь засобами відеоспостереження, що є невід'ємною частиною безпеки режимної установи. На переконання суду, заперечувати чи спотворювати обставини вчинення злочину у даному випадку не тільки неможливо, але й недоцільно, а тому метою вказаного зізнання та каяття є прагнення обвинувачених до призначення їм більш м'якого покарання, що, зрозуміло, є їх природним правом [4].

Щодо 68,5% винних у захопленні заручників суд констатував відсутність обставин, які обтяжують покарання. Такими, що обтяжують покарання, суд визнавав наступні обставини: рецидив злочинів (20,4%), вчинення злочину з особливою жорстокістю (7,4%), вчинення злочину особою, що перебувала у стані алкогольного сп'яніння (3,7%).

У 96,3% випадків суд призначив засудженим за цей злочин покарання у виді позбавлення волі на певний строк з реальним його відбуванням; двох засуджених (3,7%) суд звільнив від відбування покарання з випробуванням. Щодо чотирьох осіб (7,4%) суд дійшов висновку про можливість призначення їм більш м'якого покарання, ніж передбачено законом. Відзначимо також, що мінімальний строк призначеного покарання у виді позбавлені волі за захоплення заручників сягав 1 року і 1 місяця, максимальний – 12 років. При цьому, виходячи із сукупності злочинів чи вироків і призначаючи винним остаточне покарання, суд іноді призначав й триваліші строки цього покарання. В одному випадку двом засудженим за вчинення злочинів, передбачених ч. 2 ст. 147, ч. 4 ст. 187 та пп. 3, 6, 9, 12 ч. 2 ст. 115 КК України суд призначив остаточне покарання у виді довічного позбавлення волі з конфіскацією майна.

Вважаємо, що іноді суди призначать засудженим за захоплення заручників невиправдано м'яке покарання. Так, Іллічівський міський суд Одеської обл., визнавши винними у вчиненні злочинів, передбачених ч. 3 ст. 146, ч. 2 ст. 147 та ч. 2 ст. 353 КК України трьох учасників організованої групи, призначив організатору вказаних діянь остаточне покарання у виді позбавлення волі строком на 3 роки (цей же строк є призначеним строком даного покарання за захоплення заручників), а двом виконавцям – остаточне покарання у виді одного року і одного місяця позбавлення волі (цей же строк є призначеним строком даного покарання за захоплення заручників). При цьому суд врахував їх щире каяття, їх явки з повинною та активне сприяння розкриттю злочину, а також особи винних (зокрема, те, що вони раніше не судимі, на обліку у психіатра та нарколога не перебувають, за місцем проживання характеризуються посередньо) [5]. Цього, таким чином, виявилось достатньо, аби суд дійшов висновку про доцільність призначення покарання, нижчого від найнижчої межі, встановленої в санкціях частин вказаних вище статей КК України, особам, котрі, використовуючи форму працівників міліції, тричі захоплювали і утримували заможних громадян КНР з метою одержання колосальних сум викупу від їхніх родичів.

1. Статистична інформація про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування за 2013–2017 рр. // Офіційний сайт Генеральної прокуратури України. URL: http://www.gp.gov.ua/ua/stat.html
2. Нікіфорова Т.І. Обставини, які пом'якшують покарання, за кримінальним правом України. Харків: Харків юридичний, 2009. 208 с.
3. Вирок Приморського районного суду м. Маріуполя Донецької обл. від 6 квітня 2017 р. (справа № 263/13009/15-к) // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: http://reyestr.court.gov.ua/Review/65890710
4. Вирок Малиновського районного суду м. Одеси від 28 серпня 2015 р. (справа № 521/12752/15-к) // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: http://reyestr.court.gov.ua/Review/49223915
5. Архів Іллічівського міського суду Одеської області за 2012 рік. Кримінальна справа № 1511/930/2012

Медицький Ігор Богданович,
к.ю.н., доцент, доцент кафедри кримінального права Навчально-наукового Юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

СТРУКТУРА «ЦІНИ» ЗЛОЧИННОСТІ У КРИМІНОЛОГІЧНІЙ ТЕОРІЇ

Нинішній стан знань про наслідки злочинності (їх обсяг, структуру, методологію пізнання, механізми виникнення та розвитку, методику оцінки шкоди і ін.) далеко не у всіх моментах відповідає суспільній значущості проблеми та практичним потребам. Хоча останнім часом, як вітчизняні, так і зарубіжні науковці, усе частіше звертаються у своїх пошуках до цієї фундаментальної проблеми кримінологічної науки. Безсумнівно, що розробка

конкретних методик визначення ціни злочинності передбачає, у тому числі, вирішення питання класифікації утворюючих її компонентів. Одразу слід зауважити, що автор підтримує позицію використання у кримінологічному обігові (у якості родового – І.М.) поняття «наслідки злочинності», адже про її «ціну» навряд чи підставно буде говорити, оцінюючи втрати від смерті близької людини, психічні страждання, нереалізовані життєві перспективи тощо.

М.М. Бабаєв та В.Є. Квашис у ціні злочинності виокремлюють наступні складові: 1) вартісне відображення безпосередніх та опосередкованих наслідків кримінальної поведінки (протиправне спричинення); 2) вартісне відображення затрат держави та суспільства на боротьбу зі злочинністю та профілактику правопорушень (соціально корисні та об'єктивно необхідні витрати) [1, с.248]. На думку В.В. Лунєєва, «сукупну» ціну злочинності можна розподілити на: 1) затрати, нав'язані суспільству самою злочинністю, тобто її прямі наслідки; 2) затрати, які суспільство перебирає на себе самостійно, для захисту від злочинності та її стримування, тобто непрямі затрати [3, с.783].

Автори монографічного дослідження «Цена преступности (методология ее определения)» пропонують визначати структуру ціни злочинності, виходячи із часових параметрів, що характеризують поступові етапи кримінологічної діяльності: а) прогнозування злочинності, б) профілактика злочинності, в) виявлення та припинення конкретних злочинів, г) реалізація кримінальної відповідальності за конкретні злочини, а також часткове або повне відновлення порушених суспільних відносин.

З огляду на запропонований критерій, науковцями виділяється три компоненти ціни злочинності (визнаючи при цьому умовність поділу – І.М.):

1) затрати потенційних жертв, суспільства та держави, пов'язані із очікуванням злочинності (затрати на охоронні системи, сигналізацію чи інші заходи особистої безпеки; переїзд у більш безпечний район для подальшого проживання; профілактичні програми (заходи), спрямовані на запобігання злочинам та мінімізацію причин, які продукують злочинність);

2) реальна шкода, спричинювана конкретними злочинами їх жертвам, суспільству, державі (майнова шкода, яка не може бути компенсована за рахунок страхових виплат; майнова шкода, яка компенсується за рахунок страхових виплат); втрачений час – відсутність потерпілого на робочому місці внаслідок втрати працездатності; час, потрачений потерпілим на участь у слідчих діях/судових засіданнях; витрати на відновлення фізичного і психічного здоров'я; біль та страждання, які переживає жертва внаслідок зниження «якості» життя (інвалідність особи, знівечення обличчя тощо);

3) затрати, пов'язані із реакцією суспільства, держави на факт вчинення конкретних злочинів (затрати на утримання правоохоронних органів, пов'язані із виявленням та розкриттям злочину; затрати, пов'язані із розглядом кримінальної справи у суді; затрати, пов'язані з виконанням кримінального покарання та інших заходів кримінально-правового впливу; затрати, пов'язані обумовлені здійсненням адміністративного нагляду та соціальною адаптацією звільнених з місць позбавлення волі осіб; компенсаційні виплати потерпілим) [4, с.21-24].

Цікавою та доволі «продуктивною» у подальших наукових пошуках видається позиція окремих західних кримінологів (Cohen Mark F., Demmert H.G.), які пропонують включати у ціну злочинності також втрати самого злочинця (до прикладу, час, потрачений злочинцем на вчинення злочину чи відбуття покарання, який злочинець міг використати для правомірною продуктивної діяльності і ін.). У даному відношенні слушним видається включати у ціну виключно ті втрати злочинця, які матимуть негативний ефект не тільки для нього, але й для суспільства (недоотримана суспільна вигода у вигляді виробничого потенціалу злочинця з огляду на його «вибуття» із соціуму та не залучення до економічної діяльності). Персоніфіковані види втрат злочинця (його біль, страждання і ін.) не повинні братися до уваги при розрахунку ціни злочинності, оскільки він сам поставив себе поза законом /суспільством [4, с.24-25].

У доповіді Міністерства внутрішніх справ Великобританії «Економічні та соціальні наслідки злочинності» (2000 р.), ціна злочинності представлена наступними складовими: 1) суспільні витрати, спрямовані на мінімізацію ризику стати жертвою злочину (затрати на охоронні системи, страхування від кримінальних загроз, інші заходи безпеки) («ціна очікування злочинності» (costs in anticipation of crime); 2) грошовий еквівалент шкоди, спричиненої у результаті вчинення злочину його жертві; 3) витрати на утримання та функціонування системи кримінальної юстиції. Мова йде про «ціну реакції на злочинність» (costs in response to crime) [2, с.17].

Достатньо обмежений обсяг доповіді не дає повноцінної можливості навести позиції інших учених з приводу даного аспекту. Водночас викладене дозволяє стверджувати, що у структурі ціни злочинності більшість з них виділяє два основних компоненти: наслідки безпосередньої кримінальної поведінки та витрати суспільства на систему кримінальної юстиції. Інші запропоновані різновиди обумовлені поставленими завданнями наукового пошуку, заслуговуючи на увагу та подальше вивчення.

1. Бабаев М.М. Цена преступности: проблемы теории и практики / М. М. Бабаев, В. Е. Квашис // Российский криминологический взгляд. – 2009. – № 2. – С. 246-259.
2. Долотов Р.О. Цена преступности как криминологический показатель: некоторые методологические аспекты / Р.О. Долотов // Криминологический журнал Байкальского государственного университета экономики и права. – 2012. – № 3. – С. 15-21.
3. Лунеев В. В. Курс мировой и российской криминологии: учебник. В 2 т. Т.I. Общая часть / В. В. Лунеев. – М.: Юрайт, 2011. – 1003 с.
4. Цена преступности (методология ее определения): монография / под ред. проф. Н.А. Лопашенко. – М.: Юрлитинформ, 2014. – 216 с.

Дідківська Галина Василівна,
к.ю.н., доцент, професор
кафедри кримінального права та
кримінології Університету
державної фіскальної служби
України

ОРГАНИ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ЯК СУБ'ЄКТИ ЗАПОБІГАННЯ ОРГАНІЗОВАНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ

Проблеми ефективного запобігання організованій злочинності, на сьогодні, становить собою вид законодавчої та соціально політичної діяльності яка потребує удосконалення і узгодженості. Організація на належному рівні протидії злочинності є важливою умовою її ефективності. Організація запобігання та протидії із злочинністю містить в собі: аналіз злочинності, визначення першочергових завдань, планування заходів, координацію та оцінку ефективності щодо запобігання організованій злочинності.

Злочинність участі в угрупованні передбачається низкою статей Особливої частини КК України (ст.ст. 143, 255, 257, 258 – 3, 260, 392 КК). Ці ж статті здебільшого встановлюють відповідальність і за інші діяння, вчинення яких якимось чином пов'язане із злочинною діяльністю окремих видів організованих угруповань – створення подібного злочинного об'єднання, керівництво ним чи участь у злочинах, ним вчинюваних. Окрему проблему становить визначення змісту та обмеження кола проявів самої по собі участі в угрупованні – як діяння, альтернативного (у межах певної статті Особливої частини КК) до керівництва угрупованням та участі у злочинах, вчинюваних ним. Проявів такої участі чимало, вони різноманітні за характером, проте жоден із них не відображений на законодавчому рівні [1, с. 15].

Конкретизація змісту участі в угрупованні та відмежування її від інших діянь (створення злочинного угруповання, керівництва ним чи участі у злочинах, ним вчинюваних) значно ускладнюється певною непослідовністю законодавця у криміналізації окремих із них. Наприклад, у ст. 257 КК серед проявів бандитизму не вказано керівництва бандою. У ст. 258-3 КК окремо не передбачено відповідальність за участь у злочинах, вчинюваних терористичною групою чи терористичною організацією. У ч. 5 ст. 143 КК встановлено кримінальну відповідальність лише за участь у транснаціональних організаціях, які займаються вилученням у людини шляхом примушування або обману її органів або тканин з метою їх трансплантації чи незаконною торгівлею органами або тканинами людини. У ст. 392 КК визначено злочинність організації з метою тероризування у виправних установах засуджених або нападу на адміністрацію організованої групи або активної участі у такій групі, але прямо не передбачено відповідальності за здійснення керівництва таким угрупованням. Цілком очевидно, що зміст терміну «участь в угрупованні» у кожному із наведених випадків різний, причому в окремих із них він однозначно ширший порівняно із випадками, коли у статті передбачено

відповідальність одночасно за керівництво угрупованням, за участь в ньому, а також за участь у злочинах, ним вчинюваних, як це, зокрема, має місце у ч. 1 ст. 255 КК [2]. Зазначені недоліки кримінально-правових норм потребують удосконалення законодавцем, а саме, Верховною Радою України.

У свою чергу, Верховна Рада України визначає засади внутрішньої політики держави, серед яких – засади в галузі політики протидії злочинності, у тому числі запобігання їй, включаючи його загально-соціальний та спеціально-кримінологічний напрями. Компетенція та повноваження Верховної Ради України дають їй можливість всебічно визначати політику запобігання злочинності, створювати для реалізації останньої відповідне законодавство, здійснювати парламентський контроль за його дотриманням. Є усі підстави зазначати, що ці повноваження Верховна Рада України майже не використовує: політика щодо запобігання злочинності, як і загалом протидії їй, не визначена; не приймаються чи штучно затягується прийняття законодавчих актів з даних питань; діяльність парламенту обмежується інформацією при заслуховуванні загальних або спеціальних звітів керівників Генеральної прокуратури, МВС, Служби безпеки, інших правоохоронних органів [3, с.348].

Органи державного контролю, діяльність яких здійснюється у процесі виконання своїх функцій службами Головного контрольно-ревізійного управління, Державною рибоохороною, Державною лісовою охороною, а також Антимонопольним Комітетом, Фондом державного майна. Вони здійснюють правозастосовчі та охоронні функції, які одночасно є заходами запобігання злочинам у відповідних сферах діяльності цих контрольних органів. Контрольно-ревізійні органи, проводячи перевірки та оцінку бухгалтерської (фінансової) звітності органів, підприємств, установ, організацій, відповідності нормативним актам господарських та фінансових операцій, виконуваних ними, роблять свій внесок у виявлення та усунення недоліків у діяльності цих структур, які створюють ситуації, сприяючі вчиненню злочинів чи навіть їх провокуючі (порушення порядку документообігу; обліку, охорони, перевезення майна; порушення правил безпеки праці, охорони навколишнього природного середовища, торгівлі і ін.). Акти ревізій та перевірок виступають підставою для дисциплінарного впливу на службових осіб та інших працівників, який в ряді випадків має профілактичне значення [4].

Із загально-соціальним запобіганням злочинності тісно взаємопов'язане спеціальне запобігання злочинам, під яким слід розуміти соціальний процес, основою якого є використання спеціальних методів і прийомів, знань та навичок регулювання соціальних відносин винятково з метою ліквідації тих їх негативних моментів, які можуть викликати вчинення злочинів, тобто з метою забезпечення кримінально-правових вимог [5, с.10].

1. Криміногенна ситуація в Україні: Звіт МВС України. К., 1997. С. 14-15.
2. Кримінальний кодекс України. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2341-14
3. Литвак О. М. Протидія організованій злочинності // Право України. 2004. №4. С.20-24.
4. Експрес-аналіз про стан злочинності в Україні за 2017 рік. К.: ДІТ
5. Одиннадцатый и Двенадцатый Конгрессы ООН по предупреждению преступности и уголовному правосудию. URL: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/bangkok_declaration.shtml.

6. Дуюнов В. К. Уголовно-правовое воздействие: теория и практика / В. К. Дуюнов. URL: http://www.pravo.vuzlib.org/book_z1757_page_8.html.

Огерук Ігор Степанович,
кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри кримінального права і
процесу Університету Короля Данила

ОСОБЛИВОСТІ ПІДХОДІВ ДО ВИЗНАЧЕННЯ КОРУПЦІЇ (НА ПРИКЛАДІ ЗАКОНОДАВСТВА РЕСПУБЛІКИ БІЛОРУСЬ, РЕСПУБЛІКИ МОЛДОВА ТА УКРАЇНИ)

Протидія корупції є пріоритетною для будь-якої країни, адже наслідки корупційних діянь негативно позначаються на економічному розвитку держави, сприяють соціальному розшаруванню населення, викликають недовіру до влади, що може призвести до серйозних соціальних потрясінь. У світовому Індексі сприйняття корупції (CPI) за 2017 рік Україна отримала 30 балів зі 100 можливих. Це на 1 бал більше, ніж минулого року, але недостатньо для країни, влада якої назвала боротьбу з корупцією головним пріоритетом. У всесвітньому рейтингу CPI Україна цього року посідає 130 місце зі 180 країн з показником 30 балів [1]. Очевидно, що вирішення проблеми корупції неможливе без комплексного підходу, який, насамперед, повинен включати в себе визначення корупції як певного діяння, відповідно за яке і передбачається відповідальність. Врахування міжнародного досвіду в даній сфері відкриває нові можливості у протидії зазначеному негативному явищу.

Законодавство більшості країн тим чи інакшим чином регламентує поняття корупції як певного діяння, за яке наступає відповідальність. В Україні на даний момент є чинним Закон України «Про запобігання корупції». Стаття 1 вказаного Закону надає визначення термінів, серед яких присутній і термін «корупція». Відповідно, корупцією в Україні визнається використання особою, зазначеною у частині першій статті 3 зазначеного Закону, наданих їй службових повноважень чи пов’язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у частині першій статті 3 вказаного Закону, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов’язаних з ними можливостей [6, ст.1]. Слід зазначити, що таке детально розтлумачене поняття корупції з’явилося не одразу. Для прикладу, в Законі України «Про боротьбу з корупцією», який був прийнятий 5 жовтня 1995 року, і який, по суті, був першим законодавчим актом за часів незалежності України, де на рівні Закону було закріплено поняття корупції, зазначалося, що корупція – це діяльність осіб, уповноважених на виконання функцій держави, спрямована на протиправне використання наданих

їм повноважень для одержання матеріальних благ, послуг, пільг або інших переваг [5, ст.1].

В Республіці Білорусь на даний момент є чинним Закон Республіки Білорусь «Про боротьбу з корупцією». Відповідно до статті 1 вказаного Закону, яка надає основні терміни та визначення, корупцією визнається умисне використання державною посадовою або прирівняною до неї особою, або іноземною посадовою особою свого службового становища і пов'язаних з ним можливостей з метою протиправного отримання майна або іншої вигоди у вигляді роботи, послуги, покровительства, обіцянки переваги для себе або для третіх осіб, а так само підкуп державної посадової або прирівняної до неї особи, або іноземної посадової особи шляхом надання їм майна або іншої вигоди у вигляді роботи, послуги, покровительства, обіцянки переваги для них або для третіх осіб з метою, щоб ця державна посадова чи прирівняна до неї особа або іноземна посадова особа здійснили дії або утримались від їх здійснення при виконанні своїх службових (трудових) обов'язків, а також вчинення зазначених дій від імені або в інтересах юридичної особи, в тому числі іноземної [3, ст.1].

Якщо детально проаналізувати надані визначення корупції, то можна зазначити, що у них багато спільного. Зокрема, у обох визначеннях корупцією визнається використання чітко визначеною категорією осіб своїх службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою незаконного одержання певної вигоди для себе чи третіх осіб, а також отримання обіцянки такої вигоди. Також, корупцією в обох випадках визнається підкуп чітко визначених категорій осіб з метою схилення їх до протиправного використання своїх службових обов'язків.

Розбіжності стосуються окремих деталей. Зокрема, в українському визначенні корупції використовується поняття «неправомірна вигода», яке розтлумачене окремо. Однак, зазначене тлумачення багато в чому збігається із переліком незаконно отриманого у варіанті визначення Республіки Білорусь. Крім цього, в обох зазначених Законах окремо детально розтлумачено переліки осіб, які згадуються у вказаних визначеннях корупції, які в дечому повторюють одне одного, а в дечому різняться.

Слід зазначити, що таке детальне визначення корупції як певного явища, з одного боку досить чітко визначає діяння, які можуть бути визнані корупційними, а з іншого, звужує перелік таких діянь, виключаючи з них ті, котрі, з огляду на логічну побудову, суспільну думку тощо, мають дотичне відношення до корупційних, однак такими, згідно наданого законодавством визначення корупції, корупційними не визнаються. Наприклад, стаття 366^1 КК України «Декларування недостовірної інформації», хоча й передбачає відповідальність за порушення окремих положень Закону України «Про запобігання корупції», про що прямо зазначається у диспозиції статті, тим не менше згідно переліку, наданого у примітці до ст. 45 КК України, корупційним злочином не вважається [2].

Якщо підхід до визначення поняття корупції в законодавстві Республіки Білорусь багато в чому нагадує такий в Україні, то досвід Республіки Молдова дещо відмінний. Поняття корупції в законодавстві Республіки Молдова надано

в Законі Республіки Молдова «Про непідкупність». Стаття 3 зазначеного Закону визначає корупцію як незаконне використання посади в приватних інтересах. Також зазначається, що таке використання посади може здійснюватися в рамках державних або приватних суб'єктів, безпосередньо власником цієї посади або побічно посередниками, а приватний інтерес може бути на користь власника посади або на користь інших осіб [4, ст.3]. Проаналізувавши дане визначення, можна дійти висновку, що ключові моменти як в українському, так і в молдавському варіанті визначень співпадають. Так, корупційним визнається використання особою своїх посадових повноважень на власну користь, а така користь може бути звернена як на власника посади, так і на третіх осіб. Однак, такий варіант визначення корупції, який можна трактувати досить широко, дозволив законодавцю віднести до корупційних та дотичних до корупційних досить широкий спектр діянь. Такий перелік надано в тому ж Законі Республіки Молдова «Про непідкупність» у ст.ст. 44-46 [4]. Зокрема, до цього переліку входить приховування майна і особистих інтересів декларантами публічного та приватного сектора [4, ст. 45, п. k; п. l], що, в певній мірі, є аналогом вищевказаної ст. 366[1] КК України.

Таким чином, національні законодавства України, Республіки Білорусь та Республіки Молдова надають свої визначення поняття «корупція». Визначення, надані законодавством України та Республіки Білорусь є досить подібними по змісту та деталізованими, що дозволяє досить чітко визначити обмежене коло корупційних діянь. Визначення, надане законодавством Республіки Молдова є менш деталізованим, що дозволяє його ширше трактування, і, як наслідок, включення до корупційних та дотичних до корупційних досить широкого спектру діянь.

---

1. Індекс корупції CPI-2017: Transparency International Україна : [Електронний ресурс]. – Режим доступу до сторінки: http://ti-ukraine.org/research/indeks-koruptsiyi-cpi-2017.
2. Кримінальний кодекс України від 05 квітня 2001 р. [Електронний ресурс] : станом на 18 квітня 2018 р. / Верховна Рада України. – Режим доступу до сторінки : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/ru/2341-14/paran2#n2.
3. О борьбе с коррупцией: Закон Республики Белорусь от 20 июля 2006 г. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до сторінки : http://kodeksy-by.com/zakon_rb_o_borbe_s_korruptsiej.htm.
4. О неподкупности: Закон Республики Молдова от 25 мая 2017 г. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до сторінки : http://lex.justice.md/ru/370852%20/.
5. Про боротьбу з корупцією: Закон України від 5 жовтня 1995 р. [Електронний ресурс] : станом на 1 січня 2011 р. / Верховна Рада України. – Режим доступу до сторінки : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/356/95-%D0%B2%D1%80.
6. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 р. [Електронний ресурс] : станом на 03 серпня 2018 р. / Верховна Рада України. – Режим доступу до сторінки : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1700-18/paran6#n6.

Колодяжний Максим Геннадійович,
к.ю.н., старший науковий співробітник,
завідувач відділу кримінологічних
досліджень Науково-дослідного
інституту вивчення проблем злочинності
імені академіка В. В. Сташиса НАПрН
України

ПРОТИДІЯ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ: ВІД РЕАГУВАННЯ НА НАСЛІДКИ – ДО ДІЄВОЇ ПРОФІЛАКТИКИ

Сучасну злочинність в Україні можна охарактеризувати як таку, що тяжіє до збільшення. На це вказують як офіційні показники правоохоронних органів про кількість облікованих кримінальних правопорушень й чисельність виявлених злочинців, так й порівняння якісних параметрів злочинності, особливо її структури, з даними, що характеризують соціально-економічний стан держави. У цьому зв'язку не витримують жодної критики заяви представників центрального апарату МВС України про скорочення злочинності у нашій країні. Є усі підстави вважати, що такі заяви мають популістський характер і не мають нічого спільного з реальним станом справ у правоохоронній сфері. Вказана теза доводиться як представниками експертного середовища (ученими-кримінологами, колишніми працівниками органів поліції й прокуратури), обізнаними про механізми маніпуляцій з показниками кримінально-правової статистики, так й фаховим аналізом останніх.

Вивчення кількісно-якісних показників злочинності показує, що її рівень протягом 2013–2017 рр. зменшився на 7 %. Ця цифра суперечить усі законам статистики й кримінологічним закономірностям. Адже не може держава за умови низки негативних обставин у суспільно-політичній, соціально-економічній та фінансовій сферах ефективно контролювати злочинність. Такими обставинами є: 1) перебування держави фактично у стані війни, фінансування сектору оборони на рівні понад 80 млрд грн (у 2018 р.), внаслідок чого згортаються соціальні програми й гуманітарний розвиток країни; 2) 1,5 млн вимушено внутрішньо переміщених осіб з окупованих територій Донбасу внаслідок воєнних дій, за даними Міністерства соціальної політики України (2018 р.); 3) значний дефіцит державного і гарантованого державою боргу розміром 76 млрд дол. США (2018 р.), з якого половина є зовнішнім боргом перед міжнародними фінансовими кредиторами; 3) знаходження близько 80 % українців, за даними ООН, за межею бідності; 4) загрозливий для національної безпеки рівень корупції (за багатьма міжнародними рейтингами); 5) вагомий рівень девальвації національної валюти за останні роки – 325 %; 6) значний, за даними Міністерства фінансів України, індекс інфляції (2015 р. – 43,3 %, 2017 р. – 13,7 %); 7) високий рівень тіньової економіки, за даними Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, що сягає 40 %; 8) зменшення довіри населення до Національної поліції з 80 % у 2015 р. до 40 % у 2017 р. тощо. Перелічені та інші факти свідчать, що об'єктивно

злочинність, особливо її корисливі й корисливо-насильницькі прояви, не можуть зменшуватись.

У цьому зв'язку більш показовими є якісні параметри злочинності в Україні у 2013–2017 рр. (за даними Генеральної прокуратури України), відповідно до яких за цей період збільшилась кількість: тяжких злочинів – на 26,9 %; особливо тяжких злочинів – на 20,4 %; злочинів проти основ національної безпеки – у 40 разів (з 8 до 325 відповідно); військових злочинів – у 12 разів (з 369 до 4 577 відповідно); крадіжок – на 7,6 %; розбоїв – на 5,2 %; злочинів, які вчинені з використанням зброї та боєприпасів – на 66,9 %.

Представлену кримінологічну картину, яка відбиває сучасний стан злочинності у нашій державі, доводять висновки, що містяться у Стратегії розвитку системи МВС України на період до 2020 року, ухваленій Урядом у листопаді 2017 р. У цьому документі зазначається, що в Україні наразі має місце складна криміногенна ситуація, високий рівень організованої злочинності, поява нових типів загроз і злочинів, недосконалість місцевої інфраструктури безпеки, недостатній рівень участі суспільства у механізмах протидії злочинності й розуміння населенням своєї активної ролі у забезпеченні громадської безпеки.

Ураховуючи вищевикладене, стає очевидним, що негативні тенденції злочинності в Україні викликані не лише низкою перелічених недоліків суспільно-політичного та соціально-економічного розвитку країни, а й тим, що правоохоронні органи здебільшого реагують на наслідки злочинності у виді вчинених злочинів й правопорушень. Частково цьому сприяють прорахунки у реформуванні органів кримінальної юстиції, у першу чергу Національної поліції. Слід визнати, що попри певні позитивні боки зрушень в організації діяльності поліції у 2015–2018 рр. (збільшення довіри громадян до поліції порівняно з міліцією; покращення технічного оснащення підрозділів органів внутрішніх справ; збільшення грошового забезпечення поліцейських; переатестація кадрів та ін.), загалом система профілактики злочинності в Україні відзначається статичністю й невідповідністю сучасним високим стандартам у цій сфері західних розвинених країн. На це вказують й результати здійсненого емпіричного дослідження. Так, узагальнення аналітичних матеріалів, отриманих із головних управлінь Національної поліції 16 областей України показало, що поліцією переважно вживаються такі профілактичні заходи, як: патрулювання; відеоспостереження; адміністративний нагляд; координація діяльності з іншими державними органами та службами; співробітництво з органами місцевого самоврядування; співпраця з громадськістю та ЗМІ.

Порівняння найбільш поширених напрямів профілактики злочинності в Україні з аналогічною практикою, що має місце у США, Великій Британії, Канаді, Австралії, деяких країнах-членах ЄС, показує про значне відставання нашої держави у вказаній сфері. Україна з набуттям незалежності, втратила профілактичний потенціал правоохоронних органів, який існував за радянської доби, й не змогла до цього часу сформувати нову ефективну систему кримінальної юстиції. Тому дослідження сучасного зарубіжного досвіду у сфері

скорочення злочинності дає підстави для деяких пропозицій щодо вдосконалення існуючої моделі профілактики злочинності в Україні:

– прийняття відповідних законів й відомчих нормативно-правових актів, на підставі яких був би створений орган чи окремий підрозділ у складі МВС, відповідальний за стан профілактики злочинності у країні. Варто також сформувати його регіональні та місцеві представництва. Таким, наприклад, може бути Національна рада з профілактики злочинності (подібний досвід існує у США, Чехії та інших країнах);

– більш широке залучення громадськості до справи запобігання злочинності у межах стратегії «community policing» (стратегія орієнтації на місцеві громади) шляхом: формування взаємодії поліції з населенням на партнерських засадах; грошового та іншого матеріального заохочення громадян за надання інформації про вчинений злочин або осіб, причетних до незаконної діяльності; активізації практики громадського патрулювання вулиць; урахування думки громадян щодо напрямів удосконалення профілактики злочинності у місцевих громадах; взяття до уваги думки громадян у кадрових призначеннях керівників районних відділів поліції (досвід Великої Британії); включення громадськості в якості суб’єктів місцевих програм профілактики злочинності та ін.;

– реалізація стратегії зменшення можливостей учинення злочинів, різні напрями якої дозволяють завчасно запобігати злочинам і правопорушенням, а також підвищувати результативність розкриття вже вчинених злочинів через: а) удосконалення поліцейського патрулювання; б) вжиття заходів просторової профілактики; в) використання антикриміногенних можливостей архітектурних заходів запобігання правопорушенням; г) ситуаційне запобігання злочинності, яке полягає в ускладненні вчинення злочинів, збільшенні ризикованості злочинної поведінки, зниженні вигідності злочинної діяльності, скороченні провокацій, недопущенні практики виправдань громадян за свої протиправні дії; д) програми сусідського спостереження, пілотні проекти яких з’явились в окремих обласних центрах Україні лише в 2017 р.; е) заходи теорії «розбитих вікон», здатних змінити психологію громадян щодо формування так званої нульової терпимості до злочинності; є) запровадження геолокаційних систем оцінки топографії злочинності на місцевому рівні – карт злочинності; ж) більш широке застосування правоохоронними органами інформаційних технологій у межах програм «Безпечне місто» й «Розумне місто» (розширення мережі камер відеоспостереження з програмами штучного інтелекту; оснащення автомобілів патрульних поліцейських сучасними гаджетами і девайсами, здатними полегшити їх роботу й підвищити оперативність доступу до баз даних службової інформації) тощо.

Комплекс запропонованих і відносно нових для правотворчої й правозастосовної сфери України заходів здатен поступово сформувати сучасну систему профілактики злочинності, яка полягатиме передусім не в реагуванні на вчинені злочини, а недопущенні реалізації злочинної мотивації осіб, усуненні умов, що сприяють учиненню різних майнових і насильницьких злочинів, а також зменшенні негативних наслідків злочинності.

Денисов Сергій Федорович,
д.ю.н., професор, завідувач кафедри
кримінального, кримінально-
виконавчого права та кримінології
Мартиненко Аліна Олегівна,
студентка Академії Державної
пенітенціарної служби

ПРО ДОЦІЛЬНІСТЬ КРИМІНАЛІЗАЦІЇ ПРИМУШУВАННЯ ДО ВСТУПУ В ШЛЮБ В УКРАЇНІ

Законом України від 06.12.2017 р. №2227-VIII «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами»[2], внесено істотні зміни до КК України. Частина цих змін повинні набути чинності 11.01.2019 р. та являють собою майже дослівне перенесення до КК України окремих положень ще не ратифікованої, але уже підписаної Україною Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (так звана Стамбульська конвенція).

В даному нормативному акті міститься положення щодо криміналізації таких дій, як «примушування до шлюбу» (ст. 151^3 КК в редакції проекту).

Безперечно, право на свободу, складовою якого є воля людини, належить до невід'ємних прав, які гарантуються та охороняються державою.

Відповідно до ст. 51, частин першої, другої ст. 52 Основного Закону України[1] та Сімейного кодексу шлюб ґрунтується на взаємній згоді жінки та чоловіка, така згода повинна виражати дійсне бажання сторін вступити у шлюбні відносини. Це означає, що їх волевиявлення повинно бути усвідомленим і вони повинні розуміти значення своїх дій. Якщо шлюб укладено жінкою та чоловіком або одним із них без наміру створити сім'ю, він визнається за рішенням суду недійсним.

Ми вважаємо, що реалізація вказаної ідеї є не досить вдалою, оскільки діяння, що передбачені диспозицією даної статті частково врегульовані іншими нормами КК України (ст. 146 «Незаконне позбавлення волі або викрадення людини», ст. 154 «Примушування до вступу в статевий зв'язок», ст. 149 «Торгівля людьми або інша незаконна угода щодо людини» тощо).

Наступним недоліком запропонованої статті є те, що саме по собі примушування особи до шлюбу без настання суспільно небезпечних наслідків не досягає того рівня суспільної небезпеки, коли діяння відповідно до ст. 11 КК України повинно визнаватися злочином. В той же час «примусове утримання особи, примушування до співжиття, «заманювання» з цією метою на територію іншої держави» (частина 1 ст. 151^3 КК в редакції проекту) за наявності достатніх підстав необхідно кваліфікувати за ст.ст. 146 «Незаконне позбавлення волі або викрадення людини», 154 «Примушування до вступу в

статевий зв'язок», 149 «Торгівля людьми або інша незаконна угода щодо людини» тощо[3].

Отже, за вчинення багатьох описаних у запропонованій статті дій чинним КК вже передбачена кримінальна відповідальність, причому у певних випадках більш сувора, ніж передбачено у проекті.

І ще однією негативною складовою даної статті є юридичні наслідки, які в подальшому обов'язково вплинуть на життя тієї особи, яка притягувалася до кримінальної відповідальності.

Запропонована проектом редакція в частині встановлення відповідальності за примушування «до продовження примусово укладеного шлюбу, або до вступу у співжиття без укладення шлюбу, або до продовження такого співжиття» є набагато ширшою, ніж та, що передбачається Конвенцією, положення якої вимагають криміналізувати лише «примушування дорослого або дитини до вступу у шлюб».

Також потрібно звернути увагу, що встановлення у диспозиції частини першої запропонованої нової ст. 151^3 наслідків у виді завдання істотної шкоди потерпілому також не випливають зі змісту ст. 37 Конвенції, у якій йдеться про формальний склад правопорушення, за наявності якого відповідальність має наставати за винне діяння незалежно від настання наслідків.

Таким чином, прийняття запропонованої законопроектом редакції нової ст. 151^3 може призвести до надмірної криміналізації відносин, що на даний час достатньо врегульовані нормами чинного законодавства України, а також унеможливить виконання положень Конвенції – саме про це йдеться у зауваженні до проекту Закону України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами»[4].

Г. Христова зазначає, що поняття "примушування до шлюбу", притаманне, радше мусульманським країнам, а наскільки така практика є характерною для України важко оцінити, адже ніхто таких досліджень не проводив[5].

Враховуючи вищесказане можна дійти висновку, що ідея стосовно доповнення КК України такою статтею, як примушування до вступу в шлюб на сьогодні є недоцільною, оскільки це призведе до надмірної криміналізації відносин, які вже врегульовані чинним законодавством, а в подальшому і до конкуренції кримінально-правових норм, що тільки ускладнить роботу правоохоронних органів та суду.

1. Конституція України : Закон України від 28.06 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

2. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами : Закон України від 06.12.2017 р. № 2227-VIII. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2227-19.

3. Висновок Головного науково-експертного управління на проект Закону України «Про внесення змін до деяких законів України у зв'язку з ратифікацією Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами» від 14.11.2016 р. № 4952.

4. Зауваження до проекту Закону України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами» від 12.07.2016 р. № 4952.

5. Христова Г. Б'є - значить сяде: Україна отримала нові закони проти домашнього насильства.URL: http://www.bbc.com/ukrainian/features-42567278

Мостепанюк Людмила Олександрівна,
доцент кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ЧИ ВАРТО РОЗШИРЮВАТИ КОЛО ПОТЕРПІЛИХ У КРИМІНАЛЬНОМУ КОДЕКСІ УКРАЇНИ

У науці та законотворчому процесі періодично виникають дискусії щодо розширення елементів складу окремих злочинів, відповідальність за вчинення яких передбачена в Особливій частині Кримінального кодексу України (далі – КК). Так, у Верховній Раді України зареєстрований проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виконання кримінальних покарань та організаційно-правового забезпечення діяльності органу пробації» № 7494 від 17.01.2018 р. Його метою є удосконалення механізму правового регулювання у сфері виконання кримінальних покарань та пробації, адже наявна система виконання кримінальних покарань та закріплені організаційно-правові основи діяльності органу пробації не є досконалими. Даним законопроектом передбачається внесення змін до ряду нормативно-правових актів, серед яких – і зміни до КК, що спрямовані на удосконалення нормативного регулювання питань у сфері виконання кримінальних покарань та діяльності органів пробації.

Так, з метою посилення безпеки представників уповноваженого органу з питань пробації та їх близьких родичів пропонується передбачити кримінальну відповідальність за опір представнику уповноваженого органу з питань пробації під час здійснення ними своїх повноважень та за погрозу або насильство щодо представника уповноваженого органу з питань пробації. Така пропозиція не є доцільною з огляду на наступне. Частиною першою статті 342 КК передбачається відповідальність за опір представникові влади, що охоплює і діяння, вчинені щодо представника уповноваженого органу з питань пробації, який є представником влади. Визнання представника уповноваженого органу з питань пробації представником влади ґрунтується на положеннях наступних нормативно-правових актів:

а) як вказано в ч. 1 ст. 11 Кримінально-виконавчого кодексу, органами виконання покарань є: центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань та пробації, його територіальні органи управління, уповноважені органи з питань пробації;

б) відповідно до положень п. 4-5 ч. 1 ст. 2 Закону України «Про пробацію» від 5.02.2015 р., орган пробації – це центральний орган виконавчої

влади, що реалізує державну політику у сфері пробації; персонал органу пробації – працівники, які відповідно до повноважень, визначених цим Законом та іншими законами України, виконують завдання пробації;

в) Згідно з Наказом Міністерства юстиції України № 2649/5 від 18.08.2017 р. «Про затвердження типового положення про уповноважений орган з питань пробації», уповноважений орган з питань пробації (далі – орган пробації) є органом виконання покарань, який забезпечує реалізацію державної політики у сфері виконання певних видів кримінальних покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, та пробації. Орган пробації безпосередньо підпорядковується міжрегіональному управлінню з питань виконання кримінальних покарань та пробації Міністерства юстиції України та є відокремленим підрозділом без права юридичної особи. Орган пробації утворюється Міністром юстиції України в адміністративно-територіальних одиницях України для забезпечення виконання завдань Державної кримінально-виконавчої служби України.

Отже, на підставі вищевикладеного є очевидним той факт, що представник уповноваженого органу з питань пробації відповідно до положень чинного законодавства на сьогодні є представником влади і окремо виділяти його в якості потерпілого від злочину, передбаченого ст. 342 КК, сенсу немає.

Щодо логіки визнання представника уповноваженого органу з питань пробації потерпілим у ст. 345 КК також є сумніви.

По-перше, не зрозуміло, чому зміни пропонуються лише до ст. 345 КК, а до злочинів, передбачених ст. 343, 347, 348, 349 КК – ні.

По-друге, ст. 345 КК передбачає відповідальність за погрозу чи насильство щодо працівника правоохоронного органу з огляду на специфіку і небезпеку їх професійної діяльності, якою є їх безпосередня участь у: 1) розгляді судових справу всіх інстанціях, 2) розслідування кримінальних проваджень та справ про адміністративні правопорушення, 3) оперативно-розшуковій та розвідувальній діяльності, 4) охороні громадського порядку та громадської безпеки, 5) виконанні вироків, рішень, ухвал судів; 6) контролі за переміщенням людей, транспортних засобів чи предметів через державний і митний кордон; 7) нагляді і контролі за виконанням законів.

Натомість, як зазначено у ст. 13 КВК, уповноважений орган з питань пробації у межах своїх повноважень забезпечує: а) здійснення нагляду за засудженими, звільненими від відбування покарання з випробуванням, звільненими від відбування покарання вагітними жінками і жінками, які мають дітей до трьох років; б) виконання покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, громадських і виправних робіт; в) реалізацію пробаційних програм стосовно осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням; г) проведення соціально-виховної роботи із засудженими, до яких застосовано пробацію; д) здійснення заходів з підготовки осіб, які відбувають покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк, до звільнення; е) направлення засуджених до обмеження волі для відбування покарання до виправних центрів у порядку, визначеному статтею 57 КВК; є) здійснення інших визначених законодавством

заходів, спрямованих на виправлення засуджених та запобігання вчиненню ними повторних кримінальних правопорушень.

Тому, з огляду на відсутність специфіки і небезпеки професійної діяльності представника уповноваженого органу з питань пробації підстав визначати вказаних осіб чи їх родичів потерпілими у діянні, передбаченому ст. 345 КК, немає.

Разом з тим, деякі положення проаналізованого законопроекту заслуговують підтримки, а саме: пропозиція збільшення мінімального терміну відбуття громадських робіт з чотирьох до восьми годин на день. На наш погляд, така пропозиція є доцільною і реальною до запровадження. Її реалізація слугуватиме лише посиленню кримінально-правового впливу на винного.

Паламарчук Галина Вікторівна
викладач, аспірант кафедри
кримінального права, процесу та
криміналістики
Міжнародного гуманітарного
університету

КОНТРАБАНДА КУЛЬТУРНИХ ЦІННОСТЕЙ ЯК ДЖЕРЕЛО ФІНАНСУВАННЯ ТЕРОРИЗМУ: ДО ПОСТАНОВКИ ПИТАННЯ

Важливою складовою національної кримінально-правової політики є прогнозування, виявлення можливих загроз та своєчасне вжиття заходів щодо їх попередження. Та, враховуючи сучасну геополітичну обстановку, однією з найбільш серйозних небезпек для нормального існування світової спільноти, в тому числі й України, слід визнати міжнародний терроризм, віднесений до основних реальних і потенційних загроз національній безпеці України (ст. 7 Закону України «Про основи національної безпеки України») [1].

Тероризм сформувався як різновид політичної боротьби, чиї прояви передбачають використання вибухів, підпалів, насильства та погроз його застосування, спричинення шкоди життю та здоров’ю невизначеної кількості людей із метою привертання уваги до політичних, релігійних чи інших поглядів винного.

На сьогоднішній час сприйняття тероризму як суто локальної проблеми певної держави назавжди змінилося. Прояви тероризму розглядаються не стільки як злочин міжнародного характеру, який ставить під загрозу громадську безпеку конкретної країни і нормальний розвиток відносин між державами, а як «одна з найбільш серйозних загроз для міжнародного миру та безпеки» [2], що фактично прирівнює його до міжнародних злочинів.

Зв’язок контрабанди з терористичними злочинами виявляється, у першу чергу, в тому, що перша виступає джерелом фінансування останнього. За останні роки найбільш небезпечні терористичні організації світу диверсифікували свою фінансування і все більше грошей отримують саме від

контрабанди. Про це в інтерв'ю німецькому виданню Spiegel заявила американський професор Луїза Шеллі, засновник Інституту з питань тероризму, міжнародної злочинності і корупції [3].

В світлі останніх подій, особливу увагу слід приділити саме контрабанді культурних цінностей у її зв`язку із проявами тероризму.

Норми, які закріплюють принципи кримінально-правового захисту культурних цінностей, можна поділити на дві групи: перша пов’язана з регулюванням охорони культурних цінностей під час збройних конфліктів, друга – з охороною культурних цінностей у мирний час. При цьому норми, що регулюють вказані групи суспільних відносин, мають значні відмінності між собою.

Усе це впливає на характер та види суспільно небезпечних діянь, які можуть порушувати вказані відносини. Та, враховуючи міжнародно-правову практику, є підстави зробити висновок, що незаконна торгівля культурними артефактами, контрабанда останніх є безпосереднім джерелом фінансування терористичних угрупувань. Обом зазначеним формам злочинної діяльності терористичних угрупувань притаманний високий ступіть суспільної небезпечності.

Але, окрім цього, через створення терористичних загроз та нестабільності на певних територіях злочинні угруповання отримують неконтрольований доступ до культурних цінностей. Зокрема, за оцінками Управління ООН з наркотиків та злочинності контрабанда предметів культури і мистецтва терористичними злочинними угрупуваннями для забезпечення свого фінансування складає від $3,4 до 6,3 мільярдів щорічно, значна частина цих коштів йде саме на фінансування тероризму [4]. Відповідно, протидія вказаним злочинним проявам є важливою складовою боротьби з міжнародним тероризмом.

Безпрецедентний масштаб вчинення злочинів проти об’єктів культурної спадщини призвів до започаткування на 70-ій сесії Генеральної Асамблеї ООН міжнародної проекту з укріплення захисту культурної спадщини, яка стає мішенню для терористичних організованих злочинних угрупувань та контрабандистів.

Проект «Захист культурної спадщини – імператив для всього людства» був представлений міністрами іноземних справ Італії та Йорданії за участю голів ЮНЕСКО, Інтерполу та Управління ООН з наркотиків [5]. Загальною метою проекту є забезпечення виконання резолюцій та рішень, прийнятих Радою Безпеки ООН, Генеральною Асамблеєю ООН та іншими міжнародними органами.

Україна як член ООН та непостійний член Ради Безпеки ООН на 2017–2018 рр. має враховувати зазначені міжнародні ініціативи у своїй кримінально-правовій політиці та своєчасно вносити відповідні зміни до свого законодавства [6]. Це питання стає ще більш актуальним для нашої країни з огляду на вчинення терористичних актів та фактичної наявності збройного конфлікту на території України.

Відповідальність за контрабанду культурних цінностей закріплена у ст.

201 КК України. Вчинення усіх названих раніше дій, пов'язаних із незаконним заволодінням або переміщенням через митний кордон України об'єктів культурної спадщини та їх використання із метою фінансового або матеріального забезпечення терористичної діяльності, наприклад, фінансування окремого терориста чи терористичної групи або сприяння вчиненню терористичного акту, створення терористичної групи (організації), слід кваліфікувати за сукупністю з відповідною частиною ст. 258-5 КК України «Фінансування тероризму».

Підбиваючи підсумок, слід зазначити, що необхідною умовою нейтралізації терористичних загроз є формування ефективної державної політики протидії тероризму та попередження розповсюдженню контрабанди, що вимагає вироблення чіткої концепції та стратегії, базових принципів, концептуальних засад і визначення шляхів їх практичної реалізації, а також удосконалення правових та організаційних механізмів управління національною безпекою, особливо на кордонах країни, які є основним місцем вчинення контрабанди, а також наявність відповідного інтелектуально-кадрового і ресурсного забезпечення.

1. «Про основи національної безпеки України»: Закон від 19.06.2003 № 964-IV // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/
2. Global initiative launched to counter the destruction and trafficking of cultural property by terrorist and organized crime groups // [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.unesco.org
3. Контрабанда стає одним із джерел фінансування світового тероризму, - експерти // [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://www.rbc.ua
4. Експерти оцінили доходи від контрабанди предметами культури в $6,3 млрд. // [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zaxid. net/
5. Resolution 2199 of the Security Council adopted on its 7379 meeting, February 12 2015. Threats to international peace and security caused by terrorist acts // [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www. un.org
6. Діяльність України в Організації Об'єднаних Націй: офіційний сайт Міністерства закордонних справ України // [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://mfa.gov.ua/. – Назва з екрану.

Філіппов Станіслав Олександрович
канд.психол.н., доцент, докторант
Національної академії Державної
прикордонної служби України

ДЕТЕРМІНАЦІЯ ТРАНСКОРДОННОЇ ЗЛОЧИННОСТІ

Сучасна система забезпечення прикордонної безпеки інтегрована із системою протидії транскордонній злочинній діяльності, ефективність якої залежить від нейтралізуючого впливу на причини та умови злочинності. Виходячи з цього - мета доповіді полягає в узагальненні системи детермінант транскордонної злочинності та пояснення особливостей детермінації злочинності, обумовлених її транскордонним характером.

Вітчизняні та зарубіжні кримінологи застосовують надзвичайно різноманітні підходи до визначення детермінант «злочинів без кордонів». Наше дослідження базується на розумінні ***детермінації*** транскордонної злочинності

як сукупності причин та умов, що у комплексній взаємодії породжують транскордонну злочинність та впливають на зміни її кількісних та якісних характеристик.

На нашу думку, уявлення про детермінаційний комплекс транскордонної злочинності має включати крім причин та умов також оцінку тенденцій, загроз та ризиків. Цю оцінка стосується надзвичайно широкого комплексу проблем, наприклад, соціальної аномії, міждержавних стосунків, наркотизму, економічних дисбалансів тощо. А це, у свою чергу, вимагає володіння елементами обстановки, що впливають на криміногенну ситуацію не тільки в Україні, а й в інших країнах. Таким чином, здійснений аналіз дає змогу представити на рисунку узагальнену схему системи причинно-умовного комплексу транскордонної злочинності.

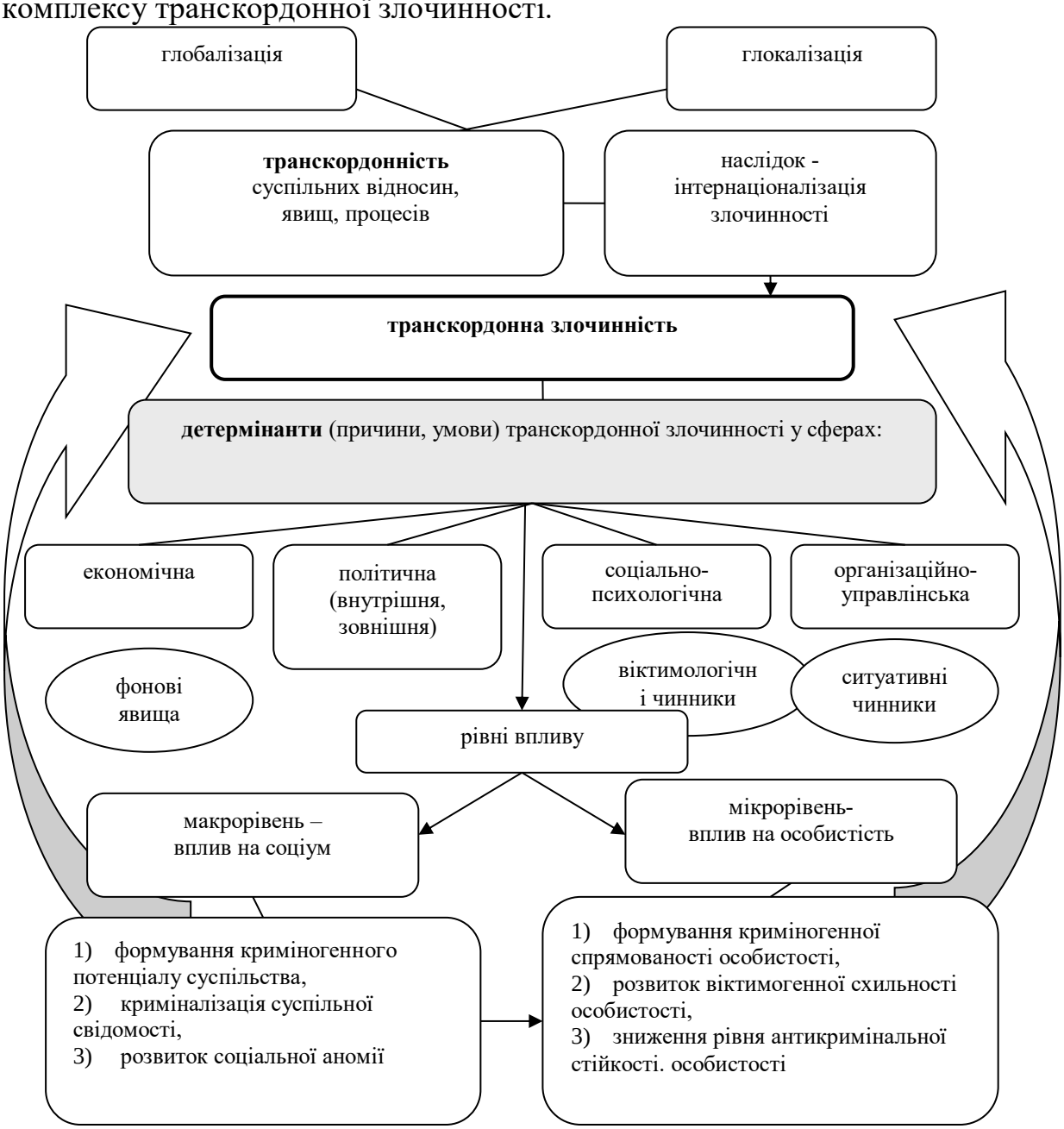

Рисунок. Система детермінації транскордонної злочинності

Ми вважаємо, що визначальним у сприйнятті певних діянь як транскордонних злочинів, є їх опосередкування через прикордонні відносини. Як писав норвезький кримінолог Nils Christie, «деякі дії становлять злочини в результаті наділення злочинним змістом цих дій. В ***іншій обстановці*** соціальні умови можуть протидіяти тому, щоб ***такі*** вчинки були сприйняті як злочини» [1, с.18]. Виходячи з цих міркувань, ми розглядаємо транскордонну злочинну діяльність у контексті дискурсу транскордонності відносин, явищ та процесів. Транскордонність у даному контексті є функціональним параметром суспільного устрою, якістю соціодинаміки.

Ми виходимо з того, що наслідком транскордонності та її реверсною стороною є інтернаціоналізація злочинності. Умовами її виникнення є:

1) глобалізація як наднаціональний метасистемний процес в економічній, політичній, соціокультурній сферах, що створює економічну основу злочинності, змінює її масштаб та

2) глокалізація як регіональна інтеграція локальних (у даному випадку-прикордонних) спільнот і територій, яка кримінологічному сенсі є цікавою тим, що обумовлює формування транскордонних регіональних кластерів, де відбувається спеціалізація транскордонної злочинної діяльності.

Причини та умови транскордонної злочинності переважно формуються в економічній, політичній, соціально-психологічній та організаційно-управлінській сферах.

Економічна сфера є середовищем паразитування транскордонної злочинності. Більшість з транскордонних злочинів обумовлені як раз економічними чинниками. Системні та структурні причини транскордонних злочинів обумовлені попитом на товари та послуги, що перебувають поза законним обігом, або є дефіцитними, або до яких немає вільного доступу (принаймні в одній з суміжних країн). Виходячи з цієї логіки, слід досліджувати ступінь детермінаційного впливу саме таких криміногенних асиметрій на динаміку транскордонної злочинності. Звичайно, економічну природу має характер використання території конкретної держави як «постачальника», «транзитера», «споживача», «охоронця», «легалізатора» у транскордонній злочинній діяльності. Наприклад, це стосується напівлегального видобутку бурштину на території України та нелегального вивозу його у Польщу.

Розглядаючи ***політичну*** сферу, слід враховувати криміногенні фактори внутрішньої та зовнішньої політики, які зумовлюють транскордонну злочинну діяльність. У зв’язку з цим, визначимо наступні внутрішньополітичні чинники: створення політичними режимами організованих транскордонних злочинних структур; використання законних механізмів через політичне лобіювання для легалізації результатів незаконної транскордонної діяльності; зворотній вплив транскордонної злочинності на діяльність політичних еліт та місцевого самоврядування через корупційні механізми [2].

Ми повинні враховувати важливу особливість, яка є характерною для транскордонної злочинності – певну умовність та «конвенційність» обсягу криміналізованих діянь, віднесених кримінальним законом до злочинних. Очевидним є різний рівень зацікавленості держав в ініціюванні та здійсненні

кримінального переслідування окремих груп транскордонних правопорушень. Приміром, контрабанда тютюнових виробів, на відміну від України, криміналізована у Білорусі, Румунії, Угорщині, Словаччині.

Не слід також забувати про приклади зовнішньополітичної діяльності політичних режимів окремих держав, коли ними використовується транскордонна злочинність для ескалації проблем у середині недружніх держав. Крім того, іноді стимуляція політичним режимом однієї держави активної транскордонної злочинної діяльності у прикордонних просторах іншої держави здатна чинити вплив на її внутрішню та зовнішню політику

Основними загрозами в контексті визначення детермінант транскордонної злочинності в ***організаційно-управлінській сфері*** вважаймо дисбаланси у системі інтегрованого управління кордонами, а також корупційні впливи.

На наш погляд, слід приділити особливу увагу впливу ***соціально-психологічних*** чинників на формування криміногенного потенціалу суспільства та його деструктивному впливу на антикримінальну стійкість особистості. Наслідком цього є деформація духовної сфери сусільства, соціальна аномія, нормалізація негативних явищ у суспільній свідомості, зниження нормативного порогу особистісно прийнятної поведінки. З цим тісно пов'язано формування фонових явищ. Результати дебрифінгів, проведених серед жителів прикордоння, в межах окремого дослідження криміногенного потенціалу діяльності місцевого населення [3] дозволяють стверджувати, що найбільш масовими формами фонових явищ є незаконна трудова міграція та поширення способів незаконного заробітку у прикордонні. Серед останніх - незаконні схеми ввезення автомобілів іноземної реєстрації, дрібні порушення митних правил учасниками малого прикордонного руху, масова участь у напівлегальному виробництві товарів у прикордонні.

Не можна залишати поза межами кримінологічного контекстуального аналізу різноманітні віктимологічні чинники, які, разом із численними ситуативними чинниками, залежать від регіональних особливостей та рівня суспільного розвитку.

Таким чином, детермінанти транскордонної злочинності, стимулюють диверсифікацію існуючих і виникнення нових форм злочинної діяльності. У сукупності з фоновими явищами, ситуативними та віктимологічними чинниками через опосередкований вплив на суспільну свідомість та на особистість ці детермінанти призводять до формування криміногенного потенціалу суспільства та криміногенної спрямованості особистості, знижують рівень особистісної антикримінальної стійкості.

---

1. Кристи Н. Борьба с преступностью как индустрия. М.: РОО «Центр содействия реформе уголовного правосудия», 2001. 224 с. С. 18.
2. Філіппов С.О. Вплив політичних чинників на транскордонну злочинність.Часопис Київського університету права.2017.№3.С.249-254.
3. Філіппов С.О. Криміногенний потенціал діяльності місцевого населення у прикордонні. Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: Юридичні науки.2017.Вип. 4. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnadpcurn_2017_4_5.

Кисельов Ілля Олександрович,
кандидат юридичних наук,
викладач кафедри кримінального права та
кримінології Дніпропетровського
державного університету внутрішніх
справ

УМИСНІ ВБИВСТВА В УКРАЇНІ КРІЗЬ ПРИЗМУ СТАТИСТИЧНИХ ПОКАЗНИКІВ

Основний Закон держави – Конституція України (далі – Конституція) у ст. 3 проголошує, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність та безпека визнаються в Україні най вищою соціальною цінністю, а у відповідності до положень ст.27 Конституції, ніхто не може бути свавільно позбавлений життя; обов'язок держави - захищати життя людини. Нажаль, незважаючи на проголошення вказаних засад, далеко не всі громадяни їх дотримуються. З року в рік, в Україні вчиняється чимало умисних вбивств.

Протягом останніх п'яти років в Україні, спостерігають певні зміни у структурі та динаміці умисних вбивств, які демонструють окремі риси насильницької злочинності спрямованої проти особи, а також ефективність профілактичних заходів держави у цьому напрямку.

Кримінальна відповідальність за умисне вбивство (без обтяжуючих обставин) передбачена у ст. 115 Кримінального кодексу України (далі – КК України). Зокрема у ч.1 ст.115 КК України зазначається: «вбивство, тобто умисне протиправне заподіяння смерті іншій людині». В свою чергу, у ч. 2 ст.115 КК надається перелік обтяжуючих умисне вбивство обставин. Для з'ясування повної, об'єктивної картини та виявлення новітніх тенденцій умисних вбивств в Україні, нами було проаналізовано статистичні показники умисних вбивств як без обтяжуючих обставин, так і з такими обставинами, з розбивкою по кожній окремо.

В цілому, необхідно зазначити, що включно до кінця 2013 року загальний рівень насильницької злочинності, який щорічно фіксувався правоохоронними органами був нижчий, за той, що існує сьогодні. В той же час, у нових реаліях, з 2013 до 2017 року стан і структура насильницької злочинності також змінювались, і це відбувалось вже у «нових» умовах.

Аналізуючи зміни у динаміці та структурі умисних та необережних вбивств, доцільним буде їх розглянути поряд із загальною кількістю злочинів, які було зареєстровано у відповідному році, а також із загальної кількістю зареєстрованих злочинів проти життя та здоров'я. Починаючи з 2013 року, в Україні щорічно офіційно реєструється більш ніж 500 тис. злочинів. Так, у 2013 році зареєстровано 563560 злочинів, у 2014 – 529139, у 2015 – 565182, у 2016 – 592604, у 2017 – 523911. Як можна побачити, загальна кількість злочинів, які щорічно реєструються правоохоронними органами змінюється, причому у 2015-2016 роках спостерігається суттєве збільшення зареєстрованих злочинів, а у 2017 – помітне зменшення їх загальної кількості.

Динаміка злочинів проти життя та здоров'я однозначно демонструє тенденції щодо зменшення їх загальної кількості. Станом на кінець 2013 року у Україні було зареєстровано 71444 злочинів проти життя та здоров'я, у 2014 – 61064, у 2015 – 53317, у 2016 – 45660, у 2017 – 37826. Як можна побачити, в абсолютних числах, кількість щорічно зареєстрованих насильницьких злочинів некорисливої спрямованості зменшилась майже у півтора рази. Необхідно також звернути увагу на той факт, що зменшення кількості насильницьких злочинів проти особи відбувалось на фоні помірного зростання та зменшення загального рівня злочинності. Такий висновок вказує на те, що детермінанти насильницької злочинності та злочинності в цілому – не співпадають. При цьому, зміни насильницької злочинності в кількісному виразі йдуть всупереч загальним тенденціям злочинності в Україні.

Переходячи до розгляду умисних вбивств та злочинності, об'єктом якої є життя людини, необхідно сказати, що починаючи з 2013 року, спостерігається загальне підвищення кількості умисних вбивств, які реєструються щороку. У 2013 році в Україні було зареєстровано 5792 умисних вбивств без обтяжуючих обставин (кваліфікованих за ч.1 ст115 Кримінального кодексу України). У 2014 – 11018, у 2015 – 7993, у 2016 – 5870, у 2017 – 5029 простих умисних вбивств. Як можна побачити з абсолютних показників, кількість даних злочинів достатньо суттєво змінювалась протягом нетривалого проміжку часу. На кінець 2017 року спостерігається зниження рівня умисних вбивств в Україні у порівнянні до минулих років та на початок аналізованого періоду (2013 рік).

Поряд із цим, необхідно враховувати, що наведені показники не відображують реальних тенденцій по некваліфікованим вбивствам. Незважаючи на зменшення в абсолютних числах кількості щорічно реєструємих умисних вбивств протягом 2013-2017 років (за виключенням їх збільшення у 2014-2015 роках), насправді відбувається збільшення їх питомої ваги. Так, якщо у 2013 році питома вага некваліфікованих умисних вбивств (ч.1 ст.115 КК України) складала 8,1% від загальної кількості злочинів проти життя та здоров'я, то у 2017 році цей показник сягає 13,3 % (при цьому, в окремі роки він складав 18% (2014 рік) та 15% (2015 рік). Безумовно це достатньо негативно характеризує ситуацію. Попри суттєве загальне зменшення кількості насильницьких злочинів проти життя та здоров'я, питома вага умисних вбивств за останні п'ять років зросла майже в 1,5 рази. В загальному розрізі (по відношенню до злочинності в цілому), питома вага некваліфікованих умисних вбивств залишається однаковою, становлячи приблизно 1% від усіх злочинів що реєструються протягом року на території України.

Проведення детального, повного аналізу статистичних даних по умисним вбивствам з обтяжуючими обставинами, що були зареєстровані в Україні протягом останніх п'яти років показує наступне:

а) окремі види умисних вбивств демонструють тенденції щодо збільшення, зокрема це умисні вбивства: 1) способом, небезпечним для життя багатьох осіб; 2) з хуліганських мотивів; 3) на замовлення; 4) за попередньою змовою групою осіб; 5) вчинені особами, які раніше вчинили умисні вбивства;

б) окремі види умисних вбивств демонструють тенденції щодо зменшення, зокрема це умисні вбивства: 1) двох або більше осіб; 2) з особливою жорстокістю; 3) з корисливих мотивів; 4) з метою приховати інший злочин або полегшити його вчинення; 5) поєднані із зґвалтуванням або насильницьким задоволенням статевої пристрасті неприродним способом.

В цілому ж, стосовно умисних вбивств які щорічно реєструються в Україні можна стверджувати, що їх загальна кількість поступово зменшується, при цьому, мова йде про абсолютні показники. Водночас, питома вага умисних вбивств (всіх) у складі злочинів проти життя та здоров'я суттєво збільшилась (станом на 2013 рік – 8,1%, станом на 2017 рік – 13,3%), майже у 1,5 рази.

Шмарін Ігор Олександрович,
кандидат юридичних наук
помічник судді Запорізького
окружного адміністративного
суду,

ВПЛИВ КОНСТИТУЦІЙНОЇ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ НА ВИЗНАЧЕННЯ РОДОВОГО ОБ'ЄКТУ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ПРАВОСУДДЯ

Протидія злочинності в усіх її проявах є фундаментальною складовою функціонування України як правової та демократичної держави, в якій на законодавчому рівні гарантується незалежне і справедливе правосуддя.

У досліджуваному аспекті слід погодитись із Є.В. Вальковою, яка зазначила, що злочини проти правосуддя підривають основи здійснення судочинства, а також унеможливлюють належну реалізацію прав та свобод громадян України. Відтак, одним із інструментів боротьби з протиправними діяннями проти правосуддя є кримінальне законодавство, яке передбачає кримінальну відповідальність за посягання на правосуддя [1, а.с. 344].

Варто зауважити, що законодавець, приймаючи в 2001 р. КК України та перейнявши основні тенденції попередньо діючого КК України 1960 р., сукупно об'єднав у Розділі XVIII «Злочини проти правосуддя» всі без виключення суспільно небезпечні діяння, які посягають як на процесуальну діяльність суду, так і на діяльність органів дізнання, досудового слідства, прокуратури, органів виконання судових рішень.

Однак, такий крок став підґрунтям для дискусій, що до сьогодні точаться у вітчизняній науці кримінального права, а саме у питанні розуміння родового об'єкта злочинів проти правосуддя, адже єдине визначення терміну «правосуддя» було відсутнє.

Так, у визначенні родового об'єкта злочинів проти правосуддя умовно можна виокремити два підходи.

За змістом першого підходу, який є традиційним, під правосуддям розуміють правозастосовну діяльність суду з розгляду і вирішення у встановленому законом процесуальному порядку віднесених до його

компетенції цивільних, господарських, кримінальних і адміністративних справ для охорони прав та свобод людини і громадянина, прав і законних інтересів юридичних осіб та інтересів держави [3, С. 318-319]. Прихильниками тлумачення правосуддя у власному значенні (вузькому), зокрема є А.Г. Мартіросян, К.Н. Харісов, С.М. Тимченко та ін.

Позиція цієї групи науковців фактично зводиться до того, що правоохоронні органи, які сприяють здійсненню правосуддя при реалізації своєї процесуальної діяльності, вступають у суспільні відносини, урегульовані кримінально-процесуальним правом. А такі відносини значно ширші по предмету та об'єму, ніж ті, що виникають у процесі здійснення правосуддя [2, с. 36].

Другий підхід щодо розуміння правосуддя як родового об'єкта злочинів проти правосуддя є дещо ширшим. Прибічники такого підходу під правосуддям розуміють не лише процесуальну діяльність судових органів, а й діяльність осіб та органів, що сприяють здійсненню правосуддя, зокрема, адвокатів, органів дізнання, досудового слідства, прокуратури та органів, які відають виконанням судових рішень, вироків і призначених покарань [3, С. 320]. До прихильників розуміння органів правосуддя у широкому слід віднести С.А. Денисова, В.О. Навроцького, В.Я. Тація та ін.

Такий підхід обґрунтовується перш за все тим, що суд, як і будь-який державний орган, не є самодостатнім і не може діяти без взаємодії з органами, які готують кримінальні справи до судового розгляду та які займаються виконанням судових рішень [1, с. 347].

У будь-якому випадку, можна констатувати, що до червня 2016 року Конституція України містила окремо Розділ VII «Прокуратура», Розділ VIII Правосуддя». Згадка про право особи на правову допомогу містилась лише у статті 59 Конституції України, яка структурно була віднесена до Розділу II «Права, свободи та обов'язки людини і громадянина».

При цьому, у Розділі XVIII КК України «Злочини проти правосуддя» об'єднані всі без виключення суспільно небезпечні діяння, які посягають на процесуальну діяльність суду, органів дізнання, досудового слідства, прокуратури, органів виконання судових рішень.

Вказані обставини нормативно обумовлювали наявність протиріч у кримінально-правових підходах до розуміння поняття правосуддя.

Однак, 02.06.2016 Верховною Радою України, на наш погляд, були виключені приводи для існування серед науковців дискусії у питанні визначення родового об'єкта злочинів за допомогою Закону України № 1401-VIII «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)».

Як вбачається з Пояснювальної записки до проекту Закону України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)», він був спрямований на забезпечення незалежності судової влади, підвищення вимог та професійних стандартів до суддівського корпусу, обмеження імунітету суддів до функціонального, оптимізацію системи судоустрою, забезпечення інституційної спроможності прокуратури, адвокатури та системи виконання судових рішень [5].

Вказаної мети законодавець досяг за допомогою таких кроків:

– оптимізації системи судоустрою з метою забезпечення права особи на справедливий суд;

– забезпечення інституційної спроможності прокуратури;

– забезпечення інституційної спроможності адвокатури;

– забезпечення інституційної спроможності системи виконання судових рішень.

Зокрема, із запровадженням у 2016 році конституційної реформи (в частині правосуддя) в Україні був істотно змінений юридичний статус низки установ, що сприяють за своїм функціональним призначенням здійсненню правосуддя.

Так, із Конституції України було виключено як такий Розділ VII «Прокуратура» у повному обсязі, а приведені відповідно до міжнародних та європейських стандартів положення, що визначають юридичний статус органів прокуратури, включено до розділу VIII «Правосуддя». Вважаємо, що це однозначно свідчить про зміну нормативно-правового підходу законодавця до питання визначення правосуддя.

Більше того, з переліку функцій прокуратури було вилучено низку не властивих (за європейськими стандартами) їй функцій, таких як: нагляд за додержанням прав і свобод людини і громадянина; нагляд за додержанням законів із цих питань органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, їх посадовими і службовими особами (так званий «загальний нагляд»); нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних із обмеженням особистої свободи громадян.

Також, варто відзначити, що відтепер у Розділі VIII Конституції України «Правосуддя» закріплено інститут адвокатури. Зокрема, знайшла своє закріплення стаття 131-2, за змістом якої для надання професійної правничої допомоги в Україні діє адвокатура. Виключно адвокат здійснює представництво іншої особи в суді, а також захист від кримінального обвинувачення [4].

Такий крок законодавця цілком узгоджується із конституційною гарантією держави, якою – із відповідним уточненням (у статті 59 Конституції України) – наголошується на тому, що кожен має право саме на професійну правничу допомогу. При цьому збереглося положення статті 59, де окремо зазначається, що у випадках, передбачених законом, така правнича допомога (професійна) надається безоплатно.

На окрему увагу заслуговує також новела, викладена у статті 129-1 Конституції України, яка полягає у покладенні на суд конституційного обов’язку здійснювати контроль за виконанням судових рішень.

Це здебільшого обґрунтовано тим, що виконання судового рішення є невід'ємною складовою права кожного на судовий захист і охоплює, зокрема, законодавчо визначений комплекс дій, спрямованих на захист і відновлення порушених прав, свобод, законних інтересів фізичних та юридичних осіб, суспільства, держави.

Вказані обставини у своїй сукупності засвідчують, що у червні 2016 року термін «правосуддя» отримав нове змістовне наповнення, адже законодавець за допомогою внесення змін до Конституції України свідомо структурно об'єднав у Розділі VIII Конституції України «Правосуддя» такі дефініції як суд (із обов'язком контролю виконання судового рішення), прокуратуру та адвокатуру.

Безумовно, можна дискутувати на предмет обґрунтованості таких змін, адже узгодження конституційного та кримінально-правового підходів до розуміння поняття правосуддя, на наш погляд, можна було досягнути за допомогою інших методів (як то зміни назви Розділу XVIII «Злочини проти правосуддя» на, як приклад, «Злочини проти правосуддя та порядку діяльності, що сприяє його здійсненню» (таке бачення назви розділу XVIII КК України було запропоновано С.Є. Дідиком). Однак, законодавець обрав модель тлумачення правосуддя, яка використовується у Швейцарії, Польщі, Австрії та ін.

Незважаючи на це, беззаперечним залишається той факт, що конституційний та кримінально-правовий підходи до розуміння поняття правосуддя відтепер вперше є узгодженими. Це слід оцінювати як позитивний та важливий крок на шляху удосконалення кримінально-правової охорони правосуддя.

1. Валькова Є.В. Особливості визначення родового об'єкта злочинів проти правосуддя / Є.В. Дідик // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. – 2012. – № 4. – С. 344-348.

2. Дідик С.Є. Злочини проти правосуддя: проблеми визначення родового об'єкта / С.Є. Дідик // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2013. – Вип. 22. – С. 35-38.

3. Дідик С.Є. Родовий об'єкт злочинів проти правосуддя (проблеми визначення) / С.Є. Дідик // Часопис Київського університету права. – 2011. – № 4. – С. 318-321.

4. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст.141.

5. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=57209.

Філіпп Анастасія Володимирівна
к.ю.н., ст. викладач кафедри
кримінального права та
кримінології
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

СТАН ЕКОНОМІЧНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРІЇНІ

Злочинність у сфері економіки – це соціально-економічне деструктивне для економіки держави явище, що проявляється у вчиненні умисних корисливих злочинів у сфері легальної та нелегальної господарської діяльності, основним та безпосереднім об'єктом якої є відносини власності та відносини у сферах виробництва, обміну розподілу та споживання товарів та послуг з метою отримання злочинних прибутків [1, с.171]

Основними ознаками даного виду злочинності є:

1. Злочини вчиняються в процесі виробництва, обміну розподілу товарів і послуг.

2. Наявний корисливий мотив вчинення злочинів – отримання економічної вигоди.

3. Суб'єктами злочину є учасники економічних взаємовідносин [2,с.227].

Економічна злочинність в Україні і окремі її види, завжди, характеризувалися високим рівнем. Якщо звернутися до статистичних даних минулих років то можна побачити, що у 2001 р. було зареєстровано близько 70 тис. злочинів, так званої, економічної спрямованості. Але з 2005 року почала простежуватись тенденція до їх поступового зниження. Так, якщо у 2005 році виявлені і зареєстровані злочини економічної спрямованості склали 45 107, то у 2006 році – 42 606, у 2007 році – 42 755, у 2008 – 38 607, у 2009 – 36 621.

Існуюча тенденція щодо зменшення кількості виявлених злочинів свідчить про підвищення рівня їх латентності та, відповідно, суспільної небезпечності.

З 2010 року стає складно аналізувати стан економічної злочинності, адже в офіційних статистичних даних зникає така категорія обліку як «злочини в сфері економіки». У 2012 році, у зв'язку з прийняттям нового Кримінально-процесуального кодексу, Наказом Генеральної прокуратури України «Про єдиний реєстр досудових розслідувань» від 17.08.2012 року №69 було затверджено створення Єдиного реєстру досудових розслідувань, а також затверджено Положення про порядок ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань, згідно з яким створювалась єдина база даних для зведених статистичних всіх відомств, які мають повноваження для реєстрації інформації про правопорушення. Тобто вся офіційна статистика з кримінальних проваджень надається виключно Генеральною прокуратурою України. Тим не менш, до 2016 року, згідно статистичних форм, представлених на офіційному сайті ГПУ, категорії «злочини в сфері економіки» в обліках не було. А саме цей період був би досить цікавим для аналізу економічної злочинності, адже в 2011 році Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності» було декриміналізовано частину злочинів в сфері господарської діяльності, а також суттєво змінено санкції тих злочинів, що залишились. На нашу думку, це не могло не відбитися на стані економічної злочинності в цілому.

З 2016 року у статистичних звітах ГПУ з'явилась форма звітності №5 «Про кримінальні правопорушення, вчинені на підприємствах, установах, організаціях за видами економічної діяльності», де виокремлюються злочини за певними видами економічної діяльності. На жаль, у даній формі звітності не надається інформація про конкретні склади злочинів, які відносяться до економічних злочинів, інформація про осіб, що їх вчинили, стосується тільки їх службового становища, немає розподілу за областями України, а також динаміки злочинів в порівнянні з минулим роком, як це було раніше у

статистичних даних МВС. Тому зараз при дослідженні таких кримінологічних показників економічно злочинності як структура, динаміка, географія злочинності виникають деякі труднощі.

Згідно звіту ГПУ про кримінальні правопорушення, вчинені на підприємствах, установах, організаціях за видами економічної діяльності у 2016 році було обліковано 47833 кримінальних правопорушень, а в 2017 – 52903. Це складає динаміку зростання даної категорії злочинів на 1,1 %. Зарано, спираючись на показники тільки двох років говорити про загальну тенденцію зростання даного виду злочинності, але така ситуація має місце на даний час. Слід додати, що представлені статистичні дані не відображають «повну картину» стану економічної злочинності в Україні через відсутність даних про кримінальні правопорушення в Автономній Республіці Крим та на окупованих територіях Луганської та Донецької областей.

Також слід зазначити, що економічна злочинність, на відміну від багатьох інших видів злочинної діяльності, характеризується самодермінацією а також певний часовий проміжок між причинами та умовами як конкретного злочину, так і злочинності взагалі та самим злочином. Тому робити прогнозування економічної злочинності зараз досить складно. Але в той самий час, Характер динаміки свідчить про зростання соціальної небезпеки даного виду злочинності. У структурі економічної злочинності за розміром заподіяної шкоди домінують злочини в банківській сфері, у бюджетній сфері, у сфері міжнародних економічних відносин.

Тому, на нашу думку, в сучасних умовах економічної та політичної кризи в державі, а також через неповноту офіційної статистичної інформації про економічні злочини, для повноти картини сучасного стану економічної злочинності в Україні потрібно спиратися й на інші джерела кримінологічної інформації, зокрема, робити віктимологічні огляди, опитування осіб, що вчинили ці злочини, потерпілих від злочинів, працівників правоохоронних органів, що виявляють та розслідують ці злочини, оцінювати та аналізувати наслідки економічних злочинів. Це, в свою чергу, вже вплине на визначення стратегії захисту національної економіки та запобігання економічній злочинності.

1. Кальман А.Г. Христич И.А. Понятийный апарат современной криминологии. Терминологический словарь. Под. общей ред. Голины В. В. Х., Изд-во ОО ТО «Гимназия», 2005. –272 с.

2. Кримінологія : Підручник / В.В. Голіна, Б.М. Головкін, М.Ю. Валуйська та ін.. ; за ред.. В.В. Голіни, Б.М. Головкіна. – Х. : Право, 2014. – 440 с.

3. ЗУ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності» від 15 листопада 2011 року № 4025-VI. – Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2012, N 25, ст.263 / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4025-17

Голубош Володимир Валентинович,
здобувач наукової лабораторії з
проблем досудового розслідування
ННІ № 1 Національної академії
внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ СУБ'ЄКТА ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ, ПРЕДМЕТОМ ЯКИХ Є ЗБРОЯ, БОЙОВІ ПРИПАСИ, ВИБУХОВІ РЕЧОВИНИ ТА ВИБУХОВІ ПРИСТРОЇ

Положення про суб'єкта злочину зазначаються в ч. 2 ст. 61 Конституції України, яка регламентує, що юридична відповідальність особи має індивідуальний характер. Це означає, що кожне суспільно небезпечне діяння має ознаки, які є обов'язковими до врахування при вирішенні питання про відповідальність. Крім того, кожен злочин, навіть якщо він вчинений групою осіб, ґрунтується на конкретному індивідуальному акті поведінки певної особи. І саме закріплені в ч. 1 ст. 2 Кримінального кодексу України (далі – КК) підстави кримінальної відповідальності (вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад злочину) є реалізацією вищевказаного конституційного припису.

Поняття «суб'єкт злочину» чітко закріплений у нормах чинного КК, під яким розуміють фізичну осудну особу, яка вчинила злочин у віці, з якого відповідно до положень КК може наставати кримінальна відповідальність. З даного визначення випливають обов'язкові ознаки суб'єкта злочину: фізична особа; досягнення фізичною особою певного віку; осудність. Факультативною ознакою суб'єкта злочину є спеціальний суб'єкт – фізична осудна особа, яка вчинила у віці, з якого може наставати кримінальна відповідальність, злочин, суб'єктом якого може бути лише певна особа (ч. 2 ст. 18 КК).

Поняття фізичної особи закріплено в ст. 24 Цивільного кодексу України, відповідно до якої людина як учасник цивільних відносин вважається фізичною особою [1]. Розуміння під суб'єктом злочину лише фізичної особи ґрунтується на законодавчо закріпленому (ч. 2 ст. 2 КК) принципі особистої відповідальності: «Особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду». Таким чином, вітчизняне кримінальне право, керуючись принципами індивідуальної (особистої) відповідальності за вчинений злочин та наявності вини фізичної особи, традиційно не визнає суб'єктом злочину юридичну особу, а пропозиції щодо передбачення кримінальної відповідальності юридичних осіб, внесені при розробці проекту чинного КК, не дістали підтримки законодавця [2, с. 152].

Але не варто забувати, що в Україні 23.05.2013 р. Верховною Радою України було прийнято Закон, яким було внесено зміни до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України і Законів України «Про засади запобігання і протидії корупції» та «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» [3]. У зв'язку з цим КК зазнав певних

змін: до його положень був внесено новий розділ XIV-I «Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб», в якому передбачається визначення конкретного переліку злочинів, за які підставами для притягнення юридичної особи до заходів кримінально-правового характеру є вчинення її уповноваженою особою або за дорученням чи наказом, за змовою та в співучасті або іншим шляхом діянь, визначених статтею 96-3 КК, а також конкретні види заходів кримінально-правового характеру (штраф, конфіскація майна та ліквідація юридичної особи), загальні правила їх застосування та підстави звільнення юридичної особи від їх застосування [3].

Аналізуючи положення ст. 96-3 КК «Підстави для застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру», ми виявили, що підставами для застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру є вчинення її уповноваженою особою від імені та в інтересах юридичної особи будь-якого із злочинів, передбачених статтями 109, 110, 113, 146, 147, частинами другою - четвертою статті 159-1, статтями 160, 260, 262, 436, 437, 438, 442, 444, 447 КК (п. 4 ст. 96-3 КК). Як зазначено в Примітці 1 до ст. 96-3 КК, злочини, передбачені статтями 109, 110, 113, 146, 147, частинами другою - четвертою статті 159-1, статтями 160, 209, 260, 262, 306, частинами першою і другою статті 368-3, частинами першою і другою статті 368-4, статтями 369, 369-2, 436, 437, 438, 442, 444, 447 КК, визнаються вчиненими в інтересах юридичної особи, якщо вони призвели до отримання нею неправомірної вигоди або створили умови для отримання такої вигоди, або були спрямовані на ухилення від передбаченої законом відповідальності [4].

Таким чином, вчинення уповноваженою особою юридичної особи від її імені та в інтересах юридичної особи злочину, передбаченого ст. 262 КК, є підставою для застосування заходів кримінально-правового характеру до юридичної особи.

1. Цивільний кодекс України від 16.03.2003 р. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/435-15
2. Кримінальне право України: Загальна частина: Підручник / Александров Ю.В., Антипов В.І., Володько М.В. та ін.; Відп. ред. Кондратьєв Я.Ю.; наук. ред. Клименко В.А. та Мельник М.І. Київ: Правові джерела, 2002. 432 с.
3. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України стосовно відповідальності юридичних осіб» 23.05.2013 р. *Голос України.* 2013. № 116.
4. Кримінальний кодекс України від 5.04.2001 р. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/ru/2341-14

Бабанін Сергій Володимирович,
к.ю.н., доцент, доцент кафедри
кримінального права та кримінології
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ КВАЛІФІКАЦІЇ ОКРЕМИХ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ОСОБИ У СВІТЛІ ВНЕСЕНИХ ЗМІН ДО КК УКРАЇНИ

Закон України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами», прийнятий 06 грудня 2017 р., передбачає нові редакції ст. 152 «Зґвалтування» та ст. 153 «Насильницьке задоволення статевої пристрасті неприродним способом» КК України.

Так, ч. 1 ст. 152 КК у новій редакції встановлює відповідальність за вчинення дій сексуального характеру, пов'язаних із вагінальним, анальним або оральним проникненням в тіло іншої особи з використанням геніталій або будь-якого іншого предмета, без добровільної згоди потерпілої особи (зґвалтування). Частина 1 ст. 153 КК у новій редакції має назву «Сексуальне насильство» та встановлює відповідальність за вчинення будь-яких насильницьких дій сексуального характеру, не пов'язаних із проникненням в тіло іншої особи, без добровільної згоди потерпілої особи (сексуальне насильство).

У зв'язку з принциповими змінами наведених норм КК виникають питання щодо особливостей кваліфікації злочинів, відповідальність за вчинення яких ними передбачена.

Так, виходячи з об'єктивних ознак ч. 1 ст. 152 КК у новій редакції потерпілим від цього злочину у разі вчинення щодо нього природнього статевого акту без добровільної згоди може бути виключно особа жіночої статі. Аналогічні дії щодо особи чоловічої статі повинні кваліфікуватись за ст. 153 КК у новій редакції.

Також у нових редакціях наведених статей вживається нове поняття «без добровільної згоди потерпілої особи» замість нині чинного «застосування фізичного насильства, погрози його застосування або з використанням безпорадного стану потерпілої особи».

Примітка до ст. 152 КК визначає, що згода вважається добровільною, якщо вона є результатом вільного волевиявлення особи, з урахуванням супутніх обставин.

Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи» від 30.05.2008 р. № 5 у пп. 3-5 розкриває зміст понять фізичного насильства, погрози його застосування, використання безпорадного стану потерпілої особи.

Порівняння визначень наведених понять, а також логічне тлумачення поняття «без добровільної згоди потерпілої особи» дозволяють стверджувати, що останнє поняття є більш ширшим, ніж «застосування фізичного насильства,

погрози його застосування або з використанням безпорадного стану потерпілої особи».

Вільне волевиявлення особи передбачає відсутність будь-яких негативних чинників, які б впливали на волю особи. Тому відсутність добровільної згоди буде мати місце і у випадках, наприклад, погрози знищити або пошкодити майно потерпілої особи чи її родичів, розголосити відомості, що ганьблять їх честь і гідність тощо. Отже, статеві зносини за наявності таких погроз необхідно буде визнавати такими, що здійснені без добровільної згоди потерпілої особи, і кваліфікувати залежно від інших об'єктивних та суб'єктивних ознак за ст. 152 або ст. 153 КК.

Також вважаємо, що у примітці до нової редакції ст. 152 КК доцільно вказати, на які статті КК поширюється поняття добровільної згоди.

Вєтєва Н.В.
аспірант кафедри кримінального
права та кримінології Одеського
державного університету внутрішніх
справ
Науковий керівник: доцент
кафедри кримінального права та
кримінології канд. юрид. наук,
доцент **Кулик Л.М.**

НЕНАЛЕЖНЕ ВИХОВАННЯ ОСОБИ НЕПОВНОЛІТНЬОГО У СІМ'Ї ЯК ДЕТЕРМІНАНТА ЗЛОЧИННОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ У ПІВДЕННОМУ РЕГІОНІ УКРАЇНИ

Підвищення рівня злочинності неповнолітніх в Україні, так і в окремих регіонах нашої держави, сприяє науковій розробці питань, пов'язаних з причинами і умовами скоєння злочинів неповнолітніми особами.

Необхідно звернути увагу на Південний регіон України в межах даного дослідження, де розглядаються такі адміністративні області: Одеська, Миколаївська та Херсонська.

За кількістю неповнолітніх осіб, які вчинили кримінальні злочини у регіоні: Одеська область – 206 осіб, Миколаївська область – 124 особи, Херсонська область – 85 осіб станом на 2016 р.; Одеська область – 333 особи, Миколаївська область – 218 осіб, Херсонська область – 73 особи станом на 2017 р. [1, с. 30], [2, с. 30], [3, с. 33]. Відповідно до таких статистичних даних, постає питання причин підвищення рівня злочинності неповнолітніх. З метою виявлення таких причин необхідно проаналізувати детермінанти, які пов'язані із сім'єю неповнолітнього злочинця.

По-перше, необхідно визначити співвідношення кількості шлюбів та розлучень по Південному регіону України.

Одеська область за кількістю шлюбів: 17681 – на 2014 р., 19158 – на 2015 р., 15386 – на 2016 р. За кількістю розлучень Одеська область: 7954 – на 2014 р., 8319 – на 2015 р., 8160 – на 2016 р.

Миколаївська область за кількістю шлюбів: 8760 – на 2014 р., 8849 – на 2015 р., 6653 – на 2016 р. За кількістю розлучень Миколаївська область: 4414 – на 2014 р., 4407 – на 2015 р., 4401 – на 2016 р.

Херсонська область за кількістю шлюбів: 7518 – на 2014 р., 7996 – на 2015 р., 5961 – на 2016 р. За кількістю розлучень Херсонська область: 3738 – на 2014 р., 3662 – на 2015 р., 3481 – на 2016 р. [4, с. 48-49].

Таким чином, незалежно від кількості зареєстрованих шлюбів приблизно половина з них щорічно виявляється розірвано. Як наслідок це відображається на формуванні особистості неповнолітньої та малолітньої дитини.

Сьогодні сім'я і сімейне виховання переживають суттєві труднощі з таких причин: відбувається розшарування сімей за матеріальними статками; зростає кількість розлучень; позашлюбних дітей; руйнується традиційна структура сім'ї; змінюються загальноприйняті норми поведінки, характер подружніх стосунків, взаємовідносин між батьками та дітьми. Останнім часом зростає число неповних сімей, що виникають внаслідок розлучення, смерті одного з батьків, або у випадку, коли незаміжня жінка виховує дитину сама. За статистичними даними, сьогодні кожна третя дитина виховується у неповній сім'ї. А відповідно до узагальненої інформації вчених, діти- правопорушники із неповних сімей останнім часом складають близько 47 %, які вживають алкоголь, наркотики, психотропні речовини, мають проблеми з психіко-статевою ідентифікацією та ведуть аморальний спосіб життя [5].

Джужа О.М. вказує на те, що важливе місце у визначенні детермінант, що сприяють злочинності неповнолітніх, займають недоліки сімейного виховання. Нині більша половина дітей живе у незабезпечених сім'ях. У них складна психологічна обстановка, яка сприяє інтенсивному розпаду сімей, уходу з них дітей і підлітків, що веде до подальшого зростання бездоглядності. Ці діти опиняються у скрутному матеріальному становищі і поповнюють «групу ризику» та контингент неповнолітніх правопорушників.

Але вчений звертає увагу, що неблагополучними трапляються і повні сім'ї з двома батьками. Криміногенний вплив таких родин пов'язаний насамперед з дефектами обстановки в них, прояви яких дуже різноманітні: це і скоєння злочинів батьками або членами родини; пияцтво та алкоголізм, розбещена поведінка; систематичні конфлікти, сварки, скандали; ухилення від виховання та матеріального забезпечення дітей.

Поняття «сімейне неблагополуччя» - комплексне, воно охоплює різноманітні негативні характеристики сім'ї, недоліки не тільки її структурного складу, але й стан сімейних стосунків, характер відносин членів родини із зовнішніми соціальними інститутами [6].

Щодо поняття неблагополучної сім'ї Дідківська Г.В. у монографії визначає, що неблагополучна сім'я – це сім'я, яка через об'єктивні або суб'єктивні причини втратила свої виховні можливості, внаслідок чого в ній виникають несприятливі умови для виховання дитини [7, с. 59].

На думку Джужи О.М. конфліктний клімат всередині родини породжує у членів сім'ї потребу у заміні сімейного спілкування позародинними контактами, у підлітків – втеча з дому. Звідси виникає потреба у спілкуванні з собі подібними в антисоціальних угрупованнях.

Антисуспільна протиправна поведінка батьків негативно впливає як на фізичний, так і на морально-психологічний розвиток неповнолітніх та молоді, породжує обстановку моральної безвідповідальності і стає основною причиною прояву у дітей та підлітків пристрасті до алкоголю.

Криміногенна сімейна обстановка призводить до того, що дітям з раннього дитинства прищеплюють скривлені моральні переконання та ідеали, в них формуються гіпертрофовані потреби, виробляються протиправні способи їх задоволення. Сама обстановка у неблагополучній родині робить становище дитини важким, його гідність постійно принижується [6].

Необхідно звернути увагу на дослідження Дідківської Г.В., де вказана класифікація неблагополучних сімей.

До неблагополучних належать:

- сім'ї, де батьки – алкоголіки, наркомани – ведуть аморальний спосіб життя. У таких сім'ях формування дитини спотворюється. Вона народжується слабкою, хворобливою, страждає на нервово-психічні захворювання, росте без турботи, опіки, не має найнеобхіднішого;
- сім'ї асоціальні. Їх члени конфліктують з морально-правовими нормами суспільства, схильні до правопорушень;
- сім'ї конфліктні. У них відбуваються постійні конфлікти між батьками, батьками і дітьми, що проявляються у сварках, суперечках, взаємних образах, грубощах, навіть бійках. Виникають такі сім'ї через брак у взаємостосунках між батьками взаєморозуміння, взаємодопомоги, щирості, морально-емоційної вихованості. Тут панують грубість, чвари, взаємні погрози, стійке незадоволення, що призводить до сімейної кризи. У дітей формуються підвищена збудливість, страх, невпевненість у своїх силах;
- сім'ї неповні. У них дитини виховує один з батьків, переважно матір. У таких сім'ях спілкування з дітьми збіднене, часто вони відчувають труднощі побутового характеру, психологічний дискомфорт;
- сім'ї зовні благополучні. У них батьки систематично припускаються серйозних прорахунків у сімейному вихованні через низьку педагогічну культуру та неосвіченість (відсутня єдність у вимогах до дитини, наявні бездоглядність, надмірна батьківська любов або суворість у вихованні, застосування фізичного покарання тощо);
- сім'ї соціального ризику. Це соціально незахищені сім'ї, які потребують соціальної допомоги та підтримки (малозабезпечені, багатодітні, з дітьми-інвалідами, батьками-інвалідами, неповні). Вони не можуть повноцінно виконувати свої функції внаслідок складних соціальних умов [7, с. 60-61].

Антонян Ю.М. вказує на те, що наукове висвітлення проблеми неблагополучних сімей передбачає розкриття криміногенного процесу формування в родинах антисоціальних властивостей особистості неповнолітніх, з'ясування механізму соціальної детермінації виникнення таких родин.

Причому сімейні відносини розглядаються з урахуванням їх розвитку, зміни, можливого припинення подальшого існування [8, с. 42].

Після визначення впливу сімейного благополуччя на злочинність неповнолітніх, необхідно звернути увагу на поняття криміногенності сім'ї, яке визначається Дідківською Г.В.

Криміногенність сім'ї – це сукупність обставин сімейної сфери, існуючих в ній протиріч, які впливають на вибір злочинної поведінки та породжують злочинність [7, с. 75].

Отже, відповідно до статистичних даних, можна зробити висновок, що основною детермінантою злочинності неповнолітніх є негативний вплив сім'ї особи правопорушника. Збільшення кількості неблагополучних сімей в Україні, так і в Південному регіоні постає основною проблемою на шляху боротьби правоохоронної системи із злочинністю неповнолітніх. Таким чином, реформа соціальної сфери прямопропорційна зменшенню рівня злочинності неповнолітніх.

1. Соціально-економічне становище Одеської області за 2017 р. *Статистичний бюлетень.* Від 30.01.2018 р. Вих. № 07.2-04/118. С. 30.
2. Соціально-економічне становище Миколаївської області за 2017 р. *Статистичний бюлетень.* Від 30.01.2018 р. Вих. № 13-12/329-18.С. 30.
3. Соціально-економічне становище Херсонської області за 2017 р. *Статистичний бюлетень.* Від 30.01.2018 р. Вих. № 11-13.3/16. С. 33.
4. Регіони України. *Статистичний збірник за 2017 рік ч.1.* (за ред. Вернера І.Є.). Державна служба статистики України, 2018. 323 с.
5. Стрельнікова Н. М. Виховні проблеми сучасної неповної сім'ї. URL: http://Nzspp_2012_6_13.pdf.
6. Джужа О.М., Василевич В.В., Гіда О.Ф. та інші. Профілактика злочинів: підручник. Київ, 2011.720 с.
7. Дідківська Г.В. Криміногенність сім'ї як фактор злочинності неповнолітніх: монографія. *Центр учбової літератури.* Київ, 2016. 204 с.
8. Антонян Ю.М. Про деякі неусвідомлені мотиви систематичної безпритульності. *Питання боротьби із злочинністю.* Москва, 1982. Вип. № 36. С. 42.

Чіпець Олександр Іванович,
начальник Новомосковського ВП
ГУНП в Дніпропетровській
області

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЗАПОБІГАННЯ НЕЗАКОННОМУ ПЕРЕМІЩЕННЮ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ ТА ВИБУХОВИХ ПРИСТРОЇВ

В умовах реформування соціальної, економічної та політичної систем суспільства спостерігається значне зростання кількості учинених злочинів, більшість з яких залишається не розкритими. В умовах проведення антитерористичної операції на Сході країни зафіксовано чисельні випадки незаконного переміщення вогнепальної зброї.

Незаконне переміщення вогнепальної зброї з території держави чи на

територію держави або через територію держави є спеціальним видом переміщення, про що свідчить окрема норма Кримінального кодексу України (ст. 201), якою встановлено кримінальну відповідальність за вказані діяння. Про винятковість (виключність) таких видів незаконного переміщення вогнепальної зброї свідчить і ч. 2 ст. 216 КПК України, відповідно до якої досудове розслідування злочинів, склад яких охоплюють ці діяння, здійснюють слідчі органів безпеки, що не може об'єднувати методику розслідування таких злочинів за рядом ознак: предметами посягання; способами незаконного переміщення; особами, які вчинюють зазначені злочини. Незаконне переміщення вогнепальної зброї на/з територію (-ї) держави або через її територію, як правило, вчинюється особами, що входять до транснаціональних злочинних угруповань.

За дослідженнями С.П. Мельниченка, з 2013 по 2016 рр. спостерігається зростання злочинів, передбачених ст. 263 КК України. Зокрема, у 2013 р. обліковано 6929 злочинів даної категорії, у 2014 р. – 7228, у 2015 р. – 7409, за 8 місяців 2016 р. – 5105. Одночасно з незаконного обігу у 2013 р. вилучено 1693 одиниці вогнепальної зброї, з них нарізної – 620, гладкоствольної – 91, іншої вогнепальної зброї – 982; у 2014 р. вилучено 2328 одиниць вогнепальної зброї, з них нарізної – 1159, гладкоствольної – 118, іншої вогнепальної зброї – 1051; у 2015 р. вилучено 1969 одиниць вогнепальної зброї, з них нарізної – 1066, гладкоствольної – 98, іншої вогнепальної зброї – 805; за 8 місяців 2016 р. вилучено 901 одиниць вогнепальної зброї, з них нарізної – 543, гладкоствольної – 35, іншої вогнепальної зброї – 323. На думку вченого, такі негативні чинники зумовлені рядом факторів, одним з яких є недостатній криміналістичний аналіз та відсутність сучасної методики розслідування незаконного переміщення вогнепальної зброї.

Певним чином впливом на негативний стан впливає відсутність ефективних методик протидії незаконному обігу вогнепальної зброї, що обумовлює необхідність проведення низки наукових розробок й досліджень на сучасному етапі розвитку держави. Проблеми протидії незаконному обігу вогнепальної зброї на дисертаційному рівні досліджували у своїх роботах такі вчені як І.І. Бікєєв (2000), Г.О. Бойко (2003), О.М. Бокій (2010), Т.М. Бульба (2008), О.Ф. Бурлевич (2005), В.В. Войнов (2001), А В. Втюрін (1999), О.О. Долгополов (1999), В.В. Єфіменко (2002), І.В. Капустіна (1999), Р.Р. Карданов (2007), В.Д. Корма (2001), А.В. Кофанов (2000), В.В. Кубанок (2006), А.В. Кузнєцов (2008), М.В. Лукашин (2008), О.А. Мокринський (2004), М.М. Майстренко (2010), В.П. Меживой (2006), С.М. Мельниченко (2016), О.О. Нікітіна (2002), Я.В. Новак, (2007), А.С. Новосад (2009), С.Г. Павліков (2000), С.П. Параниця (2009), М.Г. Пінчук (2007), В.І. Рибачук (2001), М.Х. Рустамбаєв (1983), О.М. Сарнавський (2009), В.А. Саморока (2004), О.Ф. Соколов (2002), Е.С. Тенчов (1975), Є.В. Тєрєнтьєва (2005), Є.С. Тесленко (2011), М.П. Тюлькін (2005), Є.М. Хастінов (2009), В.С. Шаповалова (2015), М.В. Щєголєва (2001) та ін.

Проте, більшість наукових праць підготовлено із урахуванням криміногенної ситуації інших держав. Вони не містять комплексного

дослідження методики розслідування незаконного обігу вогнепальної зброї у контексті суспільно-політичної ситуації, що сталася в Україні, не враховують новий Кримінальний процесуальний кодекс України, сучасні структурно-функціональні зміни правоохоронних органів та потреби правоохоронної практики. Складні і багатогранні процеси реформування системи кримінальної юстиції у продовж кількох останніх років позначилися новелами у питаннях: побудови нової системи і структури правоохоронних органів; правового закріплення нових інститутів кримінального судочинства (наприклад, негласних слідчих (розшукових) дій); прийняття відомчих правових актів що регулюють діяльність посадових осіб у протидії незаконному обігу вогнепальної зброї; зміни повноважень працівників поліції, що здійснюють протидію досліджуваним злочинам; нових форм організації їхньої роботи, а також методів діяльності тощо.

Стрімкість зазначених змін обумовлюють виникнення потреби практичних підрозділів Національної поліції України до забезпечення діяльності останніх науковими розробками, які б відповідали сучасним вимогам. Зокрема до напрямків наукового забезпечення, які потребують ґрунтовного дослідження, на нашу думку, слід віднести: 1) теоретико-прикладні основи протидії незаконному обігу вогнепальної зброї; 2) стан, динаміка і тенденції вчинення злочинів, пов'язаних із незаконним обігом вогнепальної зброї; 3) особливості структурно-функціональної побудови та організації діяльності окремих служб і підрозділів у протидії незаконному обігу вогнепальної зброї в сучасних умовах; 4) новітні кримінологічні, криміналістичні та оперативно-розшукові форми і методи протидії незаконному обігу вогнепальної зброї; 5) організаційно-тактичні особливості оперативно-розшукового забезпечення досудового розслідування злочинів, пов'язаних із незаконним обігом вогнепальної зброї; 6) організаційно-тактичні особливості розслідування злочинів, пов'язаних із незаконним обігом вогнепальної зброї; 7) організаційно-тактичні особливості проведення окремих оперативно-розшукових заходів, слідчих (розшукових) й негласних слідчих розшукових дій під час виявлення, документування та розслідування злочинів, пов'язаних із незаконним обігом вогнепальної зброї; 8) форми й методи взаємодії служб та підрозділів правоохоронних органів, на які покладається завдання протидії незаконному обігу вогнепальної зброї.

---

1. Про негайне роззброєння незаконних збройних формувань в Україні : Постанова ВРУ від 01.04.2014 № 1174-VII [Електронний ресурс] / Офіційний Сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1174-18.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI / Верховна Рада України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4651-17.

3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Кримінального процесуального кодексу України : Закону України від 13.04.2012 № 4652-VI / Верховна Рада України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4652-17/print1385311635407490.

4. Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України щодо відповідальності за незаконне поводження зі зброєю та вибухонебезпечними матеріалами від 05.07.2012 № 5064-VI : Закон України / Верховна Рада України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5064-17.

5. Про внесення зміни до статті 263-1 Кримінального кодексу України у зв'язку з приєднанням України до Протоколу проти незаконного виготовлення та обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а

також боєприпасів до неї, який доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності : Закон України від 14.05.2013 № 228-VII / Верховна Рада України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/228-18.

6. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III / Верховна Рада України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/print1389901214114940.

Сосков Роман Миколайович
здобувач кафедри адміністративного
та кримінального права юридичного
факультету Дніпровського
національного університету імені
Олеся Гончара

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРАВОВОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ ТА ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ПРОКУРАТУРИ ІЗ ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИНАМ, ПОВ'ЯЗАНИМ З НЕЗАКОННИМ ВИКОРИСТАННЯМ БЮДЖЕТНИХ КОШТІВ

Дослідження правової регламентації та діяльності органів прокуратури із запобігання злочинам, пов'язаним з незаконним використанням бюджетних коштів дозволяє вести мову про таке.

Прокуратура при виконанні нею, зокрема, функції організації і процесуального керівництва досудовим розслідуванням може здійснювати реальний вплив на усунення причин злочинних проявів і тому належить до суб'єктів запобігання злочинності.

На сьогодні відсутній єдиний нормативний акт, який повною мірою регламентував би повноваження органів прокуратури у сфері запобігання злочинам, пов'язаним з незаконним використанням бюджетних коштів. Для ефективного здійснення своєї правозахисної діяльності прокурорам слід звертатись до низки законодавчих та підзаконних актів, судової практики. Але переважна більшість нормативних актів потребує приведення у відповідність із положеннями Конституції України, а також деталізації повноважень прокурорів, розробки механізмів організації та порядку реалізації ними діяльності щодо заходів запобігання злочинності як загалом, так і у бюджетній сфері, зокрема.

КПК України та Закон України «Про прокуратуру» потребують приведення у відповідність до норм Конституції України та потреб практичної прокурорської діяльності. У чинній редакції Закону України «Про прокуратуру», де у ст.2 визначаються розглядані функції, на першому місці залишається функція підтримання державного обвинувачення в суді, про публічне обвинувачення згадка відсутня. Також у ст.3 КПК визначено поняття «державне обвинувачення», а про публічне знову жодної згадки. Тому з метою уніфікації визначень та унеможливлення їх різного тлумачення слід замінити словосполучення «державне обвинувачення», що використовується у КПК та Законі України «Про прокуратуру» на термін «публічне обвинувачення».

Крім того у ст.2 Закону України «Про прокуратуру» залишилась функція нагляду за додержанням законів органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство. Це також є недопустимим і суперечить ч.3 ст.2 цього ж закону, де зазначено, що на прокуратуру не можуть покладатися функції, не передбачені Конституцією України. Тому вищесказане вимагає внесення відповідних змін до Закону України «Про прокуратуру», де другу функцію органів прокуратури слід викласти у редакції, аналогічній конституційній: нагляд за негласними та іншими слідчими і розшуковими діями органів правопорядку. Потребує внесення змін також ст.25 розгляданого закону «Нагляд за додержанням законів органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство» з урахуванням оновлених функцій прокуратури.

Незмінним слід залишити надане органам прокуратури право здійснювати координаційну діяльність правоохоронних органів відповідного рівня у сфері протидії злочинності. Оскільки ця функція не суперечить іншим конституційним функціям органів прокуратури і здатна бути дієвим інструментом у запобіганні злочинам, що вчиняються у бюджетній сфері.

У ч.2 ст.59 Закону України «Про запобігання корупції» слід передбачити, що інформація з Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення подається на запит прокурора в рамках здійснення нагляду за негласними та іншими слідчими і розшуковими діями органів правопорядку.

Пропонується доповнити БК окремим розділом «Запобігання порушенням бюджетного законодавства», у якому передбачити перелік правоохоронних органів, що уповноважені здійснювати діяльність щодо запобігання злочинам, пов’язаним з незаконним використанням бюджетних коштів та визначити їх відповідні повноваження. При цьому слід окремо зазначити функції органів прокуратури щодо здійснення такої діяльності:

1) підтримання публічного обвинувачення в суді у кримінальних провадженнях, пов’язаних з порушенням бюджетного законодавства;

2) організація і процесуальне керівництво досудовим розслідуванням у кримінальних провадженнях, пов’язаних з порушенням бюджетного законодавства, вирішення відповідно до закону інших питань під час таких кримінальних проваджень, нагляд за негласними та іншими слідчими і розшуковими діями органів правопорядку, що стосуються порушень бюджетного законодавства;

3) представництво інтересів держави в суді у випадках виявлення порушень бюджетного законодавства;

4) координація діяльності правоохоронних органів відповідного рівня у сфері запобігання злочинності, пов’язаної з незаконним використанням бюджетних коштів.

Встановлено, що на сьогодні існує потреба у виданні нових наказів, що стосуються детальної регламентації оновлених функцій органів прокуратури щодо здійснення ними представницької діяльності та нагляду за негласними та іншими слідчими і розшуковими діями органів правопорядку.

Для удосконалення взаємодії органів прокуратури з органами правопорядку в частині однакового застосування норм законодавства слід розробляти спільні міжвідомчі методичні рекомендації для прокурорів і працівників інших органів правопорядку та інші документи методичного спрямування. Наприклад, актуальною є розробка методичних рекомендацій щодо практики застосування матеріальних та процесуальних норм закону про кримінальну відповідальність за злочини пов'язані з нецільовим використанням бюджетних коштів.

Висловлюється пропозиція щодо прийняття міжвідомчих нормативних актів стосовно порядку взаємодії правоохоронних органів, що здійснюють заходи запобігання злочинам у бюджетній сфері з органами Державної казначейської служби та органами Державної аудиторської служби. Так, зокрема, необхідно встановити обов'язок щодо обміну інформацією: про найбільш значні порушення процедури оплати бюджетних зобов'язань; про невідповідність взятих розпорядниками бюджетних коштів бюджетних зобов'язань відповідним бюджетним асигнуванням, паспорту бюджетної програми; про недотримання розпорядниками та одержувачами бюджетних коштів, іншими клієнтами вимог законодавства у сфері закупівель в частині наявності, відповідності та правильності оформлення документів тощо.

За функціональним призначенням та колом повноважень система суб'єктів запобігання злочинності, пов'язаній з незаконним використанням бюджетних коштів має наступний вигляд:

1) державні органи, що визначають державну політику у сфері запобігання злочинності, пов'язаній з незаконним використанням бюджетних коштів та створюють і удосконалюють відповідну нормативно-правову базу (Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України);

2) державні органи, що здійснюють координаційну діяльності у сфері запобігання злочинам, пов'язаним з незаконним використанням бюджетних коштів (Рада національної безпеки і оборони, прокуратура);

3) державні органи, що здійснюють правоохоронну діяльність у сфері запобігання даним злочинам (суд, прокуратура, Національна поліція, СБУ, податкова міліція);

4) державні органи, що не мають функціонального спрямування на запобігання злочинам, пов'язаним з незаконним використанням бюджетних коштів, але їхня діяльність впливає на запобіжні процеси (Державна фіскальна служба, Державна аудиторська служба, Державна казначейська служба).

Незважаючи на суттєве звуження своїх функцій органи прокуратури посідають важливе місце в системі суб'єктів загальносоціального запобігання злочинам, пов'язаним з незаконним використанням бюджетних коштів, оскільки здійснюють свою діяльність на двох рівнях: координаційному та правоохоронному. При чому ця діяльність не є ізольованою, а проявляється у різних формах взаємодії з суб'єктами всіх чотирьох рівнів державних органів.

Обґрунтовано необхідність у підвищенні розміру штрафу, як одного з покарань за злочин, передбачений ст.210 КК України, встановивши його в ч.1

цієї статті у межах від 10000 до 20000, а в ч.2 у розмірі від 20000 до 50000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

При розгляді заходів спеціального запобігання злочинам, пов'язаним з незаконним використанням бюджетних коштів, зокрема встановлено, що:

- працівникам прокуратури слід збирати інформацію про процедури закупівель на стадії обрання замовниками послуг чи товарів переможців за результатами проведених аукціонів, оскільки гарантією забезпечення дієвого захисту державних інтересів має бути своєчасне виявлення порушення положень Закону України «Про публічні закупівлі» та інших нормативних актів;

- доцільним є періодичне проведення оперативно-профілактичних операцій «Бюджет», спрямованих на виявлення злочинів у сфері публічних закупівель та запобігання нецільовому використанню бюджетних коштів;

- для виявлення фактів порушення бюджетного законодавства або неналежного захисту інтересів держави у бюджетній сфері слід здійснювати постійний моніторинг: офіційного загальнодержавного веб- порталу Уповноваженого органу з питань закупівель tender.me.gov.ua, офіційного порталу оприлюднення інформації про публічні закупівлі ProZorro; відкритих баз даних державних органів: Міністерства фінансів України, Державної аудиторської служби України, Державної казначейської служби та інших; Єдиного державного реєстру судових рішень; загальнодержавних і місцевих друкованих та електронних видань на предмет виявлення публікацій про зловживання у бюджетній сфері;

- слід також проводити постійний моніторинг Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування щорічних електронних декларацій про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру, а також повідомлень про суттєві зміни у майновому стані керівників та головних бухгалтерів бюджетних установ, які зобов'язані відповідно до Закону України «Про запобігання корупції» подавати такі декларації;

- важливим джерелом інформації про можливі незаконні прояви у бюджетній сфері можуть бути повідомлення різноманітних громадських організацій, звернення окремих громадян та юридичних осіб. Отже, належне реагування на відповідні звернення також має бути дієвим засобом щодо запобігання розгляданим злочинам.

Підтримується пропозиція щодо збільшення терміну зберігання бухгалтерських документів про основні результати фінансово-господарської діяльності підприємств до 5 років.

Наголошується на важливості постійного контролю органами прокуратури за здійсненням підрозділами Департаменту протидії злочинності у сфері економіки Національної поліції України оперативного супроводу цільового використання видатків державного та місцевого бюджетів, а також за проведенням гласних на негласних слідчих і розшукових дій у кримінальних провадженнях щодо злочинів, вчинених у бюджетній сфері.

Хашев Вадим Георгійович
кандидат юридичних наук, доцент
доцент кафедри кримінального права
та кримінології Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ,

ПИТАННЯ ВІДМЕЖУВАННЯ ОКРЕМИХ ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВІД ПРИВЛАСНЕННЯ, РОЗТРАТИ АБО ЗАВОЛОДІННЯ ЧУЖИМ МАЙНОМ ШЛЯХОМ ЗЛОВЖИВАННЯ СЛУЖБОВОЮ ОСОБОЮ СВОЇМ СЛУЖБОВИМ СТАНОВИЩЕМ

В практичній діяльності відповідних правозастосовних органів інколи виникають питання щодо розмежування зловживання владою або службовим становищем (ст.364 Кримінального кодексу України (далі – КК)) та привласнення, розтрати або заволодіння чужим майном шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем (ч.2 ст.191 КК). Ці два злочини мають багато спільного і нерідко переплітаються між собою. Службова особа з метою заволодіння чужим майном використовує своє службове становище як для підготовки до відчуження майна, так і для прикриття розкрадання. Те ж саме можна сказати і про співвідношення зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми (ст.364-1 КК) зі злочином, передбаченим ч.2 ст.191 КК.

Всі ці злочини можуть бути вчинені тільки умисно. До того ж в диспозиціях ст.364, 364-1 та ч.2 ст.191 КК передбачений суб’єкт злочину — службова особа, для протизаконних дій якої в більшості випадків характерною є наявність корисливого мотиву.

Проте, для тлумачення поняття «службова особа» у контексті ст.191 КК слід звертатись до ч.3 ст.18 КК, де останньою визнається особа, яка здійснює свої посадові функції як в юридичних особах публічного так і приватного права.

Тоді як для розуміння поняття «службова особа» як суб’єкта злочину, передбаченого ст.364 КК необхідно керуватись положеннями п.1 примітки до вищевказаної статті, відповідно до якої службовими особами є тільки ті особи, які здійснюють свої посадові функції в юридичних особах публічного права.

А суб’єктом злочину, передбаченого ст.364-1 може бути лише службова особа юридичної особи приватного права, що прямо випливає з назви та диспозиції названої статті.

Тому першою ознакою, за якою слід розмежовувати ці три злочини є суб’єкт злочину – службова особа.

Також заслуговують на увагу пропозиції щодо розмежування даних злочинів, які виклав М.Й. Коржанський. На його думку, зловживання владою або службовим становищем відрізняється від злочину, передбаченого ч.2 ст.191 КК тим, що воно хоча і вчинюється з корисливих спонукань, але воно не поєднане з безпосереднім вилученням майна (грошей) з фондів державних чи

колективних організацій і безоплатним зверненням його у свою власність чи з передачею його у власність інших осіб. Для діяння, передбаченого ст.364 КК, не характерне безпосереднє вилучення майна і використання його самим винним або передача його іншим особам. Зловживання владою або службовим становищем вчинюється у більшості випадків як незаконне використання державного чи колективного майна (без його вилучення із фондів) для отримання особистої вигоди, тимчасове користування майном без наміру звернути його у свою власність або у власність інших осіб, незаконне використання в особистих цілях праці підлеглих по службі працівників тощо. Заподіювана при цьому шкода і майнові збитки мають вигляд не прямої шкоди, а вигляд упущеної вигоди.

Дії службових осіб необхідно кваліфікувати за ст.364 КК і в тих випадках, коли вони вчиняються із корисливих спонукань, які задовольняються за рахунок незаконного отримання платежів при розподілі їх між окремими особами за фактично виконані роботи зі зверненням службовою особою в свою власність частини нарахованих сум.

Таким же чином кваліфікується за ст.364 КК і службове зловживання, яке не переслідувало мети безоплатного отримання чи виплати державних або колективних коштів, але внаслідок мало своїм результатом незаконне отримання чи виплату премій, надбавок до заробітної плати або інших платежів [1, с.346]. Ці положення в повній мірі можна застосовувати і при розмежуванні злочинів, передбачених ч.2 ст.191 та ст.364-1 КК, оскільки останній за своєю суттю ідентичний злочину, передбаченому ст.364 КК і відрізняється лише за характеристикою діяння та суб’єктом.

Отже, головним моментом, який необхідно враховувати при розмежуванні даних злочинів є те, що при привласненні, розтраті або заволодінні чужим майном шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем службова особа звертає майно на свою користь чи користь інших осіб назавжди, протиправно і безоплатно. У той час як при зловживанні владою або службовим становищем чи зловживанні повноваженнями службової особи юридичної особи приватного права службова особа здійснює тимчасове безоплатне використання чужого майна.

1. Коржанський М.Й. Кримінальне право України: Частина Особлива. К.: Генеза, 1998. 592 с.

Оберемко Юлія Олексіївна,
здобувач Науково-дослідного
інституту вивчення проблем
злочинності імені академіка
В.В. Сташиса Національної
академії правових наук
України

СТРУКТУРА ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ ОСІБ, ЩО ВЧИНЯЮТЬ УМИСНІ ВБИВСТВА ІЗ КОРИСЛИВИХ МОТИВІВ

Ціннісно-нормативна сфера свідомості особи злочинця визначається поглядами, переконаннями, ціннісними орієнтаціями, внутрішньою установкою, які у своїй сукупності дають змогу встановити причини виникнення мотивів протиправної поведінки, спрогнозувати майбутню поведінку, а отже, розробити необхідні профілактичні засоби [1, с. 91].

Аналіз структури ціннісних орієнтацій осіб, що вчиняють умисні вбивства з корисливих мотивів пропонуємо здійснити звернувшись до результатів авторського емпіричного дослідження. Останнє проводилося шляхом тестування засуджених корисливих вбивць за допомогою психологічної методики «Діагностика реальної структури ціннісних орієнтацій особистості» С.С. Бубнової. Зауважимо, що при проведенні тестувань надавалася консультативна допомога кандидатом психологічних наук, доцентом, завідуючою кафедри соціології та психології Харківського національного університету внутрішніх справ Шевченко Л.О. У тестуванні взяли участь засудженні, які відбувають покарання у п’яти кримінально-виконавчих установах середнього рівня безпеки Харківської області (Диканівська ВК № 12, Холодногірська ВК № 18, Олексіївська ВК № 25, Харківська ВК № 43, Темнівська ВК № 100). Серед них: 100 осіб, засуджених за вчинення умисних вбивств з корисливих мотивів (основна група) та 60 осіб засуджених за вчинення крадіжок (контрольна група). Респондентам був запропонований бланк в якому містилося 66 закритих питань з можливістю надати два варіанти відповіді: «так» або «ні». Результати тестування обчислювалися за допомогою спеціального ключа. Кожна із запропонованих цінностей вимірювалася у балах, максимальна кількість яких дорівнює 6. Після обробки даних будувався профіль, який відображав ступінь виразності (ранг) тієї або іншої цінності. Отримані результати тестування викладено у табл. 1.

Таблиця 1

Розподіл результатів тестування реальної структури ціннісних орієнтацій особистості (С.С. Бубнова)

Найменування цінностей	***Основна група*** *(корисливі вбивці)* *ранги*	***Контрольна група*** *(крадії)* *ранги*	***P***

Приємне проведення часу, відпочинок	**1,5**	**4**	0,05
Матеріальний добробут	**3**	**1**	
Пошук і насолода прекрасним	7,5	**5,5**	
Допомога і милосердя до інших людей	7,5	8	
Любов	9	9,5	
Високий соціальний статус і управління людьми	**5,5**	**2**	0,1
Визнання, повага та вплив на оточуючих	**4**	7	0,05
Соціальна активність	**5,5**	**5,5**	
Спілкування	10	9,5	
Здоров'я	**1,5**	**3**	

Із наведених даних вбачається, що життєві цінності злочинців в обох групах умовно поділяються на значущі та незначущі. Серед найбільш вагомих цінностей, які посідають перших п'ять місць виділяються: *здоров'я, відпочинок та дозвілля, прагнення до матеріальної забезпеченості в тому числі і кримінальним шляхом, соціальний статус та соціальна активність.* Незначущими є цінності спілкування, любов, допомога іншим та милосердя, насолода прекрасним. Перейдемо безпосередньо до аналізу відмінностей у структурах значущих цінностей корисливих вбивць та крадіїв.

В першу чергу привертає увагу неоднаковий ранговий розподіл цінностей у досліджуваних групах. Перше місце у структурі ціннісних орієнтацій корисливих вбивць поділяють дві цінності – *здоров'я* та *приємне проведення дозвілля*. Цінності які б займали другу позицію – фактично відсутні. В той же час у крадіїв перше місце посідає матеріальний добробут, а здоров'я взагалі трете. Не має сумніву, що цінність власного життя усвідомлюється респондентами обох груп. Разом з тим, таке рангове розташування пов'язане на нашу думку із видом вчинюваних злочинів. Злочинна діяльність крадіїв не пов'язана із застосуванням насильства. Головним для них є таємно заволодіти майном і залишитися непомітним. Тому непокоїтися власним життям та здоров'ям під час вчинення злочину у крадіїв фактично не має підстав. Іншим чином виглядає ситуація у випадку вчинення корисливого насильницького злочину. Вбивство з корисливих мотивів безпосередньо вчиняється шляхом застосування фізичного насильства. Усвідомлюючи небезпеку посягання і розуміючи що жертва може чинити активний опір, злочинці побоюючись за власне здоров'я і життя застосовують летальне насильство до потерпілого. Під час нападу без вагань заподіюють шкоду здоров'ю потерпілого та позбавляють його життя. Це означає, що цінність життя потерпілих для корисливих вбивць зводиться нанівець, в той час як власне здоров'я вони визнають найголовнішою життєвою цінністю. *Відпочинок та приємне проведення дозвілля* для

корисливих вбивць має таке ж важливе значення, як і цінність власного життя. За цим параметром встановлено статистично достовірну відомість ($p < 0,05$), тобто, для корисливих вбивць на відміну від крадіїв відпочинок та приємне проведення часу мають вкрай важливе значення. Як правило, власний відпочинок та приємне проведення часу для корисливих вбивць ототожнюється із задоволенням своїх примітивних потреб в їжі, алкогольних напоях, наркотичних речовинах та сексуальних розвагах. Тому, кошти отримані від вчинення злочину, найчастіше витрачаються саме на забезпечення таких гіпертрофованих потреб та інтересів.

Третє місце, у структурі ціннісних орієнтацій корисливих вбивць, займає *матеріальний добробут*. При цьому для крадіїв він має більш важливе значення і виходить за результатами тестування на перше місце. Матеріальна забезпеченість це цінність, яка завжди була вагомою і визначала рівень та якість життя людини. На сьогодні в державі, простежується разюче соціальне розшарування населення на багатих та бідних, при чому основна його частина належить до останньої категорії. Враховуючи те, що більшість корисливих вбивць це молоді люди, вихідці із малозабезпечених та бідних сімей – не дивним є те що їхнє бажання покращити свій матеріальний стан забезпечується шляхом вчинення корисливо-насильницьких злочинів.

Визнання та повага, як цінність є достовірно більш значущою ($p < 0,05$) для осіб котрі вчинили вбивства, а не крадіжки. Таке високе значення показника характеризує корисливих вбивць, як людей із безпідставно завищеною самооцінкою та зачепленим самолюбством. Соціальна невлаштованість, невпевненість у собі компенсується шляхом застосування фізичної сили до оточуючих. Низький рівень інтелектуальних здібностей позбавляє їх можливості вирішувати конфліктні ситуації правомірним шляхом, а тому застосування насильства для них видається найбільш оптимальним варіантом для досягнення бажаного результату. Наведені нами данні узгоджуються із результатами дослідження, що були отримані Б.М. Головкіним. Вчений довів, що не зважаючи на деформації ціннісно-нормативної сфери особистості, корисливо-насильницькі злочинці залишаються членами суспільства, а тому в своїх оцінках і самооцінках орієнтуються на суспільні еталони, загальноприйнятні ролі, цінності та норми, бажані з огляду на престижність і загальне визнання [2, с. 145]. Такі цінності як с*оціальна активність та високий соціальний статус* для корисливих вбивць посідають п’яте місце у структурі ціннісних орієнтацій. При цьому, якщо соціальна активність, як цінність, у обох досліджуваних групах займає однакову позицію, то високий соціальний статус і бажання керувати людьми для крадіїв та корисливих вбивць в структурі ціннісних орієнтацій має відмінності лише на рівні тенденції ($p < 0,1$). Це пов’язано з тим, що в існуючій статусній ієрархії злочинного середовища, соціальний статус крадіїв є «вищим», ніж у корисливих вбивць, тому не випадково що саме для цієї групи злочинців цінність високого статусу є важливішою.

Результати тестування показали, що до незначущих цінностей респонденти обох груп віднесли *спілкування*. На думку вчених, у злочинному

середовищі мають місце певні деформації спілкування [3, с. 305]. Через побоювання сказати щось зайве або заборонене, засуджені поводяться дуже обережно, а тому у місцях позбавлення волі спілкування злочинців відбувається у досить вузькому колі. Попередньо ми встановили, що більшість злочинців мають низький культурний та освітненський рівень. Тому не дивно, що до незначущіх життєвих цінностей респонденти обох груп віднесли і такі цінності як: *любов, милосердя та допомога іншим, насолода прекрасним.* Ці цінності сприймаються ними на абстрактному рівні та суперечать наявній у них системі ціннісних орієнтацій.

1. Кримінологія : підручник / В.В. Голіна, Б.М. Головкін, М.Ю. Валуйська та ін. за ред. В.В. Голіни, Б.М. Головкіна. – Х. : Право, 2014. – 440 с.
2. Головкін Б.М. Я-концепція особистості корисливого насильницького злочинця // Б.М. Головкін / Проблеми законності. – Нац. юрид. унів-т. – 2010. – Вип. 107. – С. 143-153.
3. Дмитриева Ю.А. Пенетенциарная психология : ученик / Ю.А. Дмитриева, Б.Б. Казак; Ростовна Дону : Феникс, 2007. – 681 с.

Цибенко Олександр Сергійович,
здобувач кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ТА КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗЛОЧИННИХ ГРУП, ЩО ВЧИНЯЮТЬ НЕЗАКОННІ ЗАВОЛОДІННЯ ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ

Злочинні групування є первинною ланкою, невід'ємним структурним елементом організованої злочинності, фундаментом її подальшого розвитку та змін. Саме злочинними групами, на сьогодні, вчиняється переважна більшість тяжких злочинів різностороннього характеру. Злочинне групування є особливим і специфічним утворенням, в якому діють свої закономірності, які надзвичайно важливі для виявлення, розкриття і розслідування злочинів та їх профілактики. Дослідження криміналістичної характеристики злочинних груп при розслідуванні незаконного заволодіння автомобілем, учиненого із подоланням систем захисту, дозволяє слідчому завчасно запобігати можливій протидії досудовому розслідуванню та прогнозувати поведінку їхніх членів та лідерів. Злочинні групи характеризуються найбільшим ступенем суспільної небезпеки. Вони є найбільш небезпечним різновидом кримінальних утворень, що мають високий рівень психологічного розвитку: згуртоване й стійке. Їхні члени – взаємозалежні, підкоряються загальним правилам і нормам поведінки, які прийняті в угрупованні [1].

На основі вивчення кримінальних проваджень і оперативних матеріалів у справах про незаконні заволодіння транспортними засобами, були виявлені такі додаткові ознаки:

1. Ієрархічність групи й тривалість її злочинної діяльності. В кримінальному групуванні злочинні ролі чітко розподіляються. Так, одні члени групи беруть участь у підготовці до вчинення злочинів (зокрема, здійснюють заходи з підготовки до вчинення злочину, підшукують транспортні засоби, ведуть розвідку, облаштовують засідки); другі – безпосередньо вчиняють злочини; треті – забезпечують приховування, збереження та збут транспортних засобів; інші – забезпечують прикриття злочинної діяльності групи. Отже, кожний член групи знає свої функції та обов'язки, тому злочинне об'єднання функціонує швидко, злагоджено та організовано. Злочинні групи характеризуються чітко вираженою ієрархічною структурою. Ієрархічність означає упорядкованість груп щодо відносин лідерства та підпорядкованості. Злочинну групу очолює лідер, який має в оточенні наближених осіб – організаторів конкретних злочинів, активних членів групи, які виконують контрольні і розпорядчі функції стосовно рядових виконавців. Тривалість злочинної діяльності групи й кримінальна направленість на отримання значних злочинних прибутків. Тривалість діяльності групи визначається самим її характером.

2. Планований характер злочинної діяльності групи. Практично усі організовані групи вчиняють злочини на основі заздалегідь розробленого плану. Тому тривалість функціонування таких кримінальних формувань неможлива без планування їхньої специфічної діяльності. Планований характер злочинної діяльності полягає у тому, що учиненню злочинів обов'язково передує виникнення наміру, оцінка наявних можливостей щодо його реалізації та перша стадія вчинення злочину – його підготовка. Під час підготовки до викрадення транспортного засобу відбувається підшукування необхідних співучасників, обрання знарядь злочину, умисне створення сприятливих умов для вчинення злочину та ін. Ретельна підготовка до викрадення транспортного засобу дозволяє обирати найбільш ефективні способи підготовки і вчинення злочинів, завчасно запобігати викриттю з боку правоохоронців та ефективно протидіяти розслідуванню на усіх його стадіях.

3. Стійкість, цілісність та постійність складу злочинної групи. Стійкість вказує на тривалість злочинної діяльності й постійний склад групи. Однак сама тривалість не є основною ознакою групи, тому що тривалі зв'язки можуть бути і в групах, які епізодично за попередньою змовою вчиняють злочини. Стійкість організованої групи виявляється у певній стабільності, цілісності групи при впливі зовнішніх та внутрішніх умов.

4. Діловий характер стосунків між членами злочинної групи. З розвитком функціональної структури групи міжособистісні відносини у ній змінюють свій характер. Особисті відносини мають виключно діловий характер, заснований на спільному викраденні автомобілів. В групі формуються власні погляди, норми поведінки та ціннісні орієнтири. Їх дотримуються усі її члени. Це дозволяє під час викрадення автомобіля діяти швидко і узгоджено в умовах ризику і в ситуаціях, що виникають раптово.

5. Висока технічна оснащеність групи. На сьогодні діяльність викрадачів характеризується учиненням великої кількості угонів із

використанням ультрасучасних технічних засобів, що дозволяє злочинцям чітко координувати свої дії, легко долати опір, швидко зникати з місця скоєння злочину не залишаючи жодних слідів злочинної діяльності. Вказане не дозволяє правоохоронцям швидко розкривати злочини, виявляти сліди злочинної діяльності, ефективно протидіяти злочинній діяльності, висувати правильні слідчі та розшукові версії.

6. Спеціальні методи формування групи та наявність корумпованих зв'язків. Склад її учасників відповідає оптимальній кількості для функціонування злочинної діяльності. Усі члени групи входять до неї добровільно, виняток становлять особи, які необхідні групі для вчинення злочинів (представники влади й управління, працівники правоохоронних органів). Форми залучення до злочинної діяльності групування можуть бути різноманітними. Наявність корумпованих зв'язків є однією з важливих ознак злочинних груп, які забезпечують не лише тривале їх функціонування, а й розвиток у майбутньому. Для організованих груп характерні корумповані зв'язки на високих рівнях, що важко встановити під час розслідування викрадення автомобіля. Чим організованіше злочинне групування, тим вищий рівень його корумпованих зв'язків, що необхідно враховувати під час розслідування угонів транспортних засобів [2; 3].

Правильне визначення виду групи має важливе криміналістичне значення і повинне враховуватися слідчим під час розслідування незаконного заволодіння автомобілем, учиненого з подоланням *систем* захисту. Слідчим та працівникам оперативних підрозділів необхідно розуміти ступінь психологічної єдності і взаємної підтримки членів злочинних груп, їхню організованість та згуртованість, що допоможе кваліфікувати злочинну групу як організовану та визначити низку розшукових заходів, обрати правильну тактику слідчих (розшукових) дій й напрямки досудового розслідування. Встановлюючи ознаки злочинної групи, слідчий повинен пам'ятати, що не усі групування можуть розпізнаватися за наведеними ознаками. Злочинна група – це живий соціальний організм, який розвивається від простих видів до найбільш складних.

1. Чаплинський К.О. Тактичне забезпечення розслідування діяльності злочинних угруповань : монографія. – Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ; Ліра ЛТД, 2010. – 304 с.

2. Кулик І.Я. Транснаціональне злочинне угруповання як об'єкт криміналістичного дослідження // Оперативно-розшукова діяльність органів внутрішніх справ : проблеми теорії та практики : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Дніпропетровськ, 21 верес. 2012 р.). – Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2012. 248 с. С. 110-115.

3. Чаплинський К.О. Розслідування злочинів, вчинених злочинними угрупованнями : навч. посібник / П. Я. Мінка, К. О. Чаплинський. – Дніпропетровськ : Вид-во «Свідлер А.Л.», 2009. – 225 с.

Птушкін Дмитро Анатолійович,
здобувач кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ВІКТИМНІСТЬ ПОВЕДІНКИ ПОТЕРПІЛИХ У СПРАВАХ ПРО ШАХРАЙСТВА, ПОВ'ЯЗАНІ ІЗ ЗАВОЛОДІННЯМ НЕРУХОМИМ МАЙНОМ ГРОМАДЯН

Інформація про особу потерпілого має досить велике значення при розслідуванні злочинів, адже існує певний закономірний зв'язок між потерпілим і злочинцем, що може бути використано для розшуку і затримання останнього, доведення його вини у вчиненні злочину [1, с. 38-39]. Слід зазначити, що вчинення шахрайства щодо об'єктів нерухомого майна громадян нерідко обумовлено віктимною поведінкою потерпілих. Віктимна поведінка – це дії або бездіяльність особи, що зумовили вибір її у ролі жертви і стали приводом для вчинення злочину в конкретній життєвій ситуації [2, с. 126].

З цього приводу Є.Є. Центров зазначає, що вибір злочинцем способу, засобів, місця, часу вчинення злочину може залежати від конкретної жертви, особливостей її образу життя, зв'язків та взаємин у суспільстві. Причому у цьому її вибір також не зовсім випадковий і може залежати від віку, статі, матеріального стану, зовнішніх даних та інших властивостей особи [3, с. 27]. Так, намітивши жертву, злочинці підштовхують її до ролі постраждалого: зближуються, маніпулюють почуттями, відволікають увагу, заманюють у пастку, або ж безпідставно звинувачують та залякують. Головна мета – отримати тимчасову владу над жертвою, змінити її мислення і поведінку у потрібному напрямі. Для злочинців ідеальна жертва – це не готова захищатися за конкретних обставин особа, а також підвладна впливу та маніпуляціям. Природна необізнаність жертви про небезпеку, неготовність захищатися підвищує шанси на успішне злочинне посягання [2, с. 127].

На думку В.П. Шейнова, засобом впливу шахраїв під час здійснення угод щодо житла є юридична безграмотність, неуважність жертви, непоінформованість її у деяких питаннях щодо процесу відчуження житла [4, с. 120].

Легковір'я, довірливість потерпілих має свій прояв і у випадках, коли для здійснення правочинів з нерухомістю вони звертаються за допомогою до посередників, доручають їм розпоряджатися своїм майном та укладати угоди щодо житла. При цьому потерпілі не тільки не беруть участь у супроводженні угоди, а навіть не вдаються, яким чином відбувається процес відчуження житла. Проблема полягає у тому, що потерпілі не завжди усвідомлюють, що передають свої права людині, котра може скористатися можливістю, наданою самим потерпілим. Внаслідок цього особа втрачає своє житло, а шахрай, який виступає «посередником», отримує гроші від незаконного продажу житла. Зазначене свідчить про низький рівень правової культури громадян, що стає

одним із факторів віктимності шахрайства, пов'язаного з відчуженням приватного житла [5, с. 67]. Віктимність потерпілих проявляється й тоді, коли вони бажають при здійсненні правочинів заощадити кошти на майбутній угоді та ухилитись від сплати податків.

Результати вивчення кримінальних проваджень а також результати проведеного опитування показали, що потерпілими від шахрайства щодо об'єктів нерухомого майна громадян нерідко стають соціально-незахищені верства населення. Здебільшого шахраї посягають на нерухоме майно інвалідів із фізичними вадами (прикутих до ліжка); осіб похилого віку; осіб із вадами слуху та зору; осіб, в яких спостерігається розлад психіки або неосудних осіб; дітей. Звісно, більшість вказаних осіб самостійно не можуть приймати рішення щодо здійснення угод із нерухомим майном, яке їм належить. Для цього потрібний дозвіл певних суб'єктів (органів опіки та піклування та ін.). Між тим, шахраї вдаються до незаконного заволодіння нерухомим майном вказаних осіб через змову з такими суб'єктами, або шляхом інших обманних дій (підробки, викрадення документів).

Вважаємо, що не можна оминати увагою й таку категорію громадян, як внутрішньо переміщені особи та учасники бойових дій. В умовах антитерористичної операції кількість професійних військових в Україні значно зросла. За інформацією Державної служби у справах ветеранів війни та учасників АТО, статус учасника бойових дій вже мають понад 316 тисяч осіб. У 2015 р. уряд прийняв постанову, якою розширив коло військовослужбовців, які мають право на житло, включивши до нього учасників бойових дій на Сході України. Позачергове право на житло отримали учасники бойових дій, які дістали поранення, контузію або каліцтво при виконанні обов'язків, також цим правом користуються сім'ї загиблих або зниклих безвісти під час проходження військової служби. Передбачено державною програмою й пільгові умови на будівництво такої категорії осіб [6]. Між тим, на фоні надання пільг вказаній категорії осіб поширилися зловживання з боку шахраїв.

Як показали результати нашого дослідження, у 35% випадків потерпілими від шахрайства відносно об'єктів нерухомого майна стали особи, що ведуть антисоціальний образ життя, зокрема особи, що зловживають спиртними напоями або наркотичними речовинами. Такий великий відсоток, на нашу думку, можна пояснити тим, що ця категорія громадян не має можливості адекватно оцінювати зміст своїх майнових прав і захищати їх, вони не можуть реально оцінити й здійснити всі дії щодо здійснення правочинів із нерухомим майном.

Так, для досягнення поставленої мети організаторами банди розроблено злочинний план, на виконання якого її учасники здійснювали підшукання осіб, які володіли цінною житловою нерухомістю у м. Києві, вивчали їхні родинні та соціальні зв'язки, задля усунення можливих перешкод в подальшому, схиляли неблагополучних осіб до надмірного вживання алкоголю чи наркотичних речовин, викрадали людей, незаконно позбавляли їх волі, утримуючи примусово в ізоляції, залякували та застосували фізичне насильство, вимагали і примушували до укладення завідомо невигідних цивільно-правових

зобов'язань, а також позбавляли життя громадян, шляхом їх умисного вбивства, наслідком чого був перехід права власності на майно членам організованої банди з отриманням грошової винагороди. У такий спосіб членами банди протягом 2013-2016 років організовано та здійснено ряд особливо тяжких злочинів пов'язаних із незаконним заволодінням житлом та майном жителів м. Києва [7].

Проведений аналіз дозволяє віднести потерпілих на п’ять груп:

1) сумлінні особи, які недостатньо орієнтуються у питаннях цивільного, житлового законодавства, не достатньо обізнані щодо правил здійснення правочинів на ринку житла, прав та обов’язків учасників цивільно-правових операцій, не знають способів захисту від шахрайських посягань;

2) пересічні громадяни, втягнуті у сферу обігу нерухомого майна у зв’язку з життєвою необхідністю і бажають при цьому заощадити кошти на майбутній угоді та ухилитись від сплати податків;

3) потерпілі добре орієнтуються у питаннях правового регулювання режиму обігу нерухомості в Україні, але самі проявляють корисну заінтересованість під час укладення угоди, намагаючись задовольнити свої потреби всупереч установленим правилам. Нерідко громадяни прагнуть набути різноманітні блага у незаконний спосіб, внаслідок чого самі зазнають шкоди від злочину;

4) соціально-незахищені верства населення;

5) особи, що ведуть антисоціальний образ життя.

1. Тищенко В.В. Криминалистическое значение связи «преступник-жертва» для методики расследования отдельных видов пре ступлений // Криминалистика и судебная экспертиза. – Вып.16. – К., 1979.– С. 38-39.

2. Головкін Б.М. Віктимна поведінка жертв злочинів // Проблеми законності. 2016. Вип. 135. С. 124-135.

3. Центров Е.Е. Виктимологические аспекты криминалистики // Криминалистическая виктимология (вопросы теории и практики). – Иркутск: Иркутский гос. університет, 1980. – С. 27.

4. Шейнов В.П. Психология обмана и мошенничества. – Мн.: Харвест, 2004. – 464 с.

5. Павлова Н.В. Особливості розслідування шахрайства, пов’язаного із відчуженням приватного житла: дис... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Університет внутрішніх справ. Х., 2007. 224 с.

6. Про деякі питання забезпечення житлом військовослужбовців та інших громадян: Постанова Кабінету міністрів України від 2 вересня 2015 р. № 728. – Київ. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/728-2015-%D0%BF/card6#Public

7. Ухвала від 18.05.2016 №757/23505/16-К Печерський районний суд м. Києва.

Мрочко Роман Миколайович
здобувач кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ЗАПОБІГАННЯ СУТЕНЕРСТВУ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИМИ ТА КРИМІНАЛІСТИЧНИМИ ЗАСОБАМИ

В умовах розбудови України як правової і незалежної держави, інтегрування до Європейського співтовариства спостерігається зміна структури

та характеру злочинності, загальний рівень якої має тенденцію до зростання. Кризові процеси в Україні, складне суспільно-політичне та економічне становище держави створили підґрунтя для суттєвого збільшення злочинів проти моральності, зокрема тих, що пов'язані із сутенерством. Дедалі спостерігається збільшення кількості порнографічної інформації та можливість її використання телекомунікаційними мережами та мережами Internet. Все це свідчить про небезпечний характер поширення злочинів проти моральності, засвідчує необхідність посилення боротьби з цими проявами, а також вжиття заходів з метою найбільш ефективного їх попередження та розслідування. Новітній період розвитку суспільних відносин обумовив кількісне зростання злочинності. Удосконалюються різноманітні засоби, методи та прийоми її діяльності, виникає безліч злочинних угруповань, спілкування яких забезпечується використанням новітніх технологій. У той же час, залишаються актуальними питання забезпечення основоположних прав та свобод людини, її життя та здоров'я, моральних цінностей. Важливим аспектом цього є попередження та розслідування злочинів проти моральності. Адже за багатовіковий період існування проституції як суспільного явища соціумом не визначено чіткого відношення ні до неї, ні до повій, ні до конкретних мір протидії «комерційному сексу».

Незважаючи на те, що у 2006 р. була скасована кримінальна відповідальність за зайняття проституцією, інші негативні явища, що її супроводжували, (сутенерство, втягнення у зайняття проституцією, торгівля людьми), залишилися. У Верховній Раді України точаться питання з приводу підвищення штрафів за зайняття проституцією. Зараз спостерігається активізація нормотворчого процесу щодо питань вдосконалення організації та проведення цього важливого для країни заходу. На даний час є нагальна потреба критично переглянути ті наукові напрацювання, що стосуються протидії різним видам, у тому числі й сутенерству [4].

Про необхідність підвищення ефективності роботи правоохоронних органів за цим напрямом свідчать офіційні показники стану протидії сутенерству та втягненню особи у зайняття проституцією в цілому. Так, за даними Генеральної прокуратури України, у 2015 р. вчинено 248 фактів сутенерства, за якими у 125 випадках було складено обвинувальні акти, у 2016 р. – 327, за якими обвинувальні акти було складено у 134 випадках, у 2017 р. – 256, за якими обвинувальний акт було складено лише у 127 кримінальних провадженнях, а за 1 квартал 2018 року обліковано 135 фактів сутенерства, з яких лише в 43 випадках вручено повідомлення про підозру. Як бачимо, з усіх облікованих кримінальних правопорушень менше 48 % доводяться до складення обвинувального акту.

Відповідно до положень Конвенції про боротьбу з торгівлею людьми і з експлуатацією проституції третіми особами від 21 березня 1949 року її сторони повинні накладати «…кару на кожного, хто для вдоволення похоті іншої особи: зводить, умовляє або спокушає з метою проституції іншу особу, навіть за згодою цієї особи; експлуатує проституцію іншої особи, навіть за згодою цієї особи; …утримує будинок розпусти чи управляє ним або свідомо фінансує чи

бере участь у фінансуванні будинку розпусти; здає в оренду або наймає будівлю чи інше місце, або частину такого, знаючи, що вони будуть використані з метою проституції третіми особами» [1].

У той же час, збільшення кількості порнографічної інформації, можливість використання телекомунікаційних мереж та Internet-ресурсів будь-якою особою в Україні, нестабільна ситуація в економіці з одного боку, а також негативне становище у забезпеченні ефективної діяльності правоохоронних органів нашої держави з іншого, призвели до зростання кількості випадків здійснення сутенерства.

Розслідування окремих видів кримінальних правопорушень, як зазначає М.В. Куратченко і О.С. Саінчин, в криміналістиці можна розділити на три етапи: початковий, наступний та завершальний. Початковий етап розслідування починається з моменту знаходження ознак вчинення злочину. З моменту встановлення особи, підозрюваної у вчиненні злочинів, і визначення ступеня її вини вирішується питання про повідомлення про підозру [3; 4]. В розрізі забезпечення публічного порядку ми повинні говорити навіть не про розслідування сутенерства, а про його попередження та протидію.

Загалом, важливе значення у виявленні ознак сутенерства має аналіз первинної інформації щодо даних про ознаки злочину, відомостей за окремими обставинами розслідуваного факту, а також джерел, з яких отримано цю інформацію. Додаткові відомості щодо злочину на стадії реєстрації в ЄРДР [2] отримуються завдяки заходам збирання первинної інформації: огляду місця надання інтимних послуг; встановлення особи злочинця (сутенера) і місця його перебування; виявлення очевидців й свідків злочину та отримання від них пояснень щодо злочинної події та ін. Констатуючи вищевикладене, вкажемо на те, що протидія сутенерству є важливою складовою забезпечення публічного порядку в Україні [4].

1. Конвенції про боротьбу з торгівлею людьми і з експлуатацією проституції третіми особами від 21 березня 1949 року

2. Кримінальний процесуальний кодекс України : прийнятий Верховною Радою України Законом №4651-VI від 13.04.2012 р. ; відп. за вип. В. А. Прудников. – Х. : Право, 2016. – 392 с.

3. Саінчин О.С. Слідчі ситуації та алгоритми дій в методиці розслідування серійних вбивств. [Електронний ресурс]– Режим доступу до ресурсу: http://www.pravoznavec.com.ua/period/article/22719/%CE

4. Куратченко М.В. Актуальні питання протидії втягненню особи у заняття проституцією та сутенерству // Актуальні проблеми кримінального права та кримінології у світлі конституційної реформи : матер. II Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 31 берез. 2017 р.). Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. С. 48-50.

Кузьменко Анатолій Сергійович
здобувач кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ КВАРТИРНИХ КРАДІЖОК, УЧИНЕНИХ РАНІШЕ ЗАСУДЖЕНИМИ ОСОБАМИ

Соціально-політичні та суспільні процеси, що проходять в Україні, зумовлюють ускладнення криміногенної ситуації. Зростає кількість вчинення злочинів різних категорії, зокрема, проти громадської безпеки та громадського порядку, проти життя та здоров'я, проти власності. У свою чергу, серед злочинів проти власності особливе місце займають крадіжки. У той же час, нестабільна ситуація в державі зумовлює збільшення кількості проявів вказаних злочинів. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває діяльність правоохоронних органів у боротьбі зі злочинністю. Успіх в цьому у багатьох випадках пов'язаний з наявністю сучасних методик розслідування окремих категорій злочинів. Останнім часом, крадіжкам притаманні цинізм, зухвалий і нахабний характер злочинних дій, що обумовлює значний громадський резонанс вказаних суспільно-небезпечних діянь. У зв'язку з цим, особливої уваги заслуговує дослідження крадіжок, учинених раніше засудженими особами. Адже при дослідженні криміналістичної характеристики цих злочинів виникають можливості для виокремлення певних заходів щодо попередження їх вчинення. Без проведення цих заходів може виникнути небезпека вчинення раніше засудженими особами ряду супутніх злочинів: вбивств, грабежів і розбоїв, вимагань, спричинення тілесних ушкоджень, опору співробітникам ОВС України. За даними МВС України за 2010 р. зареєстровано 25725 фактів крадіжок, за якими осіб, котрі їх вчинили не встановлені за 17489 справами (47 %); у 2011 р. зареєстровано – 22966 крадіжок, за якими осіб, котрі їх вчинили не встановлені за 13437 справами (50 %); за 2012 р. зареєстровано – 19712 крадіжок, за якими осіб, котрі їх вчинили не встановлені за 9810 справами (51 %); за 2013 р. зареєстровано – 22675 крадіжок, з яких 3811 (17 %) були вчинені особами, які раніше вчинили крадіжки. Близько 27 % крадіжок вчиняється раніше засудженими особами. З огляду на вищенаведені статистичні дані, можна стверджувати, що досліджувані злочини, у тому числі вчинювані раніше засудженими особами, є поширеними і кількість їх проявів дедалі збільшується. Однією з причин того, що за злочинами, не встановлюються зловмисники є те, що зазначені особи вже мають кримінальний досвід, діють більш рішуче та зухвало, залишають менше слідів, а існуючі методики розслідування не надають правоохоронцям дієвих порад у боротьбі з цими злочинами.

На початковому етапі розслідування квартирних крадіжок, учинених раніше засудженими особами, важливим моментом є визначення можливих місць знаходження інформації, а на подальшому – перевірки отриманих даних.

В свою чергу, криміналістична характеристика надає найбільш повні відомості про конкретне діяння. Використання даної категорії найбільш важливим є на початковому етапі розслідування злочинів, коли здебільшого існує дефіцит вихідної інформації. Адже за допомогою стійких кореляційних зв'язків між її окремими елементами вона дозволяє глибше аналізувати наявні слідчі та оперативні дані, висувати обґрунтовані версії, будувати інформаційні моделі щодо події злочину, ймовірних злочинців та інших невстановлених обставин.

Говорячи про систему криміналістичної характеристики квартирних крадіжок, слід одразу зазначити, що її наповнення вчені також визначали по-різному. Більшість авторів, серед яких можна зазначити Р.С. Бєлкіна, О.М. Васильєва, І.О. Возгріна, О.Г. Філіпова тощо, називають 4-5 елементів, причому майже всі називають предмет злочинного посягання, спосіб вчинення злочину, особу злочинця, «слідову картину» та обстановку вчинення злочину. На підставі аналізу структур криміналістичних характеристик М.В. Салтевський дійшов висновку, що «…вони різняться як за кількістю, так і за змістом елементів. А більшість авторів виділяють елементи, які можна звести до чотирьох основних: предмет безпосереднього замаху; спосіб учинення злочину в його широкому розумінні; типова обстановка – «слідова картина» в її широкій інтерпретації; особа злочинця» [3, с. 419]. А вже О.О. Ексархопуло до неї зараховує: спосіб вчинення злочину; спосіб приховування злочину; механізм злочину; обстановку вчинення злочину; знаряддя злочину; характерні для даного способу сліди; особа злочинця; особа потерпілого; мотиви поведінки злочинця та жертви [5, с. 271]. Інші учені запропонували узагальнену структуру криміналістичної характеристики злочинів, включивши до неї понад 20 елементів. Зокрема, він виділив в ній наступні елементи: зв'язок злочину з адміністративними правопорушеннями, а також порушеннями фінансової, трудової та іншої дисципліни; криміналістична структура злочину; способи ухилення від кримінальної відповідальності й покарання обвинуваченого за вчинене; діяльність осіб, що об'єктивно сприяла настанню злочинного результату або ухиленню суб'єкта від відповідальності тощо [1, с. 238].

Зі свого боку, В.Г. Танасевич і В.О. Образцов в системі криміналістичної характеристики окремого виду злочину виділили наступні шість елементів: спосіб вчинення злочину; обстановку вчинення злочину; безпосередній об'єкт злочинного посягання; умови охорони його від злочинних посягань; обставини підготовки до вчинення злочину та приховання слідів, а також характеристика осіб, що його вчинили; особа злочинця, його поведінка до і після вчинення злочину [4, с. 97]. Як бачимо, елементи криміналістичної характеристики злочинів виділяються в науковій літературі досить по-різному. Але всі її елементи повинні утворювати єдину систему. Адже саме використання її інформаційного компоненту має найбільше практичне значення. Це пояснюється тим, що працівник поліції, зіставляючи типізовану модель якогось виду злочину з криміналістично значущими ознаками, може визначати подальші напрямки розслідування та проводити певні дії.

Зважаючи на це, необхідно розглянути можливість існування окремих елементів в системі криміналістичної характеристики квартирних крадіжок,

учинених раніше засудженими особами. Разом зі слідами важливе значення має спосіб злочину. Крім того, при його розгляді будуть досліджуватися дії з підготовки до вчинення злочину, його безпосереднього вчинення та приховування цього злочину. Завдяки цьому буде більш якісно вирішене питання забезпечення розслідування цього виду кримінальних правопорушень, зокрема як дії, спрямовані на протидію розслідуванню цього виду діянь.

Наступним елементом є слідова картина. Як раз зі слідами вчиненого діяння на початку кримінального провадження стикаються підрозділи поліції. В зв'язку з цим, у процесі практичної діяльності необхідно застосовувати теоретичні положення криміналістичної характеристики цього виду кримінальних правопорушень, що будуть нами розроблені. Більшість авторів як елемент криміналістичної характеристики визначали предмет злочинного посягання. У кримінально-правовому значенні предмет в квартирній крадіжці виявити просто – це конкретне майно, яке таємно викрали. В криміналістичному значенні предмет також має місце, адже під час вчинення цього суспільно-небезпечного діяння в більшості випадків має місце взаємодія з матеріальними об'єктами.

Використання відомостей про особу потерпілого є необхідним для попередження досліджуваного кримінального правопорушення. Це пояснюється тим, що в багатьох випадках ознаки потерпілого, його поведінка чи окремі дії, можуть викликати негативну реакцію зі сторони злочинця.

Останнім елементом є особа злочинця. Стосовно суб'єкту збирається інформація, яка його характеризує: по місцю роботи, навчання, місцю проживання; перевіряються версії щодо його зловживання наркотиками чи алкоголем; наявність судимості; причетність до агресивних релігійних сект [2, с. 111]. Характеристика цього елементу дає можливість проводити певні профілактичні заходи, висувати відповідні версії по розслідуванню крадіжки.

Отже, сутність та система криміналістичної характеристики квартирних крадіжок, учинених раніше засудженими особами, є важливою складовою методики розслідування цього кримінального правопорушення. В системі досліджуваної криміналістичної характеристики виділено такі елементи: спосіб вчинення злочину; обстановка вчинення; слідова картина; предмет злочинного посягання; особа потерпілого; особа злочинця.

1. Ермолович В.Ф. Криминалистическая характеристика преступлений. – Мн., 2001. С. 238-240.

2. Мешков В. М. Методика расследования преступлений : курс лекций / В. М. Мешков. – М.: Юрлитинформ, 2013. – 304 с.

3. Салтевський М.В. Криміналістика (у сучасному викладі); Підручник. – К.: Кондор, 2005. – 588 с.

4. Танасевич В. Г. О криминалистической характеристики преступлений // ВИ по изучению причин и разработке мер предупреждения преступности. – М., 1976. Вып. № 25. 94-104.

5. Эксархопуло А. А. Криминалистика в схемах и иллюстрациях : учебное пособие-СПб // Издательство «Юридический центр Пресс», 2002. – 450 с.

Коцюба Сергій Анатолійович
здобувач кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ЗАПОБІГАННЯ НЕЗАКОННОМУ ЗАВОЛОДІННЮ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМИ ВОГНЕПАЛЬНОЮ ЗБРОЄЮ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИМИ ТА КРИМІНАЛІСТИЧНИМИ ЗАСОБАМИ

Одним із основних завдань кримінального судочинства є повне і швидке розслідування злочинів, для вирішення якого слідчий повинен вжити всіх передбачених законом заходів до встановлення події злочину, осіб, винних у вчиненні злочину. Вирішення цих завдань не можливо без застосування слідчими певних знань, умінь та навичок, що одержані під час професійної підготовки та практичної діяльності. Втім, для вирішення вказаних завдань недостатньо наявності лише юридичних знань, оскільки на сьогодні не можливо уявити сучасне розслідування без використання останніх досягнень науково-технічного прогресу та, розроблених на їх основі, науково-технічних засобів. Звідси слідчий за своєю базовою підготовкою повинен володіти спеціальними знаннями у різних галузях права, а також криміналістики. А сьогодні особливе занепокоєння викликає збільшення кількості злочинів, що пов’язані із незаконним заволодінням військовослужбовцями вогнепальною зброєю. Така зброя нерідко використовується кримінальними угрупованнями під час учинення резонансних злочинів. Такі негативні тенденції зумовлені рядом факторів, одним з яких є недостатній криміналістичний аналіз та відсутність сучасної методики виявлення та розслідування незаконного заволодіння військовослужбовцями вогнепальною зброєю. Зважаючи на це, розслідування у будь-якому кримінальному провадженні вимагає від слідчого глибоких знань і у інших галузях науки, техніки, мистецтва та ремесла. Зважаючи на це, особливе значення у тактичному забезпеченні досудового розслідування має використання «спеціальних знань» [5; 6].

При проведенні окремих слідчих (розшукових) дій, слідчий може самостійно застосовувати будь-які спеціальні знання та науково-технічні засоби, якщо він вважає, що достатньо ними володіє для вирішення конкретних питань. У випадку, якщо цих знань не достатньо, то слідчий залучає експерта чи спеціаліста або коли їх участь на досудовому слідстві відповідно до процесуального закону є обов’язковою. Проте, узагальнення слідчої практики дозволяє дійти висновків, що далеко не всі слідчі застосовують спеціальні знання під час розслідування злочинів.

У теорії кримінального процесу та криміналістики науковцями неодноразово застосовувались спроби конкретизувати поняття «спеціальні знання». Діюче кримінально-процесуальне законодавство України не наводить визначення поняття «спеціальні знання». В юридичній літературі науковцями

одночасно вживаються терміни «спеціальні знання» і «спеціальні пізнання». У криміналістичній літературі серед вчених – криміналістів і процесуалістів немає одностайної думки з приводу визначення поняття «спеціальних знань». Так, на думку однієї групи учених, спеціальні знання визначають, як пізнання, придбані суб'єктом в процесі практичної діяльності шляхом спеціальної підготовки або професійного досвіду, засновані на системі теоретичних знань у відповідній галузі [1, с. 398].

В.К. Лисиченко і В.В. Циркаль спеціальні знання визначають як не загальновідомі у судочинстві наукові, технічні та практичні знання, набуті в результаті професійного навчання чи роботи за окремою спеціальністю особою, залученою в якості спеціаліста чи експерта з метою сприяння слідству або суду в з'ясуванні обставин справи чи дачі висновку з питань, для вирішення яких потрібне їх застосування [2, с. 22]. Узагальнюючи думки вчених, можна зазначити, що при визначенні спеціальних знань, автори здебільшого враховують вид професійної діяльності та певну спеціальність.

На думку М.Г. Щербаковського, спеціальні знання – це професійні знання, навички, здобуті обізнаною особою у процесі практичної діяльності в різних галузях науки і техніки, що використовуються разом з науково-технічними засобами при проведенні експертизи [3, с. 3]. У цьому визначенні автор використання спеціальних знань обмежує тільки проведенням експертизи. Такі визначення поняття «спеціальних знань» найбільш повно відображають їх природу, походження та напрямки використання.

В цілому, більшість вчених, поділяють усіх науковців, які розробляли проблему визначення спеціальних знань на п'ять груп: перша група вважає спеціальні знання не загальнодоступними; друга – що спеціальні знання – тільки наукові; третя група розглядає спеціальні знання як такі, що відповідають сучасному рівню розвитку науки і можуть використовуватись у сфері кримінально-процесуальної діяльності; четверта група визначає спеціальні знання, базуючись на роді професійної діяльності за певною спеціальністю; п'ята група стверджує, що спеціальні знання відсутні у суб'єкта доказування. Проте, не можна погодитися тільки з вченими, які висловлюють думку про відсутність спеціальних знань у суб'єктів доказування, тобто органу дізнання, слідчого, прокурора, судді [4, с. 12]. Узагальнення поглядів вчених дозволяє визначити основні критерії, що використовуються при визначенні поняття «спеціальних знань»: загальна мета використання спеціальних знань спрямована на сприяння вирішенню завдань кримінального судочинства, зокрема, повне і швидке розкриття та розслідування злочинів; спеціальні знання ґрунтуються на сучасних досягненнях науки і техніки; спеціальні знання являють сукупність теоретичних знань і практичних умінь; за способом отримання спеціальні знання набуваються шляхом спеціальної теоретичної підготовки або професійного досвіду роботи.

Спеціальні знання під час розслідування незаконного заволодіння військовослужбовцями вогнепальною зброєю завжди використовуються цілеспрямовано. Розкриття поняття цільового призначення спеціальних знань в кримінальному судочинстві має не тільки теоретичне, але й практичне

значення. Базуючись на дослідженнях вчених, можна визначити основні цілі використання спеціальних знань: сприяння повному і швидкому розкриттю та розслідуванню незаконного заволодіння військовослужбовцями вогнепальною зброєю; встановлення істини у справі; дослідження певних об'єктів та явищ; отримання необхідних відомостей для встановлення обставин, що мають значення для правильних обґрунтованих рішень по справі; сприяння виявленню, фіксації і вилученню доказів та з'ясуванню спеціальних питань, що виникають при проведенні слідчих (розшукових) дій; розробка тактичних і технічних засобів та методів збирання доказів тощо. Невикористання спеціальних знань або неправильне їх застосування під час розслідування незаконного заволодіння військовослужбовцями вогнепальною зброєю є суттєвим фактором, що знижує якість та ефективність досудового слідства, а інколи веде до тактичних помилок і прорахунків та прийняття необґрунтованих рішень [5; 6].

1. Аверьянова Т.В., Белкин Р.С., Корухов Ю.Г., Россинская Е.Р. Криминалистика. Учебник для вузов. Под. ред. Заслуженного деятеля науки Российской Федерации, профессора Р.С. Белкина. – М.: Издательство НОРМА, 2000. – 990 с.

2. Лисиченко В.К., Циркаль В.В. Использование специальных знаний в следственной и судебной практике // Учеб. пособие. – К.: КГУ, 1987. – 100 с.

3. Щербаковський М.Г. Тактика проведення судових експертиз // Лекція для усіх форм навчання. – Харків: Національний університет внутрішніх справ, 2004. – 60 с.

4. Пиріг І.В. Теорія і практика використання спеціальних знань при розслідуванні розкрадань вантажів на залізничному транспорті: Дис. на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спец. 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза // Київський національний університет внутрішніх справ. К., 2006. – 197 с.

5. Мельниченко С.П. Використання спеціальних знань при розслідуванні злочинів, учинених з використанням вогнепальної зброї та вибухових пристроїв // Актуальні проблеми досудового розслідування : матеріали всеукраїнської науково-практичн. конференції (Кривий Ріг, 23 жовт. 2015 р.) / ред. кол. : О. О. Волобуєва, О. В. Одерій. – Кривий Ріг : Центр оперативного друку «Геліос», 2016. С. 84-88.

6. Мельниченко С. П. Особливості використання спеціальних знань у кримінальному судочинстві // Актуальні проблеми розслідування злочинів в сучасних умовах : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з нагоди святкування 10-річчя факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства (Дніпро, 24 верес. 2015 р.). – Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2015. С. 89-92.

Кирюха Дмитро Євгенович
здобувач кафедри криміналістики
та судової медицини Національної
академії внутрішніх справ

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ОБСТАНОВКИ УЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ ЗІ СТВОРЕННЯМ АБО УТРИМАННЯМ МІСЦЬ РОЗПУСТИ ТА ЗВІДНИЦТВОМ

Будь-яке кримінальне правопорушення характеризується певними обставинами: місцем, часом та умовами вчинення. Крім того, для кожного злочину характерна певна їх сукупність. Місце вчинення злочинів, пов'язаних зі створенням або утриманням місць розпусти і звідництвом, є частиною події. Воно містить великий об'єм відомостей щодо способу скоєння кримінального

правопорушення, певних даних про особу злочинця. Необхідно вивчити і зрозуміти весь механізм системи, де вчинено злочин» [1, с. 9]. Завдяки її дослідженню працівники поліції одразу можуть висунути певні версії та визначити подальші напрямки розслідування.

Аналіз матеріалів проваджень за фактом вчинення вказаних злочинів надав змогу класифікувати місця їх скоєння таким чином: 1) місця проведення вільного часу громадян – 41 %, з них – сауни (86 %), бари (3 %), кафе (11 %); 2) місця відпочинку громадян – 23 %, з них – готелі (71 %), квартири (20 %), інше (9 %); 3) транспортні засоби замовника – 14 %, з них – легкові автомобілі (69 %), вантажні автомобілі (31 %); 4) місце проживання замовника – 12 %, з них – квартири (38 %), будинки (32 %), дачі (30 %); 5) відкрита місцевість – 6 %, з них – парки (69 %), ліс (13 %), лісосмуги (14 %), інше (4 %); 6) підсобні приміщення – 4 %, з них – гаражі (91 %), сараї (8 %). Отже, найбільш розповсюдженими місцями злочинів є місця проведення вільного часу і відпочинку громадян. У цих місцях, здебільшого, і створені місця розпусти. Інші випадки (транспортні засоби, місця проживання замовника) пов'язані з фактами звідництва [6; 7].

Місця вчинення злочинів, пов'язаних зі створенням або утриманням місць розпусти і звідництвом, мають наступні характерні особливості: 1) характеризуються обмеженим колом очевидців (в даному місці в більшості випадків відсутні ті особи, які не користуються послугами звідника); 2) розташовуються за місцем проведення вільного часу і відпочинку громадян (сауни, готелі); 3) характеризуються обмеженою можливістю доступу (власник, клієнти, проститутки) [7].

Ознайомлення з визначеними аспектами злочину працівниками поліції сприяє визначенню напрямку пошуків інформації, а іноді й звуженню кола осіб, серед яких може виявитися злочинець. Адже під час вчинення злочину досить незначна кількість очевидців, а також можливої доказової інформації. Тому ознайомлення з місцем його вчинення має суттєве значення для подальшого розслідування. Розглядаючи час учинення злочинів, одразу зазначимо, що він не має значення для їх юридичної кваліфікації. Адже час вчинення злочину – це визначений законом проміжок часу, протягом якого може бути скоєно злочин. З іншого боку, визначення часу в окремих методиках розслідування злочинів виконує важливу роль для визначення багатьох аспектів. Зокрема, для з'ясування тривалості злочинних дій, визначення можливості їх попередження.

Загалом, час вчинення злочину – це певний проміжок часу, протягом якого відбувається суспільно небезпечне діяння і настають суспільно небезпечні наслідки» [2]. Часом вчинення злочину є час настання наслідків. Це положення випливало із загальної концепції про застосування у всіх випадках більш пізньої версії закону, навіть якщо він більш суворий [3].

Криміналістичне значення цього поняття витікає з можливості застосування досліджуваної категорії в процесі розслідування злочинів, пов'язаних зі створенням або утриманням місць розпусти і звідництвом, а також їх попередження. Так, відповідно до часу доби показник вчинення даного злочину є неоднаковим. Зокрема, вранці вчинюються 1 % випадків, вдень –

13 %, ввечері – 45 %, вночі – 39 %. Зрозуміло, що в зв'язку зі специфікою кримінально караного діяння (організація надання сексуальних послуг), переважна їх більшість вчиняються увечері та вночі. Відповідно до характеристики дня тижня злочини вчиняються частіше у вихідні – 81 % випадків. Зважаючи на це, більшість злочинів припадає на час відпочинку (тобто вихідні дні та з 18 години до 6 ранку) [6].

Щодо умов, які характеризують можливість вчинення кримінального правопорушення, слід зазначити, що науковці визначають їх через поєднання декількох факторів: «…антигромадську установку особистості і конкретну життєву ситуацію, що складається до моменту вчинення злочину» [4, с. 105].

Відповідно до нашого дослідження ми виділили наступні умови вчинення злочинів, пов'язаних зі створенням або утриманням місць розпусти і звідництвом: ненормальні взаємини між членами родини; антисоціальні манери її членів; наявність у сім'ї антигромадських звичаїв; неправильне виховання батьками дітей; невиконання ними обов'язків із виховання; недоліки шкільного виховання; нерозвиненість сфери дозвілля; брак моральності та ідеології; алкоголізм і наркоманія молоді; деградація вітчизняної культури, поєднана з розповсюдженням культу насильства та індивідуалізму; негативна роль засобів масової інформації; неефективне функціонування правоохоронної системи; недосконалість віктимологічного запобігання кримінальним правопорушенням.

У свою чергу, Г. Г. Зуйков визначає наступну систему обставин, що підлягають виявленню і усуненню: безпосередню причину вчинення злочину; умови, що сприяли дії безпосередньої причини в конкретному злочині; обставини, що сформували безпосередню причину; умови, що сприяли дії факторів, що сформували безпосередню причину [5, с. 5]. В результаті анкетування слідчих можна виділити наступні умови, що сприяють вчиненню злочинів, пов'язаних зі створенням або утриманням місць розпусти і звідництвом: кримінальне минуле звідників (72 %); вживання алкоголю замовниками (81 %); вживання наркотичних засобів замовниками (9 %).

При розслідуванні злочинів, пов'язаних зі створенням або утриманням місць розпусти і звідництвом, важливе значення має дослідження обстановки його скоєння. Вона складається з декількох елементів: місце, час та умови вчинення. Місця вчинення злочинів мають наступні характерні особливості: характеризуються обмеженим колом очевидців; розташовуються за місцем проведення вільного часу і відпочинку громадян; характеризуються обмеженою можливістю доступу. Стосовно часу вчинення, то найбільша їхня кількість припадає на час відпочинку (вихідні дні та з 18 години до 6 ранку) [6; 7].

1. Герасимов И.Ф. Криминалистическая классификация и особенности расследования преступлений в зависимости от места совершения преступных действий // Особенности расследования отдельных видов и групп преступлений. – Свердловск, 1980. С. 3-11.

2. Бажанов М.І. Кримінальне право України: Особлива частина : підручник [Електронний ресурс] / Бажанов М. І. – К. : Юрінком Інтер, 2005р. – Режим доступу : http://www.ebk.net.ua/Book/ KPravo/06-09/1085.htm

3. Таганцев Н. С. Русское уголовное право. Часть Общая [Електронний ресурс]. – М. : Наука, 1994. – С. 85. – Режим доступу : http://window.edu.ru/resource/307/ 42307/files/gl2.pdf

4. Курс кримінології: Загальна частина: Підручник; У 2 кн. / О.М. Джужа, П.П. Михайленко, О.Г. Кулик та ін.; За заг. ред. О.М. Джужи. – К.: Юрінком Інтер, 2001. – Кн. 1. – 352 с.

5. Зуйков Г.Г. К вопросу о понятии причин преступления и условий, способствующих его совершению // Вопросы предупреждения преступности. – № 2. – М.: Юрид. лит., 1965. С. 3-18.

6. Береза К.Ю. Особливості обстановки учинення злочинів, пов'язаних зі створенням або утриманням місць розпусти і звідництвом // Теорія і практика судової експертизи : зб. матер. круглого столу / редкол. : Кобилянський О. Л., Чорноус Ю. М., Свобода Є. Ю.; Київ. ННІ № 2 НАВС. – К. : ННІ № 2 Національної академії внутрішніх справ, 2016. 410 с. С. 34-37.

7. Береза К.Ю. Обстановка учинення злочинів як об'єкт криміналістичного дослідження // Процесуальні та криміналістичні аспекти досудового розслідування : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., м. Одеса, 14 квіт. 2016 р. – Одеса : ОДУВС, 2016. С. 213-215.

Топузян Артур Робертович,
аспірант Науково-дослідного
інституту вивчення проблем
злочинності імені академіка
В.В. Сташиса НАПрН України

ОСОБЛИВОСТІ СУБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ ЮРИДИЧНОГО СКЛАДУ ВТЯГНЕННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ У ЗЛОЧИННУ ДІЯЛЬНІСТЬ

Втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність (ст. 304 КК України) характеризується високою суспільною небезпечністю та значною поширеністю в Україні. Ця обставина ставить на порядок денний питання про необхідність удосконалення механізмів протидії цим злочинам, чільне місце серед яких обіймають кримінально-правові засоби.

Принагідно зауважимо, що в науковій літературі існує єдність в погляді на виключно умисний характер втягнення неповнолітніх у злочинну чи іншу антигромадську діяльність. Проте єдність руйнується при спробі конкретизувати це положення та визначити вид умислу, з яким вчиняється злочин, передбачений ст. 304 КК України. Одна група вчених (О. О. Дудоров, Є. О. Письменский, М. І. Фіалка та ін.) наполягає на тому, що вказаний злочин може бути вчинений тільки з прямим умислом [1, с. 337; 2, с. 199 та ін.]. Інша ж (М. Й. Коржанський, І. П. Лановенко та ін.) – допускає можливість існування і непрямого умислу в подібних випадках [3, с. 101; 4, с. 491 та ін.].

Так, наприклад, О. О. Дудоров, стверджуючи, що злочин, передбачений ст. 304 КК України, може вчинятися тільки з прямим умислом, водночас зауважує, що під час слідства необхідно з'ясовувати, чи усвідомлювала доросла особа, що своїми діями втягує неповнолітнього у вчинення злочину або іншу антигромадську діяльність. Необхідно також ураховувати, що кримінальна відповідальність за зазначені дії настає як у разі коли доросла особа знала про неповнолітній вік втягуваного, так і тоді, коли вона за обставинами справи повинна була або могла про це знати [2, с. 199]. Власне, остання думка, яка дублює змістовно й текстуально ідентичні положення, викладена в абз. 2 п. 4 постанови Пленуму Верховного Суду України № 2 від 27.02.2004 року, ставить під сумнів позицію щодо виключності прямого умислу при втягненні неповнолітнього у злочинну чи іншу антигромадську діяльність. Слід визнати, що суспільна небезпечність цього злочину в значній мірі зумовлюється

неповнолітнім віком потерпілого, опосередковано через який і страждає об'єкт кримінально-правового захисту – моральність неповнолітніх. Тож ставлення винного (інтелектуальний момент умислу) до віку потерпілого має пряме відношення до визначення його бажання чи небажання але припущення (вольовий момент умислу) можливості заподіяння шкоди об'єктові кримінально-правової охорони.

В цьому контексті не зайвим буде зауважити на тому, що, на наше переконання, склад злочину, передбачений ст. 304 КК України, є матеріальним. Проте в тексті закону визначено лише найбільш індикативні, *формалізовані* суспільно небезпечні наслідки у виді злочинної чи іншої антигромадської діяльності неповнолітнього. Фактично ж вони (ці види діяльності) свідчать про реформованість моральних установок неповнолітнього. І саме на них чиниться основний суспільно небезпечний, деструктивний вплив. Тож зміни в цих установках, диспозиціях неповнолітнього і слід вважати *дійсним соціально значущим* наслідком в контексті кримінально-правової охорони моральності неповнолітніх. І ставлення до них з боку винного вирізняється варіативністю. Відтак, вразливою залишається позиція тих вчених, які не допускають можливості вчинення втягнення неповнолітнього у злочинну чи іншу антигромадську діяльність з непрямим умислом.

Натомість варто підтримати тих дослідників, які наполягають на зворотному. Більше того, як свідчить судова і слідча практика, а також «операціоністська логіка» поведінки винного, саме евентуальний умисел зустрічається найчастіше при вчиненні злочинів, передбачених ст. 304 КК України. Зокрема, він має місце в тих випадках, коли винна особа зацікавлена у залученні до вчинення злочину співучасника, вік якого є непринциповим для нього. Тобто він байдуже ставиться до вікової ознаки співучасника. Відтак, він хоча і не бажає заподіяння шкоди відносинам моральності неповнолітніх, але цілком свідомо припускає можливість її заподіяння.

В цьому контексті також звертає на себе увагу й думка І. П. Лановенка, який вказував, що втягнення неповнолітнього у злочинну чи іншу антигромадську діяльність як результат аморальних, антисуспільних спонукань винного без чітко усвідомленого бажання досягти втягнення в низці конкретних життєвих ситуацій може свідчити про наявність непрямого умислу [3, с. 101]. Практика підтверджує, що нерідко втягувачі, особливо з числа батьків – алкоголіків, усвідомлюють, що схиляють неповнолітніх до пияцтва, психологічно, на перших порах, сумніваються, навіть засуджують свої дії, однак не в силах впоратись зі своїм аморальним пороком – свідомо допускають злочинні наслідки, пов'язані із втягненням неповнолітніх у пияцтво [3, с. 102]. В таких випадках, як правило, для втягувача важливо отримати партнера по розпиттю алкогольних напоїв, що є внутрішньої боротьбою в ньому самому, пов'язану із запереченням своєї алкогольної залежності. Це ж можна сказати і про втягнення неповнолітніх до заняття азартними іграми, коли втягувачеві важливо, перш за все, отримати партнера по грі.

Таким чином, слід визнати, що втягнення неповнолітнього до злочинної чи іншої антигромадської діяльності може бути вчинене як з прямим, так і

непрямим умислом. У зв'язку з цим необхідним, вважаємо, внести відповідні зміни до положень абз. 2 п. 4 постанови Пленуму Верховного Суду України № 2 від 27.02.2004 року, прибравши вказівку на виключно прямий умисел вчинення цього злочину; цілком достатньою буде посилання тільки на умисну форму вини.

Також не зайвим буде наголосити на тому, що умисел при вчиненні втягнення неповнолітнього до злочинної чи іншої антигромадської діяльності є конкретизованим. Це означає, що винний завжди чітко усвідомлює й локалізує з невизначеного кола осіб саме ту неповнолітню, яку він буде втягувати до відповідного виду діяльності. Крім того, втягнення відбувається до вчинення конкретного злочину, а не до абстрактної злочинної діяльності, так би мовити, взагалі. Те ж саме можна сказати й про втягнення до пияцтва, заняття жебрацтвом, азартними іграми. Втягнення відбувається до конкретних актів розпиття, випрошування матеріальних цінностей чи-то ігор, відповідно. На цій підставі втягнення варто відмежовувати від пропаганди антисуспільного способу життя, перманентного негативного, аморального впливу на неповнолітнього. Водночас, слід бути свідомим і того, що така пропаганда цілком може бути складовою підготовчих дій, спрямованих на подальше остаточне втягнення неповнолітнього до злочинної чи іншої антигромадської діяльності.

Щодо мотиву та мети втягнення неповнолітнього у злочинну чи іншу антигромадську діяльність, то вони є факультативними ознаками суб'єктивної сторони досліджуваного складу злочину й на кваліфікацію за ст. 304 КК України не впливають. Ця позиція знайшла своє відображення і у п. 5 постанови Пленуму Верховного Суду України № 2 від 27.02.2004 року, що в цілому слід вважати обґрунтованим.

1. Кримінальне право України (у питаннях та відповідях) : навчальний посібник / Кол. авт. О. М. Литвинов, О. О. Житний, А. А. Васильєв та ін.; за заг. ред. О. М. Литвинова. Харків: НікаНова, 2015. 400 с.

2. Кримінальне право (Особлива частина) : підручник. У 2-х т. Т. 2 / За ред. О. О. Дудорова, Є. О. Письменського. Луганськ: Вид-во «Елтон-2», 2012. 704 с.

3. Борьба с вовлечением несовершеннолетних в преступную деятельность / И. П. Лановенко, Т. С. Барило, Ф. Г. Бурчак, А. Н. Костенко и др.; отв. ред. И. П. Лановенко. Киев: Наукова думка, 1986. 254 с.

4. Коржанський М. Й. Кваліфікація злочинів. Навч. посібник. Вид. 2-ге. Київ: Атіка, 2002. 640 с.

Денисенко Є.М.,
курсант ІІ курсу факультету
підготовки фахівців для органів
досудового розслідування
Науковий керівник:
Шаблистий В.В.,
докт. юр. наук, доцент, проф. каф.
кримінального права та кримінології
Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ВИКОНАННЯ ДОВІЧНОГО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ СТОСОВНО ЖІНОК

Жіноча злочинність у сучасному світі є хоч і негативним, але не новим явищем, що пов'язано насамперед із багатьма чинниками, насамперед із несприятливою економічною ситуацією, а також із гендерною нерівністю у суспільстві. Зазначена проблема зумовлює розгляд не менш важливого та складного питання – кримінальне покарання для жінок.

Розвиток демократії та гуманізму на світовому просторі зумовили зміну такого виду покарання, як смертна кара, на більш гуманніші. Для Української держави, яка також розвивається на засадах демократичності, характерним є застосування до осіб, які вчинили суспільно-небезпечне діяння менш, ніж позбавлення життя, суворого покарання за найбільш тяжкі злочини. Як альтернатива смертній карі було запроваджено такий вид покарання, як довічне позбавлення волі, що беззаперечно є кроком до Європейського співтовариства.

На даному етапі, у зв'язку з поширенням особливо тяжких злочинів, що вчиняються особами жіночої статі, актуальним є питання призначення жінці покарання у вигляді довічного позбавлення волі. Це питання не є одним із найбільш досліджуваних, але, з часом жінки стають суб'єктами усе більш жорстокіших злочинів, тому доречним є розгляд визначеного явища.

Жінки, які відбувають покарання у вигляді позбавлення волі є особливо вразливою категорією осіб, що залежить, насамперед, від їх психічного стану, наявність різного роду емоцій тощо. «Саме з урахуванням вразливості засуджених жінок КВК України й передбачає певні особливості відбування ними покарання у виді позбавлення волі, що полягають у розширенні кола прав вагітних жінок, матерів-годувальниць та жінок, які мають дітей віком до трьох років. Вчинення злочину жінкою у стані вагітності за ст. 66 Кримінального кодексу України є обставиною, яка пом'якшує покарання, а кримінальне законодавство в більшості санкцій статей передбачає меншу кримінальну відповідальність для жінок, які мають неповнолітніх дітей. Тому засудження такої жінки до позбавлення волі може наставати лише у виняткових випадках та з урахуванням підвищеної небезпеки вчиненого злочину або особи» [1, с. 170]».

Перебування жінки за гратами у більшості випадків призводить до руйнації сімейних стосунків, позбавлення дітей материнської опіки, придбання жінкою жорстоких рис характеру тощо. Такі жінки після відбування покарання дуже часто повертаються на злочинний шлях, адже вилучаються із суспільного життя, де жіночі злочини є неприйнятними, а також отримують більший осуд, ніж злочини, вчинені чоловіком.

Говорячи про довічне позбавлення волі для жінок, необхідно зауважити на тому, що таке покарання взагалі не надає можливості жінці реалізувати себе як матері, берегині сімейного життя.

Крім того, відбуваючи покарання, до жінок застосовують ті ж механізми, що і до чоловіків. «Суттєвих відмінностей між утриманням у виправних колоніях чоловіків і жінок відносно оснащення, матеріально-побутового забезпечення (норма житлової площі для жінок - 4 кв. м), харчування, лікування, основних вимог режиму немає. Сам закон не враховує фізіологічні, психологічні, психіатричні особливості засуджених жінок» [2].

Не дивлячись на вище згадане, варто зауважити, що відповідно до норм КВК України, а саме ст. 18 визначається, що жінки, засуджені до довічного позбавлення волі відбувають покарання у колоніях середнього рівня безпеки, а ст. 139 передбачено, «право засуджених витрачати на місяць для придбання продуктів харчування, одягу, взуття та предметів першої потреби гроші, зароблені у виправній колонії, одержані за переказами, за рахунок пенсії та іншого доходу, без обмеження їх обсягу; право на одне короткострокове побачення на місяць і одне тривале побачення на три місяці» [3] та ін. Фактично ж, на практиці норми, визначені у законодавстві, ігноруються посадовими особами кримінально-виконавчої служби та не приводяться в дію.

Відтак, в Україні поширеним явищем є недотримання нормативних приписів, які встановлюють чіткі та регламентовані правила утримання жінок, які відбувають покарання у вигляді довічного позбавлення волі, але відношення до них таке саме, як і до чоловіків. Це є неправильним з огляду на психічні та фізичні особливості жінки.

---

1. Виноградова *С.О.* Виконання *(*відбування*)* покарання *у* виді позбавлення волі засудженими жінками (правовий аспект). Право і суспільство: наук. журнал. 2015. № 5. С. 169-173.
2. Особливості відбування покарання у виді позбавлення волі засудженими жінками. URL: http://mego.info/.
3. Кримінально-виконавчий кодекс України. Відомості Верховної Ради України. 2004. № 3. Ст. 21. З наступним змінами та доповненнями.

Дорошенко Аліна, Бурхайло Анна,
здобувачі вищої освіти, група Б-ПД-632
Науковий керівник: Шалгунова С.А.,
к.ю.н., доцент, доцент кафедри
кримінально-правових дисциплін
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА НЕЗАКОННИЙ ОБІГ ЗБРОЇ

Останнім часом в Україні одним із факторів погіршення криміногенної обстановки є наростаюча озброєність злочинного світу і відкрита демонстрація зброї. У такій ситуації особливої актуальності та гостроти набувають проблеми боротьби з викраденням і незаконним обігом вогнепальної зброї. Розглядувані злочини, будучи одним з найбільш «перспективних» напрямів діяльності організованих злочинних угруповань, поряд з торгівлею наркотиками, людьми, контрабандою й проституцією, не тільки не зменшуються, але й призводять до розширення так званого «чорного ринку зброї». Вони стають усе більш дохідним злочинним промислом, які мають, на відміну від ряду інших посягань, відносно велику доступність і менший ступінь ризику викриття.

Питання про віднесення тих чи інших предметів до певних видів зброї вирішується з урахуванням об’єктивних і суб’єктивних критеріїв. А вирішення цього питання принципово впливає на межі кримінальної відповідальності особи, яка вчинила злочин, пов'язаний зі зброєю. За об’єктивними ознаками зброєю є предмети, що здатні заподіяти шкоду життю та здоров’ю людини з врахуванням їх форми, маси, міцності (зокрема твердості матеріалу, з якого виготовлено вражаючі частини), конструктивних особливостей. Суб’єктивно вони призначені для враження живої сили (пошкодження фізичного тіла іншої людини) і не повинні мати іншого призначення: господарського, побутового, спортивного, обрядового тощо. Питання про визнання зброєю предметів «подвійного» призначення, наприклад, лука, який може виступати і спортивним снарядом, і мисливським знаряддям, і предметом, призначеним для заподіяння смерті чи тілесного ушкодження, вирішується з врахуванням мети дій, вчинених з такими предметами. Особливого значення при цьому набуває зміст суб’єктивної сторони злочинів, пов’язаних з незаконним обігом зброї.

В науково-практичному коментарі до КК України зазначається, що суб’єктивна сторона злочинів, передбачених ст.ст. 262 та 263 характеризується умисною виною, а за ст. 264 – необережною. При цьому особа повинна знати про те, що предмет, яким вона заволодіває, належить до зброї, бойових припасів, вибухових речовин, вибухових пристроїв чи радіоактивних матеріалів, розуміти небезпечні властивості таких предметів та те, що заволодіння ними здійснюється протиправним способом [1, с.688-692].

Під викраденням вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської),

бойових припасів, вибухових речовин чи радіоактивних матеріалів слід розуміти протиправне таємне чи відкрите, в тому числі із застосуванням насильства, яке не є небезпечним для життя або здоров'я, чи з погрозою застосування такого насильства, їх вилучення у юридичних або фізичних осіб незалежно від того, законно чи незаконно ті ними володіли (п. 17) [2]. Мотив злочину при цьому є факультативною ознакою суб'єктивної сторони, але визначення мотиву злочину має вирішальне значення при притягненні особи до кримінальної відповідальності, не дивлячись на те, що за ч. 2 ст. 262 КК України мотив не вказується в диспозиції як обов'язкова ознака. Але ставлення до мотиву як до факультативної ознаки суб'єктивної сторони злочину за суттю розладнує існуючі психологічні засади вчинення самого злочину як [3, с.147].

Кримінальний закон також передбачає і можливість звільнення особи від кримінальної відповідальності за певних умов при вчиненні ними злочинів, пов'язаних з незаконним обігом зброї. Так, у ч. 3 ст. 263 КК України передбачено звільнення від кримінальної відповідальності за незаконні дії зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами чи пристроями, передбачені ч. 1 або 2 ст. 263 КК України. Його єдиною умовою є добровільне здавання органам влади зброї, бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв [4]. При цьому *добровільним* здавання є тоді, коли воно вчинене за власною волею, незалежно від мотивів, однак не в зв'язку з тим, що органами влади виявлено факт зберігання відповідних предметів. Потрібно також, щоб особа здала всю наявну у неї зброю та інші предмети, щодо яких вчинювалися незаконні дії.

Предметом злочинного посягання злочинів, передбачених ст.ст. 262-264 КК України, є вогнепальна зброя, до якої відносяться усі вили бойової, спортивної, нарізної мисливської зброї (крім гладкоствольної мисливської), призначені для механічного ураження живої цілі на відстані, а також знищення чи ушкодження навколишнього середовища, для здійснення пострілу з якої використовується сила тиску газів, що утворюється при згорянні вибухової речовини – пороху чи інших спеціальних горючих сумішей. Вона може бути як саморобною (кустарного виготовлення), так і виготовлена промисловим способом (заводським). Предметом злочину, передбаченого ст. 264 КК України, крім зазначених вище видів вогнепальної зброї, може бути також гладкоствольна мисливська вогнепальна зброя.

У тих випадках, коли вирішення питання, чи є зброєю, боєприпасами, вибуховими речовинами відповідні предмети, вимагає спеціальних знань, по справі слід призначити та провести відповідну експертизу у відповідній експертній установі (п.п. 3, 4) [2].

Найбільшою популярністю в злочинному середовищі користуються поширені на Заході пістолети і пістолети-кулемети під штатний у НАТО 9-мм пістолетний патрон «парабелум». Разом із тим, злочинці часто продовжують користуватися пістолетами радянських часів, тому що у нас саме до цієї зброї найпростіше дістати боєприпаси. Найбільш поширеними в незаконному обігу є пістолети Макарова (ПМ), Стєчкіна (АЛС) радянського виробництва, а також

пістолети Токарева (ТТ), виготовлені не тільки в СРСР, але й у Польщі, Югославії, Китаї, а також автомати Калашникова всіх моделей.

1. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України від 05 квітня 2001 року / За реакцією М.І. Мельника та М.І. Хавронюка. – К.: Каннон, 2001. – 1104 с.
2. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи» № 2 від 07 лютого 2003 року // http://zakon.rada.gov.ua.
3. Кримінальне право України: Загальна частина: Підручник / Н.В. Чернишова. – К.: Атіка, 2003. – 288 с.
4. Кримінальне право України: Навчальний посібник / О.М. Омельчук. – К.: Юрінком Інтер, 2004. – 297 с.

Синиця Анастасія, здобувач вищої освіти, група Б-ПД-632
Науковий керівник: Шалгунова С.А., к.ю.н., доцент, доцент кафедри кримінально-правових дисциплін (Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ)

ЗҐВАЛТУВАННЯ ЗА СТ. 152 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

В сучасному світі тема запобігання такого злочину, як зґвалтування, стає все більш актуальною, все більше людей піддаються насиллю та стають жертвами ґвалтівників. Зґвалтування представляє собою здійснення статевого акту проти волі потерпілої особи, із застосуванням фізичного або психічного насильства, або з використанням безпорадного стану потерпілої особи. Даний злочин може бути вчинено як особою чоловічої статі, так і жіночої, головне, - це вчинення насильницького статевого акту з особою іншої статі, щоб такі дії можна було кваліфікувати як зґвалтування. Для насильницького задоволення статевої пристрасні неприродним способом таке співвідношення не обов'язкове. Це можуть бути особи (суб'єкт злочину та його жертва) як різної, так і однієї статі. Потерпілими від насильницького задоволення статевої пристрасті стають не тільки жінки, а також неповнолітні та малолітні. Тому, на мою думку, тему зґвалтування та інші статеві злочини необхідно аналізувати для визначення обставин вчинення злочину, категорій осіб, які найчастіше стають потерпілими від даного діяння, суб'єктів злочину тощо.

Спочатку розглянемо основні законодавчі терміни. Згідно чинного Кримінального кодексу України (ст. 152) зґвалтування, тобто статеві зносини із застосуванням фізичного насильства, погрози його застосування або з використанням безпорадного стану потерпілої особи. Виходячи із законодавчого визначення зґвалтування, цей злочин посягає на статеву свободу або статеву недоторканість особи.

Під статевою свободою слід розуміти право повнолітньої і психічно здорової особи самостійно обирати собі партнера для статевих зносин і не допускати у сфері статевого спілкування будь-якого примусу. Статева недоторканість – це абсолютна заборона вступати у природні статеві контакти з особою, яка в силу певних обставин не є носієм статевої свободи, всупереч її

справжньому волевиявленню. Статева недоторканість є ознакою окремих категорій осіб, таких як неповнолітні та малолітні, психічно хворі, або особи, які не досягли статевої зрілості (навіть і при досягненні ними біологічного віку дорослої особи).

В зґвалтуванні велику роль має, як вказано в статті кримінального закону, фізичне насильство над потерпілою особою або погроза застосування з боку виновного такого насильства. Фізичне насильство при зґвалтуванні може полягати у нанесенні удару, побоїв, позбавленні або обмеженні особистої волі, заподіянні тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості тощо і спрямовується на те, щоб учинити з потерпілою особою природний статевий акт, подолати здійснюваний або очікуваний з її боку фізичний опір, пов'язаний з небажанням вступити у статеві зносини. Отже, зґвалтування – це злочин, що полягає у посяганні суб’єкта на статеву свободу або статеву недоторканість потерпілої особи шляхом насильства, погрози його застосування, використання безпорадного стану.

Для виявлення всіх ознак даного злочину нами було проаналізовано вироки судів за ст. 152 КК України. Проаналізувавши п’ятнадцять вироків, ми отримали наступні результати. В переважній більшості зґвалтування вчиняється особами чоловічої статі у стані алкогольного сп’яніння (у 73 % випадків), або під час спільного вживання спиртних напоїв винного с жертвою (13 %). За матеріалами вивченої судової практики ми бачимо, що жертва була малознайома з виновним або це було випадкове знайомство, що призвело до спільного святкування та подальшого вчинення сексуального насильства. За статистикою, більшість потерпілих були повнолітніми на час вчинення злочину (60 %), хоча у 40 % випадків жертвами ґвалтівників стали неповнолітні особи жіночої статі. Із цього можна зробити висновок, що переважна кількість потерпілих – особи, старші 18-тирічного віку.

Найчастіше зґвалтування вчинялося особами без постійного місця роботи (у 73 % випадків), і лише 27 % із ґвалтівників мали постійне або тимчасове місце роботи.

Серед осіб, засуджених за зґвалтування, більшість склали вперше засуджені або ті, хто не мали судимості. Кількість таких осіб склала 52 %. як правило, внаслідок застосування щодо них ст. 89 КК України. Судимих за інші злочини, не пов’язані із посяганнями на статеву свободу або статеву недоторканість особи, в загальному масиві було 29 %. Серед раніше засуджених не мали судимості на момент вчинення зґвалтування за ст. 89 КК України 9 %, а судимих за аналогічний злочин було 10 %. Таким чином, ми можемо стверджувати, що відсоток рецидиву по даному виду злочину незначний.

Як правило, даний злочин вчиняється однією особою або групою осіб. При цьому група складається із 2-3 осіб. Місця для вчинення зґвалтування злочинці обирають переважно безлюдні, і вчиняють їх у нічний час доби або пізно ввечері. Це, у свою чергу, створює труднощі в пошуку свідків та збиранні доказів для виявлення злочинця правоохоронними органами та органами поліції зокрема, оскільки зґвалтування перебуває у їх підслідності.

Більшість суб’єктів згідно аналізу не мають судимостей, можливо причинною цього є занепад маральних цінностей у сучасному суспільстві. Незважаючи на те, що більшість потерпілих жінок чинять активний опір, уникнути сексуального насильства їм не вдається, і в більшості випадків такий опір іще більше підігріває бажання ґвалтівника отримати бажане. Але при цьому він збуджується, впадає у лють і намагається подолати опір жертви шляхом нанесення шкоди її здоров’ю. Внаслідок цього потерпілі отримують тілесні пошкодження різного ступні тяжкості та емоційний стрес.

Отже, можна підсумувати, що більшість ґвалтівників посягають саме на статеву свободу особи. Тому, ми вважаємо, що на цей час в нашій державі правоохоронним та іншим державним і недержавним структурам необхідно розробити низку профілактичних заходів сексуального насильства. Крім того, необхідно ретельно контролювати діяльність правоохоронних структур в реалізації заходів профілактики. Для підвищення ефективності попередження зґвалтування, на наш погляд, необхідно організувати своєчасне виявлення та реагування на повідомлення про факти зґвалтувань відповідними органами (органами поліції, центрами допомоги жертвам сексуального та сімейного насильства, службами психологічної допомоги жертвам насильства тощо).

Кірєєва Лідія, здобувач вищої освіти,
група Б-ПД-631
Науковий керівник: Шалгунова С.А.,
к.ю.н., доцент, доцент кафедри
кримінально-правових дисциплін
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

СУЧАСНІ КРИМІНОЛОГІЧНІ ПОКАЗНИКИ РОЗБОЮ

Одним із видів злочинів, що характеризує сучасну корисливу злочинність є розбій. Даний вид злочину представляє найбільшу небезпеку серед інших злочинів проти власності і характеризується не лише корисливою метою, а й специфічним способом його вчинення. Розбій (ст. 187 КК України) є найнебезпечнішим серед категорії злочинів проти власності. Це зумовлено тим, що обов'язковим додатковим об'єктом його виступають життя чи здоров'я потерпілого. Розбій вчинюється у формі нападу з метою заволодіння чужим майном, поєднаного із насильством, небезпечним для життя чи здоров'я особи, яка зазнала нападу, або з погрозою застосування такого насильства.

Вивчені нами матеріали кримінальних проваджень по розбоях, вчинених за останні 3-4 роки, показують, що даний вид злочину має тенденцію до зростання. При цьому вчинені розбійні напади переважно вчинюються громадянами України. За кількісним складом суб’єктів злочину одноособово було вчинено 23 % злочинів, в групі із двох осіб – 45 % злочинів, в групі із трьох осіб – 19 % злочинів, в групі із чотирьох осіб – 13 % злочинів. Таким чином, більшість розбійних нападів вчинено в групі ситуативно, при

виникненні сприятливої ситуації, яку потенційні злочинці використали для вчинення розбою. Однак, при цьому змова на вчинення злочину відбувалася безпосередньо на початку виконання об'єктивної сторони у 77 % випадків, і лише у 13 % випадків мала місце підготовка до вчинення злочину, розподіл ролей між учасниками нападу, їх функцій під час вчинення злочину та подальших дій після цього.

Серед учасників групових злочинів було виділено 68 % осіб, які виконували роль виконавців при вчиненні розбійних нападів і 32 % - виступали в ролі організаторів. Пособників та підбурювачів не виявлено. Можливо, це пов'язано із тим, що більшість розбоїв були вчинені спонтанно, при сприятливому збігу обставин, які злочинці використали для вчинення злочину, і всі вчинені розбої не потребували ретельної чи тривалої підготовки до їх вчинення. Більшість із них було вчинені в нічний час (76 %), і лише 24 % в світлий час доби. Це свідчить про те, що злочинці використовують темний час доби для прикриття своєї протиправної діяльності та усвідомлюють, що в темноті потерпіла особа та небажані свідки не зможуть чітко розгледіти обличчя нападників. При цьому, злочинці для вчинення нападів частіше обирали вулиці, їх малолюдні або безлюдні частини (у 48 % випадків), рідше – будинки та квартири (35 %), кафе, відділення банків, пошти (17 %). Це пояснюється тим, що більшість нападів не були сплановані і спрямовані відносно конкретно визначеної жертви, а вчинювалися при потраплянні в поле зору злочинців найбільш підходящої жертви (чоловіка або жінки у темний час, поблизу їх місця проживання, при слідуванні на роботу або з роботи, пізньому поверненні з вечірок тощо. Розбійні напади в будинках та квартирах вчинені, як правило, під час перебування злочинців в будинках та квартирах майбутніх жертв, з якими виновні були знайомі, спільно розпивали спиртні напої, відмічали свята або зустрічалися для обговорення якихось питань.

Предметом розбійних нападів в більшості випадків виступали цінні речі, що належали потерпілим особам. Так, у більшості жертв нападів були відібрані гроші (65 %), а поряд із ними і мобільні телефони, золоті прикраси, барсетки (59 %), і в 6 % випадків предметом злочину стали продукти харчування.

Необхідно зазначити, що розбійні напади вчинювалися в більшості у стані алкогольного сп'яніння, і тоді, коли злочинці не мали коштів на придбання спиртного, і намагалися отримати їх шляхом чинення розбою (59 %), після спільного вживання алкоголю з майбутньою жертвою – у 12 % випадків.

Якщо говорити про соціально-демографічні ознаки осіб, які вчинили розбійні напади, то серед них більшість (81 %) складають особи, які не мають власної сім'ї та не обтяжені утриманням малолітніх дітей чи інших членів родини (батьків похилого віку, пенсіонерів, непрацездатних) (84 %), і лише 19 % - ті, хто мають власну сім'ю та дітей, що перебувають на їх утриманні (15 %). Серед учасників розбійних нападів 97 % осіб не навчалися і не працювали на момент вчинення злочину. Працюючих було лише 3 %, і це лише три особи із 100 учасників розбійних нападів, а тих, хто навчався на момент вчинення злочину – 6 % (як правило, це 6 осіб із 100). Причинами трудової незайнятості

злочинців стало їх небажання працювати, можливо, тому, що кожен 3 учасник розбійного нападу мав попередню судимість або щойно звільнився з місць позбавлення волі і вступив у злочинну змову з іншими учасниками злочину для отримання злочинним шляхом коштів на «веселе життя» до наступного затримання та засудження.

Розбій вважається закінченим з моменту нападу, поєднаного із застосуванням насильства, небезпечного для життя чи здоров'я особи, або з погрозою застосування такого насильства, незалежно від того, заволоділа винна особа майном потерпілого чи ні. Серед вивчених нами матеріалів кримінальних проваджень жертвам розбійних нападів були заподіяні легкі тілесні ушкодження у кожному десятому нападі, середньої тяжкості – у кожному п’ятнадцятому нападі, і тяжкі – лише в одному із тридцяти нападів. З одного боку, це показник небажання злочинців іти на крайні заходи, а з іншого – чим більша кількість учасників нападу, - тим жертва більш поступлива і не намагається чинити активного опору, оскільки усвідомлює всю тяжкість можливих для себе наслідків.

Таким чином, ми зробили певні узагальнення по аналізу судових рішень, прийнятих за результатами судового розгляду кримінальних проваджень за статтею 187 «Розбій», і виявили, що більшість злочинців є громадянами України, вчинили злочини у стані алкогольного сп’яніння (59 %), і являлися безробітними на момент вчинення злочину.

Аналіз обраних судом заходів покарання показує, що суди призначали кожній особі – учаснику розбійного нападу необхідне і достатнє для її виправлення і попередження вчинення з їх боку нових злочинів кримінальне покарання. Всі покарання, призначені судами, були в межах санкцій частин статті 187 КК України, і в залежності від ступеня тяжкості вчиненого діяння суди призначали покарання у вигляді позбавлення волі строком від 2 до 6 років (55 %).

Таким чином, ми вважаємо, що правоохоронні органи і органи поліції в першу чергу, оскільки розбій перебуває в їх підслідності, і зважаючи на низьку ефективність роботи сучасної патрульної поліції, повинні більше уваги приділяти налагодженню зруйнованої системи профілактики злочинів. Це дозволить зменшити кількість таких небезпечних злочинних проявів як розбійні напади і забезпечити населенню країни більш безпечні умови проживання в державі.

Бородіна Еліна,
здобувач вищої освіти, група Б-ПД-632
Науковий керівник: Шалгунова С.А.,
к.ю.н., доцент, доцент кафедри
кримінально-правових дисциплін
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

ОБ'ЄКТИВНІ ОЗНАКИ ЗҐВАЛТУВАННЯ

Насильницька злочинність являє собою одну із найбільш небезпечних форм антисоціальної поведінки, тому боротьба з нею займає традиційно центральне місце в діяльності правоохоронних органів. У свою чергу, різного роду насильницькі дії з метою вгамування свого сексуального потягу, що ображають і принижують гідність жінки, спрямовані на заподіяння шкоди її здоров'ю та життю, переслідуються як найсерйозніші злочини.

Згвалтування – одне із найбільш поширених та тяжких статевих злочинів. Вітчизняний законодавець відносить зґвалтування до категорії тяжких злочинів, а його особливо кваліфіковані види - до категорії особливо тяжких злочинів. Адже насильство по відношенню до жінки є одним з перешкод на шляху досягнення рівності, суспільного розвитку. Насильство щодо жінок – це прояв історично сформованого нерівності між чоловіками і жінками, що необхідно долати, так як це порушення прав і свобод людини.

Склад злочину зґвалтування, як і будь-який інший злочин, має чотири основні елементи складу злочину. Мова йде про об'єкт, об'єктивну сторону, суб'єкта і суб'єктивну сторону.

Основним об'єктом зґвалтування є статева свобода дорослої жінки або дорослого чоловіка. Якщо сталося зґвалтування неповнолітньої або малолітньої особи жіночої або чоловічої статі, то об'єктом злочину виступає статева недоторканість. Також можна говорити про статеву недоторканність, якщо насильству піддалася психічно хвора особа. Статева свобода і статева недоторканність є частиною гарантованих Конституцією України прав і свобод особистості. Стаття 22 Основного закону проголошує, що кожен має право на свободу та особисту недоторканність. Статева недоторканність в кримінально-правовому розумінні є складовою статевої свободи, тому порушення статевої недоторканності завжди означає і порушення статевої свободи. Статева свобода - це право дорослої жінки або чоловіка, здорових психічно на реалізацію своїх статевих потреб.

Статева недоторканість є правом неповнолітніх осіб жіночої або чоловічої статі і психічно нездорових жінок та чоловіків, не вступати в статеві стосунки. Якщо відносно потерпілої особи застосовувалося насильство чи погроза його застосування при вчиненні зґвалтування, то додатковим об'єктом злочину буде виступати іще й здоров'я жінки або чоловіка, як фізичне, так і психічне.

Об'єктивна сторона зґвалтування має складну структуру, що складається із двох дій: вчинення певних сексуальних дій і застосування фізичного насильства або погрози його застосування. Особливою формою зґвалтування є використання безпорадного стану потерпілої особи. Традиційно, зґвалтування припускає тільки природне злягання (статеві зносини) чоловіка і жінки, що здійснюється за допомогою насильства. Сьогодні такого традиційного підходу дотримується все менше число країн, серед них країни СНД і Балтії, Болгарія, Угорщина, Індія, КНР, Пакистан, Уганда.

У цих країнах об'єктивну сторону зґвалтування тепер можуть становити не тільки природні статеві зносини, але і деякі інші дії сексуального характеру. Причому такий широкий підхід нині зустрічається в усіх основних системах кримінального права (Австралія, Австрія, Англія, Аргентина, Бельгія, В'єтнам, Німеччина, Ісландія, Іспанія, Коста-Ріка, Люксембург, Куба, Нідерланди, Панама, Перу, Сальвадор, Судан, Франція , Хорватія, Швеція, Еквадор).

Відсутність одного із елементів об'єктивної сторони говорить про відсутність складу злочину. Мова йде про замах на зґвалтування, якщо злочинець застосував насильство чи погрожував його застосувати, бажаючи зробити статевий акт проти волі жінки або чоловіка. Діяння не утворює складу злочину, якщо статевий зносини відбулися, але насильство або погроза його застосування відсутні, і не використовувався безпорадний стан потерпілої особи. Існує два способи вчинення зґвалтування, перший – вчинення статевого акту проти волі потерпілої. Тут мається на увазі застосування до потерпілої психічного або фізичного насильства.

Під фізичним насильством, за змістом закону, слід розуміти утримання, зв'язування, заподіяння побоїв, заподіяння легкого чи середньої тяжкості шкоди здоров'ю.

Другий спосіб вчинення зґвалтування – використовуючи безпорадність потерпілої особи. Винний розуміє, що потерпіла особи не здатна чинити опір або усвідомлювати характер того, що відбувається, тобто, сексуальний характер його дій, використовуючи саме цей стан своєї жертви для вступу з нею у статевий зв'язок. Не має значення, чи призвів сам винний жертву в безпорадний стан (стан сильного алкогольного сп’яніння або після прийому наркотиків), або скористався тим, що вона уже була в такому стані незалежно від його дій. Обов'язковими об’єктивними ознаками специфічного стану жертви є фізичне або психічне насильство або використання безпорадності жінки. Насильство являє реальний характер і сприймається потерпілою реально і має відношення до моменту вчинення діяння, а не до майбутнього.

Суб'єктивна сторона злочину полягає в умисній формі вини у вигляді лише прямого умислу. Винна особа розуміє, що здійснює статевий акт проти волі і бажання жінки (чоловіка) і бажає діяти подібним чином. Гвалтівник зобов'язаний розуміти, що, використовуючи подібне насильство, і подібні погрози, позбавляє жінку (чоловіка) можливості чинити опір, і змушує її відступитися від боротьби.

Вивчена нами судова практика у справах про зґвалтування показала, що всі зґвалтування, розглянуті судами України за 2016-2017 роки, були вчинені

особами чоловічої статі відносно осіб жіночої статі. Тому ми розглядаємо характеристику поведінки чоловіка – як суб'єкта зґвалтування. За певних умов винний у зґвалтуванні розумів, що жінка перебувала в безпорадному стані безпосередньо під час вчинення ним злочину. Причинами такої безпорадності були: психічна хвороба жертви (у 18 % випадків), фізичні вади (у 13 % випадків), похилий вік (у 58 % випадків), малолітній вік (у 11 % випадків).

Мотивом злочину, як правило, виступає задоволення статевої пристрасті винним, але іноді зґвалтування відбувається і з інших мотивів. До таких мотивів ми віднесли наступні: бажання помститися жінці, змусити потерпілу вийти заміж, бажання зганьбити жінку. На кваліфікацію скоєного мотиви впливу не мали.

Традиційно законодавці всіх країн вважали суб'єктом (безпосереднім виконавцем) зґвалтування тільки чоловіків, однак в останні роки в ряді країн намітилася тенденція до визнання можливості вчинення зґвалтування жінкою (по відношенню до іншої жінки або навіть до чоловіка). Цікаво відзначити, що формулювання відповідних статей КК Молдови та України також прямо передбачають, що потерпілими при зґвалтуванні може бути особа будь-якої статі. Враховуючи, що іншим (крім статевих зносин) насильницьким діям сексуального характеру в КК цих республік присвячена спеціальна стаття, залишається припустити тільки один варіант: молдавський і український законодавець виходять з можливості зґвалтування чоловіка (у т.ч. малолітнього!) жінкою в природній формі. Суб'єктивні ознаки такого зґвалтування характеризуються умисною виною у вигляді прямого умислу, оскільки винна особа розуміє, що здійснює статевий акт проти волі і бажання чоловіка і бажає діяти подібним чином. Суб'єктом злочину може бути тільки особа, яка досягла 14 років.

Таким чином, можна говорити про те, що вітчизняний кримінальний закон в гендерному плані урівняв в правах жінок і чоловіків і шляхом встановлення кримінальної відповідальності за зґвалтування як жінок, так і чоловіків, урівняв їх у правах.

Гряненко Ліна, Ткаченко Вікторія,
здобувачі вищої освіти, група Б-ПД-631
Науковий керівник: Шалгунова С.А.,
к.ю.н., доцент, доцент кафедри
кримінально-правових дисциплін
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

СУЧАСНІ ГРАБЕЖІ ТА РОЗБОЇ

Кримінальний закон України встановлює відповідальність за злочини проти життя, здоров`я, волі та гідності особи, честі, гідності, статевої свободи, власності тощо. У відповідності з положенням ст. 3 та 27 Конституції України, людина, її життя та здоров`я, честь і гідність, недоторканість і безпека

визнаються найвищою соціальною цінністю в державі. Конституція встановлює, що рівність всіх людей у своїй гідності та правах гарантується всім особам, які перебувають в Україні, незалежно від того, чи є вони громадянами України, чи іноземними громадянами, чи особами без громадянства (ст. 21 Конституції України). І оскільки права та свободи кожної людини є невідчужуваними та непорушними, то у разі посягання на них кожна особа має право на їх відновлення.

Кожна людина, як зазначено в основному законі, має невід`ємне право на життя (ст.27 Конституції), і обов`язок держави (в особі правоохоронних органів) – захищати життя людини, найвищу цінність в державі, оскільки інші права чи свободи особи і громадянина у разі їх протиправного порушення можна відновити, то життя вбитої особи – уже не відновлюється, і ніякі кошти не зможуть компенсувати його відсутність.

Не менш небезпечними є посягання на власність особи, які можуть завдавати як майнової шкоди її власності, так і непоправної шкоди людині (у разі настання патологічних змін у стані здоров`я – інвалідність, втрата будь-якого органу чи непоправне порушення його функцій).

Необхідно зазначити, що кримінальний закон в частині встановлення кримінальної відповідальності за злочини, пов`язані з посяганням на відносини власності та на особу є універсальним, оскільки захищає всіх людей як біологічних істот від злочинних посягань. Для кримінального закону не має значення вік потерпілої особи, її стать, соціальний статус, громадянство, наявність будь-якого захворювання, у тому числі і хронічного, визнання особи інвалідом, осудність чи неосудність. Кримінальний закон однаково захищає пенсіонерів, дітей, інвалідів, психічно хворих, працездатних, працівників різних сфер промисловості та ін., і їх право власності, незалежно від об’єкту цієї власності.

Отже, положення кримінального закону в частині кримінально-правового захисту особи поширюються на всіх людей (як біологічних істот), незалежно від їх соціального статусу, громадянства, матеріального становища тощо, які перебувають на території України в будь-якій якості.

Відповідальність за посягання на відносини власності згідно з кримінальним правом України можлива лише при наявності таких умов: перше - посягання прямо передбачене чинним Кримінальним кодексом України в якості злочину; друге - воно вчинено осудною особою, яка досягла віку кримінальної відповідальності – 16 років, в деяких складах злочину – з 14 років; третє – особа вчинила винне діяння, тобто умисно або з необережності.

В такому випадку можна стверджувати, що в діях особи є ознаки певного складу злочину, які і є єдиною, достатньою і законною підставою кримінальної відповідальності. Якщо говорити про розбій, як один із найбільш небезпечних злочинів проти власності, - необхідно зазначити, що при вчиненні даного злочину створюється небезпека не лише для відносин власності, а й для особистої безпеки, здоров’я та життя потерпілого.

Грабіж та розбій у кримінальному праві України та багатьох зарубіжних держав насильницько-корисливі злочини проти власності. Грабіж – це відкрите

викрадення чужого майна (ст. 186 КК України), а розбій – напад з метою заволодіння чужим майном, поєднаний із насильством, небезпечним для життя чи здоров'я особи, яка зазнала нападу, або з погрозою застосування такого насильства (ст. 187 КК України) [1].

У кримінальних законодавствах багатьох держав розбій традиційно входить до тріади «крадіжка – грабіж – розбій» і є найнебезпечнішим серед цих посягань. Як показало вивчення судової практики по розбійних нападах, винній особі не завжди вдається закінчити задуманий і початий нею злочин з причин, що не залежать від її волі.

Проведене нами вивчення матеріалів судових вироків та науково-монографічної літератури свідчить, що розбій – найбільш небезпечний злочин із корисливих злочинів проти власності, і вчинюється найчастіше винними особами у стані алкогольного сп’яніння.

Так, у справі, розглянутій Ківецівським районним судом Волинської області 27.01.2011 р. відносно Особи-3 та Особи-4 було встановлено, що вони 10.04.2010 р. біля 21.30 год. перебуваючи в стані алкогольного сп’яніння, попередньою домовившись про спільне вчинення дій, перебуваючи в будинку, де проживає Особа-5, напали на нього [2]. А саме, Особа-4 наніс йому один удар кулаком руки в обличчя, чим заподіяв потерпілому рубець на лівій брови, та забійну рану і перелам зі зміщенням та деформацію кісток носа, що визнані згідно висновку СМЕ легкими тілесними ушкодженнями з короткочасним розладом здоров’я. Після чого Особа-4 тримав потерпілого за руки, а Особа-3 витяг з його кишені штанів 20 грн. Таким чином, розбійний напад, вчинений Особою-3 та Особою-4 представляв суспільну небезпечність не лише для власності потерпілої особи (Особи-5), а й для її здоров’я. Незважаючи на невеликий розмір майнової шкоди, заподіяної Особі-5, суд кваліфікував дії винних за ст. 187 ч. 2 КК України як розбій, вчинений за попередньою змовою групою осіб. І така кваліфікація є цілком вірною.

Останні роки дуже часто розбої вчинюються з використанням вогнепальної та холодної зброї, незаконний обіг яких на цей час в країні дуже поширений. Незаконний обіг зброї включає в себе кримінальний обіг зброї, тобто порушення правил законного обігу зброї, що призводять до виходу її з під контролю і втягнення у кримінальну сферу.

Наприклад, у справі, розглянутій Луцьким міськрайонним судом Волинської області за ст.ст. 185, 186 та 187 КК України, було встановлено наступне [3]: Особа-8, будучи судимим за вчинення корисливого злочину, судимість за який не знята та не погашена у встановленому законом порядку, на шлях виправлення не став, не бажаючи займатись суспільно-корисною працею, діючи з корисливих мотивів і керуючись метою незаконного збагачення, об’єднав навколо себе іще декількох осіб (Особу-9, Особу-10, Особу-11 та Особу-N, відносно якої матеріали виділені в окреме провадження), для спільного вчинення тяжких корисливих злочинів на території Волинської області, свідомо взявши на себе роль організатора та керівника новоствореного угрупування. Група, створена Особою-8, на засадах стійкості, зорганізованості, ретельного планування та суворої внутрішньої дисципліни, на постійній основі,

протягом тривалого часу, займалась вчиненням крадіжок, грабежів та розбоїв. В цій групі Особа-8, використовуючи здобутий злочинний досвід, спільно з Особою-N розробив загальні правила поведінки, які полягали у беззаперечному виконанні його наказів і створення тісних стосунків між учасниками злочинної групи та базувались на бажанні кожного з них отримувати стабільні кримінальні прибутки, для задоволення власних потреб у грошах. Вони розробляли плани нападів, керували організацією стеження за майбутніми потерпілими та об'єктами нападів, Особа-8 розподіляли ролі та функції, які кожен учасник групи повинен виконати для досягнення єдиного результату. Під час проникнення до будинків та квартир потерпілих осіб злочинці використовували ломик, матерчаті рукавички, медичні маски, ніж. Звичайно, що обрана злочинцями в даному випадку форма об'єднання для спільного вчинення злочинів (організована група) має підвищену суспільну небезпечність і представляла високу небезпеку для оточуючих, оскільки злочинці вчиняли злочини проти власності, але це були і крадіжки, і грабежі і розбійні напади.

Отже, можна сказати, що розбій в сучасних умовах життя українського суспільства становить досить високу суспільну небезпеку, і потребує більшої уваги з боку правоохоронних органів в частині його правильної кваліфікації та запобігання. Ми вважаємо, що правоохоронні органи і органи поліції в першу чергу, повинні більше уваги приділяти налагодженню зруйнованої системи профілактики злочинів, щоб зменшити кількість таких небезпечних злочинних проявів і забезпечити населенню країни безпечні умови проживання в державі, яка намагається приєднатися до європейської спільноти держав і побудувати реально демократичну, правову державу.

1. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. (зі зм. та доп. станом на 01.04.2018 р.). Електронний ресурс. Режим доступу: http://rada.gov.ua/
2. Справа № 1-5/2011, розглянута 27.01.2011 р. Ківерцівський районний суд Волинської області за ст. 187 ч. 2 КК України.
3. Справа № 1-74/11, розглянута 14.01.2011 р. Луцьким міськрайонним судом Волинської області за ст. 185 ч. 3, ст. 186 ч. 3, ст. 187 ч. 4 КК України.

Сищик Олександр Олександрович,
студент юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ДИНАМІНА НАРКОЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ

Проблема незаконного наркообігу в країні є однією з актуальних питань в сучасній кримінології. Фактори та причини, що її зумовлюють є доволі різними, але одне залишається єдине, що їх пов'язує між собою, це ступінь суспільної небезпеки, яке воно несе у наше суспільство при цьому підвищуючи криміногенну ситуацію в Україні та підрив здоров'я населення. Незаконний обіг наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів, контрабанда наркотичних засобів, схиляння до вживання наркотичних засобів, організація

або утримання місць для незаконного вживання наркотичних засобів, поширення наркоманії належать до чинників, які загрожують глобальній міжнародній стабільності та негативно позначаються на безпечному середовищі України [4, с. 140].

Питанню дослідження зазначеної проблеми у своїх роботах приділяли увагу такі науковці, як О. Бантишев, О. Букреєв, Е. Расюк, І. Копотун, М. Легецький, О. Литвак, О. Литвинов, О. Наден, Р. Павленко, С. Сорока, Є. Скулиш, О. Шамара, С. Якимова та ін.

Злочинність розглядається як відносно масове, історично мінливе, соціальне і кримінально-правове явище, що являє собою цілісну сукупність всіх злочинів вчинених на певній території за певний період часу і має певні кількісні та якісні показники. Показники злочинності вимірюються для отримання уявлення про її розміри, мінливість, майбутній прояв, а також для розроблення ефективних заходів щодо попередження злочинних проявів. Одним із найважливіших елементів кримінологічної характеристики усієї злочинності (або тієї чи іншої групи (виду) злочинів) є її рівень. Під рівнем злочинності розуміють кількісну характеристику злочинності у конкретно взятій державі (суспільстві) станом на конкретну дату або за певний проміжок часу, яка включає в себе кількість скоєних злочинів і кількість осіб, які їх скоїли, та коефіцієнти злочинності (відносні показники) [4, с. 141].

В Україні впродовж чотирьох років (2013-2016 рр.) спостерігається тенденція до зменшення рівня наркозлочинності, але незважаючи на зрушення з місця і позитивну динаміку рівень цих злочинів залишається досить високим і потребує ретельного вивчення такого негативного явища і підвищення рівня їх запобігання. А у 2017 році відбулося збільшення наркозлочинів.

За результатами вивчення офіційних статистичних даних за 2013-2017 роки можна навести кількісні показники вчинення злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів. За даними Єдиного державного звіту про кримінальні правопорушення, у 2013 році зареєстровано 33 180 злочинів; у 2014 році - 30 045 злочинів; у 2015 році - 25 325 злочинів; у 2016 році - 22 217 злочинів, у 2017 - 29010. Тож ми можемо побачити до 2016 року тенденцію до зниження наркозлочинів, а вже у 2017 році знову збільшення їх кількості, причому більше ніж на 6 тисяч злочинів. На фоні загального зниження рівня злочинності у 2017 році збільшення наркозлочинності викликає занепокоєння.

Наявна також тенденція до зменшення кількості кримінальних проваджень за ст. 317 КК України (організація або утримання місць для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів). Так, 2014 році обліковано 1263 кримінальних провадження за цією статтею, у 2015 році – 1044, у 2016 році – вже 460, у 2017 році – знов відбувається збільшення - 590 [2].

Водночас такі показники не відображають реальний рівень цього виду злочинності, про що справедливо відзначають у юридичній літературі. Більше того, у Стратегії державної політики щодо наркотиків на період до 2020 року (далі – Стратегія) зазначається, що протягом останніх десяти років поширення

наркоманії та наркозлочинності в Україні стало однією з найгостріших суспільних проблем, нерозв'язання якої приводить до заподіяння шкоди здоров'ю людини, негативного впливу на соціальну сферу, а також є загрозою національній безпеці держави [1].

Іншим показником, який характеризує злочинність, є її динаміка. Цей показник відображає рух злочинності у часі. Досягається це шляхом встановлення відношення рівня і структури злочинності теперішнього часу до її рівнів і структури за попередні періоди. Це комплексне поняття, що характеризує злочинність як із кількісного, так і з якісного боку. Аналіз динаміки дає змогу встановити тенденції розвитку злочинних проявів у суспільстві.

Вподовж зазначеного періоду (2014 - 2017 років) у структурі наркотичної злочинності питома вага найбільш розповсюджених злочинів аналізованої групи залишається незмінною. Найбільш поширеними посяганнями є злочини у сфері обігу наркотичних засобів, а саме незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збут наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів із метою збуту (ст. 307 КК) та без мети збуту (ст. 309 КК), а також посів або вирощування снотворного маку чи конопель (ст. 310 КК). Так, у 2013 році зареєстровано за ст. 307 КК 9144 злочини, за ст. 309 -18 485 злочинів, за ст. 310 КК -17 774 злочини; у 2014 році зареєстровано за ст. 307 КК 8264 злочини, за ст. 309 КК - 16 715 злочинів, за ст. 310 КК - 2012 злочинів; у 2015 році зареєстровано за ст. 307 КК 6390 злочинів, за ст. 309 КК - 14 788 злочинів, за ст. 310 КК - 1633 злочини; у 2016 році зареєстровано за ст. 307 КК 1983 злочини, за ст. 309 КК - 17 275 злочинів, за ст. 310 КК - 1765 злочинів, у 2017 року зареєстровано за ст. 307 КК 5029 злочинів, за ст. 309 КК - 20071 злочинів, за ст. 310 КК - 2017 злочинів [2].

Наркозлочинність - проблема молодіжна. Злочинність неповнолітніх є своєрідним відображенням молодіжної злочинності, оскільки молодші за віком намагаються повторювати стереотипи поведінки старших, а злочинність старших поповнюються за рахунок притоку колишніх неповнолітніх. Злочинність неповнолітніх несе в собі і до злочинну, тобто таку, що соціально відхиляється, поведінку підлітків, і їх майбутню злочинну поведінку після переходу до старших вікових груп [4, с. 142].

Так, за вчинення злочинів цієї групи засуджено у 2013 році 235 осіб віком від 14 до 18 років; у 2014-170 осіб; у 2015 році -164 особи; у 2016 році - 74 особи у 2017 році – 175 осіб. При цьому зростає кількість вчинених злочинів особами, які здобувають вищу та професійно - технічну освіту. За даними соціологічних досліджень, 35 відсотків першокурсників професійно-технічних училищ та 25 відсотків студентів вищих навчальних закладів мають досвід вживання наркотиків [3].

Щодо статі потрібно відзначити, що, як і у ситуації зі злочинністю загалом, частка вчинення наркозлочинів жінками значно менша порівняно з чоловіками. Значно менша частка жінок у цьому виді злочинів пояснюються не

біологічними ознаками, особливостями статі, а тим традиційним становищем, яке відводить жінці суспільство (у сім'ї, побуті, на роботі) [3].

Помітною є тенденція до зростання організованої наркозлочинності. При цьому така злочинна діяльність набирає все більшого масштабу, зокрема, транснаціонального характеру. Типовими ознаками транснаціонального наркобізнесу є наявність транснаціональних злочинних угруповань, сформованих за національними, родинними, професійними чи іншими ознаками; єдина мета і програма дій; стійкий, постійний, планований, керівний характер злочинної діяльності; корисливо-насильницька спрямованість злочинної діяльності та її зв'язок із тіньовою економікою; захоплення і закріплення для своєї діяльності регіональних просторів на території національних держав; контроль на певній території за окремим видом злочинної діяльності – наркобізнесом тощо.

Щодо географії наркозлочинності варто відзначити, що лідером за кількістю вчинених злочинів є Дніпропетровська область. Протягом 2015-2016 років [2] кількість вчинених злочинів становить у Дніпропетровській області 2421 (- 157 - різниця з попереднім 2015 роком); у м. Києві - 2409 (-121); у Запорізькій області - 1186 (-266); у Харківській області - 1123 (-373); у Київській області -1110 (-239).

Загалом варто відзначити, що у Стратегії серед основних причин поширення наркозлочинності та наркоманії в Україні названо збільшення обсягів нелегального виробництва наркотиків та їх контрабанди; об'єднання наркобізнесу, корупції, тероризму та інших форм організованої злочинності; відсутність в Україні єдиної системи моніторингу ситуації у сфері незаконного обігу наркотиків. Проведений огляд сучасного стану наркозлочинності в Україні показав, що станом на 2017 рік зазначені причини, що зумовлюють цей вид злочинності, не усунуто. Щоправда, позитивним кроком на шляху до вирішення зазначеної проблеми можна назвати збільшення кількості кримінальних проваджень та осіб, яким вручено повідомлення про підозру. Це може свідчити про ефективність роботи структурних підрозділів, які створені в апараті центрального органу управління Національної поліції та її територіальних органах. Таке рішення покликане сприяти більш ефективному запобіганню наркозлочинності в Україні через створення єдиної системи моніторингу ситуації за незаконним обігом наркотиків, забезпечення більш злагодженого та оперативного вирішення завдань у сфері протидії наркозлочинності тощо.

---

1 Про схвалення Стратегії державної політики щодо наркотиків на період до 2020 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 28.08.2013 № 735-р II Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://zakon.rada. gov.ua.

2. Статистична данні про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування // офіційний веб-портал «Генеральна прокуратура України» [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.gp.gov.ua .

3. Судова статистика. Звітність про склад засуджених за 2013-2016 роки II Офіційний веб-портал «Судова влада України» [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://court.gov.ua/sudova_statystyka/lkflghkjlh .

4. Горпинюк О.П. Сучасний стан наркозлочинності в Україні / О.П. Горпинюк // Актуальні проблеми сучасної юриспруденції. – 2017. - № 4. – с. 140-143.

5. Рощина І.О. Наркомія: стан і проблеми боротьби з нею (сучасна парадигма) / І.О. Рощина // Вісник кримінального судочинства. – 2015. - № 2. – с. 175-180.

Дупленко Руслан Вадимович,
студент юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ДЕЯКІ ПИТАННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ МНОЖИННОСТІ РОЗБЕЩЕННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ, ПЕРЕДБАЧЕНИХ СТАТТЕЮ 156 КК УКРАЇНИ

Розбещення неповнолітніх належить до одних з найбільш небезпечних, аморальних злочинів проти статевої недоторканості особи. Небезпечність його визначається тим, що розбещення: негативно впливає на нормальний, моральний, фізичний розвиток і здоров'я потерпілої особи, нерідко призводить до суїциду, сприяє розповсюдженню розпусти, погіршує відносини у родині, деструктивно впливає на культурний рівень суспільства. Кількість злочинів проти статевої свободи та недоторканості в структурі української злочинності відносно не критична, але загальна кількість статевих злочинів досить значна і ступінь їх небезпечності надто високий. Крім того, не можна не враховувати високий рівень латентності такого виду злочину, що значно зменшує реальну кількість зареєстрованих злочинів за ст. 156 КК України. Високий рівень латентності пояснюється саме моральною стороною та віком потерпілих, які у більшості випадків не розуміють характер вчинюваних з ними дій, побоювання дорослих та інші причини. Саме високий рівень латентності призводить до безкарності злочинців та повторного вчинення ними злочинів. Розпусні дії — це фізичні або інтелектуальні дії сексуального характеру, здатні викликати фізичне і моральне розбещення неповнолітніх. Під фізичними розпусними діями - слід розуміти оголення статевих органів винної чи потерпілої особи, непристойні доторкання до статевих органів, які викликають статеві збудження, навчання статевим збоченням, імітація статевого акту, схиляння або примушування потерпілих до вчинення певних сексуальних дій між собою, вчинення статевих зносин, акту онанізму у присутності потерпілої особи тощо. Інтелектуальними розпусними діями - є, зокрема, ознайомлення потерпілої особи із порнографічними зображеннями, відеофільмами, цинічні розмови з нею на сексуальні теми тощо.

Кваліфікуючими ознаками злочину (ч. 2 ст. 156 КК) є вчинення розпусних дій: щодо малолітньої особи або членами сім'ї чи близькими родичами, особою, на яку покладено обов'язки щодо виховання потерпілого або піклування про нього [1, с.86].

Множинність означає те, що існує у багатьох формах, видах, сукупність елементів, об'єднаних за певною ознакою. Множинність перебуває у діалектичному зв'язку з одиничним – елементами, які її утворюють. З одного боку, вона протиставляється одиничному – наявність множинності означає

відсутність одиничного. З іншого ж – множинність не може існувати поза одиничним, вона є формою прояву і об’єднання одиничних процесів, предметів, явищ. При цьому множинність передбачає наявність, принаймні, двох одиничних елементів (злочинів).

Фактична множинність має місце, коли об’єктивно існує множинність злочинної діяльності, проте завдяки тому, що за підставами, передбаченими у кримінальному законі (ч.1 ст. 44 КК), раніше вчинений злочин вважається нібито не існуючим, фактично існуюча множинність злочинних діянь свого юридичного відтворення не находить. Цей різновид множинності більше цікавить кримінологію. Юридична множинність має місце, коли кожний із злочинів, що утворюють множинність, одночасно зберігає свою юридичну значимість на момент розгляду справи судом [2, с.176].

Кожний із елементів множинності повинен відповідати таким ознакам: становити собою самостійний склад злочину; не виступати необхідною складовою іншого злочину. Це означає, що кожний одиничний злочин повинен бути передбачений окремою статтею Особливої частини КК України [3].

Виникає питання щодо визначення повторності в кримінальному законодавстві та використання в практиці. У зв’язку із зазначеним більшість злочинців вчиняють злочини повторного. Мало хто із злочинців закінчує злочинну діяльність на одному злочині. Практика показує, що майже четверта частина злочинів вчинюється неодноразово, повторно, систематично; більшість засуджених - рецидивісти. Однак, поняття «множинності» в Кримінальному кодексі України (далі – КК) не закріплено, а лише в теорії кримінального права.

Під повторністю - розуміється вчинення двох або більше злочинів, передбачених тією самою статтею або частиною статті Особливої частини КК. Важливою ознакою повторності, таким чином, є вчинення особою більш ніж одного тотожного злочину. Повторність відсутня при вчиненні продовженого злочину, який складається з двох або більше тотожних діянь, об’єднаних єдиним умислом [4].

П. 6. Постанови ПВС України від повторності злочинів необхідно відрізняти продовжуваний злочин, який відповідно до частини другої статті 32 КК складається з двох або більше тотожних діянь, об'єднаних єдиним злочинним наміром. Об'єднання тотожних діянь єдиним злочинним наміром означає, що до вчинення першого з низки тотожних діянь особа усвідомлює, що для реалізації її злочинного наміру необхідно вчинити декілька таких діянь, кожне з яких спрямовано на реалізацію цього наміру. Такі діяння не утворюють повторності, оскільки кожне з них стає елементом одиничного (єдиного) злочину і окремим (самостійним) злочином щодо будь-якого іншого з цих діянь бути не може, а при повторності тотожних злочинів кожен із них має свою суб'єктивну сторону, зокрема самостійний умисел, який виникає щоразу перед вчиненням окремого злочину [5].

Нами проаналізовані 25 судових вироків за ст. 156 КК: повторність складає – 12; сукупність – 10, рецидив – 3. Таким чином ми можемо побачити, що повторність злочинів складає більшу частину з усіх проаналізованих вироків, тим самим введення такої кваліфікуючої ознаки як повторність просто необхідна.

В судовій практиці можна зустріти формулювання: протягом деякого періоду часу вчинялося розбещення неповнолітніх, при чому період часу чітко не встановлений.

Так, вироком Старосамбірського районного суду Львівської області Підсудний ОСОБА_1 періодично перебуваючи в нетверезому стані в період часу з 2003 року по 03 серпня 2010 року, знаходячись на одинці із своєю прийомною малолітньою донькою ОСОБА_2, ІНФОРМАЦІЯ_5 за АДРЕСОЮ 1, в будинку у якому проживає разом із сім`єю, з метою задоволення своєї статевої пристрасті, протягом тривалого часу вчиняв відносно малолітньої ОСОБА_2 розпусні дії, які проявлялись в тому, що ОСОБА_1 роздягав її, торкався малолітньої статевих органів, намагався розпалити в ній до себе статевий потяг всупереч її волі попри те, що являється потерпілій прийомним батьком [6].

На погляд Г. Г. Криволапова, повторне вчинення однією і тією ж особою злочинів, як правило, свідчить, що така її поведінка невипадкова, а визначається стійкими антисоціальними поглядами і звичками, яким притаманна певна злочинна спрямованість (вчинення тотожних чи однорідних злочинів). Тому в кримінальному праві повторність розглядається в якості обставини, що характеризує підвищену суспільну небезпеку особи винного. Саме тому кримінальне законодавство з повторністю злочинів пов'язує ряд правових наслідків [7].

У вироці ж не зазначена єдина мета вчинення розпусних дій щодо неповнолітньої особи протягом 7 років, тобто діяння ОСОБИ 1 кваліфіковані як продовжуваний злочин за ст. 156 КК.

Отже, вивчивши теоретичні та практичні складові можна дійти висновку, що є певні труднощі при відмежуванні повторності від продовжуваного злочину при вчинення розбещення неповнолітніх передбачених ст. 156 КК України. У правозастосовній практиці такі дії як правило кваліфікуються як продовжуваний злочин вчинення розпусних дій щодо неповнолітнього протягом невизначеного часу, що у своє чергу дає змогу зменшити покарання для винної особи.

1. Кримінальний кодекс України: Науково-практичний коментар / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, С. Б. Гавриш та ін.; За заг. ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. — К.: Концерн "Видавничий Дім "Ін Юре", 2003. — 1196 с. //: [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://radnuk.info/komentar/kruminal/osobluva/290-rozd4/4446--156--.html

2. Зінченко И.А. Составные преступления / Зінченко И.А. - Х. : СПД ФО Вапнярчук Н.М., 2005. – 176 с.

3. Правознавство: Навчальний посібник / За заг. ред. С.М. Тимченка, Т.О. Коломоєць – Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2007. – 588 с.: [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://radnuk.info/pidrychnuku/pravoznavstvo/485-2010-11-14-12-05-24.html

4. Кримінальне право України - Колектив авторів/Александров Ю. В.,

Антипов В. І., Володько М. В./ : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.adhdportal.com/book_1468_chapter_75__2._Povtornst_zlochinv.html
5. Постанова Пленуму Верховного Суду України №7 від 04.06.2010 // Про практику застосування судами кримінального законодавства про повторність, сукупність і рецидив.
6. Вирок у Справа № 1-157/2010 від 20 грудня 2010 року Старосамбірського районного суду Львівської області : [Електронний ресурс]. –Режим доступу: http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/51158542.
7. Криволапов Г.Г. Множественность преступлений по советскому уголовному праву: учеб. пособ. // Акад. МВД СССР. – М.: 1974. – С. 21.

Чешко Володимир,
здобувач вищої освіти, група Б-ПД-631
Науковий керівник: Шалгунова С.А.,
к.ю.н., доцент, доцент кафедри
кримінально-правових дисциплін
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

ОБ’ЄКТИВНІ ОЗНАКИ НЕЗАКОННОГО ОБІГУ ЗБРОЇ

Об'єктивна сторона злочину, передбаченого ч. 1 ст. 263 КК України, полягає у носінні, зберіганні, придбанні, виготовленні, ремонті, передачі чи збуті во-гнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, ви-бухових речовин або вибухових пристроїв, без передбаченого законом доз-волу, а злочину, передбаченого ч. 2 цієї статті у носінні, виготовленні, ре-монті або збуті кинджалів, фінських ножів, кастетів чи іншої холодної зброї без зазначеного дозволу.

Об'єктом даного злочину є громадська безпека в частині забезпечення від порушення правил обороту (користування населенням) вогнепальної і холодної зброї, бойових припасів, вибухових речовин, вибухових пристроїв. Загальнонебезпечні предмети при їх неконтрольованому поширенні становлять підвищену загрозу для суспільства. Тому встановлені спеціальні правила поводження зі зброєю, боєприпасами, вибухівкою, визначено, з якими з цих предметів громадяни взагалі не вправі вчиняти будь-яких дій, а які дії можна виконувати на підставі спеціального дозволу.

Безпосереднім об’єктом незаконного поводження з вогнепальною зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами та пристроями є безпека населення від їх застосування, використання і дії при незаконному носінні, зберіганні, придбанні, виготовленні, ремонті, передачі чи збуті зазначених предметів.

Предметом злочину можуть бути за ч.1 ст. 263 КК України: 1) вогнепальна зброя (крім гладкоствольної мисливської); 2) бойові припаси; 3) вибухові речовини; 4) вибухові пристрої; за ч. 2 ст. 263 КК України: 1) холодна зброя (кинджали, фінські ножі, кастети).

Вогнепальна зброя (крім гладкоствольної мисливської) – це зброя, в якій снаряд (куля, шрот) приводиться в рух миттєвим звільненням хімічної енергії заряду (пороху або іншої пальної суміші). До зброї, яка е предметом злочину, передбаченого ст. 262 КК України, належать всі види бойової, спортивної,

нарізної мисливської зброї, а також атипова зброя, кустарно виготовлені чи перероблені, а також історичні зразки зброї. Це – гармати, міномети, кулемети, автомати, карабіни, гвинтівки, пістолети та револьвери тощо.

Бойовими припасами є частина (вид) озброєння, безпосередньо призначена для ураження живої сили противника, знищення його бойової техніки, руйнування укріплень, споруд і виконання спеціальних завдань. До боєприпасів належать артилерійські, реактивні снаряди, бойові частини ракет і торпед, патрони до стрілецької зброї, гранати, авіаційні і глибинні бомби, інженерні і морські міни, підривні заряди, димові шашки. Боєприпасами мають визнаватися й імітаційно-піротехнічні вироби, освітлювальні засоби та вибухові пакети, які містять речовини. здатні до вибуху (тротил, гексоген, тетрил) і можуть бути приведені до дії без додаткових пристосувань, а також вибухові прилади кустарного виготовлення. Проте, боєприпасами не с навчальні та холості гранати, бомби, міни, а також стріли до арбалету чи подібних до нього видів холодної зброї (вони є складовою частиною такої зброї).

Під вибуховими пристроями слід розуміти поєднання вибухових речовин із засобами ініціювання вибуху – зовнішніми джерелами імпульсу для здійснення вибуху (електродетонатор, капсуль-детонатор. вогнепровідний та детонаційний шнури тощо) та засобами управління (годинниковими, радіокерованими, ударної дії), завдяки чому такі пристрої придатні для застосування.

Холодна зброя – це предмети, які відповідають стандартним зразкам або історично виробленим типам зброї, чи інші предмети, що справляють колючий, колючо-ріжучий, рубаючий, роздроблюючий або ударний ефект (багнет, стилет, ніж, кинджал, арбалет, нунчаку, кастет тощо), конструктивно призначені для ураження живої цілі за допомогою м'язової сили людини або дії механічного пристрою. Кинджали, фінські ножі – це вид холодної зброї колючо-ріжучої дії. Характеризуються наявністю рукоятки з упором, що обмежує входження ножа в тіло, та клинка специфічної форми: кинджал – довгого, вузького, заточеного з обох боків, такого, що звужується до кінця, гостроконечного; фінський ніж («фінка») – короткого, товстого, заточеного з одного боку, наприкінці звуженого і вигнутого гострою стороною. Кастет – це також вид холодної зброї, але ударної дії, що являє собою металеву пластину, яка надягається на пальці й затискається в кулак, з отворами для пальців та виступами, якими й заподіюється удар.

Холодна зброя може комбінуватися між своїми видами (кинджали-кастети). Крім того, можливе поєднання холодної та вогнепальної зброї (сучасний ніж розвідника НРС-2 містить у рукоятці вузли вогнепальної зброї).

Об'єктивна сторона злочину може бути виконана шляхом здійснення суспільно-небезпечних діянь: 1) носіння; 2) зберігання; 3) придбання; 4) передача; 5) збут; 6) виготовлення; 7) переробка; 8) ремонт; 9) фальсифікація.

Всі вони характеризуються незаконністю, тобто здійснюються без відповідного дозволу. У вирішенні питання про те, чи є незаконними дії з предметами, вказаними у ст. 263 КК України, потрібно керуватися спеціальними нормативно-правовими актами. У цих документах зазначається,

хто саме має право на здійснення відповідних дій зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими пристроями або вибуховими речовинами; порядок отримання дозволу на здійснення таких дій тощо.

Незаконне носіння зазначених предметів є умисними, вчиненими без передбаченого законом дозволу діями по їх переміщенню, транспортуванню особою безпосередньо при собі (в руках, одязі, сумці, спеціальному футлярі, транспортному засобі тощо). Особливість носіння полягає в тому, що суб'єкт може використати відповідні предмети у будь-який зручний для нього час, вони постійно знаходяться у його розпорядженні.

Зберігання – це дії, пов’язані з володінням незалежно від його тривалості вказаними предметами, які знаходяться не при винній особі, а у вибраному і відомому їй місці. Зберігання може охоплювати такі дії: підшукування та обладнання місця зберігання, що виключає можливість його виявлення органами влади; вживання заходів щодо збереження (упаковка, змащення); контроль наявності зброї у місці зберігання.

Незаконним придбанням слід вважати умисні дії, пов'язані з їх набуттям (за винятком викрадення, привласнення, вимагання або заволодіння шляхом шахрайства чи зловживання службовим становищем) всупереч передбаченому законом порядку – в результаті купівлі, обміну, привласнення знайденого, одержання як подарунок, на відшкодування боргу тощо. У цій формі злочин вважається закінченим із моменту отримання винною особою можливості розпоряджатися предметом злочину.

Під незаконною передачею вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв слід розуміти надання цих предметів іншій особі у володіння, для тимчасового зберігання чи використання за цільовим призначенням без передбаченого законом дозволу. При цьому прийняття на зберігання тягне за собою відповідальність лише за зберігання, а не за придбання.

Незаконний збут холодної, вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв полягає в умисній передачі їх іншій особі поза встановленим порядком, шляхом продажу, обміну, дарування, сплати боргу тощо.

Передача або збут зброї, боєприпасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв є закінченими з моменту отримання іншою особою таких предметів.

Під незаконним виготовленням вогнепальної зброї потрібно розуміти умисні, вчинені без передбаченого законом дозволу дії по їх створенню, внаслідок чого вони набувають відповідних характерних властивостей.

Ремонт вогнепальної зброї – це таке відновлення характерних властивостей зазначених предметів шляхом заміни або реставрації зношених чи непридатних з інших причин частин, механізмів, усунення дефектів, поломок чи пошкоджень, налагодження нормального функціонування різних частин і механізмів, внаслідок якого ці предмети стають придатними до використання за цільовим призначенням.

Переробка, на відміну від ремонту, – це вчинення будь-яких дій відносно предметів, що не являються вогнепальною зброєю, внаслідок яких вони стають

придатними для здійснення з них пострілу бойовими припасами (наприклад, перероблення ракетниці або пристрою для стрільби гумовими кулями тощо) або здійснення певних дій зі зброєю, що не являється предметом вказаних норм, внаслідок яких вона набуває ознак такого предмета (наприклад, спилювання ствола у гладкоствольної мисливської рушниці тощо).

Фальсифікація – це вчинення будь-яких дій з законно виготовленою вогнепальною зброєю, внаслідок яких видаляється або змінюється її маркування, передбачене чинним законодавством. Цей термін є відносно новим для вітчизняного кримінального законодавства в частині формулювання злочинів проти громадської безпеки.

Отже відповідальність за незаконне поводження з вогнепальною зброєю, на підставі чого можна зазначити, що законодавець передбачає відповідальність за наступні форми:

у ст. 263 КК України: носіння (ч. 1); зберігання (ч. 1); придбання (ч. 1); передача (ч. 1); збут (ч. 1);

у ст. 263-1 КК України: виготовлення (ч. 1); переробка (ч. 1); ремонт (ч. 1); фальсифікація (ч. 1).

Хоменко Вікторія Миколаївна,
здобувач вищої освіти, група ЮД-441,
Савченко Валерія Олександрівна,
здобувач вищої освіти, група ЮД-441
Науковий керівник: Шалгунова С. А.,
к.ю.н., доцент, доцент кафедри
кримінально-правових дисциплін
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

ПРОБЛЕМИ УДОСКОНАЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ПРОТИДІЇ ВОЄНІЗОВАНИМ ТА ЗБРОЙНИМ ФОРМУВАННЯМ

На сьогодні найбільш дестабілізуючим фактором соціально-економічного та політичного становища в Україні є антитерористична операція на сході держави. Самопроголошені державні утворення отримують підтримку з-за кордону та мають на меті будь-якими методами легалізувати своє існування та дії. Не менш важливим є те, що вони здійснюють масову експропріацію власності фізичних та юридичних осіб на окупованих територіях, з метою фінансування власного існування.

Під терміном «експропріація» слід розуміти вилучення майна державою чи громадою. Даний спосіб вилучення здійснюється на основі відповідних законодавчих актів, постанов. Експропріація без відшкодування має назву конфіскація. Таке вилучення було перерозподілом власності в часи соціальних потрясінь та революцій. На сучасному етапі експропріація у законодавстві європейських країн розглядається виключно щодо нерухомої власності, у тому випадку, коли вона необхідна для здійснення певних суспільних чи суспільно

корисних робіт (наприклад, земельну ділянку, що необхідна для будівництва моста чи дороги).

У ситуації, яка виникла в Україні, є важливим забезпечення реалізації принципів невідворотності та індивідуалізації кримінальної відповідальності. Безкарність дій, вчинене певними особами тягне за собою негативні наслідки, а саме: викрадення зброї, боєприпасів, техніки, ухилення від військової служби, вбивства, шантаж, ненадходження військовослужбовцям встановленого грошового утримання, розпивання алкогольних напоїв та як наслідок, вчинення протизаконних дій, формування не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань.

Однією із підстав безкараності є страх постраждалих від помсти злочинця. Як варіант, підставою для безкараності може слугувати пом'якшення вироку з боку суду чи військової прокуратури. Можна привести випадок, коли військовослужбовець на території бойових дій змайстрував з пластикової пляшки бульбулятор і вживав наркотики. А коли старший за званням скомандував припинити неподобство, став розмахувати у того перед обличчям спочатку скляною «трояндою», а потім ножем. Хлопець за такі дії отримав лише два роки позбавлення волі з іспитовим строком. Другий випадок не менш показовий: у чоловіка через свою бездіяльність військовослужбовці викрали та поширили арсенал зброї: 15 автоматів, 3 ручних кулемети, 2 гранатомета, 5 снайперських гвинтівок, 5 пістолетів, 46 гранат, 6374 патрона, військові автомобілі КамАЗ і УАЗ та іще масу техніки. Як наслідок, відповідальна за збереження військової техніки та озброєння особа, наказала здійснювати відрахування із грошового утримання всіх військовослужбовців даної частини гроші в сумі 10 % (у півтора рази менше вартості викраденого військового майна).

За даними Єдиного реєстру судових рішень, впродовж одного місяця, по військових злочинах у Луганській і Донецькій областях винесено 253 вироки. Серед них, зокрема такі:

58 – втрата військового майна;

29 – викрадення зброї, боєприпасів, техніки або заволодіння ними шахрайським шляхом;

1 – недбале ставлення до служби;

40 – непокора;

3 – опір начальникові;

15 – погроза або насильство щодо начальника;

61 – ухилення від військової служби шляхом самокалічення або іншим способом.

Воєнізовані та збройні формування, що перебувають в зоні проведення АТО, спеціалізуються на різноманітних протиправних діяннях, спрямованих на насильницьку чи іншу протиправну зміну або повалення конституційного ладу чи на захоплення державної влади, зміну меж території або державного кордону України, порушення громадської безпеки, залякування населення, провокування воєнного конфлікту, міжнародного ускладнення тощо.

Незважаючи на це, виникає чимало питань, пов'язаних із тлумаченням і застосуванням ст. 260 Кримінального кодексу України, зокрема кваліфікацією діянь учасників не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань, залишились дискусійними, а окремі – недослідженими.

Особливість об'єднань, про які йдеться в цій статті, полягає у тому, що вони не передбачені законами України. Це водночас і їх обов'язкова кримінально-правова ознака, яку можна розглядати у двох аспектах:

1) як відсутність закону, що передбачає їх створення;

2) як неналежність їх до жодного з легальних воєнізованих або збройних формувань. Законами України «Про Збройні Сили України», «Про Службу безпеки України», «Про Національну поліцію», «Про Державну прикордонну службу України», «Про Національну гвардію України», «Про державну охорону органів державної влади України та посадових осіб», а також іншими нормативно-правовими актами України передбачено створення легальних воєнізованих або збройних формувань.

Одним із найбільш реальних на сьогодні шляхів розв'язання проблеми кримінально-правової оцінки дій учасників воєнізованих або збройних формувань, пов'язаних із захистом інтересів української держави та її громадян у зоні АТО, може бути використання таких кримінально-правових інститутів, як необхідна оборона, крайня необхідність, затримання особи, яка вчинила злочин. Створення не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань із метою захисту суверенітету й територіальної цілісності України, а також участь у них, за певних умов можна вважати обставиною, що виключає злочинність діяння. Водночас діяння таких осіб поза зоною проведення АТО, що не пов'язані із захистом суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності та недоторканності України, може бути визнано злочинними.

Як результат, слід констатувати нагальну необхідність легалізації не передбачених законом добровольчих воєнізованих або збройних формувань, діяльність яких спрямовано на захист інтересів української держави та її громадян. Також, потребує вдосконалення інститут обставин, що виключають злочинність діяння з метою більш ефективного захисту суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності України від протиправних посягань. Запропонована ідея спеціальної обставини, що виключає злочинність діяння разом зі спеціальним видом звільнення від кримінальної відповідальності забезпечують диференційований підхід до відповідальності учасників цих об'єднань.

Це об'єктивно необхідно, оскільки одні стають на злочинний шлях свідомо бажаючи цього, а інші – вимушено захищаючи українську державу та її громадян усіма можливими способами. У зв'язку з цим учасники не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань, які вчиняють злочини проти інтересів української держави та її громадян, можуть бути звільнені від кримінальної відповідальності в разі активного сприяння виявленню, припиненню та розслідуванню цих злочинів, а також запобіганню їм.

Водночас учасники не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань, які вчиняють суспільно небезпечні діяння з метою захисту державного суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності та недоторканності України, не повинні підлягати кримінальній відповідальності в межах обставин, що виключають злочинність діяння.

1. Навроцький В. О. Основи кримінально-правової кваліфікації : [навч. посіб.] / В. О. Навроцький. – 2–ге вид. – К. : Юрінком Інтер, 2009. – 512 с.
2. Вознюк А. А. Створення не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань: актуальні проблеми кримінальної відповідальності / А. А. Вознюк // Актуальні проблеми застосування кримінального законодавства : матеріали круглого столу (Київ, 5 листоп. 2015 р.) / відп. ред. О. С. Стеблинська. – К. : ДПтС України : Ін-т кримін.-виконав. служби, 2015. – С. 45–48.
3. Кучменко С. В. Проблеми кримінально-правового регулювання створення та функціонування добровольчих військових формувань / С. В. Кучменко // Актуальні проблеми застосування кримінального законодавства : матеріали круглого столу (Київ, 5 листоп. 2015 р.) / відп. ред. О. С. Стеблинська. – К. : ДПтС України : Інститут кримін.-виконав. служби, 2015. – С. 168–171.
4. Вознюк А. А. Перспективи вдосконалення активного сприяння розкриттю злочину як умови звільнення від кримінальної відповідальності та обставини, яка пом'якшує покарання / А. А. Вознюк // Актуальні проблеми розкриття та розслідування злочинів у сучасних умовах : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Запоріжжя, 30 жовт. 2009 р.) : у 2 ч. – Запоріжжя : Юрид. ін-т ДДУВС, 2009. – Ч. 2. – С. 146–149.

Франковський Євгеній, здобувач вищої освіти, група Б-ПД-631
Науковий керівник: Шалгунова С.А., к.ю.н., доцент, доцент кафедри кримінально-правових дисциплін (Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ)

СУЧАСНІ КРИМІНОЛОГІЧНІ ОЗНАКИ ГРАБЕЖУ

Грабіж у наші часи є дуже розповсюдженим злочином. Цьому причиною служать багато факторів: від соціально-побутових у вигляді нестачі коштів аж до політичних – пограбування чиновника на замовлення та ін. Цей злочин є найбільш розповсюдженим саме у соціально-побутовій сфері: низька заробітна плата, відсутність системи реабілітації засуджених відіграють визначальну роль у виборі діяльності людьми, які нещодавно вийшли з місць позбавлення волі.

Відповідно до ст. 26 КК України співучастю у злочині є умисна спільна участь декількох суб'єктів злочину у вчиненні умисного злочину. Це означає, що співучасниками злочину можуть бути особи, що є суб'єктами злочину, тобто досягли віку, з якого настає кримінальна відповідальність; умисна спільна участь означає, що суб'єкти злочину діяли умисно, тобто усвідомлювали суспільну небезпечність діянь і передбачали настання негативних наслідків, з однією для всіх співучасників метою.

Спільною участю у вчиненні злочину є: об'єднання зусиль окремих учасників злочину для досягнення певної мети, що стоїть перед всіма суб'єктами злочину; виконання об'єктивної сторони є спільною метою для всіх

співучасників; наявність причинного зв'язку між діяннями співучасників і наслідками.

Спільна участь може проявлятись як у дії, так і у бездіяльності суб'єктів.

Ознаками співучасті є: наявність двох або більше суб'єктів, що вчиняють один і той самий умисний злочин; їх спільна участь у виконанні об'єктивної сторони; умисний характер діяльності співучасників.

Важливою складовою розуміння грабежу є аналіз статистичних даних – він дає змогу краще зрозуміти передумови виникнення, об'єктивну сторону, обставини вчинення злочину, що в майбутньому може допомогти запобігти вчиненню нових грабежів.

Оскільки об'єкт злочину є відносно визначеним, то аналіз можна почати з об'єктивної сторони, яка може дуже різнитися в залежності від ситуації. Об'єктивна сторона злочину, передбаченого статтею 186 КК України, характеризується активними протиправними діями, наслідками для потерпілого та причинним зв'язком між ними. При цьому, причинний зв'язок між діями і наслідками завжди прямий, тобто грабіж визнається вчиненим суб'єктом, якщо безпосередньо від його протиправних дій, спрямованих на заволодіння чужим майном, настали негативні наслідки. Додатковими ознаками об'єктивної сторони є спосіб вчинення злочину, час, місце, обстановка, засоби і знаряддя.

Способів при вчиненні грабежу може бути декілька, але обов'язковим є відкритість грабежу, тобто є хоча б одна особа крім суб'єкта (суб'єктів), що усвідомлює вчинення грабежу, тобто протиправного заволодіння чужим майном.

Відповідно до проаналізованих нами матеріалів кримінальних проваджень за останні 5 років, при вчиненні грабежу був застосований спосіб: відкритий – у 100 % випадків; фізичне насильство, що не є небезпечним для життя і здоров'я особи – у 40 %; психічне насильство – у 6 %.

Проаналізовані грабежі були вчинені: без знарядь – 94 %; зі знаряддями – 6 %.

Грабежі, що було проаналізовано, також не містять засобів вчинення злочину. Як показує практика, більшість грабіжників не використовує ані знаряддя злочину, ані засоби злочину, віддаючи перевагу класичному ривку речей у потерпілого із рук. Таким чином, з ефектом несподіваності грабіжник швидко вириває речі потерпілого і втікає з місця вчинення злочину. Така практика грабежів дуже розповсюджена у метрополітені, коли перед самим закриттям дверей грабіжник вириває гаманець або телефон і вибігає з вагону, після чого за ним одразу ж закриваються двері, і потерпілий вже не має змоги наздогнати злочинця, а люди, що стоять на станції, не підозрюють, що вчиняється злочин.

Обстановка при вчиненні грабежу, в основному, не дуже різниться між собою. Її характеризує відкритість вчинення злочину для інших осіб, в деяких випадках злочин починається як крадіжка, а закінчується як грабіж, тому що крадіїв викрили, але вони не припинили вчиняти протиправні дії для заволодіння чужим майном. Грабіж маже бути незакінченим злочином, коли

співучасників затримують до того моменту, як злочинці отримають можливість розпорядитись награбованим майном на власний розсуд.

При вчиненні грабежу основну роль грають протиправні діяння. Як показує статистика, більшість грабежів здійснюються злочинцями раптово, несподівано, як правило до осіб жіночого пола та дітей. Так, у вироку суду № 523/13727/14-к дев'ятикласники (неповнолітні особи) неодноразово (повторно) грабували малолітніх дітей, відбираючи у них мобільні телефони.

Також грабіжники віддають перевагу ривку жіночої сумки із рук, тому що, як правило, вона не стане наздоганяти злочинця, і він зможе безперешкодно покинути місце злочину. Як правило, суб'єкти вчиняють злочин шляхом ривку без застосування фізичного насильства, що є небезпечним для життя і здоров'я або погрози такого застосування, але у випадку, коли жінка тримає сумку в руці, і не хоче відпускати, грабіжники можуть вдатися до крайніх заходів, таких як удар кулаком по обличчю, по тулубу, можуть штовхнути жертву і відібрати сумку вже у лежачої жертви, або вдатися до застосування засобів і знарядь, наприклад, наставити пістолет на потерпілу і з погрозою застосування фізичного насильства вимагати віддати гроші, цінності, речі, або навіть вистрілити, якщо майно є досить цінним.

Наслідки грабежу можуть бути різноманітними, але в закінченому злочині основним завжди є завдання матеріальної шкоди потерпілому. Потерпілим може бути як фізична особа, у випадку пограбування на вулиці, у метро та інших місцях, так і юридична особа, а саме – керівник фірми, установи, організації, наприклад, магазин, який група осіб за попередньою змовою вирішила пограбувати. При застосуванні до потерпілого насильства наслідком може бути короткочасний розлад здоров'я, незначна втрата працездатності, нанесення тілесних ушкоджень.

Застосування до потерпілого психічного насильства теж є доволі ефективним засобом досягнення мети. Психологічне насильство може проявлятись в ображанні потерпілого, тиску, коли співучасники показують свою фізичну перевагу або перевагу у кількості осіб. В такому разі навіть не знадобиться застосування фізичного насильства, що не є небезпечним для життя і здоров'я потерпілого або погроза такого застосування. Як приклад можна навести вирок суду № 753/3545/16-к, в об'єктивній стороні якого вказані дії, згідно з якими співучасники оточили жертву, відрізавши їй усі шляхи відходу, і демонстрували свою фізичну силу, перевагу в кількості, залякували потерпілу, чим повністю зломили і подавили її волю до опору, і звичним вже ривком вихопив із рук жінки сумку, в якій знаходилося майно потерпілої, після чого покинули місце вчинення злочину і розпорядились награбованим на власний розсуд.

Проаналізувавши вироки суду, було визначено, що загальна сума награбованого в п'ятнадцяти вироках становить шістдесят шість тисяч шістсот шістнадцять гривень. Із них вчинено на суму:

- більше десяти тисяч гривень – 1 злочин (6,5 %);
- від п'яти тисяч до десяти тисяч гривень – 3 злочини (20 %);
- від тисячі до п'яти тисяч гривень – 8 злочинів (58,5 %);

- до однієї тисячі гривень – 3 злочини (20 %).

Як правило, предметом злочину виступають речі, майно, що становить матеріальну цінність і можуть бути використані на користь злочинця, тобто при збуті награбованого майна. Грабіжники, зазвичай, звертають увагу на яскраві прикраси, телефони, жіночі сумки, цінні речі, що залишені без нагляду. Таким чином, відповідно до матеріальної цінності речі, що була протиправно відібрана, визначається сума матеріальних збитків потерпілого.

Відповідно до даних, викладених у вироках судів, можна надати наступну інформацію про співучасників злочину:

- 100 % проаналізованих грабежів вчиняються громадянами України;
- 90 % співучасників не одружені/не заміжні;
- 90 % співучасників не мають постійного місця роботи на момент вчинення злочину;
- 65 % злочинців на момент вчинення злочину були раніше не судимі;
- менше 1 % мають обставини, що пом'якшують покарання (утримання малолітньої дитини);
- 100 % грабіжників мають обставини, що обтяжують покарання (вчинення злочину за попередньою змовою групою осіб (п. 2 ч. 1 ст. 67 КК), вчинення злочину в стані алкогольного сп'яніння (п. 13 ч. 1 ст. 67 КК).

Відповідно до проаналізованих даних, грабежі здійснені у формі:

- простої співучасті (співучасники є співвиконавцями, тобто своїми діями разом виконують об'єктивну сторону) – 86 %;
- складної співучасті (співучасники мають розподіл ролей і функцій при вчиненні злочину (ст. 27 КК України) – 14 %.

Таким чином, проаналізувавши судову практику у справах про співучасть у грабежі було отримано кримінологічні дані грабежів в країні.

Тронєв Владислав Олегович,
здобувач вищої освіти, група
ЮД-441
Науковий керівник: Шалгунова
С.А., к.ю.н., доцент, доцент
кафедри кримінально-правових
дисциплін
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

СПЕЦИФІКА РЕФОРМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТЮРЕМНОЇ СЛУЖБИ В РЕСПУБЛІЦІ ПОЛЬЩА

Постійні зміни структури системи органів та установ виконання покарань та її підвідомчості в Україні зумовили значну полеміку відносно доцільності такої діяльності. Сусідня з Україною Польща також не так давно здійснила реформу власної тюремної системи. Ми розглянемо специфіку реформування

функціонування тюремної служби в Польщі та перспективи використання цього досвіду в українських реаліях.

Тюремна система Польщі, зазнала змін у 2010 році: організаційний поділ і структура, компетенція Тюремної служби, особливості позбавлення волі, і зокрема, порядок його виконання – саме зазначені категорії стали об'єктом вище згаданої реформи. Зазначимо, що аналіз наслідків, передумов та ходу реформістських процесів стосовно реформування системи виконання кримінальних покарань, досліджено такими вченими: Антон Віленський, Якуб Колодзей, Сергій Жданов, Онуфрій Яромірський, Симон Якубович.

Доречно відмітити, що у часи прийняття наведених вище реформ супротивники пенітенціарної системи пропонували майже повну ліквідацію в'язницьких приміщень, необхідних для реалізації покарань за злочини середньої та невеликої тяжкості, і заміну таких заходами пробації. Проте вказані ідеї, виходячи зі здорового глузду більшості Сейму, не були реалізовані.

Безумовно, на думу вченого Яна Віленського, такі «паростки» гуманізму не залишилися непоміченими і хоча й не отримали повної реалізації, проте частково вплинули на реформістські процеси: такі було виражено, зокрема, за рахунок численних перевірок та візитів іноземних правозахисних установ [3].

Одним з прикладів реорганізації в'язничної системи є розроблена Міністерством юстиції Польщі та введена в дію 25 травня 2010 р. постанова, що встановила так звану «в'язницю військового типу», котра взяла на себе функції існуючих тоді пенітенціарних установ.

Пакет організаційних змін, підготовлених та впроваджених для реалізації, викликав ряд змін, а саме до закону № 11 - Виконавчий Кримінальний кодекс Польщі від 6 червня 1997 р. У такому контексті:

- модернізація способів управління підрозділами пенітенціарної служби;
- підвищення ефективності функціонування захисту;
- підвищення безпеки підрозділів;
- раціоналізація використання кадрового потенціалу;
- краща діагностика та відбір ув'язнених з груп ризику;
- зменшення настроїв агресивності та суїцидального клімату [2].

Зміни, які були впроваджені, пов'язані, з перш за все, найбільш поширеними та найбільш важливими підходами до функціонування системи в'язниць, які є основною одиницею виконання покарань, - як кримінально-виконавча установа.

Слід зазначити, що організаційна структура служби, уповноваженої на виконання кримінальних покарань, останній раз змінювалась ще за часів Польської Народної Республіки у другій половині 1950-х років. І за 70-т років саме ця структурна одиниця перетворилася в занадто бюрократизований орган, де на прийняття управлінського рішення уходили навіть не години, а місяці. Так, саме на спрощення процедур управління були спрямовані законодавчі зміни 2010 року.

Аналізуючи склад зазначеної служби, такий було замінено на наступний (відповідно до Закону від 9 квітня 2010 р. «Про Тюремну службу»): 1.

Департамент захисту; 2. Пенітенціарний відділ; 3. Відділ реєстру; 4. Відділ матеріального забезпечення; 5. Фінансовий відділ [1]. Організаційна структура також включила окремі заклади охорони здоров'я та незалежні робочі посади.

Збільшено й роль персоналу: охорона суспільства від загроз і небезпечних злочинців є реалізація функції ізоляції, котру покладено не на організацію, а відповідно до наведеного вище закону, на окремо взятих осіб – службовців Тюремної служби. Проте безпека як персоналу, так і засуджених є основним завданням для кожного співробітника.

Роль персоналу починається тоді, коли він не є сліпим виконавцем жорстких правил, що передбачають що стосується в'язнів, але коли він активно використовує надані можливості і не перетинає межі закону - саме такої думки дотримується стосовно наведених вище змін польський науковець Якуб Колодзей [4].

Коли забезпечується індивідуалізований метод і належне поводження з ув'язненими та самовдосконалення – саме це слід вважати ефективною роботою служби виконання покарань Не можна не погодитися, що така в'язниця реалізує належно функцію зменшення криміногенних ризиків.

Проте реформа 2010 року має й критичні оцінки: вчені Сергій Жданов, Онуфрій Яромірський, Симон Якубович зазначають, що система виконання покарань хоча в основному змінила власну структуру, проте виконання покарань значно гуманізовані. Закон «Про Тюремну службу» прямо вказує на значну кількість прав засуджених (зокрема, вже не має обмежень щодо побачень та доступу в мережу Інтернет) – такі зміни явно не сприяють ізоляції злочинця. З одного боку, ми маємо справу з небезпечними людьми позбавленими громадських прав, а з іншого – це необхідно, щоб продемонструвати неймовірне розуміння та повагу до гідності права людини для тих, хто відбуває покарання [2].

Таким чином, найбільш суттєвою зміною в діяльності служби, відповідальної за виконання кримінальних покарань Республіки Польща стала її спрощена структура (лише п’ять структурних одиниць замість 30), а також збільшення ролі та можливостей для службовців: в цілому, змінено принцип «лише те, що дозволено законом», на те, що «все, що не заборонено – можливо». І зазначений підхід дає низку можливостей для як для кожної структурної одиниці служби так і службовця.

Для України, безумовно, такий принцип повинен мати місце не лише для діяльності служби, відповідальної за виконання покарань, а й для державної служби в цілому, адже, здебільшого, наявність виключного переліку можливостей призводить до правових колізій і не дає змоги раціонально вирішувати оперативні проблеми будь-які державній структурі.

1. Ustawa z dnia 9 kwietnia 2010 r. o Służbie Więziennej [web-resursa] - http://www.cossw.pl/file/redir.php?id=5610.
2. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy [web-resursa] - Dz.U. z 1997 r. Nr 90. - Poz. 557.
3. Metody PRACY w Służbie Więziennej, IPN Warszawa 2014 Jakub Kolodzej (red.): ISBN 283-9078-34. [dostęp 2018-05-09].
4. Aparat Służby Więziennej. Kadra, tom I. Warszawa: Instytut PRAWA PANSTWOWEGO, 2015. ISBN 83-89078-94-5. [dostęp 2015-10-17].

Сугак Каріна Олександрівна,
здобувач вищої освіти, група ЮД-441
Науковий керівник: Шалгунова С.А.,
к.ю.н., доцент, доцент кафедри
кримінально-правових дисциплін
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

КРИМІНОЛОГІЧНІ ОЗНАКИ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ З НЕЗАКОННИМ ОБІГОМ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ В ДНІПРОПЕТРОВСЬКІЙ ТА КИЇВСКІЙ ОБЛАСТЯХ

Під злочинами проти громадської безпеки у кримінально-правовій літературі розуміють суспільно небезпечні, передбачені КК винні діяння (дія або бездіяльність), вчинені суб'єктом злочину, що порушують громадську (загальну) безпеку і створюють загальну небезпеку (умови) загибелі людей чи настання інших тяжких наслідків або заподіюють такі наслідки.

У багатьох випадках кваліфікуючими або особливо кваліфікуючими ознаками злочинів проти громадської безпеки є загибель людей або настання інших тяжких наслідків. Загибель людей означає загибель однієї або кількох осіб. Під іншими тяжкими наслідками необхідно розуміти заподіяння тяжкого тілесного ушкодження одній або кільком особам, середньої тяжкості двом чи більше особам, заподіяння майнової шкоди у великому або в особливо великому розмірі тощо [2].

Виходячи з послідовності розташування злочинів, вказаних у дев'ятому розділі Особливої частини КК України, всі злочини проти громадської безпеки можуть бути поділені на три групи:

1) створення злочинної організації, терористичної групи та інших злочинних об'єднань, участь в них та у злочинах, що вчинюються ними чи пов'язаних з ними (статті 255-261);

2) незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами чи радіоактивними матеріалами (статті 262-266);

3) порушення різних правил, що забезпечують громадську безпеку (статті 267-270).

Більш детально розглянемо злочини, передбачені статтею 263 КК України «Незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами». Дана стаття передбачає кримінальну відповідальність за носіння, зберігання, придбання, виготовлення, ремонт, передача чи збут вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв без передбаченого законом дозволу та носіння, виготовлення, ремонт або збут кинджалів, фінських ножів, кастетів чи іншої холодної зброї без передбаченого законом дозволу. Крім цього, в даній кримінально-правовій нормі законодавець передбачив можливість звільнення особи від кримінальної відповідальності за незаконний обіг зброї та боєприпасів за наявності певних умов. Ці умови

вказані в частині 3 ст. 263 КК України: якщо особа добровільно здала органам влади зброю, бойові припаси, вибухові речовини або вибухові пристрої [1].

Нами проведено аналіз судової практики по Дніпропетровській та Київський області по злочинах, пов'язаних з незаконним обігом зброї. Що показав цей аналіз. Злочини вчинені на території вказаних областей, передбачені ст. 263 ч. 1 КК України, характеризуються тим, що 20 % злочинців зберігали знайдені ними патрони в тій чи іншій ситуації. Як показує практика, особи які знайшли бойові патрони залишали її собі, як сувенір, і не мали наміру якось їх використати.

А ось 80 % злочинців вчиняючи злочин, передбачений ст. 263 ч. 1 КК України, мали про собі, або у себе вдома, і бойові набої і вогнепальну збою, через що можна зробити висновок, що такі особи або мали намір якось використати заборонені речі, або мали їх при собі на випадок самооборони, що теж є протизаконним, оскільки чинним законодавством дозволено обіг вогнепальної зброї лише певних видів та боєприпасів до неї, і лише за наявності спеціального дозволу.

Треба зазначити, що із тих злочинців, які вчинили дії, передбачені ч. 1 ст. 263 КК України та мали при собі лише патрони, 15 % були повністю звільнені від кримінальної відповідальності за ст. 75 КК України, і лише 5 % з них, також були звільнені за цією статтею, та за ст. 76 КК України на них було покладено обов'язок з'являтися для реєстрації до органів поліції.

Що ж стосується злочинців, які мали при собі і вогнепальну зброю і бойові набої, то тут ситуація виглядає наступним чином: 30 % злочинців були звільнені від кримінальної відповідальності за ст. 75 КК України, але мали виконувати обов'язки, які на них були покладені за ст. 76 КК України; 70 % злочинців були ж просто звільнені від кримінальної відповідальності за ст. 75 КК України, а зброя, що була знайдена при них, або при обшуку місця проживання, була вилучена органами поліції.

Тепер більш детально розглянемо судову практику за ст. 263 ч. 2 КК України. Як показує судова практика по Дніпропетровській та Київській областях, майже 90 % злочинців знайшли заборонену законом холодну зброю абсолютно випадково, і 10 % отримали холодну зброю якимось іншим шляхом (в якості дарунку, оплати за якісь послуги тощо).

Уся зброя, яка була вилучена у злочинців правоохоронцями, була знищена згідно чинного законодавства.

Щодо призначених покарань, то 70 % злочинців мали сплачувати відповідно визначений судом штраф, коли їх дії були кваліфіковані судом за ст. 263 ч. 2 КК України, а 30 % - мали відбувати призначені судом громадські роботи в обсязі від 120 до 240 годин.

Як висновок, можна зазначити, що кількість осіб, засуджених за статтею 263 КК України, в Дніпропетровській області значно більша, ніж у Київський. Виходячи з аналізу вироків, що розташовані у Єдиному Державному реєстрі судових рішень, то даних злочинів у Дніпропетровській області майже в чотири разі більше, ніж у Київський. Це можна пояснити тим, що зона нестабільності (Донецька область, де проходить антитерористична операція) має спільний

кордон з Дніпропетровською областю, і тому незаконний обіг вогнепальної зброї та боєприпасів до неї перетікає і на територію нашої області.

Також можна сказати, що кількість проваджень про злочини, розглянутих судами Дніпропетровської області за ст. 263 ч. 1 КК України, набагато більша, аніж за ч. 2 цією статті. Також, виходячи з аналізу цих вироків, встановлено, що лише кожний шостий вирок відноситься саме до ст. 263 ч. 2 КК України.

Отже, питання кримінальної відповідальності та кваліфікації злочинів у сфері громадської безпеки, а саме незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами, в Дніпропетровській області та в нашій країни в цілому є доволі поширеними, і навіть не завжди через умисне їх вчинення. Це пов'язано із тим, що не всі громадяни підозрюють, що за випадкову знахідку патрону або наприклад кастету, їх можуть притягнути до кримінальної відповідальності. Але, незнання закону не звільняє від відповідальності, тому нашим громадянам іноді просто не вистачає правової обізнаності. Тому ми вважаємо, що органам влади необхідно проводити спеціальні заходи, які б підіймали рівень правової обізнаності не тільки молоді, але й всього населення нашої країни.

1. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. (станом на 07.03.2018 р.).
2. Діордіца І. В. Кримінальне право України / І. В. Діордіца. – К. : Вид. О. С. Ліпкан, 2010. – 288 с.

Педіна Олександр, здобувач вищої
здобувач вищої освіти, група ЮД-442
Шалгунова Світлана Аполлінаріївна,
к.ю.н., доцент, доцент кафедри
кримінально-правових дисциплін
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

ОСОБЛИВОСТІ ЗАЛУЧЕННЯ ЗАСУДЖЕНИХ ДО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ ДО ПРАЦІ ТА МОЖЛИВОСТІ ЇЇ ОПТИМІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ

Новий період перетворень у системі виконання покарань розпочався у 2016 р. у зв'язку з прийняттям 18 травня постанови КМУ № 343 «Деякі питання оптимізації діяльності центральних органів виконавчої влади системи юстиції», якою ліквідовано Державну пенітенціарну службу України, та покладено на Міністерство юстиції України завдання і функції з реалізації державної політики у сфері виконання кримінальних покарань та пробації; Концепції реформування (розвитку) пенітенціарної системи України, схваленої розпорядженням КМУ від 13.09.2017 р. № 654-р, що потребує, у свою чергу, активізації наукових теоретичних та практичних розробок, спрямованих на забезпечення зазначеного процесу. Особливої актуальності дане питання набуває у сфері організації та залучення засуджених до суспільно корисної праці, оскільки остання відноситься до основних засобів виправлення та ресоціалізації. Однак на сьогодні актуальною залишається проблема правового

регулювання та мотивації засуджених до праці, що потребує подальшого дослідження в умовах реформування Державної кримінально-виконавчої служби.

Останнім часом відношення суспільства до праці засуджених в умовах відбування покарання у виді позбавлення волі постійно змінюється. Загально відомо, що основним показником ефективності діяльності органів і установ виконання покарань є відсутність рецидиву злочинів. Саме тому протягом відбування покарання в установах виконання покарань (далі – УВП) засуджені мають бути орієнтовані на повернення до самостійного загальноприйнятого соціально-нормативного життя в суспільстві, у т.ч. за рахунок залучення до суспільно корисної праці, навчання, отримання професії. Процес залучення засуджених позбавлених волі до праці як одного з найважливіших елементів відбування покарання склався історично І має місце у багатьох пенітенціарних системах країн світу,

У ході міжнародного співробітництва та обміну досвідом у пенітенціарній сфері, міжнародною спільнотою було вироблено та закріплено в міжнародних нормативно-правових актах [1, 2] основні принципи організації праці засуджених, якими керуються пенітенціарні системи світу, беручи їх за основу при формуванні національного законодавства. До них можна віднести наступні: 1) засуджені повинні мати можливість працювати і/або брати активну участь в своїй реабілітації за умови встановлення лікарем або іншими кваліфікованими медичними фахівцями їх фізичної та психічної придатності, повинні виконувати суспільно корисну роботу, достатню для того, щоб заповнити нормальний робочий день; 2) праця не повинна завдавати засудженому страждань, засуджені не повинні бути в рабстві або підневільному стані; 3) робота, якою забезпечуються засуджені, повинна бути, в міру можливості, такою, щоб підвищувати або давати їм кваліфікацію, що дозволяє їм зайнятися чесною працею після звільнення; 4) робота; яка включає елемент професійної підготовки, повинна надаватися засудженим, яким це може надати користь, особливо неповнолітнім засудженим; засуджені можуть обирати вид діяльності, в якій вони хотіли б брати участь, у межах наявних можливостей, з урахуванням відповідного професійного відбору та вимог порядку і дисципліни; 5) хоча одержання фінансового прибутку від діяльності підприємств у виправних установах може бути корисним з огляду на підвищення стандартів, а також якості та доцільності професійної підготовки, проте інтереси засуджених не мусять підпорядковуватися цій меті; 6) у будь-якому випадку засуджені мусять отримувати за свою працю справедливу винагороду; 7) засуджені повинні мати принаймні один день відпочинку на тиждень і досить часу для освіти та інших занять. Варто зазначити, що вище перераховані принципи в тій чи іншій мірі знаходять своє відображення в законодавстві більшості країн світу.

Разом із тим, міжнародні нормативно-правові акти у сфері виконання покарань і поводження із засудженими, визначаючи загальні напрями у сфері організації праці засуджених, надають державам можливість самостійно обирати способи вирішення тих чи інших питань з урахуванням національних

особливостей. З огляду на це, кожна країна в залежності від економічного, культурного, соціального розвитку ставить різні цілі перед працею засуджених до позбавлення волі, закріплюючи працю як суб'єктивне право засудженого, або визнаючи її юридичним обов'язком.

Досвід закордонних країн в частині залучення засуджених до позбавлення волі до праці розділився, зокрема: обов'язкове залучення до праці передбачено у Німеччині, США, Норвегії, Швеції, Австрії, Франції, Фінляндії, Японії; залучення до праці за бажанням засудженого має місце у Великобританії, Іспанії, Чехії, Італії, Словенії, Канаді, Данії, Польщі, Молдові, Нідерландах.

Конституція України визначає, що засуджені користуються всіма правами людини та громадянина, за винятком обмежень, які визначені законом і встановлені вироком суду (ст. 63); право кожного на працю (ст. 43) включає у себе можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується [3]. Сьогодні право на працю засуджених в умовах відбування покарання у виді позбавлення волі дуже часто порушується, мають місце проблеми його реалізації на практиці. На наш погляд, це зумовлене, перш за. все, подвійним характером праці засудженого: з одного боку - це їх право, гарантоване Конституцією України, а з іншого - суспільно корисна праця відноситься до одного з основних засобів виправлення і ресоціалізації [4].

КВК України регламентує порядок залучення засуджених до позбавлення волі до праці з метою досягнення позитивних змін в особистості, сприяння соціальній адаптації як до умов відбування покарання в колонії, так і після звільнення. Тому праця в умовах відбування покарання у виді позбавлення волі не є елементом кари та не має на меті завдання засудженому фізичних страждань, нелюдського або такого, що принижує гідність поводження чи покарання. Залучення до праці спрямоване, насамперед, на приучення засуджених ставитися до праці, як до позитивної та необхідної складової життя, набуття/збереження вмінь та навичок які дадуть можливість реалізовувати власні потреби та забезпечать законними засобами для існування у тому числі й після звільнення. Отже, залучення засуджених до позбавлення волі до праці переслідує не тільки економічну, але й виховну мету, забезпечуючи процес виправлення та ресоціалізації.

Варто погодиться, що праця засуджених в УВП має свої функції [5]: *виховну*, як один із основних засобів виправлення і ресоціалізації, - формує особистість засуджених, позитивно впливає на свідомість і мораль учасників трудових процесів; *економічну* – працюючи, засуджені створюють певні матеріальні блага, отримують за це відповідну винагороду/плату; відшкодовують витрати на своє утримання (що набуває особливої актуальності в умовах недофінансування ДКВС); *соціальну* – яка дозволяє набути (відновити, зберегти) позитивні навички, які дадуть змогу відмовитися від злочинної діяльності, сприяють психоемоційному розвантаженню, відволікають від нав'язливих думок; для людини, зайнятої корисною діяльністю швидше минає час; *оздоровчу* – загартовує особу фізично і морально, оскільки бездіяльність не тільки калічить людину, а й веде її до

повної деградації. Працюючи, засуджені мають можливість забезпечити процес відшкодування збитків, завданих злочинами та виконання інших наявних майнових зобов'язань.

Праця засуджених в УВП корисна сама по собі, а не як виробнича діяльність. Численні дослідження довели, що виробництво в колоніях, за допомогою якого намагаються скласти конкуренцію підприємствам на свободі, несумісне зі справжнім виховним впливом на засуджених. Необхідно розрізняти працю заради прибутку колонії та працю заради виправлення й ресоціалізаційного впливу. Отже, основна мета залучення засуджених до праці полягає у їх виправленні, отриманні ними трудових навичок задля підготовки до нормального життя після звільнення, а не з метою отримання прибутку підприємствами УВП. Але ефективним засобом виховання буде лише добровільна праця, без жодних примусових початків. Тому головним завданням адміністрації є не просто створення необхідних умов для праці засуджених, а їх свідоме залучення до трудової діяльності.

КВК України передбачає для засуджених два види трудової діяльності: перший - це оплачувана праця, що с формою реалізації права на оплачувану працю (ст. 8, 107, 118 КВК України); другий - це безоплатна праця: роботи з благоустрою колоній і прилеглих до них територій, а також поліпшення житлово-побутових умов засуджених або допоміжні роботи із забезпечення колоній продовольством (ст. 118 КВК України). Основна відмінність цих видів праці - можливість отримання прибутку, види виконуваних робіт та процедура залучення.

Після прийняття Закону України від 8.04.2014 р. «Про внесення змін до КВК України щодо адаптації правового статусу засудженого», суспільно корисна праця як засіб впливу на . засуджених до позбавлення волі втратила свою обов'язковість і трансформувалася у право. Водночас згідно зі ст. 6 КВК України вона залишається одним із основних засобів виправлення і ресоціалізації засуджених та критерієм, який враховується при застосуванні до засудженого умовно-дострокового звільнення від відбування покарання.

Відповідно до чинного законодавства (ст. 118 КВК України), засуджені до позбавлення волі мають право працювати та залучаються до суспільно корисної праці у місцях і на роботах, визначених адміністрацією колонії, з урахуванням наявних виробничих потужностей, зважаючи при цьому на стать, вік, працездатність, стан здоров'я і спеціальність. Адміністрація зобов'язана створювати умови, що дають змогу засудженим займатися суспільно корисною оплачуваною працею [4]. З 2016 р. при ліквідації Державної пенітенціарної служби до сфери управління Мін'юсту було віднесено 148 УВП та слідчих ізоляторів (113 кримінально-виконавчих установ; 12 слідчих ізоляторів; 187 УВП з функцією слідчих ізоляторів, 6 виховних колоній), 90 промислових і 11 сільськогосподарських підприємств УВП [6].

За даними ДКВС протягом останніх десяти років кількість засуджених в УВП зменшилась з 105,1 тис. у 2006 р. до 55,1 тис. у 2015 р. Станом на 01.01.2017 р. загальна кількість засуджених 60399 (з них в кримінально-виконавчих установах - 42600, в слідчих ізоляторах - 17495). Кількість

працевлаштованих засуджених зменшилась з 37,1 тис. (35,3 %) у 2006 р. до 16,2 тис. (29,4 %) у 2015 р. Кількість працездатних засуджених зменшилась з 73,3 тис. (69,7 %) у 2006 р. до 32,1 тис. (58,3%) у 2015 р. Відсоток працевлаштованих засуджених від загальної. кількості працездатних у 2015 р. складав близько 50 %. Зменшилась кількість робочих місць на підприємствах/майстернях УВП з 37,1 тис. у 2006 р. до 16,2 тис. у 2015 р. Станом на 3 квартал 2016 р. в УВП ДКВС України відбувало покарання 16556 засуджених, які мали виконавчі листи. Загальна сума позовів за виконавчими листами протягом 3-го кварталу 2016 р. складала 394076,7 тис. грн., погашено із них 2544,8 тис. грн., заборгованість – 13448,11 тис. грн. Отже, спостерігається тенденція до зменшення кількості робочих місць на підприємствах/майстернях установ виконання покарань та працевлаштованих засуджених; разом з тим, зберігається значна кількість засуджених, які мають позови та заборгованості за виконавчими листами, що свідчить про необхідність вжиття заходів щодо оптимізації процесу залучення засуджених до праці та підвищення їх мотивації до заняття трудовою діяльністю.

Серед причин низького рівня залучення засуджених до праці слід зазначити: 1) критичний стан підприємств установ виконання покарань, що не дає змоги забезпечити залучення всіх засуджених до праці; 2) відсутність у засуджених мотивації до заняття суспільно корисною діяльністю. Як наслідок, не залучення засуджених до праці та незайнятість їх суспільно корисною діяльністю протягом відбування призначеного строку покарання тягне за собою: збільшення витрат держави на утримання засуджених; невідшкодування засудженими завданих злочином збитків; порушення засудженими установленого порядку та умов відбування покарання; ускладнення криміногенної обстановки в установах виконання покарань; складнощі постпенітенціарної адаптації та реінтеграції засуджених у суспільство; відсутність/втрату засудженими виробничої кваліфікації, досвіду; вироблення у засуджених звички не працювати та знаходитись «на утриманні»; відсутність у засуджених коштів на задоволення першочергових потреб під час відбування покарання та після звільнення; неможливість засуджених забезпечити себе та родину після звільнення.

Серед інших причин відсутності у засуджених до позбавлення волі бажання працювати можна зазначити: високий ступінь популярності злочинного способу життя серед засуджених, що зобов'язує сприймати працю як те, що суперечить їх переконанням; вплив кримінальної субкультури та стратифікації у середовищі засуджених; небажання виконувати одноманітну та низькооплачувану роботу тощо.

---

1. Європейські пенітенціарні правила (Рекомендація № й (2006)2 Комітету Міністрів державучасниць) (Прийнято Комітетом Міністрів 11 січ. 2006 р. на 952-й зустрічі Заступників Міністрів).
2. Мінімальні стандартні правила Організації Об'єднаних Націй у відношенні поводження з ув'язненими «Правила Мандели». Прийняті на 24-й сесії Комісії по попередженню злочинності та кримінальному правосуддю. Вена, 18-22 трав. 2015 р.
3. Конституція України від 28.06.1996 р. [Електронний ресурс: Верховна Рада України]. Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/go/254к/96-вр.
4. Кримінально-виконавчий кодекс України від 11.07.2003 р. [Електронний ресурс: Верховна Рада України]. Режим доступу : zakon.rada.gov.ua.

5. Кримінально-виконавче право: підручник / [В. В. Голіна, А. Х. Степанюк, О. В. Лисодєд та ін.], за ред. В. В. Голіни і А. Х. Степанюка. - Харків: Право, 2011. - 328 с.
6. Концепція реформування (розвитку) пенітенціарної системи України. Схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13 верес. 2017 р. № 654-р.

Окунська Марія Олександрівна,
здобувач вищої освіти, група ЮД-441
Шалгунова Світлана Аполлінаріївна,
к.ю.н., доцент, доцент кафедри
кримінально-правових дисциплін
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

ВІДБУВАННЯ ПОКАРАННЯ ЗАСУДЖЕНИХ ЖІНОК У ВИПРАВНИХ КОЛОНІЯХ В УКРАЇНІ

Сьогодні Україна впевнено крокує до Європейського союзу, для чого в країні активно проводяться численні реформи з метою адаптації до європейського та міжнародного законодавства на основі принципів демократії, гуманізму, рівності, верховенства права, поваги та захисту основних прав і свобод людини та ін. Серед них одне з нагальних питань – реформування системи покарання, оскільки в цій сфері в основному залишалися радянські установки [3, с.201].

Безпосередньо проблемам виконання покарання у виді позбавлення волі стосовно засуджених жінок присвячено праці Ю.М. Антоняна, А.Б. Благої, В.А. Бадири, М.С. Басенко, М.Н. Голоднюк, Т.А. Денисової, І.О. Кирилової, І.В. Корзуна, В.О. Меркулової, С.В. Нікітенко, А.Т. Потьомкіної, М.В. Стрюк, В.О. Серебрякової, Є.В. Середи, Л.О. Шевченко та ін.

На сьогоднішній день в країні йде процес впровадження служби пробації – відповідний закон Верховна Рада України прийняла, але не вистачає для його реалізації іще ряду підзаконних актів. Від системи пробації чекають скорочення не тільки кількості ув'язнених, а й кількості повторних злочинів.

У всіх пенітенціарних системах жінки складають незначну частину ув’язнених. Оскільки переважну кількість ув’язнених становлять чоловіки, тюремна система розрахована саме на їх утримання. Тюрми будуються для чоловіків і часто вони практично не придатні для задоволення потреб ув’язнених та засуджених жінок. Попри невелику чисельність ув’язнених жінок, з їх утриманням пов’язана низка проблем, які змушена вирішувати тюремна адміністрація.

В останні роки в Україні існує тенденція зростання кількості злочинів, серед яких значний відсоток цих вчинюється жінками. Відповідно до статистичних даних, жінки традиційно відрізняються значно нижчою кримінальною активністю, порівняно з чоловіками. Питома вага жінок, які вчиняють злочини, у загальній структурі злочинності невисока, і протягом останніх років цей показник не перевищує рівень 10-12 % [2, с.49].

Відповідно до ст. 138–139 Кримінально-виконавчого кодексу України серед всіх установ виконання покарань у виді позбавлення волі для жінок передбаченні такі види виправних колоній:

– мінімального рівня безпеки з полегшеними умовами утримання, де відбувають покарання засуджені вперше до позбавлення волі за незначні злочини, вчинені з необережності, злочини невеликої та середньої тяжкості, а також особи, переведені з колоній мінімального рівня безпеки із загальними умовами тримання і колоній середнього рівня безпеки в порядку, передбаченому цим Кодексом;

– середнього рівня безпеки – жінки, засуджені до покарання у виді довічного позбавлення волі; жінки, яким покарання у виді смертної кари або довічного позбавлення волі замінено позбавленням волі на певний строк в порядку помилування або амністії [4, с.279].

За даними Міністерства юстиції України, станом на 2017 рік налічується 14 жіночих виправних колоній. З них:

– 9 виправних колоній мінімального рівня безпеки із загальними умовами тримання для вперше засуджених до позбавлення волі жінок;

– 5 виправних колоній мінімального рівня безпеки із загальними умовами тримання для неодноразово засуджених до позбавлення волі жінок [1].

Серед жінок-злочинниць приблизно 5 % становлять засуджені за вбивство і замах на вбивство, іще близько 6 % – за заподіяння тяжких тілесних ушкоджень, понад 3 % – за грабежі та розбійні напади. Частка жінок серед убивць у різні роки коливається від 10 до 12 %, не виявляючи помітної тенденції до зростання; тих, які завдали тяжких тілесних ушкоджень – від 5 до 7 %; тих, які вчинили грабежі та розбійні напади – від 16 до 18 % [2, с.49].

Законодавством України передбачено, що жінки, які відбувають покарання в місцях позбавлення волі, у своїх правах та обов’язках прирівнюються до чоловіків. Однак жінки мають право на вагітність і народження дитини, що потребує до них особливого підходу, тому в КВК України передбачено цілий ряд пільг для засуджених вагітних жінок та жінок, які мають дітей віком до трьох років [4, с.279].

При вивченні режиму відбування покарання в місцях позбавлення волі, особливої уваги заслуговують вагітні жінки, а також жінки, які мають дітей віком до трьох років та відбувають покарання в установах виконання покарань середнього рівня безпеки. Відповідно до кримінально-виконавчого законодавства жінка, яка чекає дитину і відбуває покарання в місцях позбавлення волі, має цілий ряд пільг. По-перше, до цієї категорії жінок заборонено застосовувати фізичну силу та спеціальні засоби, зброю, за винятком випадків, коли ця категорія осіб здійснює озброєний напад, який загрожує життю та здоров’ю громадян. По-друге, жінкам, які мають дітей, і які перебувають поруч із матір’ю, яка відбуває покарання в місцях позбавлення волі, дозволяються додаткові витрати грошових коштів на предмети першої необхідності за безлімітним рахунком за рахунок зароблених ними грошей, за рахунок пенсій та соціальних витрат, а також за рахунок грошей, які у них є на особистих рахунках або грошових переказах, які вони одержують від родичів та

знайомих. По-третє, жінкам, які мають дітей, дозволено здійснювати виїзди за територію виправних установ для влаштування дитини у родичів чи дитячому будинку після звільнення на волю. Ця відпустка надається при невідбутому строку покарання не більше ніж за один рік до звільнення. При цьому адміністрація установи виконання покарань повинна домовитися з родичам або адміністрацією дитячого будинку та дати направлення для влаштування такої дитини. Додаткова короткострокова відпустка може надаватися також засудженим жінкам, які мають неповнолітню дитину-інваліда за межами установи виконання покарань. Таким жінкам може бути надано короткострокову відпустку один раз на рік для побачення з неповнолітньою дитиною-інвалідом. Вагітним жінкам і засудженим матерям, які годують немовлят, надається відпустка в допологовий та післяпологовий період і забезпечується безоплатне годування за підвищеними нормами.

Для категорії жінок, які вперше вчинили злочини і не являють собою особливої небезпеки для суспільства, необхідно більше впроваджувати альтернативні види покарань, а в місцях позбавлення волі створювати нормальні умови для праці, освіти, підвищення кваліфікації, підвищення культурного, соціального та психологічного рівня [4, с.282].

Отже, серед всіх кримінальних злочинів вагоме місце посідають злочини, вчинені жінками. Не зважаючи на те, що в Україні на час облаштовано 14 виправних колоній для засуджених жінок різних категорій, становище цих колоній потребує, на наш погляд, покращення. В місцях позбавлення волі для них потрібно створювати нормальні умови для життя людини, і в першу чергу, для дитини, яка опинилася в такій ситуації, коли її мати відбуває покарання у виді позбавлення волі. Дитина, яку жінка наважилася народити під час відбування покарання, на наш погляд, не повинні відчувати на собі обмеження, встановлені для матері, і виховуватися в таких же умовах, як і діти в дитячих установах на свободі.

1. Перелік найменувань органів, установ виконання покарань, слідчих ізоляторів Державної кримінально-виконавчої служби України: затв. наказом Міністерства юстиції України від 10.05.2017 р. № 1519/5. [Електронний ресурс : Верховна Рада України]. Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua. Дата звернення : 27.04.2018 р.

2. Корнякова Т. В. Кримінологічний аналіз жіночої злочинності / Т. В. Корнякова // Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. – 2016. – Вип. 1. – С. 49-51.

3. Перспективи реформування кримінально-виконавчої системи України: матеріали круглого столу студентів, аспірантів, молодих вчених (4 квітня 2017 року, м. Харків) : в 2 т. / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого; за ред. А. П. Гетьмана, Б. М. Головкіна та інш. – Харків : Юрайт, 2017. – Т. 1. – 251 с.

4. Жук О. М. Режим в установах виконання покарань як основний засіб виправлення та ресоціалізації жінок, засуджених до позбавлення волі / О. М. Жук // Часопис Київського університету права. – 2014. – № 1. – С. 279-282.

Лобов Олександр, здобувач вищої
освіти, група Б-ПД-631
Науковий керівник: **Шалгунова С.А.,**
к.ю.н., доцент, доцент кафедри
кримінально-правових дисциплін
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАКИ СУЧАСНОЇ ПРОСТИТУЦІЇ

У зв'язку з тим, що Україна тримає курс на вступ до ЄС, виникає необхідність інтеграції її законодавства до норм сучасного європейського права. Неоднозначну роль у зв'язку з цим відіграють такі аспекти взаємин між людьми, які в Україні та в деяких країнах ЄС регулюються в діаметрально протилежних напрямках. Говорячи про взаємини, ми у першу чергу, маємо на увазі інтимні стосунки, а саме про ті, коли жінка або чоловік вступають у такі стосунки на платній основі, тобто про інтимні й сексуальні послуги (проституцію).

18.09.2015 р. Верховною Радою України був зареєстрований Законопроект № 3139 «Про регулювання проституції та діяльності секс-закладів» (А.В. Немировського), яким передбачається встановити врегулювання сфери проституції та діяльності секс-закладів за нормами, які загально визнані і застосовуються у більшості європейських держав: 1) регулювання сфери проституції та діяльності секс-закладів здійснюється єдиним законом; 2) встановлення соціальних гарантій повій; 3) визначення правової діяльності секс-закладів. Таким чином, даний законопроект, по суті, пропонує здійснити легалізацію проституції. Легалізація проституції – це гостре питання, що постійно викликає дискусії в українському суспільстві, і має як прихильників, так і активних проти борців. У зв'язку з цим українське суспільство шукає відповідь на питання: хто ж має рацію? На нашу думку, це питання є недоцільним та відволікає нас від реальної ситуації, яка існує в Україні і світі вже тисячі років. Дана ситуація свідчить про те, що проституція є повсякденним явищем, її можна не помічати, ігнорувати, проте вона існує – «любов за гроші» не вдалося викорінити в Україні за всю історію її незалежності. Навіть США, – країна, з якої Україна намагається у всьому брати приклад, – зі своїм розвиненим законодавством і розгалуженим державним апаратом ніяк не може вирішити проблему проституції. У зв'язку з цим доцільно ставити питання не «Хто має рацію?», а «Що робити?», як діяти в ситуації, яка вже склалася на Україні – ігнорувати проституцію, чи спробувати взяти під контроль.

Говорячи про контроль та ігнорування проституції, ми маємо на увазі офіційне ставлення до неї, як до явища з боку держави. Сама проституція вже давно знаходиться під неофіційною контролем («дахом») правоохоронних органів. Гроші від такого контролю поповнюють кишені чиновників і державних службовців, а не скарбницю держави. Як зазначають самі

правоохоронці під час анонімних інтерв'ю, середній «внесок» по м. Києву з «шалману» складає близько 20 тис. грн. на місяць, 15-20 тис. - платить сутенер з траси, у якого працює 10 «дівчат». Повії, які працюють в салоні, платять 1000 доларів США за прикриття своєї діяльності. Прив'язка здійснюється до телефону, який, у свою чергу, «прив'язаний» до салону. При цьому в салоні може працювати до 15 дівчат, тобто платять не дівчата, а салон. Самі ж дівчата відраховують 60 % свого заробітку в загальну «казну» салону. Якщо ж дівчина надає послуги індивідуально, то відрахування здійснюється у розмірі 500 доларів США. Таким чином, чиновники, які забезпечують прикриття секс-бізнесу, виконують роль регулятора ринку інтимних послуг і отримують за це колосальні прибутки.

Ринок інтимних послуг – це прибутковий бізнес. За рік в Україні в даній сфері обертаються мільярди доларів. За підрахунками голови правління Українського інституту соціальних досліджень ім. О. Яременка Ольги Балакірєвої, в нашій країні у 2011 р. комерційним сексом займалися близько 50 тис. жінок. Якщо припустити, що вся ця армія «нічних метеликів» одночасно легалізується, держава може розраховувати на дуже солідні надходження. В середньому за добу кожна повія обслуговує трьох клієнтів, заробляючи близько 1 тис. грн. в день. Таким чином, 50-тисячна армія «жриць любові» за рік навіть за 5-тиденного робочого тижня отримує близько 13 млрд. грн. Якби держава встановила податок на послуги комерційного сексу на рівні, наприклад, 30 %, це дало б бюджету близько 3,9 млрд. грн. чистих надходжень до бюджету. За мінімального податку бюджет отримав би 1,9 млрд. грн. [1]. Слід зазначити, по-перше, що кількість 50 тис. жінок-повій вочевидь є заниженою, оскільки навіть у Німеччині з населенням 82 млн. осіб проституцією займаються більше 420 тис. жінок і чоловіків, крім того, економічна й політична нестабільність, зростання безробіття за останні 4 роки, знецінення національної валюти при низьких заробітках, підвищення цін на продукти харчування та предмети першої необхідності тощо тягнуть стрибкоподібне зростання кількості людей, які вирішують зайнятися проституцією в Україні. По-друге, навіть якщо припустити, що повія обслуговує до 3-х клієнтів на день, то її заробіток складе не 1 тис. грн., а, щонайменше, 1500 грн., оскільки середня ціна за послуги, що надаються повією середньої ланки за годину коливається в межах 500 грн. Ці дані підтверджуються дослідженнями, здійсненими на початку 2016 р. в містах Харків, Київ та Одеса [2].

В юридичній науці значна увага приділяється термінології. Від того, як тлумачиться дане поняття, які процеси або явища воно в себе включає, безпосередньо залежить, що буде регулювати нормативно-правовий акт. У зв'язку з цим, наполягаючи на необхідності правового регулювання проституції і послуг, пов'язаних з нею, ми повинні чітко визначити, що ж означають терміни «проституція» й «інтимна послуга».

В науці існує безліч визначень проституції. Так, проституцію можна визначити як надання сексуальних послуг за гроші; залучення до безладних статевих відносин інших осіб, окрім подружжя, в обмін на негайну оплату грошима чи іншими цінними речами; здійснення статевих актів за винагороду;

надання жінкою свого тіла за винагороду особам, які шукають задоволення статевого бажання; сфера знеособлених емоційно, позашлюбних, безладних, здійснюваних за плату статевих стосунків; діяння, що практикується будь-якою особою (зазвичай, жінкою) з використанням власного тіла для статевих стосунків з метою заробітку; форма позашлюбних сексуальних стосунків, якщо такі стосунки не ґрунтуються на особистій симпатії або чуттєвій потребі, при цьому для однієї зі сторін важливим стимулом є заробіток; певна форма позашлюбних статевих відносин, в яких індивід, стаючи на шлях проституції, постійно, безперечно і привселюдно віддається невизначеній кількості осіб; рідко без винагороди, у більшості випадків, здобуваючи продажем свого тіла, або інших статевих діянь з цими особами, або взагалі, доставляючи їм і задовольняючи їх статеві збудження, а також провокуючи їх; причому об'єкт проституції, внаслідок свого розпусного помислу, набуває визначеного постійного типу; перетворення тіла людини на товар у статевому розумінні, у випадку, коли це тіло виставляється на ринку як річ і є предметом задоволення статевої потреби покупця та джерелом прибутку продавця.

Щодо визначення терміну «проституція» на законодавчому рівні в ст. 303 КК України «Проституція або примушування чи втягнення до заняття проституцією» визначена як систематичне зайняття надання сексуальних послуг з метою отримання доходу. Таким чином, проституцією є систематичний вступ у статеві зносини з різними чоловіками за обумовлену винагороду. Хоча не зрозуміло, навіщо конкретизувати кількість чоловіків при описі проституції. В сучасному суспільстві є жінки, які шукають собі одного постійного спонсора («папіка/ таточка»), який в обмін на послуги інтимного характеру буде їх утримувати, у тому числі платити за оренду квартири, речі і т.п. Залишається невирішеним питання і чоловічої проституції.

З 2006 р. добровільне заняття проституцією було декриміналізовано, і кримінальна відповідальність залишилась та була посилена тільки за втягнення особи в заняття проституцією або примушування її до зайняття проституцією з використанням обману, шантажу чи уразливого стану цієї особи, або із застосуванням чи погрозою застосування насильства. Для повій передбачено лише адміністративну відповідальність (ст. 181-1 КУАП). При цьому в даній статті не дається трактування терміну «проституція».

Отже, основною рисою проституції, яка виділяється і в науковій літературі, і в нормативно-правових актах, є: 1) виникнення між повією і зацікавленою особою статевого акту; 2) статевий акт повинен відбуватися на платній основі. І якщо ми можемо погодитися з другою рисою проституції (при цьому під платною основою ми розуміємо отримання вигоди (грошей, речей, послуг і т.п.), то з першою ми категорично не згодні. На нашу думку, для заняття проституцією немає ніякої необхідності вступати в статевий зв'язок із зацікавленою особою. Після масового поширення Інтернету, а до цього – стаціонарних телефонних ліній, – послуги інтимного характеру можуть надаватися на відстані («секс по телефону», «інтернет-проституція»). Як приклад можна навести факти існування на території України інтернет-порностудій, в яких дівчата обслуговують клієнтів у режимі он-лайн. Так, у

листопаді 2011 р. в одному із гуртожитків Запоріжжя було викрито он-лайн порностудію, річний обіг якої перевищував 1 млн. доларів. На студії працювали близько 60 дівчат, які заробляли не менше 1 тис. доларів на місяць. Виходячи з цього, для надання послуг інтимного характеру не обов'язкова наявність статевого контакту між повією та її клієнтом. Таким чином, на наш погляд, проституцією є надання послуг інтимного характеру на платній основі (коли між повією та її клієнтом немає безпосереднього статевого контакту). До того ж повії надають масу послуг інтимного характеру (садо-мазо, бондаж, мазохізм та ін.), які обходяться без сексу, і беруть за це оплату. Також до них можна віднести «секс по телефону» та «інтеренет-проституцію».

1. Стародубцев В. Сколько Украина может заработать на проститутках. Четверг, 24 июля 2014. [Електронний ресурс : Деловая столица]. Режим доступу : http://www.dsnews.ua/economics. Дата звернення : 15.05.2018 р.
2. Балакірєва О.М. Трансформація ціннісних орієнтацій в українському суспільстві // Український соціум. № 1. – 2002. – С. 21-32.

Кліницький Ілля Ігорович, здобувач
вищої освіти, група ЮД-442
Науковий керівник: Шалгунова С.А.,
к.ю.н., доцент, доцент кафедри
кримінально-правових дисциплін
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

АНАЛІЗ ОСНОВОПОЛОЖНИХ ЗАСАД КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ЧЕСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ: МЕТА ТА ПРИНЦИПИ

Українське кримінальне процесуальне законодавство представляє собою на своєму сучасному етапі розвитку «синтез» положень процесуального законодавства Української Радянської Соціалістичної Республіки (особливо це стосується основ), власних ноу-хау, а також практик європейського континентального судочинства. Таким чином, ураховуючи те, що Верховна Рада України має виключне право на зміну, припинення або доповнення нормативно-правових актів, кримінальне процесуальне законодавство на є виключенням.

Так, має місце те, що вітчизняна практика законотворення є вкрай несталою, а отже у контексті розвитку даного типу правових відносин неодмінне значення мають дослідження досвіду інших держав світу, особливо тих, для яких наявні значні успіхи у боротьбі з проблемою будь-якого суспільства – злочинністю. Відповідно до зазначеного, ми розглянемо особливості кримінального процесуального законодавства Чеської Республіки. Практику даної держави не можна вважати найуспішнішою у світі, проте статистичні данні говорять наступне:

- рівень розкриття злочинів у Чехії за 2016 рік складає 69.64% [1];

- аналогічний показник в Україні складає 25,08 % (відповідно до даних Громадської організації «Громекс») [2]. Необхідно зазначити, що основоположні особливості кримінального процесуального законодавства Чеської Республіки досліджували такі вчені: С. Антошин, Л. Дворжак, Ф. Новотні, А.Г. Тузов, П. Шамал, Д. Йєлінек.

Специфіка чеського процесуального законодавства у кримінальній сфері полягає у тому, що окрім конституції, нормативно-правових актів міжнародного значення, які є ратифікованими Парламентом, провідне місце займає Кримінально-процесуальний кодекс Чеської Республіки (далі – КПК ЧР). Даний нормативно-правовий акт, за аналогією до вітчизняного Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України), містить вичерпні положення щодо принципів, завдань, процедур та їх строків, організації діяльності державних органів у сфері кримінального судочинства. Особливість даного правового акту полягає у тому, що його було прийнято у 1961 році. За основу чехословацькими правниками був взятий Кримінально-процесуальний кодекс РРФСР від 1960 року, проте у 1990 та у 1998 роках закон було суттєво змінено і доповнено на вимогу відповідності нормам Європейського Союзу [3].

Необхідно зазначити, що КПК ЧР, на відміну від КПК України, містить прямо сформульовану мету кримінального процесу : метою кримінально-процесуального кодексу та процесу є врегулювання порядку діяльності державних органів, працюючих у сфері кримінального процесу, таким чином, аби злочини було належним чином встановлено, а засуджені належним чином виявлені та справедливо понесли покарання відповідно до Закону (ст. 1 п. 1). При цьому у статті наголошується на тому, що кримінальне процесуальне законодавство не повинно негативно впливати на законність, превентивні міри, виховання громадян у дусі неухильного дотримання законів, правил суспільного життя [4].

Також особливої уваги потребує другий пункт першої статті кодексу, де за громадянином закріплено обов’язок сприяти розкриттю злочинів. На думку А.Г. Тузова, зазначення мети у кодексі стверджує про фундаментальність розробки даного нормативно-правового акту, а також підкреслює, у контексті діяльності державних органів, загально демократичний принцип для таких: дозволено лише те, що прямо вказано законом [3].

Досліджуючи встановлені у КПК ЧР принципи, можна зробити висновок стосовно того, що їх роль аналогічна до тієї, що закріплена в українському законодавстві. Вони виступають легітимними кримінально-процесуальними цінностями, а також містять зміст всієї кримінально-процесуальної діяльності. Так, у відповідній статті (ст. 2 КПК ЧР) міститься перелік основних принципів – у чеському кримінальному процесуальному законодавстві таких нараховується лише чотирнадцять. У той же час КПК України містить 22 засади (ст. 7 ч. 1).

Проте характерною відмінністю є тематика принципів: українські відповідники можна вважати загальними, тобто такими, що стосуються усіх

учасників процесу та всіх процесуальних дій; на відміну від українського законодавства чеське у цьому плані дещо поглиблено визначає засади, адже у наведеній вище статті більшість принципів стосується лише державних органів, котрі працюють у сфері кримінального процесу (органи Республіканської Поліції, суди). Так, наприклад, п'ятий принцип, сформульований у статті 2 КПК ЧР : орган, який працює у сфері кримінального процесу, повинен чинити дії так, аби було встановлено фактичний склад злочину, у межах котрого необхідне рішення, не чекаючи оскаржень та заяв сторін. Також однаково неупереджено кожна зі сторін (підозрюваний, сторона обвинувачення) повинна бути повідомлена про факти, що говорять проти її захисту, повідомлена про її права та обов'язки, аби вона мала змогу належно захистити себе перед судом. Особливої уваги потребує твердження у межах даного принципу про те, що органи кримінального судочинства зобов'язані переглянути справу навіть після призначення засудженому покарання.

П.Н. Бирюков у своїй роботі «Роль прокуратури в кримінальному процесі Чехії» висловив думку про те, що принципи, встановлені у КПК ЧР, здебільшого покладають на органи розслідування та суди конкретно визначені обов'язки, аніж стосуються інших учасників [5]. У певній мірі зазначену особливість можна вважати перевагою стосовні КПК У,країни адже фактично з перших сторінок нормативно-правового документа одразу можна угледіти визначені обмеження, зобов'язання державних органів, що працюють у кримінальному процесі. Проте суттєвою прогалиною є те, що бракує загальних гарантій, які б встановлювали певні права чи обов'язки стосовно інших учасників процесу. Звичайно, такі випливають з інших статей КПК ЧР, міжнародних нормативно-правових договорів, але відсутність наголосу на їх важливості може стати підґрунтям для тверджень про «однобічність» кримінального законодавства Чехії.

До речі, наявність визначеної мети у КПК ЧР дозволяє стверджувати, виходячи з норм законодавства, про призначення даного різновиду юридичного процесу, що складно зробити у вітчизняному кримінальному процесуальному законодавстві, адже наведені у КПК України завдання є у більшій мірі шляхами досягнення мети, а не загальним призначенням. Необхідно наголосити на тому, що питання удосконалення нормативно-правової бази кримінального процесу в Україні потребує подальшої розробки і міжнародний досвід може у цьому суттєво допомогти. Виходячи з вище наведеного, можна впевнено говорити про те, що КПК України бракує визначення мети кримінального процесу та доповнення принципів нормами стосовно діяльності органів державної влади, адже таке дозволить детально визначити правову базу їх діяльності, спростити її розуміння.

---

1. Statistický výkaz č. 2 - porovnání dle místa spáchání : ČESKÁ REPUBLIKA (НА РУССКОМ) vytvořeno dne : 8.12.2016. URL: http://www.policie.cz/clanek/policie-cr-web-informacni-servis-statistiky-statisticke-prehledy.aspx.Дата звернення : 06.06.2017.

2. Преступность на Украине : статистика и динамика / Народный Корреспондент : Газета http://gromex.com.ua/ua/investigations/447-ukraine-rastet-prestupnost-padaet/ (дата обращения: 06.06.2017).

3. Тузов А. Г. Введение в уголовный процесс Чехии // Вестник СПбГУ. - Серия 14. - Право. 2015. - №3. [Електронний ресурс]. Режим доступу : http://cyberleninka.ru/article/n/vvedenie-v-ugolovnyy-protsess-chehii. Дата звернення : 06.06.2017.
4. 141 Zákon ze dne 29. listopadu 1961 o trestním řízení soudním (trestní řád) // Národní shromáždění Československé socialistické republiky Zákon č. 141/1961 Sb. URL: https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1961-141?citace=1 (posilani: 06.06.2017) – переклад російською: http://law.sfu-kras.ru/data/method/e-library-kup/Mono/ (станом на 1998 р.).
5. Бирюков П. Н. Роль прокуратуры в уголовном процессе Чехии // Судебная власть и уголовный процесс. - 2015. - № 4. - [Електронний ресурс]. Режим доступу : http://cyberleninka.ru/article/n/rol-prokuratury-v-ugolovnom-protsesse-chehii-1. Дата звернення : 07.06.2017.

Фат Д.В.
курсант четвертого курсу ФПФОДР
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ

ПРОТИДІЯ ЗЛОЧИННОСТІ В СФЕРІ ТРАНСПЛАНТАЦІЇ ОРГАНІВ І ТКАНИН ЛЮДИНИ

З перших днів незалежності Україна проголосила здоров'я людини однією із найважливіших цінностей. Як ми всі знаємо, здорова нація це майбутнє нашої держави. Завдяки розвитку сучасної медицини зумовив поширенню багатьох методів лікування. Таких як використання крові людини та її компонентів. Потреба сучасної медицини в донорській крові є величезною. Кров людини використовують для врятування життя та поліпшення здоров'я багатьох людей.

Але потрібно мати на увазі, що донорство крові може бути небезпечним для людини та її здоров'я, тому 23 червня 1995 р. було прийнято Закон України «Про донорство крові та її компонентів» [1]. У якому зазначено порядок вилучення крові її зберігання та використання. Звичайно, це призначено для охорони донорів та тих осіб які потребують допомоги.

Хочу наголосити на тому , що наразі існує певний дефіцит донорської крові. За даними статистики України заготовлюється лише 9,1 мл крові на одну особу. В свою чергу Всесвітня організація охорони здоров'я ООН зазначає, що цей показник має становити 15 мл. В Україні 18 осіб із тисячі здають крові. Зазвичай ці 18 осіб стають донорами лише за необхідності крові своїм родичам [2].

Якщо існує певна необхідність на донорську кров то звичайно існують зловживання у цій сфері. Одним із важливих завдань є встановлення відповідальності за незаконні дії працівників цієї сфери та захист осіб які залучаються до донорства крові. Одним із прикладів, є ст. 144 Кримінального кодексу України (далі - КК), встановлення відповідальності за насильницьке донорство [3].

Об'єктом даної статті є здоров'я особи, це має вагоме значення оскільки, як наголошує ст. 3 Конституції України здоров'я людини визнається найвищою цінністю. Проблематика застосування норми ст. 144 КК України полягає в об'єктивній стороні, на наш погляд потрібне детальне роз'яснення поняттям

«насильство» та «обман». Практичного застосування дана стаття не знайшла, сьогодні відсутні вироки щодо насильницького вилучення крові. Тому існує необхідність у дослідження даної теми.

Досліджень з цього приводу майже не проводилось. Наразі ситуація дещо змінилась. Питання щодо даної проблематики досліджували такі вчені, В.Б. Авер'янов, С.П. Кисіль, О.В. Сапронов, М.В. Співак та інші.

Відповідно до Закон України «Про донорство крові та її компонентів», донорство крові це- добровільний акт волевиявлення людини, який полягає в здачі крові або її компонентів для подальшого використання для лікування , виготовлення відповідних лікарських препаратів або використання у наукових дослідження [1].

Необхідно зазначити, хто саме може бути донором. У ст. 2 до Закон України «Про донорство крові та її компонентів» [1]. зазначено, що донором може бути громадянин України від 18 років який пройшов медичне обстеження, яке регламентований Наказом Міністерства охорони здоров'я України №385 від 01.08.2005 р.

Проаналізувавши об'єктивну сторону ст. 144 КК України можна дійти висновку, що вона характеризується діяннями та бездіяльністю. Хоча існують певні розбіжності щодо того чи можна вилучати кров у людини шляхом бездіяльності. О.В. Сапронов стверджує, що можливість насильницького донорства шляхом бездіяльності, можливий лише у тому випадку, якщо вилучення крові розпочато правомірно, але перетворилось на злочинне, якщо не буде припинено вилучення крові після збору її допустимої кількості [4, с.14].

Діяння зазначені у ст. 144 КК України є грубим порушенням добровільності донорства. Це пояснюється в першу чергу тим, що поняття «донорство» воно включає в себе добровільність. З цього приводу О.В. Сапронов пропонує змінити назву статті 144 КК України «Насильницьке донорство» на « незаконне донорство» [4, с.14].

Але Чеботарьова Г.В., пропонує дещо вдалу інтерпретацію даного поняття ,оскільки «незаконне донорство» наводить на думку незаконних дій самого донора, а не осіб медичної сфери. Тому погоджуюсь з думкою автора з приводу замінити на більш правильний вислів «незаконне використання особи як донора» [5, с.278].

Наступне питання яке потребує з'ясування, що саме законодавець розуміє під поняттям «з використання насильства»: застосування лише фізичного впливу чи психологічного також? М.І. Хавронюк розуміє під «насильством»- заподіяння побоїв, легких тілесних ушкоджень, але це є досить вузьке поняття, на людину можна вплинути за допомогою психологічних методів. Тому ми підтримуємо думку М.І. Бажанова, В. В. Сташиса, В.Я Тація, що до поняття «насильство» слід відносити як фізичний так і психічний вплив [6, с.336].

Ще одним способом насильницького вилучення крові є обман- повідомлення потерпілому неправдивих відомостей, замовчування фактичних обставин, які винний зобов'язаний був повідомити [7]. Наприклад, обман може полягати в повідомленні особі про переливання крові яке не потрібне чи вилучення крові для проведення її дослідження.

Також обман може бути і пасивним, мається на увазі замовчування такої інформації як кількість вилученої крові, що може потягнути за собою тяжкі наслідки. Постає питання чи є відмінність вилучення крові шляхом психічного примусу і обману, бо ввести людину в оману можна шляхом використанням психологічних методів.

Ми розділяємо думку Тихонової С.С., що психічний примус включає в себе такі ознаки як інформація про можливе застосування насильства при невиконанні необхідного, що в обмані відсутнє. Обман характеризується виключно помилковою інформацією для потерпілого [8, с. 114].

Тобто в наслідок обману людина погоджується на вилучення крові. Закон України «Про донорство крові та її компонентів»(ст.2) наголошує нам на тому, що людина виражає свою згоду на вилучення крові в усній формі [1].

Ми вважаємо, що це є порушенням, дійсно саме така процедура вилучення крові прискорює процес відчуження крові, але в той же час робить негативний вплив, бо за таких обставин працівникам відповідної сфери буде легше вчиняти злочинні дії та приховувати їх.

І тому необхідно звернути увагу на цей момент та запровадити практику письмового підтвердження людини на вилучення крові, задля уникнення злочинних дій працівників сфери медичного обслуговування.

Проаналізувавши даний склад злочину, можна зробити висновок, що донорство це справа честі і гідності. Наразі деякі питання залишаться без науково обґрунтованого вирішення. Тому на нашу думку, необхідно приділяти цьому питанню дещо більше уваги , бо здорова нація це майбутнє нашої держави. Властивість ст. 144 КК України є протиправне вилучення крові.

У сучасних дослідженнях проблем пов’язаних із донорством крові, робиться акцент на тому, що ст. 144 КК України не дає змоги реагувати належним чином на інші форми порушення порядку вилучення крові (перевищення максимальної кількості вилучення крові, вилучення крові без попереднього медичного обстеження чи порушення порядку медичного обстеження та інше), тобто виходячи з цього доцільно буде змінити насильницьке використання людини як донора на порушення порядку вилучення крові.

Також доречно запровадити відібрання у донора письмової згоди на вилучення крові, з конкретним позначення скільки і для чого вилучають дану кров.

1. Закон України «Про донорство крові та її компонентів» 23 червня 1995 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/
2. Кочін І.В. Деякі проблеми організації служби крові в Україні. Київ, - 2012. – 79 с.
3. Кримінальний кодекс України 5 квітня 2001р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/
4. Сапронов О.В. Кримінальна відповідальність за насильницьке донорство. Харків: Юрінком Інтерн-Право, 2007. - 219с.
5. Чеботарьова Г.В. Проблеми визначення об’єктивної сторони насильницького донорства / Порівняльно-аналітичне право. - Збірник 2013 р. № 4-с. 277-279 \ [Електронний ресурс]. – Режим доступу http://pap.in.ua
6. Бажанов М.І., Сташис В. В., Тацій В.Я. Кримінальне право України. Загальна частина. Київ- Харків: Юрінком Інтерн- Право,2001. - 416с.

7. Науково-практичний коментар КК України 5 квітня 2001р за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. - К.Каннон, 2003.-с. 336
8. Тихонова С.С. Уголовно-правовое регулирование посмертного и прижизненного донорства : монография / С.С.Тихонова, 2002 – 321 с.

Нещеретня А.О.
курсант четвертого курсу ФПФОДР
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ПОЗБАВЛЕННЯ ПРАВА ОБІЙМАТИ ПЕВНІ ПОСАДИ АБО ЗАЙМАТИСЯ ПЕВНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ (СТ. 55 КК УКРАЇНИ)

Призначення покарання – важливий і відповідальний етап діяльності суду та є однією з форм реалізації кримінальної відповідальності і завершальною стадією застосування кримінально-правової норми щодо особи, визнаної судом винною у вчиненні злочину. Згідно зі ст. 129 Конституції України судді під час здійснення правосуддя підкоряються лише законові [1, с. 9].

Згідно з ч.1 ст.2 Кримінального кодексу України, підставою для кримінальної відповідальності є вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад злочину, передбаченого КК [2]. Правові ж підстави для призначення покарання КК не визначені. Оскільки застосування норм кримінального права з призначенням покарання, у тому числі покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю (далі для скорочення викладення – «позбавлення права...»), є однією з форм реалізації кримінальної відповідальності [3, с. 4], то і підстава для призначення покарання повинна співпадати з підставою кримінальної відповідальності або співвідноситися з нею як часткове і загальне. Крім того, система покарань включає підсистему основних покарань і підсистему додаткових видів покарання. Так, відповідно до ст. 52 КК усі покарання поділяються на основні та додаткові [4, с. 225].

Відповідно до ч. 1 ст. 55 КК «позбавлення права...» може бути призначене як основне покарання на строк від двох до п’яти років або як додаткове покарання на строк від одного до трьох років. Позбавлення права обіймати певні посади як додаткове покарання у справах, передбачених Законом України «Про очищення влади», призначається на строк п’ять років. Воно може призначатися судом як додаткове і при звільненні від покарання з випробуванням (статті 75, 77 КК). Так, ППВСУ «Про практику призначення судами кримінального покарання» зазначає, що при звільненні з випробуванням від відбування основного покарання суд відповідно до ст. 77 КК може призначити додаткове покарання у виді «позбавлення права...» [5]. До неповнолітніх це покарання може застосовуватися лише як додаткове (ч. 2 ст. 98 КК)[6].

Усього санкції статей Особливої частини чинного КК України передбачають 25 випадків застосування покарання у виді «позбавлення права...» як основного виду покарання (3,6% до загальної кількості санкцій), та 124 випадки як додаткового (17,7%). Для порівняння, санкції статей Особливої частини КК України, який утратив чинність, передбачали 12 випадків застосування покарання у виді «позбавлення права...» як основного виду покарання та 58 випадків як додаткового [7, с. 206-208].

Після дослідження мною обвинувальних вироків суду, у яких призначено покарання у виді «позбавлення права...», я дійшла певного висновку, що переважна більшість злочинів була пов'язана з корупційною діяльністю засуджених. А також я визначила, що даний вид покарання застосовується, зазвичай, за такі злочини: зловживання владою або службовим становищем (стаття 364), декларування недостовірної інформації (стаття 366(1)), прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою (стаття 368), пропозиція, обіцянка або надання неправомірної вигоди службовій особі (стаття 369), зловживання впливом (стаття 369(2)), провокація підкупу (стаття 370). А також за деякі види адміністративних правопорушень, пов'язані з корупцією, що зазначені в Кодексі України про адміністративні правопорушення.

Також після проведеного мною аналізу обвинувальних вироків, хочу зазначити, що правовою підставою застосування «позбавлення права...» є те, що це покарання може бути призначено не будь-якій особі, а лише тій, яка посідала певну посаду або займалася певною діяльністю, тобто лише спеціальному суб'єктові.

Отже, враховуючи все вищесказане, «позбавлення права...» - це заборона засудженому упродовж певного строку, визначеному в обвинувальному вироку суду, займатися самостійною, ініціативною, систематичною, на власний ризик господарською діяльністю, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку, у зв'язку з якою ним було вчинено злочин, і що визначена в обвинувальному вироку суду, який набрав чинності.

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96 ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – С. 4.

2. Кримінальний кодекс України від 05 квітня 2001 р. № 2341-III (з наступними змінами) // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25-26. – Ст. 131

3. Фріс П.Л. Застосування кримінального права як форми реалізації кримінально-правової політики в Україні / П.Л. Фріс // Кримінальне право України. – 2006. – № 3. – С. 4-9.

4. Денисова Т.А. Поняття функцій покарання та їх загальна характеристика / Університетські наукові записки / ЗІДМУ, 2006 – с. 222-227

5. Постанова ПВСУ «Про практику призначення судами кримінального покарання» від 24 жовтня 2003 року № 7 // Постанови Пленуму Верховного Суду України в кримінальних справах / за заг. Ред. В. Т. Маляренка. – К. : Юрінком Інтер, 2005. – С. 261

6. Шиян Д. С. Підстави та умови призначення покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю / Д. С. Шиян // Актуальні проблеми кримінального і кримінально-процесуального законодавства і практики його застосування: ХІУП, 2002. - С.240-242.

7. Житник Г.В., Інститут кримінально-виконавчої служби: Деякі проблемні питання застосування покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю // Вісник Запорізького національного університету № 1(II), 2012. – 267с.

Годнюк Л.М.
курсант четвертого курсу ФПФОДР
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ

КІБЕРЗЛОЧИННІСТЬ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ШЛЯХИ ЇЇ ПРОТИДІЇ

Глобальна комп'ютеризація, мережа Інтернет та цифрові технології стрімко увірвались в усі сфери людської діяльності. Мільйони українців щодня купують товари онлайн, здійснюють платежі й переказ коштів через сучасні технологічні пристрої, адже це зручно та значно заощаджує час. Однак, таке зростання популярності систем онлайн-банкінгу спонукає кіберзлочинців вигадувати та втілювати в життя все нові способи крадіжок грошей із електронних рахунків користувачів. Тому сьогодні особливо важливим постає питання модернізувати існуючі засоби захисту та розробляти і впроваджувати нові.

Наразі, в Україні найбільш розповсюдженими є такі види кіберзлочинів, як підробка банківських карток, крадіжка конфіденційних даних банківських карт, шахрайство з банкоматами, злочинні дії у банківській системі он-лайн. Дедалі частіше трапляються випадки поширення вірусів з метою незаконного втручання в роботу комп'ютерних мереж через мобільні пристрої користувачів, зокрема: телефони, смартфони, планшети [1].

Так, у 2016 році кіберзлочинці вкрали з банківських рахунків українців 339 мільйонів гривень. Це в 4 рази більше, ніж в 2015 році. Про це повідомляє «Слово і Діло» з посиланням «Еспресо». Сукупний дохід шахраїв в 2016 році збільшився в 4 рази - до 339,13 мільйона гривень. У 2015 році ця сума склала 84,36 мільйона гривень [2, с 32]. Таким чином, незважаючи на зусилля правоохоронних органів, спрямованих на боротьбу з кіберзлочинами, їх кількість з кожним роком, на жаль, не зменшується, а, навпаки, постійно збільшується.

Згідно з експертними висновками фахівців компанії "Norton", небезпека криється в тому, що близько 49 % споживачів використовують свої особисті мобільні пристрої водночас як для роботи, так і для гри, таким чином спрощуючи доступ хакерам до конфіденційної інформації. Близько половини смартфонів і планшетних пристроїв не оснащено навіть елементарними запобіжними заходами, йдеться, зокрема, про використання паролів, безпекове програмне забезпечення, резервне копіювання файлів з мобільних пристроїв. Дослідження компанії свідчать про те, що 35 % користувачів мають принаймні один незахищений пристрій, що залишається вразливим для злочинців, шкідливих веб-сайтів та фішинг-атак, водночас майже 44 % споживачів віртуальних послуг не вважають свою діяльність вартою уваги хакерів [3].

Складність забезпечення кібербезпеки полягає в:

- відсутності однозначного розуміння того стану, в якому перебуває умовний «вітчизняний кібербезпековий сектор»;

- відсутності загальнонаціональних міжвідомчих координаційних структур;

- незадовільному кадровому забезпеченні відомств відповідними фахівцями;

- відсутності IT-ТНК (хоча б рівня Mail.ru чи Yandex) [4].

На даний момент в Україні головним способом боротьби з кіберзлочинністю залишається законодавство, яке потребує подальшого вдосконалення. У 2005 р. Україна ратифікувала Конвенцію про кіберзлочинність і таким чином імплементувала положення міжнародного акта у вітчизняне законодавство. Відповідно до її змісту кожна Сторона (країна) вживає такі законодавчі та інші заходи, які можуть бути необхідними для встановлення кримінальної відповідальності відповідно до її внутрішнього законодавства за навмисне вчинення, без права на це, протиправних дій за допомогою інформаційно-комунікативних технологій, тобто за злочини у віртуальному просторі [5].

Указом Президента України від 15.03.2016 р. №96/2016 була затверджена Стратегія кібербезпеки України, метою якої є створення умов для безпечного функціонування кіберпростору, його використання в інтересах особи, суспільства і держави. Таким чином, на державному рівні сформувався єдиний погляд на те, як відповідати на загрози в інформаційній галузі [6].

Наступним кроком було підписання 8 червня 2016 р. Президентом України Петром Порошенком Указу про створення Національного координаційного центру кібербезпеки, який би скоординував роботу суб’єктів національної безпеки і оборони України під час реалізації Стратегії кібербезпеки України. У рамках реформи системи правоохоронних органів захищати віртуальний простір від кіберзлочинців повинні працівники новоствореного Департаменту кіберполіції [7].

Правовою основою для протидії комп’ютерній злочинності на національному рівні є Кримінальний кодекс України. В цьому законодавчому акті окремі види комп’ютерних злочинів (кіберзлочинів) виділено в розділ VI Особливої частини – Злочини у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем і комп’ютерних мереж (ст. 361, 361-1, 363). Окремі види злочинів, в яких комп’ютерні продукти визначені як засіб злочину, розміщені в інших розділах Особливої частини: у Розділі V зазначені окремі види злочинів, в яких комп’ютерні продукти визначені як засіб злочину (ст. 163, 176, 177) та Злочини у сфері господарської діяльності (ст. 200) в Розділі VII [8]. Однак, КК України не передбачає кримінальної відповідальності за: придбання шкідливих комп’ютерних програм і пристроїв, створених чи адаптованих для вчинення комп’ютерних злочинів [4, п. “a I” ч. 1 ст. 6]; придбання дитячої порнографії через комп’ютерну систему [4, п. “d” ч. 1 ст. 9]; володіння дитячою порнографією, що перебуває в комп’ютерній системі чи на носіях комп’ютерних даних [4, п. “e” ч. 1 ст. 9] [9].

Отже, для ефективної боротьби з кіберзлочинністю необхідна система заходів, спрямованих не лише на розвиток правозастосовної бази, але й на підвищення рівня грамотності громадян, судових та правоохоронних органів. Одні лише нові закони не здатні протистояти зростанню ІТ-злочинності. Тому, потрібним є створення при підрозділах Національної поліції сектори аналітичної і технічної розвідки, із забезпеченням їх потужними комп'ютерними і іншими сучасними інформаційно-технічними засобами з метою підвищення ефективності протидії і запобіганню кіберзлочинам.

1. Geer D. Subcommittee on Emerging Threats, Cybersecurity, and Science and Technology. Geer Risk Services, LLC [Электронный ресурс] / D. Geer. – Режим доступу: http://www.verdasys.com/mt_geer.php.

2. Прохоренко В. Кіберзлочинність для України стає актуальним поняттям – НБУ. - //Економічна правда від 27 лютого, 2017року.

3. 2016 Norton Cyber Security Insights Report [Електронний ресурс]. — Режим доступу : ttps://www.symantec.com/content/dam/symantec/docs/reports/2016- norton-cyber-security- insights-report.pdf

4. Дубов Д.В. Стратегічні аспекти кібербезпеки України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://sp.niss.gov.ua/content/articles/files/16-1446038514.pdf

5. Конвенція про кіберзлочинність [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_575

6. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 27 січня 2016 року «Про Стратегію кібербезпеки України» [Електронний ресурс] : Указ Президента України. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/96/2016.

7. Про прийняття за основу проекту Закону України про основні засади забезпечення кібербезпеки України [Електронний ресурс]: Постанова Верхов. Ради України. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1524–19.

8. Орлов О. В., Онищенко Ю. М. Організаційні та нормативно-правові засади боротьби з кіберзлочинністю [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=715

9. Хлевицький В.Б. Проблемні питання імплементації в Україні норм міжнародного законодавства щодо захисту прав людини у процесі протидії кіберзлочинності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/iblsd

10. ФБР расследует взлом твиттера Associated Press. Материалы ресурса lenta.ru [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://lenta.ru/news/2013/04/24/investigation.

Синько Є.В.
курсант четвертого курсу ФКП
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ВИМАГАННЯ, ЯК САМОСТІЙНОГО СКЛАДУ ЗЛОЧИНУ

В останні роки значно зросла кількість злочинів проти власності. Найпоширенішими серед них є такі злочини як крадіжка, грабіж та розбій. Окрім них, злочином який становить значну суспільну небезпеку є вимагання, адже він спрямований не тільки на заволодіння власністю, а й на психологічний тиск на особу потерпілого.

Актуальність даної теми полягає в тому, що при кваліфікації вимагання можуть виникнути помилки з причини схожості складу даного злочину з іншими подібними злочинними діяннями.

Особливий внесок у науковий аналіз такого складу злочину, як вимагання внесли такі відомі науковці як, С. Абросімов, М.І. Бажанов, О.І. Бойцов, Г.М.

Борзенков, Н. С. Винокурова, Л.Д. Гаухман, В.П. Ємельянов, Н. Іванов, М.М. Ісаєв, М.І. Коржанський, С.М. Кочої, Г.А. Крігер, В.М. Кудрявцев, В.М. Куц, П.С. Матишевський, М.М. Мельник, В. В. Новік Г. В. Овчиннікова, Сафонов та інші.

Чинний кримінальний кодекс України зазначає, що під вимаганням у статті слід розуміти вимогу передачі чужого майна чи права на майно або вчинення будь-яких дій майнового характеру з погрозою насильства над потерпілим чи його близькими родичами, обмеження прав, свобод або законних інтересів цих осіб, пошкодження чи знищення їхнього майна або майна, що перебуває в їхньому віданні чи під охороною, або розголошення відомостей, які потерпілий чи його близькі родичі бажають зберегти в таємниці (вимагання) [1].

Суб'єктом злочину може бути осудна особа, яка на момент його вчинення досягла 14-річного віку [1]

Суб'єктивна сторона вимагання характеризується прямим умислом. Вимагання – це корисливий злочин. При його вчиненні винний має за мету незаконно одержати чуже майно, право на нього або домогтися вчинення потерпілим інших дій майнового характеру [2].

Основним безпосереднім об'єктом вимагання є право власності, а його додатковими обов'язковими об'єктами виступають психічна та фізична недоторканість особи, й особиста свобода, здоров'я. Додатковими факультативними об'єктами злочину можуть бути честь, гідність, право на таємницю приватного життя та інші права громадян [2].

Об'єктивна сторона вимагання характеризується протиправною вимогою, спрямованою на примушування потерпілого до передачі певного майна, права на майно чи майнових вимог або відмови від майнових прав [3, с.84].

Під погрозою розуміють виражений словами, письмово, певними діями або іншим чином намір завдати фізичної, матеріальної чи іншої шкоди окремим особам чи громадським інтересам [3, с.594]. Кандидат юридичних наук та доцент І.І. Гуня виділяє такі форми погрози: а) погроза насильством щодо потерпілого чи його близьких родичів, обмеження прав, свобод або законних інтересів цих осіб; б) погроза знищення або пошкодження майна потерпілого чи близьких його родичів, а також майна, що перебуває в їхньому віданні чи під охороною; в) погроза розголошення відомостей, які потерпілий чи його близькі родичі бажають зберегти в таємниці, тобто, шантаж.

Погроза повинна виступати у якості засобу, який підсилює вимогу вимагача, бути реальною, наявною, вона може бути спрямованою у майбутнє, а може мати місце і в даний момент. Головне, щоб погроза була доведеною до свідомості потерпілого. Погроза при вимаганні повинна бути дійсною, а не уявною, і звернена в недалеке майбутнє. Погроза виступає у якості засобу впливу на потерпілого з метою примусити його до потрібної вимагателю поведінки. Вона виявляється в обіцянці застосувати у випадку невиконання вимог певних дій по відношенні до потерпілого або його близьких. Погроза потерпілим повинна сприйматись як реальна, здійсненна, що залежить від

характеру, змісту та форми самої погрози, її інтенсивності, особистості вимагателя, місця і часу вчинення і т.д. [4].

Щодо моменту закінчення цього злочину вказану в Постанові пленуму Верховного суду України (далі ППВСУ): вимагання є закінченим злочином з моменту пред'явлення вимоги, поєднаної з вказаними погрозами, насильством, пошкодженням чи знищенням майна незалежно від досягнення поставленої винною особою мети [5].

При кваліфікації злочинних діянь слід розмежовувати вимагання від інших подібних складів злочину. Вимагання є злочином який посягає на суспільні відносини у сфері власності, тому при кваліфікації цього злочину необхідно чітко розмежовувати його з подібними за своїм складом злочинами, зокрема об'єктом посягання, є грабіж та розбій.

В ППВСУ зазначається, що при розмежуванні вимагання і грабежу чи розбою слід виходити з того, що при грабежі та розбої насильство або погроза його застосування спрямовані на заволодіння майном у момент їх застосування. При цьому погроза являє собою такі дії чи висловлювання, які виражають намір застосувати насильство негайно. Дії, що полягають у насильстві або в погрозі його застосування, спрямовані на одержання майна в майбутньому, а також вимогу передати майно, поєднану з погрозою застосувати насильство до потерпілого або його близьких родичів у майбутньому, слід кваліфікувати як вимагання.

Якщо погроза насильства або саме насильство були застосовані з метою заволодіння майном потерпілого в момент нападу, але у зв'язку з відсутністю у нього майна винна особа пред'явила вимогу передати його в майбутньому, такі дії належить кваліфікувати залежно від характеру погроз чи насильства як розбій чи як замах на грабіж та за відповідною частиною статті 189 КК [5].

Узагальнюючи вищезазначене, ми погодимось із думкою науковця Міщука В.В., який виділяє наступні відмінності даних злочинів:

– по-перше, при вимаганні винний погрожує застосуванням насильства, пошкодженням або знищенням майна, розголошенням відомостей, а при насильницькому грабежі та розбої має місце тільки погроза насильством;

– по-друге, при вимаганні винний погрожує застосувати насильство і вчинити інші дії в майбутньому, якщо не буде виконано його вимогу, а при насильницькому грабежі й розбої – вчинити негайно;

– по-третє, при вимаганні вимога стосується не тільки передачі майна, а й прав на майно або вчинення дій майнового характеру, а при грабежі і розбої – тільки майна;

– при вимаганні загроза заподіяння шкоди існує не тільки для потерпілого, але для і його близьких родичів, а при грабежі і розбої – для особи, яка зазнає нападу [6].

Ще однією важливою відмінністю вимагання від насильницького грабежу і розбою є те, що реальне застосування насильства при вимаганні переслідує мету підкріплення вимоги, залякування потерпілого, а при грабежі та розбої – є способом вимоги негайної передачі майна [7, с. 234].

Отже, за своїм складом вимагання має значну подібність до грабежів та розбоїв із застосуванням насильства, а тому при кваліфікації злочинного діяння іноді виникають сумніви щодо правильності застосування тієї чи іншої статті ККУ.

Для правильної кваліфікації, при розслідування даних злочинів необхідно звернути увагу на те, що було об'єктом цього посягання –майном, яке знаходилося при потерпілому в момент нападу, майно, яке знаходиться взагалі в його власності, але на момент нападу при ньому його немає, або ж і того, і того, при цьому не слід виключати вимагання дій майнового характеру або права на майно, що одразу вказує на ст. 189 ККУ.

Окрім цього, необхідно встановити суть погрози, тобто чи була вона реальною (або сприймалася потерпілим як реальна) в момент нападу, або була спрямована на майбутнє, а також до кого саме була спрямована погроза: до самого потерпілого чи до його близьких родичів.

Враховуючи всі ці ознаки, помилок, при кваліфікації діяння, що має, на перший погляд, ознаки як вимагання, так і грабежа або розбою, виникати не повинно.

1. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001р. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14

2. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України: Бойко А.М., Брич Л.П. та інші // [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

3. Юридична енциклопедія : у 6 т. / [ред-кол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін.]. – К. : Укр. енцикл., 1987. – 528 с.

4. Особливості об'єктивної сторони вимагання / І. І. Гуня // Форум права. - 2014. - № 1. - С. 136–144. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2014_1_25

5. Постанова пленуму Верховного суду України від 06.11.2009 №10 Про судову практики у справах про злочини проти власності // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0010700-09

6. Відмінність вимагання від подібних складів злочинів за кримінальним законодавством України / В. В. Міщук, Є. О. Загорулько // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 18 : Економіка і право. - 2013. - Вип. 23. - С. 159-165. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_018_2013_23_24

7. Кримінальне право України: Особлива частина : підручник / М. І. Бажанов, Ю. В. Баулін, В. І. Борисов та ін. ; за ред. проф. М. І. Бажанова, В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – 2-е вид., перероб. І доп. – К. : Юрінком Інтер, 2005. – 544 с.

Циб І.С.
курсант четвертого курсу ФПД
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ

СУЇЦИД ЯК ОДИН ІЗ ПРОЯВІВ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ

Вивчення проблеми самогубства завжди було актуально. Суїцид – це прояв девіантної поведінки. Дана проблема розповсюджена не тільки за кордоном, а й на теренах України.

Україна як демократична держава головним своїм пріоритетом, найвищою соціальною цінністю визнала людину, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпеку, саме тому Конституція України у ст.3 [1]

наголошує на тому, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю.

Варто не забувати й про те, що від народження основним інстинктом людини, як і будь-якої живої істоти, є бажання жити. Тому постає питання, що ж саме змінюється у свідомості людини, а також причини цього жахливого явища.

Вивченням самогубств і дій, пов'язаних з ними, займається наука суїцидологія. Для біль детального розуміння та виявлення причин самогубств насамперед слід досліджувати статистичні данні зафіксовані щодо вчинення цього явища, що дає змогу порівняти поширеність суїцидальної поведінки на різних рівнях.

Спираючись на данні Всесвітньої організації охорони здоров'я (далі - ВООЗ) щорічно у світі понад 500-600 тис. осіб позбавляють себе життя. Число тих, хто здійснював замах на самогубство, в 5-10 разів більше [2].

Аналіз даних ВООЗ свідчить про нерівномірну кількість самогубств у різних країнах.

В Угорщині він становить 44,9 самогубства на 100 тис. населення, Данії – 31,6, Австрії – 27,6, Фінляндії – 25,7, Швейцарії – 24,5, Німеччині – 21, Швеції – 19,4 [2].

За даними українського науково-дослідного інституту соціальної і судової психіатрії, Україна теж увійшла до числа країн з високим рівнем суїцидальної активності.

Проблема не зникає, а загострюється. З кожним роком динаміка скоєння самогубств зростає. Суїцид належить до навмисного позбавлення себе життя, а за відсутності передсмертних записок, відповідних попередніх висловлювань або інших явних доказів він може інтерпретуватись як нещасний випадок.

Розглядаючи дане питання, варто згадати і про способи вчинення самогубств. За даними ВООЗ налічується 803 різні способи скоєння даного злочину [2].

В Україні останнім часом найбільша кількість осіб померла внаслідок повішання та падіння з висоти. Найменша кількість в результаті одержання залізничних травм. Утоплення в Україні чиниться дуже рідко.

Взагалі під час будь-яких соціальних потрясінь, реформувань кількість самогубств у будь-якій країні збільшується. Саме в такі часи люди втрачають соціальні орієнтири і цінності, що породжує відчай і втрата сенсу життя [3, с.50, 131]. Існує чітка тенденція впливу релігії на кількість суїцидів. З усіх релігій самовбивство найбільше засуджується мусульманством, бо це є крайнім проявом бунту проти Аллаха, а в католичних суспільствах рівень самогубств нижчий за протестантські [3, с. 119].

Таким чином, зростання самогубств зумовлено значною кількістю генетичних, психологічних, соціальних, економічних, релігійних чинників. Оскільки ми зосереджувались переважно на причинах суїцидів як соціального явища, потрібно зазначити, що подальша урбанізація і надання переваг

економічному добробуту зумовлює подальший відхід від культурних і релігійних традицій і цінностей у населення постіндустріальних країн світу.

Майже кожна людина прагне вийти для себе на так би мовити «високий рівень життя», що вимагає значних додаткових навантажень: збільшення тривалості робочого дня, конкурентну боротьбу на підприємствах, активної взаємодії у соціумі. Як наслідок виникають стресові ситуації, що поступово викликають за собою депресії, психічну неврівноваженість, роздратованість та багато інших психічних хвороб.

Останнім часом, Україна переживає період реформування не тільки у законодавчій сфері, а й у економічній. Можна казати, що економічні кризи являють собою невід'ємну складову розвитку ринкової економіки та, що призводять до зменшення робочих місць на підприємствах, установах, організаціях, неможливості у населення сплачувати кредити і несуть за собою хвилі психічних розладів у населення, що призводить у деяких загострених випадках до суїцидів [3 с.127].

Тож, підбиваючи підсумок, можна вести мову про те, що суїцид – це один із проявів девіантної поведінки. На людину впливає дуже багато різноманітних чинників, а саме її соціальна роль, рівень життя, психоемоційний стан, економічне становище, релігія та ще багато чинників, що зустрічаються на сьогоднішній день у суспільстві.

Проаналізувавши все вище викладене, варто зауважити, що саме економічним чинникам у постіндустріальному суспільстві надається більше значення, релігійні відходять на другорядний план, а саме вони завжди стримують суїциди.

1. Конституція України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80

2. Сайт Всесвітньої організації охорони здоров'я [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://geneva.mfa.gov.ua/ua/ukraine-io/who

3. Еміль Дюркгайм. Самогубство. Соціологічне дослідження. – К., 1998. – 419 с.

Струцька І.Р.
курсант другого курсу ФПД
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ

ПРОБЛЕМАТИКА ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ В УКРАЇНІ

Найголовнішим для людини є її свобода, честь і гідність. Нажаль в наш час ці цінності знаходяться під загрозою. Зараз існує безліч злочинів, які порушують їх. Торгівля людьми є одним з них. Тому ця тема була, є і буде актуальною.

Теоретичні відомості щодо цього питання чудово відображені в працях вітчизняних і зарубіжних вчених, зокрема, Абрамової С.Р. [6], Ахтирської Н.М.

[7], Бутенко В.М. [8], Глонти Г. [9], Дубровської Є. [10], Кушпель Е. В. [11], Лизогуб Я.Г. [12], Сейко Н.А. [13].

Кримінальну відповідальність за торгівлю людьми передбачено ст.149 КК України «Торгівля людьми або інша незаконна угода щодо людини». Для початку необхідно визначити кваліфікуючі ознаки торгівлі людьми [1].

Торгівля людьми полягає у здійсненні щодо потерпілого угоди купівлі-продажу, в якій потерпіла особа виступає як предмет цієї угоди (товар). Дуже важливо зазначити, що предметом є саме особа, тобто людина. Ні труп людини, ні її органи не є предметом розглядуваного злочину. Тому, намагання вчинити діяння, передбаченні в ст. 149 ККУ стосовно мертвої людини може бути кваліфікованою лише як замах на торгівлю людьми (у випадку не усвідомлення винними особами того, що людина, яка є предметом угоди померла).

Зараз не лише в Україні, але й у всьому світі створена сильна законодавча база щодо протидії торгівлі людини. Одним з таких є Закон України «Про протидію торгівлі людьми». Він визначає основні напрями державної політики у сфері протидії торгівлі людьми, а саме:

1) Попередження торгівлі людьми шляхом підвищення рівня обізнаності населення, превентивної роботи, зниження рівня вразливості населення, подолання попиту;

2) Боротьба зі злочинністю, пов’язаною з торгівлею людьми, шляхом виявлення злочинів торгівлі людьми, осіб причетних до скоєння злочину, притягнення їх до відповідальності;

3) Надання допомоги та захисту особам, які постраждали від торгівлі людьми, шляхом удосконалення системи відновлення їхніх прав, надання комплексу послуг, впровадження механізму взаємодії суб’єктів у сфері протидії торгівлі людьми [2].

Дуже важливим є встановлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми. Відповідно до пункту «б» пункту 2 частини першої статті 6 та частини першої статті 15 ЗУ «Про протидію торгівлі людьми» Кабінет Міністрів України постановив затвердити порядок встановлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми [3]. Згідно з цим Порядком особа, яка вважає себе постраждалою від торгівлі людьми, має право на надання їй притулку, медичної, психологічної та іншої допомоги[4].

За даними дослідження, проведеного на замовлення МОМ, понад 230 000 українців постраждали від торгівлі людьми з 1991 року, що робить Україну однією з основних країн походження постраждалих від сучасного рабства в Європі[5]. Станом на 2016 рік міжнародні організації зафіксували 777 випадків торгівлі людьми в Україні. Це є недопустимим числом. Саме тому є необхідною і дуже важливою співпраця з правоохоронними органами зарубіжних країн та неурядовими організаціями при розслідуванні торгівлі людьми.

Правовою підставою для міжнародного співробітництва в галузі правової допомоги в кримінальних справах є міжнародні договори, закони України і відомчі нормативні акти, зокрема «Інструкція про порядок підготовки, передачі та виконання органами прокуратури України звернень про правову допомогу у

кримінальних справах», затвердження спільним наказом від 29.11.1999 № 34/5/22/103/512/326/73.

Підставою для отримання від іншої країни правової допомоги є чинні для України міжнародні договори про правову допомогу в кримінальних справах. Серед них: Європейська конвенція про міжнародну дійсність кримінальних вироків (1970 р.), Конвенція про взаємодопомогу в кримінальних справах між державами-членами Європейського Союзу (2000 р.), Європейська конвенція про передачу правопорушників (1957 р.), Європейська конвенція про передачу провадження в кримінальних справах (1972 р.) та інші багатосторонні та двосторонні договори, учасниками яких є Україна.

Основними документами в напрямі міжнародного співробітництва щодо протидії торгівлі людьми є Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності та Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінкам і дітьми, і покарання за неї, що доповнює цю Конвенцію.

Ефективність боротьби з торгівлею людьми може бути досягнута лише за умови приєднання до цієї боротьби громадськості. Тому велику роль у цій сфері відіграють міжнародні неурядові організації.

Так, вони забезпечують надання тих видів допомоги потерпілим від міжнародного трафіку, які органи державної влади, нажаль, надати не можуть. Це реінтеграція, та реабілітація жертв торгівлі людьми, матеріальна, медична та психологічна допомога, надання притулку, ресоціалізація, організація професійного навчання, сприяння у працевлаштуванні тощо.

Торгівля людьми є серйозною проблемою. Цей злочин посягає на важливі сфери суспільних відносин, які забезпечують свободу людини. Боротьба з торгівлею людьми є однією з причин співпраці України з зарубіжними країнами. Боротися з торгівлею людьми повинні не лише правоохоронні органи але і громадяни. Потрібно бути обережними, адже окрім позбавлення волі, порушення вашої честі і гідності є ризик втратити ще й життя. Необхідно удосконалювати правову базу протидії торгівлі людьми, адже діючі норми не дають можливості ефективно протидіяти цим злочинам.

1. Кримінальний кодекс України. - [Елеутронний ресурс]// Відомості Верховної Ради України 18.12.2016 – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15/conv/page
2. Закон України «Про протидію торгівлі людьми». - [Елеутронний ресурс]// Відомості Верховної Ради України 18.12.2016 – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4313131335-15/conv
3. Постанова «про затвердження Порядку встановлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми». - [Елеутронний ресурс]// Відомості Верховної Ради України 18.12.2016 – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/488188-12/conv/page
4. Порядок встановлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми. - [Елеутронний ресурс]// Відомості Верховної Ради України 18.12.2016 – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/98-98765/conv/page
5. Статистичні дані http://iom.org.ua/ua/protidiya-torgivli-lyudmi
6. Абрамова С.Р. Методика расследования торговли несовершеннолетними, подмены ребенка и незаконного усынов- ления: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / С.Р. Абрамова; Рос. ун-т дружбы народов. - Москва, 2009. - 20 с.
7. Ахтирська Н.М. Виявлення та припинення торгівлі людьми: навч. -прак. посібник / Н.М. Ахтирська, Д.Й. Никифорчук, В.В. Матвійчук ; МВС України Деп. б-би зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми. - Київ, 2009. - 212 с. 86 «Молодий вчений» - № 9 (12) - вересень, 2014 р. ЮРИДИЧНІ НАУКИ

8. Бутенко, В.М. Торгівля людьми як глобальна проблема [Текст] / В.М. Бутенко, В.С. Косенко // Економічні проблеми сталого розвитку : тези доповідей науково-технічної конференції викладачів, співробітників, аспірантів і студентів факультету економіки та менеджменту, присвяченої дню науки в Україні, Суми, 18-22 квітня 2011 року / Відп. за вип. А.Ю. Жулавський. - Суми : СумДУ, 2011. - Ч. 4. - С. 37-38.
9. Глонти Г. Торговля людьми с целью сексуальной эксплуатации: реалии и перспективы (криминологический анализ проституции, порнобизнеса и трефикинга) / Г. Глонти. - Тбилиси, 2004. - 87 с.
10. Соціально-психологічна реабілітація дітей, вилучених із ситуацій торгівлі дітьми та інших найгірших форм дитячої праці / Укл. Є. Дубровська, М. Алексеєнко, Л. Горова та ін. : збірник документів і матеріалів. - К.: Час друку, 2007. - 122 с.
11. Кушпель Е. В. Проблемы выявления и расследования торговли несовершеннолетними / Е. В. Кушпель // Вестник криминалистики. - М.: Спарк, 2006. - Вып. 1. - С. 72-76.
12. Лизогуб Я.Г. Протидія торгівлі людьми: аналіз вітчизняного та зарубіжного законодавства : навч. посібник / Я.Г. Лизогуб, С.С. Яценко. - К.: Атіка, 2005. - 240 с.
13. Сейко Н.А. Соціальна педагогіка. Курс лекцій / Н.А. Сейко : навчально-методичний посібник. - Житомир: ЖДУ, 2003. - 244 с

Павленко Є.А.
курсант четвертого курсу ФПФОДР
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ

ДЕЯКІ АСПЕКТИ РЕСОЦІАЛІЗАЦІЇ НЕПОВНОЛІТНІХ

Соціально-економічна і політична нестабільність у нашій державі загострили проблему виховання молоді. Нажаль рідко хто може сказати , що молодь 21 сторіччя відрізняється своєю моральністю та духовністю . Несприятливе виховання, погана компанія, проблеми в сім'ї, все це перешкоджає нормальній соціалізації особи.

Найбільших складнощів соціалізація особи зазнає у випадках, коли неповнолітній потрапляє у місця позбавлення волі. Присутність особи у закладах пенітенціарної системи, в період, коли відбувається формування особистості, суттєво впливає на можливості її подальшої ресоціалізації та поведінки у руслі дотримання норм моралі та права [1].

Закон України «Про соціальну адаптацію осіб, які відбувають чи відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк» від 17.03.2011 року визначає, що соціальна адаптація - це процес засвоєння звільненими особами соціального досвіду з метою повернення їх до самостійного загальноприйнятого соціально-нормативного життя в суспільстві [2].

Вважається, що соціальна адаптація неповнолітніх, які повертаються з місць позбавлення волі, має свої особливості і відбувається у такі етапи, як: - ресоціалізація (підготовка до повернення особистості в суспільство, відновлення соціальних зв'язків) здійснюється у виховних установах пенітенціарної системи;

- реінтеграція (повернення особистості у суспільство як члена соціального життя за допомогою заходів реабілітації і провадиться після звільнення, зокрема, центрами соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді) [3].

Згідно з ч. 2 ст. 6 КВК України ресоціалізація засуджених до позбавлення волі трактується як свідоме відновлення засудженого в соціальному статусі

повноправного члена суспільства; повернення його до самостійного загальноприйнятого соціально-нормативного життя в суспільстві.

Так, у частині 3 статті 6 КВК України визначено, що основними засобами виправлення і ресоціалізації засуджених є:

1) встановлений порядок виконання та відбування покарання (режим);
2) суспільно корисна праця;
3) соціально-виховна робота;
4) загальноосвітнє і професійно-технічне навчання;
5) громадський вплив [4].

Важливим є те, що неповнолітній потрапляє до місць позбавлення волі у той час коли проходить формування його особистості. Саме цей вік повинен показати підлітку та вирішити які соціальні ролі йому доведеться виконувати в дорослому житті, визначається його місце в суспільстві, формуються моральні принципи. Тому першочергове завдання працівників пенітенціарної служби зосереджено на вихованні всебічної і гармонійної особистості, забезпечення здобування належної освіти, направлення на виправлення життєвого шляху.

Важливим аспектом ресоціалізації зосереджується на відновлення сімейних зав'язків. Адже, враховуючи вікові та психологічні особливості неповнолітніх, саме цей ресоціалізаційний чинник для них має беззаперечне значення.

Засоби виправлення і ресоціалізації засуджених застосовуються з урахуванням виду покарання, особистості засудженого, характеру, ступеня суспільної небезпеки і мотивів вчиненого кримінального правопорушення та поведінки засудженого під час відбування покарання.

Також слід зазначити, що поряд із застосуванням комплексу засобів виправлення та ресоціалізації засуджених-неповнолітніх дієвим способом формування правомірної посткримінальної поведінки неповнолітнього, на нашу думку, виступає і налагоджений механізм роздільного тримання у виховних колоніях та арештних домах, під час відбування неповнолітніми покарань у виді позбавлення волі і арешту.

Однак діяльність виховних колоній та арештних домів в напрямку забезпечення ізольованого тримання засуджених неповнолітніх за злочини невеликої та середньої тяжкості окремо від засуджених неповнолітніх за тяжкі та особливо-тяжкі злочини нажаль потребує нормативного корегування.

В умовах сьогодення забезпечити ізольоване тримання у виховних колоніях не можливо, адже на підставі ч.1 ст. 94 КВК України встановлено, що у виховних колоніях створюються такі дільниці, як: карантину, діагностики і розподілу; ресоціалізації та соціальної адаптації. Вказівки на те, що в окремих випадках у виховних колоніях можуть створюватись сектори відбування покарання засудженими, які раніше вчиняли тяжкий чи особливо-тяжкий злочин або вчинили тяжкий чи особливо-тяжкий злочин за який направлені для відбування покарання.

З цією метою необхідно внести зміни до ст. 11 КВК України, встановивши, у виховних колоніях можуть створюватися сектори для відбування покарання засудженими неповнолітніми, які раніше вчиняли тяжкий

чи особливо-тяжкий злочин або вчинили тяжкий чи особливо-тяжкий злочин за який направлені для відбування покарання.

Роблячи висновок можу зазначити, що процес ресоціалізації неповнолітніх - це складна багатогранна праця повернення Особисті в суспільство з позитивно орієнтованою життєвою позицією та моральними принципами. Як на нашу думкку, головним аспектом є виховання людини, однак не можна залишати поза увагою й інші заходи, враховуючи при цьому категорію засуджених осіб.

1. Хлонь О. Ресоціалізація неповнолітніх засуджених з яскраво вираженою мотивацією до гострих відчуттів / О. Хлонь // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Психологія. Педагогіка. Соціальна робота. - 2013. - Вип. 1. - С. 84-86.
2. Закон України «Про соціальну адаптацію осіб, які відбувають чи відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк» від 17.03.2011 року № 3160-VI [Електронний ресурс]. - Режим доступу : http://zakon1.rada.gov.ua/
3. Міщук І. П. Ресоціалізація неповнолітніх, засуджених до позбавлення волі / І. П. Міщук // Бюлетень Міністерства юстиції України. - 2013. - № 6. - С. 144-146.
4. Кримінально-виконавчий кодекс України: чинне законодавство із змінами та доповн. станом на 12 грудня 2012 р. (офіц. текст). - К. : ПАЛИВОДА А. В., 2012. - 96 с.
5. Гуцуляк М. М. Адаптація неповнолітніх, які відбувають покарання у виді позбавлення волі як обов'язкова умова виправлення та ресоціалізації / М. М. Гуцуляк, О. Я. Соловій // Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького. - 2013. - № 8. - С. 170-175

Страшко О.В.
курсант четвертого курсу ФПФОДР
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ КВАЛІФІКАЦІЇ УМИСНОГО ВБИВСТВА ЯК ТАКОГО, ЩО ВЧИНЕНЕ З ОСОБЛИВОЮ ЖОРСТОКІСТЮ

Сьогодні в усіх правових системах світу вбивство розглядається як один з найтяжчих злочинів. Безсумнівно, вбивство, як і будь-який інший насильницький злочин є жорстоким за самою своєю суттю. Однак, чинне національне законодавство серед кваліфікованих видів умисного вбивства окремо виділяє вбивство, вчинене з особливою жорстокістю (п. 4 ч. 2 ст. 115 Кримінального кодексу України) [1,с.146].

За статистичними даними Генеральної Прокуратури України частка умисних вбивств, вчинених з особливою жорстокістю у 2014 р. становить 0,2% від загальної кількості умисних вбивств (11466), з них засуджено 18 осіб, у 2015 р.-0,267% (8224), засуджено - 16, у 2016 р.- 0,3% (5992), з обвинувальним вироком-14 осіб, у 2017 р., станом на серпень - 0,4% (4789), 14 осіб засуджено [2]. Як бачимо, питома вага злочинів, які розглядаються нами, кожного року збільшується, а кількість осіб, яких судом визнано винними залишається не змінною, що свідчить про складність кваліфікації та доказування умисного вбивства як такого, що вчинене з особливою жорстокістю.

У п. 8 Постанови Пленуму Верховного Суду України № 2 від 07.02.2003 р. «Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи» зазначено, що умисне вбивство вважається вчиненим з особливою жорстокістю,

якщо винний, позбавляючи потерпілого життя, усвідомлював, що завдає йому особливих фізичних (шляхом заподіяння великої кількості тілесних ушкоджень, тортур, мордування, мучення, в тому числі з використанням вогню, струму, кислоти, лугу, радіоактивних речовин, отрути, яка завдає нестерпного болю, тощо), психічних чи моральних (шляхом зганьблення честі, приниження гідності, заподіяння тяжких душевних переживань, глумління тощо) страждань, а також якщо воно було поєднане із глумлінням над трупом або вчинювалося в присутності близьких потерпілому осіб і винний усвідомлював, що такими діями завдає останнім особливих психічних чи моральних страждань [3].

Як показує судова практика, критеріями особливої жорстокості є кількість поранень та присутність при цьому близьких осіб з метою заподіяння потерпілому особливих фізичних та психічних страждань. Ми вважаємо, що цих критеріїв недостатньо для повної і точної кваліфікації даного виду злочину.

Так, зокрема, на думку Н. Ф. Кузнецової, для кваліфікації вчиненого як вбивства з особливою жорстокістю необхідно установити дві ознаки: 1) об'єктивно болісний для жертви процес її умертвіння; 2) бажання або допущення суб'єктом саме такого способу вбивства [4,с.44]. А. М. Красиков прямо вказує, що реально є жорстокими тільки ті рідкі, одиничні випадки вбивства, для яких крім мети позбавити потерпілого життя характерний умисел, наявність спеціальної мети заподіяти потерпілому своїми діями особливі страждання [1,с.147].

Ми погоджуємося з думкою Тишкевича С.Й., який вважає, що під час вирішення питання щодо наявності в діях злочинця особливої жорстокості при численних пораненнях необхідно врахувати такі істотні моменти: свідомий вибір знаряддя, застосування якого не могло не призвести до множинності поранень; тривалість побиття потерпілого, час між заподіянням першого й останнього ударів; розташування ран та інших ушкоджень на тілі жертви; характер і локалізація заподіяних поранень; співвідношення сил винного та потерпілого; обстановка місця події [5,с.49-50].

З приводу питання, що розглядається нами, Смілянський А.Г. зауважує такі ознаки особливої жорстокості як кваліфікуючої ознаки складу злочину:

1.Особлива жорстокість - це спосіб вчинення злочину, який полягає у вчиненні певного роду діяння (дії або бездіяльності).

2.Діяння має місце безпосередньо перед, підчас або після вчинення злочину.

3.Діяння є надмірним з точки зору спричинення наслідку, характерного для складу відповідного злочину (без наявності зазначеної кваліфікуючої обставини).

4.Діяння вчиняється з умислом. Умисел винного спрямований на завдання потерпілому (іншій особі) особливих фізичних мучень та/або психічних страждань. Спрямованість умислу обумовлена певними психофізіологічними особливостями суб'єкту злочину.

5.Завдання потерпілому (іншій особі) особливих фізичних мучень та/або психічних страждань досягається шляхом застосування психічного чи

фізичного насильства (заподіяння тілесних ушкоджень, тортур, мордування, знущання, глумління, образи тощо) [6, с. 595].

Таким чином, для кваліфікації важливе значення має встановлення суб'єктивного зв'язку між вбивством потерпілого і його особливими мученнями та стражданнями. Заподіяння особливих мучень та/або страждань може досягатися із застосуванням різних форм насильства (заподіяння тілесних ушкоджень, тортур, мордування, знущання, глумління, образи тощо).

Також, ознака особливої жорстокості може проявлятися при вчиненні умисного вбивства особи, яка перебуває у безпорадному стані, при вбивстві декількох осіб один за одним, при цьому особа усвідомлює, що може бути наступною жертвою.

Судам, при ухваленні обвинувального вироку за фактом умисного вбивства як такого, що вчинене з особливою жорстокістю, слід у мотивувальній частині обґрунтовувати які саме дії обвинуваченого свідчать про особливо жорстокий характер, враховуючи не тільки кількість поранень, а й їх локалізацію, спосіб спричинення, знаряддя, спрямованість умислу та ін. ознаки, які у повному обсязі доводять вину обвинуваченого.

1. Рощина І.О., Гуменюк К.В. Підстави кваліфікації умисного вбивства як такого, що вчинене з особливою жорстокістю/ І.О.Рощина, К.В.Гуменюк // Юридичний вісник.-№ 1 (30). - 2014р., с.146-15
2. Генеральна Прокуратура України. Статистична інформація.-[Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.gp.gov.ua/ua/stat.html
3. Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи: Постанова Пленуму Верховного Суду України №2 від 07.02.2003 р. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0001700-94
4. Кузнецова Н. Ф. Вопросы квалификации умышленного убивства / Н. Ф. Кузнецова // Вестник МГУ. Серия право. - 1961. - № 2. -С. 44-45.
5. Тишкевич С.И. Квалификация пре ступлений против жизни: [учебное пособие] / С.И. Тишкевич.- Минск: Изд-во МВШМ МВД СССР, 1991.-78с.
6. Смілянський Я.Г. Особлива жорстокість як кваліфікуюча ознака умисного вбивства / Я.Г.Смілянський//Форум права.-2009.-№3.-с.591-596

Питюренко К.Д.
курсант четвертого курсу ФПФОДР
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ

ПСИХОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА СУБ'ЄКТИВНИХ ПРИЧИН ДИТЯЧОГО ЖЕБРАЦТВА

На даному історичному етапі нашої країни значного поширення набув так званий жебрацький «бізнес» з використанням малолітніх дітей, що вимагає негайного та адекватного реагування з боку держави та громадськості, в тому числі, й шляхом обов'язкового притягнення винних осіб до кримінальної відповідальності за ст. 150-1 «Використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом» Кримінального кодексу України [1].

Відсутність належного догляду, нехтування інтересами та потребами особистості, яка розвивається, в достатньо великій кількості сімей не тільки

створює реальну загрозу психічному, фізичному, моральному розвитку дитини, але й обумовлює зростання кількості дітей та підлітків, які покинули батьківську домівку і опинилися в неблагополучних компаніях.

За останні роки в Україні проблема вивчення феномена дитячого жебрацтва в достатній мірі не обговорювалась. Ситуація, яка склалась, призводить до того, що привертанням уваги влади, громадськості, соціальних працівників, психологів до проблеми безпритульності, бездоглядності переважно займаються журналісти, засоби масової інформації.

Питання щодо кримінально-правової характеристики та запобігання втягненню малолітніх дітей у злочинну або іншу антисуспільну діяльність також розглядались в роботах багатьох вчених. Це такі автори, як: Т. С. Барило, К. М. Бейсебаєв, О. І. Белова, І. В. Дегтярьова, С. Ф. Денисов, В. В. Дзундза, С. Г. Киренко, В. А. Козак, І. П. Лановенко, М. Ф. Мороз та інші. Але їх праці здебільшого присвячені проблемам кваліфікації та профілактики діянь, які пов'язані із втягненням дітей середньої та старшої вікових груп у злочинну діяльність та асоціальну поведінку.

Також вчені сьогодення звертають увагу на дослідження проблеми бродяжництва та жебрацтва у своїх дисертаціях (О.І. Анатольєва, В.М. Ярош, Р.І. Благута, І.М. Доляновська, Д.О. Калмиков).

Проблема жебрацтва дітей з кожним роком стає все помітнішою на фоні економічної та соціальної нестабільності нашої держави, низьких доходів більшості верств населення. Заняттю жебрацтвом притаманне випрошування грошей та матеріальних цінностей, без подальшого їх повернення.

Для чіткого розуміння поняття «жебрацтва» необхідно звернутися до джерел. Згідно тлумачного словника Ушакова, жебрацтво - це заняття жебракуванням (випрошуванням) або постійне набридливе приставання з проханням про що-небудь [2].

Жебрацтво - соціально-економічне явище: зростання бідності в суспільстві породжує збільшення кількості нужденних, жебраків. В той же час, частина жебраків, «втягнувшись» в бідність та неробство, стають «професійними» бідняками і добровільно зберігають цей статус, не бажаючи його змінювати. Іноді жебракування стає способом збагачення - здобування коштів для придбання дорогих речей.

Всі види жебракування мають одинакові форми зовнішнього вираження - випрошування милостині, прибіднення як приниження своїх можливостей, скарги, прохання, заявки на отримання допомоги та ін. В будь- якому випадку є розрахунок на милість, доброту, жалість людей. Схильність до жебракування як способу пристосування до життєдіяльності сформований на основі заздрості або ліні, може проявитися вже в дитинстві [3].

Як зазначає А. В. Глаголєва, більшість дослідників розглядають проблему бродяжництва неповнолітніх як один із варіантів компенсаторної поведінки у конфліктній ситуації, неадекватної реакції на неблагополучну обстановку виховання в сім'ї, школі [4, с. 17].

Тому, втечу з дому слід розглядати не просто як видалення із сім'ї, де назріла конфліктна ситуація, а як переміщення дитини в соціальне середовище

бродяжництва неповнолітніх, як прилучення до «вуличного племені», де є свої звичаї, звички, норми і закономірності поведінки. З таким переміщенням пов'язане засвоєння нових цінностей: змінюється його моральна і правова свідомість [4, с. 20].

Розгляд проблеми жебрацтва крізь призму психосоціального підходу дозволяє дати відповідь на запитання, яким чином формується схильність до жебрацтва в соціально благополучних родинах. З цього приводу Е. Еріксон зазначає, ступінь довіри, яка визначається самим раннім дитячим досвідом не залежить від достатньої кількості їжі або демонстрації любові, а залежить від якості зв'язку дитини з матір'ю [5, с. 113]. Звичайно, матеріальні умови відіграють цілком значну роль, але вирішальним фактором виступає здатність батьків підтримувати дитячу життєдіяльність через установлення стосунків і способів взаємодії, що відповідають нормальним потребам розвитку дитини.

Погоджуємося з думкою, А. В. Глаголєвої стосовно стану відносин в сучасних сім'ях, дефіциту уваги зі сторони батьків. Дітей з раннього дитинства розвивають спортивні та музичні здібності, завантажують навчанням, всесторонньо розвивають. Як наслідок, в родині просто не вистачає часу на спілкування з дітьми, сумісного відпочинку. Дитина в такій сім'ї знаходиться в ситуації незадоволеної емоційної близькості з батьками, яка згодом трансформується у відчуження та повну ізоляцію. В батьків не вистачає тепла і ніжності при спілкуванні з дитиною, а нерідко і розуміння її основних потреб.

Свої потреби в теплому спілкуванні з батьками вона починає задовольняти в неформальному спілкуванні з ровесниками, що створює умови для формування антисоціальної поведінки [4, с. 29]. З цього приводу ми вважаємо, що такі спілкування, починаючи з раннього віку це є важливим елементом повноцінного розвитку особистості, тому погоджуємось з твердженням про те, що спілкування з ровесниками призводить до антисоціальної поведінки дитини.

Але при цьому обґрунтованим є твердження А. В. Глаголєвої про те, що наявний прямий взаємозв'язок між дефіцитом контакту в сім'ї і тим, що правоохоронні органи фіксували дітей із сімей з достатком в середовищі безпритульних, наркоманів [4, с. 259].

Розглянувши причини дитячого жебракування, можна зробити висновок , незважаючи на достатню кількість наукових праць в цій сфері, проблема жебрацтва серед дітей - явище масштабне і до сьогоднішні не втрачає актуальності.

Проблема дитячого жебрацтва є особливо актуальною на даний час для України. Тому, на нашу думку, необхідне подальше удосконалення політики в сфері розвитку вказаної системи спеціалізованих закладів.

Також потрібно звернути увагу на необхідність тісної взаємодії між спеціалізованими закладами для неповнолітніх, які потребують соціальної реабілітації, і правоохоронними органами. Бездоглядні діти часто залучаються в різні кримінальні групи. Необхідна особлива увага до таких дітей зі сторони правоохоронних органів, щоб відгородити їх від злочинних посягань.

1.Закон України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України щодо використання дитини для жебракування» від 15 січня 2009 р.; Закон України «Про внесення зміни до розділу II Закону України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України щодо використання дитини для жебракування» від 17 лютого 2009 р. // Урядовий кур'єр. - 2009. - № 34. - 25 лют.

2.Толковый словарь русского языка. Том III. / Под редакцией Д. Н. Ушакова [Злектронный ресурс]. - Режим доступа: http://ushakov. slovaronline.com/n/nO/54066-POPROSHAYNICHESTVO.

3.Безрукова В. С. Основи духовной культури энцикпопедический словарь педагога). - Екатеринбург, 2000. - С. 599-600.

4.Глаголева А. В. Беспризорность. Социально-психологические и педагогические аспекти. - М. : Зеркало, 2004. - 240 с

5.Ериксон Е. Идентичность: юность и кризис. Пер. с англ. - М. : Флинта, 2006. (Серия: Библиотека зарубежной психологии). - 342 с.

Бобик М.В.
курсант четвертого курсу ФПФОДР
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ

ПРОБЛЕМИ ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ

У наш час злочинність неповнолітніх досить розповсюджена, спостерігаючи за статистикою скоєння злочинів усвідомлюєш що проблема є досить актуальна і потребує негайної уваги зі сторони батьків та правоохоронців. За статистичними даними злочинність неповнолітніх має таку структуру: злочини, пов’язані з наркотиками – 2,8 %; хуліганство – 6,2 %; крадіжки – 70,5 %; злочини проти життя та здоров’я – 2,1 %; інше – 9,4 %. Злочинність серед молоді все більше набуває групового характеру. Питома вага злочинів, учинених групами, становить понад 70 %.

Щодня підлітки в Україні вчиняють понад 100 злочинів, у тому числі одне вбивство або злочин із заподіянням тяжких тілесних ушкоджень, одне зґвалтування, два-три розбійні напади, вісім пограбувань, сімдесят крадіжок приватного та державного майна [1].

Злочини для неповнолітніх досить часто - акт сміливості, самоствердження. Про наслідки своїх протиправних дій вони не задумуються а навпаки ще більше захоплюються, входять в азарт.

Протиправна поведінка підлітків пов'язана насамперед з такими особливостями їхньої психіки, як підвищена навіюваність, не сформованість життєвих орієнтацій, юнацький негативізм, наслідування. Саме підлітки групи ризику підтверджують відому істину, що лінощі - матір усіх пороків: більшість з них втратили зацікавленість у навчанні, роботі, їх приваблює сфера беззмістовного дозвілля - тусовки у під'їздах, випивки, азартні ігри.

Прагнення постійно одержувати легку інформацію, що не потребує ніякого критичного інтелектуального осмислення: пусті розмови, сидіння годинами перед телевізором, захоплення популярною музикою, вживання наркогенних речовин [2].

Найбільш вагомою проблемою є працевлаштування неповнолітніх, пов'язана з небажанням підприємців в умовах жорсткої конкуренції легально використовувати малоефективну та достатньо дорогу працю підлітків. Позбавленні можливості працювати та організовано проводити своє дозвілля, неповнолітні потрапляють у сферу інтересів кримінальних осіб, які часто залучають їх до злочинної діяльності [2].

На думку вчених, науковців, викладачів, установ що мають справу з неповнолітніми (кримінальна поліція, спеціальні установи для неповнолітніх), що основною причиною злочинності є несприятлива обстановка, відсутність сім'ї та її негативний вплив, нестача піклування, мало уваги приділеної батьками є також у більшості головною проблемою злочинності неповнолітніх, оскільки завдяки скоєню злочинів цим самим привертають до себе увагу.

На сьогодні у шкільних закладах не здійснюються профілактичні бесіди на теми «заборони злочинності», що також може слугувати однією з проблем поширення злочинності серед молоді а саме неповнолітніх.

Діяльність держави з протидії злочинності не має належного наукового забезпечення, нові технології та методики розробляються повільно та безсистемно, а наявні розробки впроваджуються не досить активно [3].

Отже, на нашу думку запобігання проблем неповнолітніх повинно полягати, насамперед, у гідному виховання батьками, контролюванні впливу соціальних мереж та інших інтернет – ресурсів. Крім того, необхідно виживати заходів щодо усвідомлення того факту, що скоєння злочину це недопустиме і суворо каране діяння. Не останній за потужністю вплив буде мати і можливість працевлаштування молоді ще з моменту закінчення школи. Дані заходи повинні сприяти зниженню кількості злочинів, які вчинюються неповнолітніми.

1.Злочинність неповнолітніх та її причини. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://legalactivity.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1584%3A010617-10&catid=189%3A5-062017&Itemid=234&lang=en

2. Злочинність неповнолітніх: тенденції розвитку та причини винекнення. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: https://krmj.io.ua/s794814/zlochinnist_nepovnolitnih_tendencie_rozvitku_ta_prichini_viniknennya

3. Воднік В.Д. Злочинність неповнолітніх: причини та шляхи запобігання (за даними дослідження у м. Харків). - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: https://cyberleninka.ru/article/v/zlochinnist-nepovnolitnih-prichini-ta-shlyahi-zapobigannya-za-danimi-doslidzhennya-u-m-harkovi

Зіміна Г.Ю.
курсант четвертого курсу ФПФОДР
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ

ВІДБУВАННЯ ПОКАРАННЯ У ВИДІ ГРОМАДСЬКИХ РОБІТ

Громадські роботи є відносно новим видом покарання у кримінальному законодавстві України. В попередньому Кримінальному Кодексу України 1960 р. він не передбачався. До набрання чинності Кримінальний Кодексом (1.09.2004р.) за кордоном був накопичений достатньо багатий досвід

застосування судами цього покарання, у тому числі в державах колишнього соціалістичного табору (Чехія, Угорщина та ін.).

Згідно з ч. 1 ст. 56 КК «громадські роботи полягають у виконанні засудженим у вільний від роботи чи навчання час безоплатних суспільно корисних робіт, вид яких визначають органи місцевого самоврядування» [2]. Цей вид покарання має строковий характер і застосовується у межах від 60 до 240 годин та відбувається не більш як 4 години на день (ч. 2 ст. 56), а щодо неповнолітніх - у межах від 30 до 120 годин з тривалістю виконання ними таких робіт не більш 2-х годин на день (ч. 1 ст.100). При заміні інших видів покарання громадськими роботами і складанні покарань за сукупністю злочинів або вироків строк громадських робіт також не може перевищувати 240 годин (ч. 2 ст. 70, ч. 2 ст. 71). У той же час, при призначенні більш м'якого покарання, ніж те, що передбачено законом, або при заміні покарань на більш м'яке суд не має права призначити таке покарання на менший строк, ніж 60 годин (для неповнолітнього - 30 годин).

Громадські роботи, як альтернатива ув'язненню, полягають, як вже зазначалось, у безоплатній праці засудженого на благо суспільства. Конкретні види таких робіт визначаються органами місцевого самоврядування. Ними можуть бути: прибирання вулиць, парків, скверів, інших територій, роботи з благоустрою населеного пункту,ремонту будівель, комунікацій, вантажно-розвантажувальні роботи, догляд за хворими, сільськогосподарські роботи, роботи по впорядкуванню лісів, озер, річок та інші роботи, що не потребують спеціальної підготовки чи певної кваліфікації [3, с. 136].

Тобто,дуже великий перечень корисних робіт які може виконати засуджений на користь суспільства і держави. Особливо корисно такий вид покарання до неповнолітніх,коли вони тільки починають свій злочинний шлях і ще можливо виправити його і можливо в майбутньому він вже задумається і не буде вчиняти,а можливо ще й знайде роботу і буде корисний для суспільства.

Головні виховні чинники цього покарання полягають:

- у його високій публічності. Особливою характеристикою є публічність при застосуванні таких покарань у невеликих населених пунктах, де зв'язки між громадянами мають високу ступінь гласності;
- обов'язку виконувати громадські роботи у вільній від основної роботи або навчання час;
- не престижність роботи, яка виконується і відсутність законно ухилитися від її виконання;
- залучені до виконання покарання органи місцевого самоврядування та господарчі суб'єкти;
- неприпустимість залучення засуджених до робіт, які б принижували їх честь і гідність;
- заміни покарання або не відбутої його частини більш м'яким покаранням на підставу закону України про амністію або акта про помилування [2, ст. 85].

На сьогодні найвагоміших результатів у застосуванні покарань без позбавлення волі (зокрема, громадських робіт) із колишніх радянських

республік досягла Латвія, у якій за останні декілька років призначення покарання у виді громадських робіт збільшилося з 1,4 до 8 % і тенденція до збільшення кількості подібних випадків спостерігається й надалі [5].

Так, у Великій Британії громадські роботи призначаються як дорослим, так і неповнолітнім як міра покарання, альтернативна позбавленню волі,а) за наявності згоди засудженого на цю альтернативну санкцію й бажання виконувати всі приписані вимоги; б) при впевненості суду у відповідності особистісних рис винного зазначеному покаранню. Загальна кількість годин, яка повинна бути відпрацьована повнолітнім злочинцем протягом року, складає 40-240 годин. Для неповнолітніх вона може досягати максимум 120 годин. Роботи виконуються у вільний час правопорушника, як правило ввечері та у вихідні дні, й обов'язково під наглядом офіцера пробації. Вважається, що громадські роботи сприяють самодисципліні винного, покращенню мотивації його поведінки.

Правопорушники виконують різноманітні громадські роботи, як-от: прибирання, оформлення й наведення порядку в парках, скверах, садах, на вулицях; фарбування заборів і ремонт громадських будівель; виробництво в майстернях служби пробації товарів широкого вжитку на продаж; вирощування овочів для літніх людей; надання допомоги людям похилого віку та догляд за хворими; участь у реалізації соціальних програм місцевих громад тощо.

Висновок. Цей вид покарання дуже цікавий і корисний,але чомусь у нашій сучасній Україні він використовується не дуже часто і не досить ефективно. Адже він один із м'яких видів покарання і має на меті виправлення засудження і усвідомлення ним вчиненого діяння.

І з цією метою був запроваджений цей вид покарання,коли особа не обмежується і не позбавляється волі, а тільки у позаробочій час або вільний від навчання виконує різні корисні роботи або послуги з благоустрою міста, допомоги літнім людям та інше, коли інші люди бачать її роботу і вони бачать її старання і люди яка це робить, відчуває, що робить добро людям. Нам мабуть трохи запозичити закордонного досвіду, подивитись як у них це працює і відроджувати у нас,адже ми прагнемо до кращого.

1. Відомості Верховної Ради України. - 2008. - № 21. - Ст. 236.

2. Уголовный кодекс Украины от 05.04.2001. - Х. : ООО «Одиссей», 2016. - 312с.

3. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України / [за заг. ред. П. П. Андрушка, В. Г. Гончаренка, Є. В. Фесенка]. - К. : Дакор, 2008. - 1428 с.

4. Григорьев А. Н., Соловьев Н. В. К вопросу назначения общественных работ, как вида наказания в уголовном законодательстве Украины [Электронный ресурс]. - Режим доступа: http://www.penalreform.org/russian/crime punish

5. Тюремная реформа. Латвия [Электронный ресурс]. - Режим доступа: http://www.penalreform.org/russian/altern

6. Виконання покарань у виді виправних і громадських робіт : монографія / О. В. Ткачова. - Х. : Право, 2010. - 192 с.

Шевченко Д.С.
курсант четвертого курсу ФПФОДР
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ

АМНІСТІЯ ЯК ПІДСТАВА ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ТА ПОКАРАННЯ

На даному етапі розвитку України, як правової держави, питання щодо звільнення від кримінальної відповідальності та покарання у зв'язку з амністією є одним з способів вираження державною владою гуманізму та милосердя щодо обвинувачених у скоєнні кримінальних правопорушень.

Вчені ведуть дискусії з питання приналежності амністії до кримінально-правого чи конституційного-правого способу звільнення від кримінальної відповідальності та покарання, окремі аспекти даного питання були дослідженні такими вченими: А. Березовський, О. Чепелюк, П. Ромашкін, О. Міхлін, С. Сабанін, І. Марогулова, А. Музика. Об'єктивне визначення юридичного походження даного інституту викликає комплексну кількість питань.

Якщо перекласти з грецької мови, амністія (amnestia) – прощення, забуття. В Україні закріплено поняття амністії на законодавчому рівні, а саме згідно з Законом України « Про застосування амністії » амністією є повне або часткове звільнення від відбування покарання осіб, визнаних винними у вчиненні злочину, або кримінальні справи стосовно яких розглянуті судами, але вироки стосовно цих осіб не набрали законної сили. [1]

Оголошується амністія законом про амністію, який приймається відповідно до положень Конституції України, Кримінального кодексу України, Закону України «Про застосування амністії в Україні». Виконання Закону «Про амністію» покладено виключно на суди. До 2001 р. ці повноваження були покладені на органи слідства та суди. Однак після прийняття Закону України «Про амністію» від 05.07.2001 р. ці повноваження перейшли до судів (ст. 11). Відповідно до Закону України «Про застосування амністії в Україні» існує три види амністії – повна, часткова та умовна. Повна амністія – це повне звільнення зазначених у законі осіб від кримінальної відповідальності та покарання. Часткова амністія – часткове звільнення зазначених осіб від відбування покарання. Умовна амністія – застосування амністії у виняткових випадках, з метою припинення суспільно небезпечних групових проявів.

Питання про застосування амністії вирішується на будь-яких стадіях судового процесу: на стадії попереднього розгляду справи, судового розгляду, при розгляді справи в апеляційних і касаційних інстанціях, під час виконання вироку, ухвали та постанови суду. Амністія застосовується і на стадіях досудового розслідування : кримінальні провадження щодо підозрюваних, обвинувачених, які перебувають у провадженні органів дізнання, досудового розслідування.

Питання щодо застосування амністії як підстави для звільнення від кримінального покарання в науці кримінального права майже не виникали, однак як підстави звільнення від кримінальної відповідальності існують і до сьогодні. Так, одні вчені, вважають що існування амністії як виду звільнення від кримінальної відповідальності не є необхідним і соціально обумовленим [3], інші – це заперечують [4; 5] Думка групи перших вчених обґрунтовується тим, що за своїм змістом амністія є актом «прощення», «пробачення» винного, але не його реабілітацією.

Коли особу звільняють від кримінальної відповідальності на підставі закону про амністію, кримінальна справа закривається (ч. 2 ст. 6 Кримінально-процесуального кодексу (далі – КПК) України. Позиція інших авторів зумовлюється тим, що амністія є «багатоаспектним соціальним заходом», яка має на меті не тільки звільнення певної кількості осіб від кримінальної відповідальності, а й демонстрацією держави реалізації принципу гуманізму, економії кримінально-правових заходів протидії злочинності [2, с.69].

Дійсно досить важко об'єктивно оцінити вагомість та цінність інституту амністії у правовій державі, це обумовлено значною кількістю кримінальних правопорушень. Але розглядаючи дану проблему з іншої сторони амністія дає змогу розвантажити обсяг роботи покладених на установи кримінально-виконавчої системи та поліпшення умов для засуджених.

На сьогодні інститут амністії як правило, притаманний державам постсоціалістичного табору та лише деяким державам Європи: Італійська Республіка, Королівство Данія, Королівство Нідерландів, Португальська Республіка, Республіка Греція, Республіка Фінляндія, Французька Республіка та інші [7, с. 9]. Так, у Франції сучасні амністії оголошуються, як правило, у зв'язку з перемогою президентських виборах парламентом держави за поданням президента. Цю традицію – «президентську амністію» – започаткував Ш. Де Голль у 1969 році при вступі на посаду президента Франції [8, с. 115].

Отже, підводячи підсумок слід зауважити на цінності даного інституту, як для держави загалом, так і для засуджених. Поліпшення роботи установ кримінально-виконавчої системи, прояв гуманізму та милосердя дають змогу розвитку держави. Саме за допомогою даного інституту держава виражає своє об'єктивне ставлення щодо певної категорії засуджених осіб, також амністія може вплинути на суспільно небезпечні групові прояви які можуть завдати шкоди.

Але слід зауважити про те що чіткого вираження дій засуджених які стали на шлях виправлення в законодавстві не існує, тому саме проблемним питання є доцільність застосування амністії.

---

1. Закон України «Про застосування амністії в Україні» від 1 жовтня 1996 року N 392/96-ВР.

2. Ніколаєнко Т. Амністія та помилування як підстави звільнення від кримінальної відповідальності та покарання / Тетяна Ніколаєнко // Підприємництво, господарство і право. - 2009. - № 10. - С. 68-71.

3. Сабанин С. Н. Амнистия и помилование в уголовном законодательстве России // Государ7 ство и право. – 1995. – № 11. – С. 14–16.

4. Марогулова И. Л. Амнистия в Российской Федерации // Право и экономика. – 2000. – № 7. – С. 66–68.

5. Музика А. А., Школа С. М. Амністія і помилування в системі сучасного українського права // Кримінальне право України. – 2006. – № 1. – С. 10–23.

6. Михлин А. С. Проблемы досрочного осво7 бождения от отбывания наказаний. – М., 1982. – 302 с.
7. Чепелюк О. В. Амністія та помилування в Україні (кримінально-правове та кримінологічне дослідження) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / О. В. Чепелюк. - Київ, 2009. -20 с.
8. Березовський А. А. Правогенез амністії у Франції / А. А. Березовський // Науковий вісник Чернівецького університету. - 2003. -Випуск 187. Правознавство. - С. 114-116.

Кирилюк В.О.
курсант третього курсу ФПФОДР
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ

ПРОБЛЕМАТИКА ВІКТИМНОСТІ У ЖІНОК З РИЗИКОВАНОЮ СЕКСУАЛЬНОЮ ПОВЕДІНКОЮ

Такий соціальний феномен як проституція загалом досить досліджуваний в різних наукових сферах. Це не дивно, оскільки серед проявів статевої деморалізації жінок проституція є найбільш згубною у своїх наслідках і тому являється важливою соціальною проблемою. Серед усіх аспектів необхідно звернути увагу на таку антисоціальну поведінку жінки з боку її віктимності.

Тому що така соціально відхилена поведінка може призвести до злочинів, де жінка може виступати як суб'єктом так і об'єктом злочинних діянь. Особливо хочеться звернути увагу на злочини, які посягають на життя та здоров'я жінки, її статеву свободу та недоторканість, волю, честь та гідність. Ризикована антисоціальна сексуальна поведінка жінки може призвести до провокації на вчинення злочинів іншими особами, де ці жінки виступатимуть як жертви злочинних посягань.

Визначено, що в Україні проблема проституції є недостатньо вивченою. Тому що ще з 30-х років XX століття, усі дослідження цього питання у колишньому СРСР були припинені. Всупереч офіційним твердженням і заявам щодо відсутності в радянському суспільстві проституції, вона продовжувала існувати, хоча і в латентній формі. І лише наприкінці 80-х років минулого століття проституцію офіційно було визнано соціальним явищем [1, с.18].

На даний час проблема поведінки жертви досить всебічно представлена у науковій літературі. Її досліджували такі науковці В.С. Медведєв, Д.В. Рівман, О.М. Джужа, В.Е. Христенко, Є.М. Моїсеєв, та ін. Питання проституції як соціальної проблеми також досить досліджувана такими радянськими науковцями як Антоняном Ю.М, Гілінським Я.І, Чариховим Х.М., Тарновським В.М., Сабініним А.Х., Голодом С.І. та іншими. В той же час питання проституції як віктимної поведінки особи мало досліджене і тому потребує розгляду.

Науковці сформували думку, що жертва - це людина, яка потерпіла внаслідок скоєного злочину або інших дій та якій прямо або опосередковано було заподіяно шкоду, незалежно від того, визнано її в офіційному порядку чи такою вона вважає себе сама. Проте деякі дослідники кримінологічного

напрямку вважають, що жертвою може виступати людина, що втратила значні для неї цінності внаслідок насильницького впливу (злочину) з боку іншої особи або групи осіб. Жертвою людина може бути тільки у випадку її взаємодії з ким-небудь. Не може бути жертви внаслідок здійснення насильства над самим собою, жертви своєї недбалості або слабких емпіричних знань [4, с.5]. Тоді можна зазначити, що саме недбалість жінок до своєї поведінки при взаємодії з іншими особами збільшує ризики потрапити в ситуацію, коли вона виступатиме як жертва злочину.

Роботи польського дослідника Б.Холіста виокремлюють декілька категорій жертв, де повій він відносить до особистостей зі «схильністю до обвинувачення». Він вказує, що саме представникам цієї категорії притаманне не тільки негативне ставлення до соціальних цінностей, а і зневага до власного здоров'я та життя і вони є, в основному, індивідами з екстернальним локусом контролю [4, с.19]. Тому можна вказати, що зневага жінок з таким способом життя до цінностей, які оберігаються не тільки самою особою, а й законом, призводить до негативних наслідків загалом.

Також важливим питанням виступає процес легалізації проституції. Аргумент, на якому наполягають багато жіночих і правозахисних організацій, полягає у тому, що легальне визнання проституції, яке порушує права людини, перетворює жіноче тіло і жіночу сексуальність на офіційно узаконений товар для продажу і отримання прибутку для секс-індустрії. Тому, як не розмежовувати різні способи втягнення у проституцію: добровільні чи примусові, вільні або насильницькі, вона однаково залишається формою дискримінації, а легалізація проституції немов узаконює дискримінацію [2, с.319].

Тоді постає питання віктимності повій, адже, якщо проституція стане легальною, тоді не тільки більшість норм кримінального права стануть не дійсними, а й особа жінки буде підвергнута антисоціальним діям, які в цей час не будуть закріплені нормами права, як злочинні, а нестимуть законний характер, виключаючи повій як жертв злочину. А отже, жінки з ризикованою сексуальною поведінкою ніяк не будуть захищені законом.

Вимогами більшості науковців є заборона дати проституткам свободу, вважаючи це шкідливим: «Суспільство не може дати їм можливість вільно наносити шкоду решті, здоровим членам суспільства». Тому «уся справа зводиться до більшого чи меншого обмеження шкоди, які приносять суспільству проституція». Таким чином, вчені пропонують принцип «обмеження шкоди», який сьогодні використовується у роботі з такими категоріями осіб як жінки секс-бізнесу та не тільки [3, с.160].

У висновку можна сказати, що жінки з антисоціальною поведінкою у вигляді проституції підлягають значному ризику стати жертвами злочинів, оскільки недбало ставляться до тих цінностей, які надані їм при народженні та захищені законом, як життя, здоров’я, честь, гідність, воля, статева свобода та недоторканність. Також необхідно звернути особливу увагу на це питання тому що в умовах сучасного розвитку суспільства та значних змін соціальної думки виникають нові умови існування проституції, а саме порядок її легалізації. Тоді

виникає питання захищеності таких жінок від злочинних посягань на цінності, які, насамперед, захищені Конституцією України та міжнародно- правовими актами. А отже, необхідно більш глибоко досліджувати питання жінок з ризикованою сексуальною поведінкою як об'єктів злочинної діяльності.

1. Протопопов А.О., Савельєва Н.М. Проституція як соціально-педагогічна проблема / За заг. ред. Н. М. Савельєвої. – Полтава: Дивосвіт, 2009. – 120 с.

2. Воднік В. Д. Проблеми профілактики проституції в умовах побудови громадянського суспільства в Україні. Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого № 2 (12) - 2012 р. С. 219-224

3. Стремецька В.О. Суспільна та наукова думка кінця XIX – початку XX ст. в Російській імперії про проблему проституції // Наукові праці. Том 48. Випуск 35. Історичні науки. – 2005 р. – 831 с.

4. Гаркавець С.О. «Віктимологія». Навчальний посібник. - Луганськ: Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2006. - 116 с.

Курганова Д.Р.,
курсант КП-645, 2 курсу
Факультету підготовки фахівців для
підрозділів кримінальної поліції
ДДУВС

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО ХАРАКТЕРУ ЩОДО ЮРИДИЧНИХ ОСІБ

В умовах розвитку світової економіки, з одного боку, і світової фінансової кризи, з іншого боку, у міжнародному кримінальному праві виникають нові проблеми і завдання, які обумовлені економічною складовою. Юридичні особи, як суб'єкт права в цілому, в процесі своєї діяльності нерідко скоюють різні правопорушення (цивільні делікти, адміністративні правопорушення і т.д.). Однак при цьому відповідальність юридичних осіб в законодавстві, як самостійний інститут, розроблена не в повній мірі. Так в чинному кримінальному законодавстві є два підходи до вирішення питання про вину юридичної особи. В одному випадку ця вина визнається (наприклад, в екологічному, податковому, антимонопольному законодавстві). У митному ж законодавстві про вину юридичних осіб згадки немає, і відповідальність настає за сам факт вчинення правопорушення. У теорії кримінального права існують полярні позиції з питання про доцільність запровадження інституту відповідальності юридичних осіб. Деякі автори стоять на позиції, що відповідальність юридичних осіб не може бути застосована в кримінальному законодавстві, оскільки даний суб'єкт не вписується в традиційну конструкцію відповідальності, розраховану на фізичну особу. Адаптація ж цих принципів до вимог нового суб'єкта неможлива, оскільки вона суперечить положенням доктрини кримінального права.

До загальних умов кримінальної відповідальності юридичних осіб слід, зокрема, віднести типову характеристику організацій, підлягають кримінальній відповідальності: юридичними особами, підлягають кримінальної відповідальності, визнаються організації, які мають ознаки юридичної особи,

передбаченими цивільним законодавством і зареєстровані в установленому законом порядку, за винятком державних органів, органів місцевого самоврядування, а також юридичних осіб, які здійснюють покладені на них законом державні повноваження [2, с. 77]. Спеціальні умови кримінальної відповідальності юридичних осіб: вони несуть кримінальну відповідальність, поряд з фізичними особами, за умови здійснення його органом або його посадовою особою або уповноваженим представником, який виконує в інтересах юридичної особи і від його імені організаційно-розпорядчі або адміністративно-господарські функції, злочинного діяння. Юридична особа підлягає кримінальній відповідальності самостійно (при відсутності винних у злочині фізичних осіб) за умови заподіяння значної шкоди охоронюваним кримінальним законом інтересам особистості, суспільства, держави в результаті підприємницької діяльності такої юридичної особи [1, с. 37].

Кількість кримінальних проваджень щодо юридичних осіб – на кінець 2016 року закінчено 137 проваджень щодо кримінальної відповідальності юридичних осіб.

До юридичних осіб судом можуть бути застосовані такі заходи кримінально-правового характеру:

1) штраф;

2) конфіскація майна;

3) ліквідація.

До юридичних осіб штраф та ліквідація можуть застосовуватися лише як основні заходи кримінально-правового характеру, а конфіскація майна. – лише як додатковий. При застосуванні заходів кримінально-правового характеру юридична особа зобов’язана відшкодувати нанесені збитки та шкоду в повному обсязі, а також розмір отриманої неправомірної вигоди, яка отримана або могла бути отримана юридичною особою.

На сьогодні найбільш актуальним заходом кримінально-правового характеру, що застосовуються до юридичних осіб є штраф.

Згідно статистичних даних ДСА у 2016 році до юридичних осіб було застосовано 65 заходів кримінально-правового характеру у виді штрафу, конфіскація майна – 10, ліквідація – 1.

Україна сьогодні знаходиться в процесі інтеграції в європейське співтовариство, що викликає необхідність упорядкування всієї системи вітчизняного законодавства з урахуванням всіх світових і європейських тенденцій, а також у зв'язку з виконанням Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України, в тому числі в сфері кримінального права. Так 1 вересня 2014 року набули чинності зміни до Кримінального кодексу України, а саме положення, що стосуються кримінальної відповідальності юридичних осіб. В результаті цих змін до Кримінального кодексу України було внесено додатковий розділ XIV-1 «Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб», який містить 9 статей (від 96-3 до 96-11) і регулює основні положення притягнення до кримінальної відповідальності юридичних осіб.

Таким чином, зазначена конструкція кримінально-правової норми визначає юридичну особу яка вчинила злочин, коли сам факт вчинення ним суспільно небезпечного діяння, передбаченого ст. ст. 209, 258-258[5], 306, 368-369[2] Кримінального кодексу України [4], фактично не встановлено. Деякі вчені ставлять під сумнів концепцію поділу понять «суб'єкт злочину» і «суб'єкт кримінальної відповідальності», оскільки ретроспективна кримінальна відповідальність повинна розумітися як обов'язок особи, яка вчинила злочин, зазнати державний осуд, що виражається в негативній оцінці судом самої особистості і її дій, а також понести відповідне покарання, а такий обов'язок ні за яких умов не повинна бути перекладена з особи, яка вчинила злочин, на третю особу, отже, кримінальна відповідальність повинна бути покладена не на юридичне, а на фізичну особу, яка безпосередньо вчинила злочин [6].

Необхідно відзначити, що конфіскація і ліквідація юридичної особи в Україні може застосовуватися як міра кримінально-правового характеру за вчинення злочину юридичною особою тільки в разі участі юридичної особи в терористичній діяльності, що є одним з ключових моментів в світовій боротьбі з терористичною діяльністю [5]. Введення кримінальної відповідальності юридичних осіб в Україні є важливим кроком на шляху до успіху юридичної протидії тероризму і багато в чому залежить від узгодженості міжнародного і внутрішньодержавного права в цій сфері регулювання.

Діяльність юридичної особи з об'єктивних руйнівних наслідків набагато небезпечніше для суспільства, ніж злочинна поведінку конкретної фізичної особи, а її масштаби явно вказують на необхідність застосування щодо організацій більш жорстких правових форм впливу. Окремі елементи відповідальності колективних суб’єктів вже містяться в чинному кримінальному законодавстві. Мається на увазі відповідальність керівників за діяльність організації і відповідальність за вчинення злочину злочинним співтовариством. Суміжні галузі визнають винну відповідальність юридичної особи і наділяють його повної правосуб'єктність. Велике значення має і той факт, що інститут відповідальності юридичних осіб детально розроблений в зарубіжному кримінальному законодавстві, як на регіональному, так і на міжнародному рівні.

Основні фактори, що перешкоджають введенню інституту відповідальності юридичних осіб в законодавство, пов'язані з жорсткими положеннями доктрини про основні ознаки суб'єкта і підстави його залучення до відповідальності [3, с. 49].

Вважаємо за потрібне зазначити, що вітчизняний законодавець обмежив коло суб'єктів такої відповідальності тільки організаціями приватного права, виключивши всі підприємства державної власності, що, на наш погляд, є несправедливим, оскільки більшість злочинів здійснюються саме за участю юридичних осіб державної форми власності.

На даний момент в Єдиному державному реєстрі судових рішень немає практично жодного вироку суду, котрий би було застосовано до юридичної особи як захід кримінально-правового характеру. В першу чергу це пов’язано з тим, що пройшло досить небагато часу з моменту впровадження нововведень

до кримінального законодавства. Але, спроби правоохоронних органів до застосування таких заходів до юридичних осіб свідчать про те, що слідчі судді намагаються застосовувати новітні норми кримінально-правового характеру (справи №757/16367/16-к,№757/14643/16-к, № 757/13189/16-к).

1. Антипенко В.Ф. Механизм международно-правового регулирования борьбы с терроризмом: дисс. … докт.юрид. наук : спец. 12.00.10 / В.Ф. Антипенко. – М., 2004. – 435 с.

2. Волженкин Б.В. Уголовная ответственность юридических лиц / Б.В. Волженкин // Серия Современные стандарты в уголовном праве и уголовном процессе. – СПб.: Редакционно-издательский отдел Санкт-Петербургского юридического института Генеральной прокуратуры РФ, 1998. – 40 с.

3. Грищук В.К. Глобалізація і проблеми кримінальної відповідальності юридичних осіб / В.К. Грищук, А.М. Цюра // Вісник Львівського університету. Серія «Міжнародніврідносини». – 2002. – Вип. 7. –С. 49−58.

4. Кримінальний кодекс України :Закон України від 8 червня 2001 р.№ 2341-III (у редакції від 8 лютого2015 р.) // Офіційний вісник України. –2001. – № 21. – С. 920.

5. Сицко А.А. Фирменная уголовная статья. За что будут наказывать юрлиц / А.А. Сицко [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.liga.net/opinion/112844_firmennaya-ugolovnaya-statya-za-chto-budutnakazyvat-yurlits.htm.

Орешечко Є.О.,
курсант КМ-442, 4 курсу
Факультету підготовки фахівців для
підрозділів кримінальної поліції
ДДУВС

ЗАХОДИ ЗАПОБІГАННЯ НАРКОТИЧНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ

Проблема наркоманії, та відповідно – злочинам у сфері незаконного обігу наркотиків є актуальною протягом не одного чи декількох років. Дане явище охопило майже всі сфери суспільної діяльності. Як і будь яке інше негативне соціальне явище, а також сукупність злочинних діянь, воно має свої причини, умови та небезпечні наслідки. Як наслідок – держава в особі уповноважених органів здійснює комплекс заходів, спрямованих на детальне вивчення чинників, які спонукають певні верстви населення до вживання наркотичних засобів, їх продажу, зберігання тощо, вивчення категорії осіб, найбільш схильних до вживання наркотиків, а також здійснення заходів щодо запобігання поширенню даної проблеми.

Запобігання проблемам вживання наркотиків здійснюється певними категоріями суб’єктів. До першої належать державні органи, які здійснюють загально соціальне запобігання наркоманії, а саме: Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів, Міністерство охорони здоров’я, Міністерство освіти і науки України, Міністерство культури, Міністерство молоді та спорту тощо.[1]

Вони визначають пріоритетні напрями формування ефективної боротьби з наркоманією шляхом здійснення нормотворчої діяльності, розробкою і втіленням певних соціальних програм на державному, регіональному чи місцевому рівні, проведенням заходів, спрямованих на формування правильної

свідомості громадян щодо ведення здорового способу життя. Тобто, їх роль у подоланні проблеми наркоманії не може бути не поміченою. Це відображається і в комплексі нормативно-правових актів, як, наприклад, Закон України «Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори», Закон України «Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними». В зазначених законодавчих актах йдеться не лише про перелік заборонених речовин, їх класифікацію, а й про те, як саме здійснюється протидія вживанню, розповсюдженню наркотичними засобами, які саме державні органи відповідальні за проведення цих дій. Законодавче закріплення функцій та повноважень органів влади щодо боротьби з наркоманією дає чітке підґрунтя для здійснення ними своїх обов'язків.

До другої категорії належать суб'єкти, які здійснюють спеціально-кримінологічне запобігання злочинності у сфері незаконного обігу наркотичних засобів.

Це Міністерство внутрішніх справ України, Рада національної безпеки та оборони, Генеральна прокуратура України, Міністерство юстиції України, Державна митна служба, Державна пенітенціарна служба України.[1]

Завдання даного кола суб'єктів полягає у безпосередньому виконанні завдань, покладених суб'єктами з першої категорії. В межах своїх повноважень, які визначаються законодавством, вони здійснюють заходи, направлені на виявлення кримінальних правопорушень у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, а також притягнення до відповідальності осіб, винних у їх вчиненні. Також їх діяльність направлена не тільки на припинення вже скоєних правопорушень, а й попередження скоєння їх в майбутньому. З цією метою проводяться профілактичні заходи з особами, які вже були притягнуті до відповідальності за злочини, пов'язані з наркотиками, а також з особами, які належать до «груп ризику» та потенційно схильні до їх вчинення.

Звісно, це – не весь перелік заходів, що здійснюються державними органами з метою запобігання проблемам вживання наркотиків. До них належать також різноманітні заходи організаційного, виховного, медичного характеру.

Проте, на нашу думку лише цих заходів не достатньо для ефективної та якісної боротьби з проблемою, яка так широко та стрімко розповсюджується. Це зумовлено не лише тим, що здійснювати будь-який вплив на велику кількість людей, переконати їх в чомусь надзвичайно складно, а й тим, що визначити з усієї кількості заходів найдієвіші, для більш широкого їх застосування на практиці просто неможливо.

Але, все ж таки, якщо мислити індуктивно, можна дійти висновку – якщо зменшити кількість осіб, які вживають наркотики, зменшиться кількість осіб, які будуть зацікавлені в їх покупці, відповідно, зменшиться кількість осіб, зацікавлених в їх продажу, це потягне за собою зменшення кількості осіб, які будуть їх виготовляти і т. д. Таким чином, діяльність не має бути надто розгалужена, а ключовим її напрямом має бути саме повне викоренення вживання наркотиків.

Цього можна досягти виключно на ранніх етапах формування особистості, якщо не раніше. Роз'яснювальні роботи, виховні заходи мають проводитися з учнями як старших класів, так і середніх і молодших.

Яскравим прикладом є Сіетлський проект соціального розвитку в США. Це – універсальна шкільна виховна програма для перших-шостих класів. Спрямована на зменшення ризику здійснення негативних вчинків і вживання наркотиків серед дітей через посилення захисних факторів. Багатокомпонентний курс заохочує педагогів початкової школи використовувати активне керування класом, інтерактивні навчальні стратегії й комбіноване навчання у своїх класах.

Тоді як діти переходять із класу в клас, батькам пропонується тренінговий курс «Як допомогти вашій дитині встигати в школі», програма тренінгу навичок ведення сімейних справ «Спілкуйтеся з ними, коли вони в гарному настрої та програма «Підготуємося до років без наркотиків». Програми спрямовані на поліпшення вмінь, розширення можливостей і заохочень у процесі соціально-корисного залучення дітей до шкільних і сімейних заходів, зміцнення зв'язків зі школою й родиною, а також прилучення до норм, що передбачають відмову від наркотиків.[2]

Закладення основоположних принципів у свідомість, яка формується позитивно відобразиться на подальшій поведінці індивідів, у їх відношенні до здорового способу життя, і, як наслідок, суттєвому зменшенні ризиків схильності до вживання наркотичних засобів.

1. «Кримінологія: Загальна та Особлива частина» - Навчальний посібник Х.: Право, 2014 – 314с.
2. «Зарубіжний досвід профілактики негативних явищ в молодіжному середовищі» – Банацька В. Інститут соціальної роботи та управління НПУ імені М. П.Драгоманова

Чуприна А. В.,
курсант КМ-442, 4 курсу
Факультету підготовки фахівців для
підрозділів кримінальної поліції
ДДУВС

ВПЛИВ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ НА ЗЛОЧИННІСТЬ

Як показують сучасні реалії життя, реальний вплив на громадську думку мають засоби масової інформації (далі - ЗМІ). Їх здатність охоплювати широкі аудиторії, надає можливість останнім пропагувати та нав'язувати свої духовні та моральні цінності. У цьому розумінні про них часто говорять як про четверту нелегальну гілку влади.

На сьогодні людство живе в інформаційному суспільстві. Це новий тип суспільства, в якому володіння інформацією є рушійною силою його перетворень та розвитку в світі. Воронкова В. Г. відзначає інформаційне суспільство, як найрозвиненішу в сенсі технологій виробництва людську цивілізацію, що виникає внаслідок інформаційно-комп'ютерної революції та базується на інформаційних технологіях – «інтелектуальних» комп'ютерах,

автоматизацію та роботизацію всіх сфер і галузей економіки й управління, єдину інтегровану систему зв'язку. Це поняття виникло ще у другій половині 60-х рр. XX ст., коли людство вперше усвідомило наявність інформаційного вибуху, а кількість інформації, що циркулює в суспільстві стала зростати з неймовірною швидкістю [1].

Не можна недооцінювати вплив ЗМІ на рівень девіантної поведінки в суспільстві. Яскравим прикладом останнього можна твердо вважати збільшення кількості самогубств серед неповнолітніх, через втягнення їх до «гри» «групами смерті» в соціальних мережах. До чого тут ЗМІ? А задайтесь питанням скільком підліткам стало відомо про дані групи через те, що інформація про це явище стала широко розповсюджуватись серед населення саме завдяки ЗМІ.

Також слід звернути увагу на розповсюдження такого явища, як наслідування злочинів. Наслідування злочинів – це процес усвідомленого повторення чи відтворення результатів або всього процесу вчинення злочину особою (наслідувачем) за зразком або прикладом вчення такого ж діяння іншою особою (кумиром). Явище наслідування, пояснюється по-перше тим, що люди які збираються вчинити злочин, не важливо з яких причин, схильні до того, щоб взяти за зразок діяння яке вже принесло бажаних наслідків та зайвий раз не ризикувати через внесення якихось новел. По-друге, маючи факт того, що вже якась особа змогла вчинити злочинне діяння всиляє в потенційного злочинця відчуття впевненості.

Мюнхенський стрілок завдав удар 22 липня – рівно в цей день п'ять років тому правий радикал Андерс Брейвік вбив в Норвегії 77 осіб. Не можна виключати, що для Давида Алі С., який розстріляв в Мюнхені дев'ять чоловік, Брейвік не став прикладом для наслідування.

Соціолог Зейнеп Туфекчі, яка викладає в Прінстонському університеті, наголошує, що озброєні терористи або масові вбивці створювали враження влади, тим самим провокуючи бажання їх наслідувати. Тому, додає експерт, ЗМІ повинні проявляти особливу стриманість в роботі з такими картинками, так само як і при оприлюдненні імені злочинця. Публікація імені провокує сплеск популярності, якої якраз і бажають можливі наслідувачі [2].

Повертаючись до українських реалій не можна не згадати те, як в теленовинах часто висвітлюються ситуації коли за вчинений злочин, винна особа не було покарана. В такому випадку на нашу думку ми маємо справу одразу з двома негативними явищами. Одне з них це зменшення авторитету правоохоронних органів, в аспекті того, що вони не здатні до розкриття злочинів. Через це другим є поширення відчуття безкарності серед контингенту, що збираються вчинити чи вже не однократно вчиняли правопорушення.

Враховуючи все вищезазначене, хотілось би наголосити на необхідності цензурування інформації стосовно злочинності в країні, котра доноситься до населення. Зокрема механізм вчинення злочину, також за допомогою яких доказів чи технічних засобів вдалось розкрити злочин з метою недопущення вчинення подібних і «вдосконалених» версій злочинів. А також необхідності

висвітлення покарання осіб за їхні злочинні діяння і формування у свідомості населення факту того, що жоден злочинець не уникне покарання.

1. В.Г. Воронкова Формування інформаційної культури особистості як умова успішної адаптації людини до життя в інформаційному суспільстві // Гілея: науковий вісник. - 2014. - Вип. 86. - С. 198-203. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2014_86_51/

2. KORDON.com.ua Феномен наслідування: як масові вбивства провокують злочинців року від 27.07.2016 / [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://kordon.com.ua/news-ukraine/39960-fenomen-naslduvannya-yak-masov-vbivstva-provokuyut-zlochincv.html

Штирхунова Альона Дмитрівна,
курсант 2-го курсу факультету
підготовки фахівців для органів
досудового розслідування
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник: к.ю.н., доц.
Бабанін С.В.

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА КОЛАБОРАЦІОНІЗМ ЗА ЧИННИМ КК

Останнім часом в Україні посилились дискусії стосовно необхідності криміналізації такого соціально-політичного явища на теренах тимчасово окупованих територій України, як колабораціонізм. Термін «колабораціонізм» (від франц. collaboration - співпраця) вживається переважно в історичних та політологічних науках та означає співробітництво з окупантами, співпрацю населення або громадян держави з ворогом в інтересах ворога-загарбника на шкоду самій державі чи її союзників [1].

У 2014 р. законодавець уже робив спроби криміналізації колабораціонізму. Так, у первісному варіанті проекту Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян на тимчасово окупованій території України» (№1 207-VII) пропонувалося передбачити колабораційну діяльність як самостійну (окрему) форму державної зради (ст. 111 КК), а під самою колабораційною діяльністю пропонувалося розуміти умисне, добровільне співробітництво в будь-якій формі з окупаційною державою або її представниками на шкоду державним інтересам України [2]. За думкою авторів цього законопроекту пункт про колабораціонізм мав стосуватися насамперед військовослужбовців, держслужбовців, працівників СБУ і прокурорських працівників, а «простий» громадянин України не повинен був підпадати під нього. У кінцевому варіанті зазначений пункт законопроекту був виключений.

Кримінальна відповідальність за колабораціонізм уже передбачена (криміналізована) в чинному КК України у складі такого злочину, як державна зрада (ст. 111 КК), а тому введення однойменної нової (самостійної) форми цього злочину призведе лише до плутанини та нестиме небезпеку порушення

прав і свобод людини. Колабораційна діяльність може набувати будь-якої з існуючих форм державної зради, тобто переходу на бік ворога в умовах воєнного стану або в період збройного конфлікту, шпигунства чи надання іноземній державі, іноземній організації або їх представникам допомоги в проведенні підривної діяльності проти України. При цьому важливими є наступні положення, що випливають із диспозиції ст. 111 КК:

1. Діяння за способом опису визначені в узагальненій формі (крім, шпигунства) і тому такі форми об'єктивної сторони, як «перехід на бік ворога...» та «надання допомоги в проведенні підривної діяльності...» можуть охоплювати найрізноманітніші форми колабораційної діяльності, що здійснюються практично в будь-якій сфері: військовій, адміністративній (управлінській), економічній і навіть побутовій (наприклад, надання житла чи транспорту особам, які вчиняли диверсійні акти).

2. Така діяльність може бути караною тільки якщо вона умисно здійснюється громадянином України на шкоду суверенітетові, територіальній цілісності та недоторканності, обороноздатності, державній, економічній чи інформаційній безпеці України. Зазначене положення, яким починається диспозиція ст. 111 КК, має важливе обмежувальне та захисне значення. Воно дозволяє виключити криміналізацію самого факту перебування у взаємозв'язках із окупантом як такого і гарантувати права мешканців окупованої території. Іншими словами, кримінальна відповідальність настає не за будь-яку колаборацію, а тільки за такі конкретні колабораційні діяння, які є умисними, та якими заподіюється істотна шкода суверенітетові, територіальній цілісності та недоторканності, обороноздатності, державній, економічній чи інформаційній безпеці України або створюється реальна загроза її заподіяння. Не можна розглядати як колабораціонізм саме лише перебування на певній службі чи посаді (навіть найвищій) або лише здійснення владних, службових чи професійних функцій від імені окупанта (наприклад, здійснення функції правосуддя суддями, здійснення управлінських функцій посадовими особами органів місцевого самоврядування на тимчасово окупованій території тощо), якщо при цьому умисно не заподіюється шкода охоронюваному об'єкту. При цьому недопустимо підводити під «шкоду суверенітетові, цілісності та недоторканності...» те, що тільки самим фактом перебування на певній посаді, особа допомагає легітимізувати владу окупанта чи сприяє існуванню або зміцненню його влади. Не можна забувати, що сотні тисяч людей, які мешкають в Криму та в окремих районах Донецької та Луганської областей, фактично були залишені без захисту, багато з них не мають можливості покинути ці території, та вони і не зобов'язані це робити, оскільки живуть на своїй рідній землі. Цим людям треба десь працювати, навчатися, відпочивати тощо. Тому слід пам'ятати, що невійськова колаборація часто має вимушений характер, виступає способом самозбереження населення та результатом жорстких контролюючих заходів з боку окупаційного режиму.

3. Суб'єктом кримінально-караних форм колабораційної діяльності, які підпадають під державну зраду, виступає тільки громадянин України. Іноземці та особи без громадянства можуть нести кримінальну відповідальність лише за

таку співпрацю з окупантом, що підпадає під ознаки іншого окремого складу злочину (наприклад, складу диверсії, шпигунства тощо) чи пособництва в певному злочині (наприклад пособництво в терористичному акті). Отже надання допомоги іноземній державі, іноземній організації або їх представникам в проведенні підривної діяльності проти України, за відсутності ознак іншого складу злочину, на сьогодні не є кримінально караним. Це стосується як тих мешканців тимчасово окупованих територій, які не були громадянами України, так і тих, які припинили громадянство в установленому порядку, а так само іноземців та апатридів, що прибули на територію цих територій після початку окупації.

Таким чином, колабораційна діяльність громадян України вже криміналізована в чинному КК у межах визначених у законі форм державної зради. Її розширення створить небезпеку розмивання меж кримінальної відповідальності та загрожуватиме правам мешканців окупованих територій. Натомість законодавцю необхідно вдосконалити кримінальне законодавство в частині відповідальності за надання допомоги (сприяння) окупаційній владі в проведенні підривної діяльності проти України, здійснюваного іноземцями та особами без громадянства.

---

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад, і голов, ред. В. Т. Бусел. - К., Ірпінь : Перун, 2005. - С. 553.
2. Про забезпечення прав і свобод громадян на тимчасово окупованій території України [Електронний ресурс] : проект Закону України / Офіційний сайт Верховної Ради України. Режим доступу: http://wl.cl.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_17pf3511= 50320.

Давидюк Віталій Олександрович
курсант 2-го курсу факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник: к.ю.н., доц. Бабанін С.В.

ПРОБЛЕМА ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

Актуальним на сьогоднішній день є питання доцільності введення інституту кримінальної відповідальності юридичних осіб до національного кримінального законодавства. Відомо, що протягом усієї історії свого розвитку кримінальне право України не передбачало можливості кримінальної відповідальності зазначених суб’єктів. Цієї ж традиції дотримувався законодавець і при прийнятті КК України 2001 р. У науці це питання досі залишається відкритим.

До основних аргументів противників запровадження кримінальної відповідальності юридичних осіб належать: а) несумісність даного інституту з традиційними для вітчизняного кримінального права принципами особистої та

винної відповідальності; б) неможливість застосування багатьох понять, якими оперує кримінальне право, до юридичних осіб (злочин, співучасть, стадії вчинення злочину, осудність та неосудність, мотив, мета, вина та ін.); в) можливість негативних наслідків накладення покарання на юридичних осіб у вигляді паралізації господарської діяльності, використання кримінальної юстиції в конкурентній боротьбі; г) спірність категорії "інтерес" по відношенню до юридичної особи, а отже, неможливість, на думку деяких авторів, скоєння суспільно небезпечних діянь в "інтересах юридичної особи"; д) значне помноження ролі кримінальної відповідальності та кримінального права взагалі в соціальному регулюванні, необхідність Застосування її лише як крайньої міри; є) наявність реальної можливості протидії протизаконній діяльності в рамках інших видів юридичної відповідальності; ж) самобутність правової системи України, а отже, неможливість посилання на досвід інших країн та міжнародні стандарти в цій сфері.

Прибічники позитивного вирішення питання введення кримінальної відповідальності юридичних осіб звертають увагу на ряд факторів, які свідчать про необхідність такого кроку.

Серед основних соціально-економічних та політичних факторів криміналізації діянь юридичних осіб у сучасних умовах вони виділяють: а) нездатність держави захистити права організацій (юридичних осіб) примушує їх шукати обхідні шляхи та уходити в тінь (у загальносвітовому масштабі питома вага тіньової економіки приблизно оцінюється від 5 до 15 % валового внутрішнього продукту, в Італії – 25-33 %, в африканських державах досягає 30 %. В Україні до 50 % економіки є тіньовою, а 50-60 % грошової маси перебуває в тіньовому обороті); б) відсутність чіткого регулювання правовідносин у державі, прогалини в законодавстві, що дає можливість обходити закон; в) усталена практика порушення законодавства організаціями, що стає умовою їх "виживання" в сучасних умовах; г) підвищення рівня злочинності та інше.

На цьому фоні на практиці нерідко трапляються випадки об'єктивного ставлення у провину, тобто притягнення до відповідальності невинної фізичної особи за діяння вчинені юридичною особою.

Що стосується принципу особистої та винної відповідальності, то на думку прибічників вищезазначеної точки зору, інститут кримінальної відповідальності юридичних осіб цілком може співіснувати з ним, проте має свою специфіку. Так, виходячи з цієї позиції, злочин можна вважати вчиненим юридичною особою, якщо злочин вчинено: а) керівником, органом управління чи іншою службовою особою; б) при виконанні своїх службових повноважень; в) від імені юридичної особи; г) в інтересах юридичної особи. Вину юридичної особи у вчиненні злочину слід визнавати, якщо він вчинений переліченими вище фізичними особами винно від її імені та в її інтересах. При цьому юридична особа не несе кримінальної відповідальності за злочинну поведінку своїх службовців, рішення та дії яких, навіть якщо вони вчиняються від її імені, ні к якому разі не відповідають її інтересам, а отже, не є її рішеннями і діями та навпаки.

Інститут кримінальної відповідальності юридичних осіб не є чимось новим, адже положення, що його закріплюють, містяться в кримінальному законодавстві багатьох країн як англосаксонської правової системи (США, Великої Британії, Австралії), традиційної правової системи (КНР), так і романо-германської системи (Франції, Нідерландів, Данії, Швейцарії, Румунії, Молдови та ін.). Наприклад, Кримінальний кодекс Данії в гл. 5 "Кримінальна відповідальність юридичних осіб" § 27 допускає відповідальність не тільки юридичних осіб, а й органів державної влади та муніципалітетів за діяння, скоєні в процесі виконання функцій, подібних до функцій, що здійснюються фізичними чи юридичними особами.

У законодавстві деяких країн (Австрії, Албанії, Іспанії, Мексики, Латвії, Перу) передбачається квазікримінальна відповідальність юридичних осіб. У даному випадку юридична особа формально не визнається суб'єктом злочину, проте до неї можуть застосовуватися різноманітні кримінальні санкції. Наприклад, Кримінальний кодекс Іспанії передбачає солідарну відповідальність юридичної особи за сплату кримінального штрафу, покладеного на його керівника чи представника, якщо останні під час скоєння злочину діяли від імені та на користь такої особи.

Викладені аргументи як "за", так і "проти" введення кримінальної відповідальності юридичних осіб свідчать про особливу важливість цього питання та необхідність його подальшого глибокого дослідження, на базі якого й може бути зроблений висновок про доцільність введення цього інституту до кримінального законодавства України.

1. Яценко С. С. Основні питання Загальної частини кримінального права іноземних держав : навч. посіб. / С. С. Яценко. – К. : Дакор, 2013. – 167 с.

2. Селецький С. І. Кримінальне право України. Загальна частина : навч. посіб. / С. І. Селецький. – К. : Центр учб. л-ри, 2012. – 180 с.

3. Вереша Р. В. Кримінальне право України. Загальна частина : навч. посіб. / Р. В. Вереша. – 2-ге вид. – К. : Центр учб. л-ри, 2012. – 320 с.

Федорчук Данило Юрійович,
курсант 2-го курсу факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник: к.ю.н., доц. Бабанін С.В.

ПОНЯТТЯ ДОБРОВІЛЬНОЇ ВІДМОВИ СПІВУЧАСНИКА

Стаття 31 КК містить низку нормативних приписів, якими регламентуються питання добровільної відмови співучасників. Утім визначення цього поняття у статті немає. Норми про добровільну відмову співучасників є новими для кримінального права України. Попередній КК їх не містив. У зв'язку з цим уявляється доцільним визначити поняття добровільної відмови співучасників, що дозволить спростити розуміння зазначених норм. Таке визначення повинно базуватись на загальному визначенні добровільної

відмови. У ч. 1 ст. 17 КК наводиться дефініція добровільної відмови, під якою розуміється остаточне припинення особою за своєю волею готування до злочину або замаху на злочин, якщо при цьому вона усвідомлювала можливість доведення злочину до кінця. Видається, що це визначення потребує уточнення. По-перше, ознака остаточності визначена як об'єктивна, а правильнішим у даному випадку буде суб'єктивний підхід. По-друге, вказівку у визначенні на готування до злочину та замах на злочин слід замінити на поняття незакінченого злочину, яке, відповідно до ч. 2 ст. 13 КК, є еквівалентним за значенням. Така заміна економить текст без втрати змісту. З урахуванням вищевикладених зауважень добровільну відмову можна визначити як припинення внаслідок прийнятого особою остаточного рішення за своєю волею незакінченого злочину, якщо при цьому вона усвідомлювала можливість доведення злочину до кінця.

Добровільна відмова при співучасті має свої особливості. Цей висновок є загальновизнаним у науці кримінального права і відображений у нормах ст. 31 КК, тому потрібно визнати безпідставними твердження окремих науковців, що закон не передбачає якихось особливих ознак добровільної відмови співучасників порівняно з добровільною відмовою від вчинення злочину особою, що діє індивідуально [1].

Окремим питанням стоїть необхідність виділення ознаки своєчасності. Так, приміром, у одному із сучасних підручників кримінального права України зазначено, що добровільна відмова співучасників повинна характеризуватися трьома обов'язковими ознаками: добровільністю, остаточністю, усвідомленням можливості доведення злочину до кінця, а також додатковою ознакою – своєчасністю. Проте автори підручника відразу ж уточнюють, що ця ознака стосується лише організатора, підбурювача та пособника, коли добровільна відмова полягає у повідомленні відповідним органам про злочин, що готується [2]. Наведене уточнення унеможливлює віднесення своєчасності до загальних ознак добровільної відмови співучасників, адже ця ознака, на думку авторів, не характеризує добровільну відмову виконавця та співвиконавців, стосується лише однієї з форм добровільної відмови співучасників – своєчасного повідомлення та віднесена тільки до добровільної відмови на стадії готування до злочину. Добровільна відмова будь-кого із співучасників має бути своєчасною. Так, законодавець у ч. 1 ст. 31 КК передбачає, що у разі добровільної відмови виконавця (співвиконавця) інші співучасники підлягають кримінальній відповідальності за готування до того злочину або замах на той злочин, від вчинення якого добровільно відмовився виконавець. Подібне правило міститься й у ч. 3 цієї ж статті: у разі добровільної відмови будь-кого із співучасників виконавець підлягає кримінальній відповідальності за готування до злочину або за замах на злочин, залежно від того, на якій із цих стадій його діяння було припинено. Ці приписи означають, що в будь-якому випадку добровільна відмова співучасника повинна мати наслідком припинення злочину на стадії готування до злочину або замаху на злочин. А така ситуація можлива лише за умови, що добровільна відмова співучасника була своєчасною.

У іншому підручнику своєчасність віднесена автором не до ознак, а до умов. Крім того, як друга умова називається те, що дії співучасників при добровільній відмові мають бути вичерпними для співучасників. Науковець не розкриває зміст останньої умови, проте зазначає, що питання про те, чи були дії вичерпними, вирішується на основі конкретних обставин, конкретних характеристик особи, до яких належать характеристики особи співучасника (його вік, інтелект, фізичний розвиток, стан здоров'я і т. ін.) і реальна обстановка, в якій він протидіяв виконавцеві [3].

Отже, добровільна відмова співучасника – це своєчасне усунення особою за своєю волею особистої участі в злочині внаслідок прийнятого нею остаточного рішення, якщо при цьому вона усвідомлювала можливість доведення злочину до кінця.

1. Чернишова Н.В. Кримінальне право України. (Загальна частина). Навчальний посібник. - К.: Атіка, 2003. - С. 108.

2. Кримінальне право України. Загальна частина: Підручник. (Ю.В. Александров, В.І. Антипов, О.О. Дудоров та ін.). - Вид. 4-те, переробл. та допов. / За ред. М. І. Мельника, В. А. Клименка. - К.: Атіка, 2008. - С. 181.

3. Фріс П.Л. Кримінальне право України. Загальна частина: Підручник для студ. вищ. навч. закл. 2-ге вид., доповн. і переробл. - К.: Атіка, 2009. - С. 281.

Мядзель Марія Михайлівна
курсант 2-го курсу факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник: к.ю.н., доц. Бабанін С.В.

ПРАВОВІ НАСЛІДКИ ПОВТОРНОСТІ ЗЛОЧИНІВ

Актуальність даної теми полягає в тому, що на практиці досить часто зустрічається, коли однією особою або групою осіб вчиняються не один, а декілька злочинів. І в цих випадках існують кримінально-правові особливості кваліфікації цих злочинів та призначення покарання до осіб, які їх вчиняють. В теорії кримінального права такі випадки визначаються, як множинність злочинів.

Історія розвитку кримінального законодавства свідчить, що коло обставин, обтяжуючих і пом'якшуючих кримінальну відповідальність і покарання, навіть в історично невеликі періоди часу зазнавало значних змін. Перелік обтяжуючих обставин визнався то вичерпним, то допускали надто широке його тлумачення, кількість їх то збільшувалась, то зменшувалась; часто пом'якшуючі обставини визнавали обтяжуючими і навпаки. Лише поняття повторності незмінно входило в перелік ознак, що посилюють кримінальну відповідальність.

Обставини, які обтяжують покарання, свідчать про підвищену небезпечність вчиненого злочину й особи винного, що дає підстави суду призначити йому покарання найбільш суворе з можливого.

Повторність, сукупність та рецидив злочинів враховуються при кваліфікації злочинів та призначенні покарання, при вирішенні питання щодо можливості звільнення від кримінальної відповідальності та покарання у випадках, передбачених ККУ.

У статті 35 КК сформульовані положення, згідно з якими визначається кримінально-правове значення множинності злочинів. Так, повторність, сукупність та рецидив ураховуються: а) при кваліфікації злочинів; б) при призначенні покарання; в) при вирішенні питання щодо можливості звільнення від кримінальної відповідальності; г) при вирішенні питань про можливість звільнення від покарання.

Безумовно вплив повторності на кваліфікацію залежить від виду злочинів. Наприклад, якщо злочини, які утворюють повторність, відповідають одному і тому самому складу злочину (скажімо, три крадіжки, поєднані із проникненням у житло, п’ять розбоїв, вчинених організованою групою, тощо), їх кваліфікація здійснюється за однією статтею або частиною статті Особливої частини КК. У таких випадках повторність злочинів повинна зазначатись у процесуальних документах, які стосуються обвинувачення особи, як кваліфікуюча ознака відповідних злочинів (п. 7 ППВСУ від 4 червня 2010 р.) [1].

У кримінально-правові літературі появилася позиція, згідно з якою немає потреби розділяти обтяжуючі і кваліфікуючі обставини, їх треба уніфікувати. По-перше, для того щоб визнати їх рівнозначними, по-друге, уніфікувати їх термінологічно в Загальні і Особливій частинах, по-третє, уніфікувати коло обтяжуючих обставин, які передбачені в Загальній і Особливій частинах КК [2, с. 82].

Такий підхід, як вважає Т. А. Костарева дасть змогу: а) уникнути дублювання однієї обставини при регламентуванні в кримінальному законі, що позбавить правозастовувача від проблеми «подвійного врахування»; б) уточнить зміст цієї ознаки; в) чітко визначить міру впливу кваліфікуючої ознаки на покарання; г) уникнути громіздкого переліку кваліфікуючих ознак в Особливій частині і скоротити перелік обтяжуючих і пом’якшуючих обставин за рахунок конкретизації найбільш значущих із них [3, с. 109].

А. П. Козлов пропонує взагалі вилучити із закону кваліфікуючі ознаки. Вчений вважає, що достатньо встановити в Загальній частині перелік обтяжуючих і пом’якшуючих обставин (вони фактично є, треба уточнити їх суть і коло), оцінити в певних величинах значення кожної обставини. Як наслідок, отримаємо компактну Особливу частину без кваліфікуючих ознак і два основні правила: 1) кожна із вказаних в законі обставин поширюється на всі злочини, але з урахуванням їх особливостей; 2) оцінка обставин незмінна щодо всіх злочинів і в рівному ступені зменшує чи збільшує санкцію за їх наявності [4, с. 814].

При призначенні покарання, згідно із п. 1 ч. 1 ст. 67 КК, вчинення злочину особою повторно та рецидив злочинів визнаються обставинами, що обтяжують покарання.

Це означає, що за наявності вказаних видів множинності суд має право призначити засудженому більш суворе покарання в межах санкції статті, що передбачає відповідальність за вчинений злочин. Однак, якщо повторність чи рецидив передбачені у статтях Особливої частини КК як ознаки відповідних злочинів, що впливають на кваліфікацію, суд не може ще раз враховувати їх при призначенні покарання, як такі, що його обтяжують.

За наявності обтяжуючих обставин суд може: а) призначити більш суворе покарання в межах одного виду; б) за альтернативної санкції обрати більш суворий вид покарання; в) призначити додаткове покарання, призначене санкцією як факультативне; г) обрати принципи, за яким призначене остаточне покарання буде найсуворішим (наприклад, не принцип поглинання менш суворого покарання більш суворим, а принцип часткового чи повного складання); д) не застосувати звільнення від відбування покарання в порядку ст. 75 КК України.

На основі вищесказаного можна зробити висновок, що повторність як обставина, що обтяжує покарання, не впливає на кваліфікацію діяння, її суд враховує лише при призначенні покарання за злочин, вчинений вдруге (втретє і більше).

Також вважаємо за необхідне зазначити, що існують випадки, коли повторність впливає на кримінально-правову кваліфікацію – якщо у статті, яка встановлює відповідальність за повторний злочин, наявна кваліфікуюча ознака «вчинення злочину повторно».

1. Про практику застосування судами законодавства про повторність, сукупність і рецидив злочинів та їх правові наслідки: постанова Пленуму Верховного Суду України від 4 червня 2010 р. // Вісник Верховного Суду України. – 2010. – № 7. – С. 6–10.

2. Козлов А. П. Проблема унификации отягчающих обстоятельств, предусмотренных Общей и Особенной частями уголовного закона / А. П. Козлов // Вестник Московского университета. – 1977. – № 3. – С. 81–85.

3. Костарева Т. А. Квалифицирующие обстоятельства в уголовном праве / Т. А. Костарева. – Ярославль : ЯрГУ, 1993. – С. 109–110.

4. Козлов А. П. Понятия преступления / А. П. Козлов. – СПб. : Юридический центр Пресс, 2004. – С. 814–815.

Чепеляк Карина Валеріївна,
курсант 2-го курсу факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник: к.ю.н., доц. Бабанін С.В.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД

На сучасному етапі розвитку України в умовах євроінтеграції особливої актуальності набуває питання стосовно кримінальної відповідальності юридичних осіб. Адже для ринкових відносин нашої держави, поширення набувають суспільно небезпечні діяння вчиненні юридичними особами, а точніше їх представниками, що здатні причинити шкоду як окремим особам, так і суспільству в цілому. Задля того, щоб визначити доцільність запровадження такої відповідальності в нашій державі, актуальним питанням є з'ясування змісту та значення кримінальної відповідальності юридичних осіб у законодавстві зарубіжних держав. Наша держава робить перші кроки в цьому напрямі , адже останнім часом поширюється тенденція вчинення злочинів з використанням юридичних осіб, саме тому виникає нагальна потреба запровадити санкції до юридичної особи, як до суб'єкта злочину.

Ця тема не є новою, а тому аспекти даної проблематики знайшли своє відображення у наукових працях таких вчених як: С.О. Харитонова, С.Г. Келіної, І.В. Красницького, Н.Є. Крилова та інших. Безперечно це неабиякий внесок до теорії кримінального права, проте оскільки ця тема набуває все більшої актуальності наукові дослідження не повністю вичерпали питання даної проблематики.

Суб'єкт злочину - це , перш за все, основний елемент складу злочину. Ним може бути лише фізична особа, що зазначається у ст. 18 КК України. У зв'язку з цим у багатьох виникає питання саме про можливість застосування кримінальної відповідальності до юридичних осіб.

У США та Англії кримінальна відповідальність юридичних осіб і деяких інших корпорацій існує вже протягом декількох десятиліть. Кримінальна відповідальність до юридичних осіб застосовується й у інших країнах загального права – Канаді, Австралії, Шотландії, Ірландії, Індії тощо, також у низці країн романо-германської правової сім'ї: Австрії, Нідерландах, Франції, Бельгії, Португалії, Люксембурзі, Японії та ін.; скандинавської – Данії, Норвегії, Фінляндії, Ісландії, у країнах мусульманської (Йорданія, Ліван, Сирія), соціалістич-ної (КНР) та постсоціалістичної (Словенія, Угорщина, Румунії, Литві, Естонії, Молдові та ін.), а також змішаної (Ізраїль) правових систем [1, с. 274].

Однією зі спроб впровадження кримінальної відповідальності юридичних осіб було прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виконання Плану дій щодо лібералізації

Європейським Союзом візового режиму для України стосовно відповідальності юридичних осіб», що набрав чинності 1 вересня 2014 р. Цим же Законом КК було доповнено розділом XVI-1 «Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб».

Законодавцем вжито поняття «заходи кримінально-правового характеру», а не «види покарань». Мабуть, це пов'язано з тим, що покарання застосовується саме до фізичних осіб і його метою є не тільки кара, а й виправлення та запобігання вчиненню нових злочинів. Зрозуміло, що таке формулювання не можна використовувати до юридичних осіб [2, с. 114].

Законодавець запроваджуючи кримінальну відповідальність юридичних осіб, тим самим змінює суб'єктний склад кримінального правопорушення, адже звертаючись до ст. 18 ККУ, суб'єктом злочину може бути лише «фізична осудна особа, яка вчинила злочин у віці, з якого може наставати кримінальна відповідальність».

Розкриваючи зміст поняття суб'єкт злочину, простежуємо головну ознаку – осудність. Тобто можливість усвідомлювати свої дії та керувати ними під час вчинення злочину. Юридична особа не відповідає основній ознаці суб'єкта злочину, адже діяльність юридичної особи є наслідком дій фізичної особи або осіб.

Незаперечним є той факт, що юридична особа функціонує завдяки фізичним особам, які уповноважені виконувати свої функції, та в свою чергу здатні усвідомлювати та керувати своїми діями. Навіть у тому випадку, якщо вони вчиняють протиправні дії від імені юридичної особи, це не буде звільняти їх від кримінальної відповідальності. Завдяки волі та свідомості, якими наділені фізичні особи, вони завжди мають можливість відмовитися від виконання протиправних дій або наказів, і таким чином уникнути кримінальної відповідальності, яку може понести особа, яка надала цей наказ.

Варто наголосити на тому, що юридичні особи це такі організації, які об'єднують інтереси різних осіб, як засновників так і співробітників. Кожен з яких відповідно повноважень , може діяти у власних інтересах. Отже, в такому випадку необхідність покарання за вчиненні діяння представником юридичної особи досить сумнівна.

Проаналізувавши зарубіжний досвід, звертаємо увагу на те, що у деяких країнах, таких як Швеція, Італія, Іспанія, а також Швейцарія встановлена «квазікримінальна» відповідальність юридичних осіб, тобто така відповідальність за якої законодавство не визнає юридичних осіб суб'єктами злочину, проте у певних випадках до них можуть бути застосовані різного роду кримінальні санкції.

В Україні також багато прихильників «квазікримінальної» відповідальності юридичних осіб. Вони вважають, що чинним законодавством України уже встановлено велику кількість різноманітних адміністративних санкцій, які застосовуються до юридичних осіб у разі порушення ними законодавства. Зокрема, такі санкції передбачені податковим, митним, антимонопольним законодавством, природоохоронним законодавством та багатьма іншими нормативно-правовими актами України [3].

Отже, підсумовуючи вищенаведене можна дійти висновку, що зарубіжний досвід дає змогу простежити тенденцію ефективно впровадженої теоретичної та практичної бази щодо встановлення кримінальної відповідальності юридичних осіб у багатьох розвинутих країнах.

Питання щодо поширення кримінальної відповідальності юридичних осіб належить до числа гострих проблем сучасності, що виникли під час реформування кримінально-правового законодавства. Хоча вона не знайшла чіткого відображення у кримінальному законодавстві України, можна помітити значні розбіжності стосовно даної теми в науковій літературі.

При внесенні змін до КК України, за допомогою розширення переліку кримінально-правових заходів , що можуть застосовуватися до юридичних осіб їх можна буде притягнути до кримінальної відповідальності. Такий крок буде революційним для кримінального законодавства, а тому такий інститут буде ефективно функціонувати.

1. Грищук В. Кримінальна відповідальність юридичних осіб: De Lege Ferenda / В. Грищук, О. Пасєка // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. - 2012. - № 4. - С. 274-291.
2. Цимбалюк В. Зарубіжний досвід кримінальної відповідальності юридичних осіб та перспективи України / В. Цимбалюк // Історико-правовий часопис. – 2014. – С. 114 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://esnuir.eenu.edu.ua/bitstream/123456789/5024/1/cymbaliuk.pdf.
3. Гуменюк О. В. Інститут кримінальної відповідальності юридичних осіб як тенденція розвитку сучасного права : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://iconf.org.ua.

Сідун Юлія Олександрівна,
студентка 2 курсу юридичного факультету
Науковий керівник:
Орел Юрій Вікторович
завідувач кафедри кримінально-правових дисциплін Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, доцент

ПОМИЛКА В ПОТЕРПІЛОМУ ТА ОБ'ЄКТІ ЗЛОЧИНУ: ПИТАННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ

У кримінальному праві України під помилкою розуміється неправильне уявлення особи про юридичні властивості або фактичні об'єктивні ознаки вчинюваного нею діяння та розрізняють два види помилки: юридичну та фактичну. При цьому фактична помилка – це неправильне уявлення особи про фактичні об'єктивні ознаки вчинюваного нею діяння. При фактичній помилці особа правильно оцінює юридичну, правову характеристику певного діяння як конкретного злочину, однак помиляється у його фактичних ознаках. Залежно від того, у змісті яких саме об'єктивних ознак помиляється особа, розрізняють, зокрема, помилку в особі потерпілого та помилку в об'єкті злочину [1, с. 176-178].

Оскільки важливою гарантією дотримання прав людини при притягненні особи до кримінальної відповідальності є правильна кваліфікація злочину, то помилка у зв'язку з цим набуває величезного значення.

Інколи на практиці під час кваліфікації злочинів виникають певні труднощі пов'язані з неправильним уявленням особи про ознаки потерпілого, відносно якого вона спрямовує своє злочинне діяння.

В даному випадку мова йде про наявність або відсутність потерпілого від злочину, якому може бути заподіяна шкода, тобто про помилку в особі потерпілого. Помилка в потерпілому полягає в тому, що суб'єкт, бажаючи заподіяти шкоду одній особі, у результаті помилки заподіює шкоду іншій особі.

З усього розмаїття форм злочинної поведінки, пов'язаної з посяганням на життя людини, можна виділити, принаймні, три види такої помилки:

1) умисне вбивство «звичайної людини» при здійсненні наміру вбити іншу «звичайну людину»;

2) умисне вбивство «звичайної людини» при здійсненні наміру вбити іншу людину, яка є спеціальним потерпілий у злочинах, передбачених Розділом II Особливої частини КК України «Злочини проти життя та здоров'я особи» (наприклад, п. 8 ч. 2 ст. 115);

3) умисне вбивство «звичайної людини» при здійсненні наміру вбити іншу людину, яка є спеціальним потерпілий у злочинах, передбачених іншими розділами Особливої частини КК України (наприклад статті 112, 348, 377 тощо).

Перший випадок, наприклад, має тоді, коли винна особа з метою помститися знайомому вбиває, як вона вважає, знайомого. Беручи до уваги те, що злочин стався вночі, злочинець помилився й убив зовсім іншу особу, а не свого знайомого. Така помилка, на думку науковців, не впливає на кваліфікацію, тому що не стосується обставин, які були ознаками складу злочину. Вона не може впливати на форму вини і відповідальність, оскільки життя будь-якої людини (а саме життя тут є об'єктом) однаково охороняється законом про кримінальну відповідальність. Винний же в цій ситуації не помилявся в тому, що посягає на життя людини, і свій умисел реалізував. Дії в такому разі кваліфікуються як закінчений злочин – вбивство (ч. 1 ст. 115 КК України) [1, с. 180; 2].

Однак ми не можемо погодитись з такою позицією науковців, оскільки у цій ситуації, на нашу думку, слід виходити не з подібності об'єктів заподіяння шкоди, а із спрямованості дій винного при вчиненні злочину. У зв'язку з цим ми вважаємо більш правильною кваліфікацію дії винного за правилами ідеальної сукупності злочинів, а саме за замах на умисне вбивство першої людини (ст. 15, ч. 1 ст. 115) та за умисне вбивство другої людини (ч. 1 ст. 115 КК України). При кваліфікації дій особи як замах на умисне вбивство першої людини слід виходити з того, що особа виконала усі дії, які вважала необхідними для доведення злочину до кінця, але злочин не було закінчено з причин, які не залежали від її волі. Якщо відмовитися від кваліфікації злочину за посяганні на життя першої людини, то можна констатувати, що воно залишилося поза охороною кримінального закону.

Що стосується другого виду помилки у особі потерпілого, то у науковій літературі склалися декілька підходів щодо особливостей кваліфікації дій суб'єкта. Як приклад, можна навести ситуацію, коли особа вчиняє умисне вбивство з наміром позбавити життя особу чи її близьких родичів у зв'язку з виконанням цією особою службового і громадського обов'язку (п. 8 ч. 2 ст. 115), але припускається помилки і фактично заподіює смерть іншій «звичайній людині», яка не наділена вказаними характеристиками (ч. 1 ст. 115).

Переважна більшість вчених вважають, що кваліфікація скоєного за таких обставин має відбуватись за сукупністю злочинів – закінченого замаху на умисне вбивство при обтяжуючих обставинах та закінченого злочину – «просте вбивство». Так, підтримуючи цей підхід, В.В. Сташис та М.І. Бажанов вказують, що якщо винний, бажаючи вбити потерпілого у зв'язку з виконанням ним службового або громадського обов'язку, помилково позбавляє життя іншу людину, яка такого обов'язку не виконувала, його дії необхідно кваліфікувати за ст. 15, п. 8 ч. 2 ст. 115 КК України та ч. 1 ст. 115 КК України за відсутності обтяжуючих обставин [3, с. 30].

Інша група вчених вважає, що кваліфікація одного умисного вбивства, хай навіть за наявності помилки у потерпілому, не може відбуватись за правилами сукупності. Критикуючи такий варіант кваліфікації, С.В. Бородін вказує, що спроба вчинити вбивство з обтяжуючими обставинами в будь-якій стадії її розвитку є замахом на кваліфіковане вбивство. Відповідно за жодних умов така спроба не може бути кваліфікована як просте вбивство. До того ж подібна оцінка дає підстави стверджувати, що винний вчинив два злочини, в той час як фактично злочин один [4, с. 108]. І.І. Давидович також підтримує зазначену позицію та додає, що цей підхід є найбільш коректним, і пропонує кваліфікацію скоєного здійснювати лише за замах на той злочин, який мав намір вчинити винний [5, с. 312].

Є і третій підхід – окремі науковці пропонують кваліфікувати вбивство з наміром позбавити життя особу чи її близьких родичів у зв'язку з виконанням цією особою службового і громадського обов'язку, пов'язане з помилкою у потерпілому, безпосередньо за п. 8 ч. 2 ст. 115 КК України, тобто як закінчене вбивство з інкримінуванням кваліфікуючої ознаки «у зв'язку з виконанням обов'язку». Аргументи на підтвердження цієї позиції наводяться різні. Так, О.М. Попов стверджує, що в п. «б» ст. 105 КК РФ (відповідає п. 8 ч. 2 ст. 115 КК України), законодавець передбачає відповідальність за вбивство вчинене з певних мотивів – або з мотиву перешкоджання виконанню службового (громадського) обов'язку або з мотиву помсти за виконання такого обов'язку. Помилка в особі потерпілого не повинна впливати на кваліфікацію вчиненого, оскільки винний все одно діє з таких мотивів; саме мотив повинен знайти відображення у формулі кваліфікації [6, с. 164–165]. Обираючи в принципі такий же варіант оцінки вчиненого, В.О. Якушин та В.В. Назаров стверджують, що власне в кваліфікуючій ознаці «виконання службового чи громадського обов'язку» помилки немає, оскільки така ознака властива всім членам нашого суспільства. Помилка відбувається тільки у конкретному носії такої ознаки, а вони всі для кримінального права рівнозначні [7, с. 48].

Проаналізувавши зазначені точки зору, пов'язані з оцінкою кваліфікації дій особи при помилці в потерпілому, на нашу думку слід погодитися з першим поглядом, наданим В.В. Сташисом та М.І. Бажановим, і кваліфікувати такі дії за правилами ідеальної сукупності злочинів як замах на злочин до якого був спрямований умисел винного (ст. 15, п. 8 ч. 2 ст. 115 КК України) та як закінчене умисне вбивство (ч. 1 ст. 115 КК України), тобто за фактично вчинене діяння винного. Зазначена точка зору заслуговує на існування, ще й з погляду на законодавче закріплення поняття замаху на злочин, а також можливості призначення покарання за незакінчений злочин.

У зв'язку з цим ми не можемо погодитись з поглядом С.В. Бородіна, І.І. Давидовича та інших вчених, щодо кваліфікації дій особи при помилці в потерпілому лише за замах на вбивство з обтяжуючими обставинами, тобто на той злочин, який мав намір вчинити винний, оскільки за таких обставин особа при призначенні покарання за вчинене, згідно з ч. 3 ст. 68 КК України, буде перебувати в більш привілейованому стані, ніж та, дії якою будуть кваліфіковані, навіть, як закінчене просте умисне вбивство.

У той же самий час, ми не можемо підтримати позицію О.М. Попова та кваліфікувати дію особи лише за закінчене просте умисне вбивство, оскільки дії особи були спрямовані на вчинення іншого злочину, передбаченого саме п. 8 ч. 2 ст. 115 КК України, але з причин, які не залежали від її волі, у зв'язку з її помилкою в потерпілому, її намір був не реалізований, і злочин не було доведено до кінця.

Стосовно третього виду помилки у особі потерпілого, виділеного нами, слід зазначити, що така помилка водночас виявляється і помилкою в родовому об'єкті.

Помилка в об'єкті полягає в неправильному уявленні особи про характер тих суспільних відносин, на які посягає її діяння. Особа спрямовує своє діяння на заподіяння шкоди одним суспільним відносинам, але через її помилку шкода фактично заподіюється іншим [1, с. 178].

На думку багатьох вчених, при замаху на об'єкт вчинене повинно кваліфікуватися як замах на той злочин, який особа бажала вчинити. Обґрунтовуючи свою позицію вони зазначають, що оскільки об'єкт є елементом складу злочину, що передусім визначає характер суспільної небезпечності злочину та його правильну кваліфікацію, неправильне уявлення особи про об'єкт впливає на її вину і відповідальність: особа відповідає за спрямованістю умислу. Однак, оскільки фактично шкоду тому об'єкту, який передбачався, не було заподіяно, відповідальність має наставати за замах на цей злочин [1, с. 178].

Інші вчені вважають, що якщо виникає помилка в потерпілому як різновид помилки в родовому об'єкті, дії винної особи слід кваліфікувати за спрямованістю умислу як замах на злочин, який особа прагнула вчинити, та як закінчений злочин, що його особа насправді вчинила [2].

На нашу думку останній підхід є найбільш виправданим, як з точки зору спрямованості, характеру дій винного та його наміру, реального заподіяння шкоди охоронюваним об'єктам, так і призначення покарання, про що

зазначалося вище. У зв'язку з цим, ми пропонуємо при кваліфікації дій особи за наявності помилки в об'єкті злочину, оцінювати її дії як замах на злочин, якого вона прагнула досягти і який бажала вчинити, і як закінчений злочин, який вона фактично вчинила. Оскільки в цьому разі шкода заподіюється або могла бути заподіяна двом або більше об'єктам кримінально-правової охорони, посягання повинне отримати відповідну юридичну оцінку.

Отже, таким чином, слід констатувати важливість правильної кваліфікації дій злочинця з урахуванням такого елементу складу злочину, як об'єкт злочину, а також факультативної ознаки складу злочину – потерпілого, з урахуванням фактичної помилки особи при вчинення злочину.

1. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. ; за ред. проф. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – 4-те вид., переробл. і допов. – Х. : Право, 2010. – 456 с.

2. Кваліфікація при помилці в потерпілому [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.naiau.kiev.ua/books/mnp_tkz/Files/L6/L6_3.htm.

3. Сташис В.В. Личность – под охраной уголовного закона (Глава III Уголовного кодекс Украины с научно-практическим комментарием) / В.В. Сташис, М.И. Бажанов. – Симферополь : Таврида, 1996. – 236 с.

4. Бородин С.В. Ответственность за убивство : Квалификация и наказание по российскому праву / С.В. Бородин. – М. : Юрист, 1994. – 216 с.

5. Давидович І.І. Помилка у потерпілому та її кримінально-правове значення (на прикладі злочинних посягань на представників публічного управління у зв'язку з виконанням ними службових чи громадських обов'язків) / І. І. Давидович // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія : Право. – 2013. – Вип. 182(1). – С. 306-315.

6. Попов А.Н. Убийство при отягчающих обстоятельствах / А.Н. Попов. – СПб. : Юридический центр Пресс, 2003. – 1100 с.

7. Назаров В.В. Ошибка в уголовном праве и ее влияние на пределы субъективного вменения : Теоретические аспекты / В.А. Якушин, В.В. Назаров. – Ульяновск : УлГУ, 1997. – 62 с.